

ทิศทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน
เพื่อความมั่นคงของประเทศ

โดย

รองศาสตราจารย์นที ขลิบทอง

ผู้อำนวยการ

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร การป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 26

ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2556 - 2557

บทคัดย่อ

เรื่อง ทิศทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความมั่นคงของประเทศ
ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย รองศาสตราจารย์ ขลิบทอง หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 26

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการดำเนินโครงการ ทั้งนี้ เพื่อเสนอทิศทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินโครงการเพื่อความมั่นคงประเทศต่อไป โดยเน้นการศึกษาวิจัยเฉพาะผลการดำเนินงาน โครงการของรัฐบาลปัจจุบันด้วยการวิเคราะห์เอกสาร สอบถามเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้แทนคณะกรรมการโครงการในพื้นที่ และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า โครงการสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ โดยทำให้เกิดประโยชน์แก่หมู่บ้าน/ชุมชน ตลอดจนประชาชนทั้งในมิติการเรียนรู้ มิติทางสังคมและวัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจ มิติการมีส่วนร่วม และการพัฒนาประชาธิปไตย และมิติด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการดำเนินโครงการทำให้เกิดผลดีในเรื่องการกำหนดกิจกรรม/โครงการ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน/ชุมชน และการทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการบริหารงานโครงการ

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการส่วนใหญ่ ได้แก่ การที่ไม่สามารถดำเนินการตามระเบียบ การประสานงาน ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน ขั้นตอนการดำเนินงาน และความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย ซึ่งต้องมีการปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงาน และการชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ส่วนแนวทางในการดำเนินโครงการต่อไป เสนอให้มีการดำเนินโครงการต่อไปโดยมีการนำความสำเร็จของโครงการมาถอดเป็นบทเรียน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาโครงการ ส่งเสริมสนับสนุนให้เครือข่ายภาคประชาชนและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนสนับสนุนโครงการมากขึ้นและมีการดำเนินโครงการร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้ได้โครงการที่เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นและเสนอให้มีหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะ เพื่อความต่อเนื่องและการพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในกรณีการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การเสนอให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการ โดยสมบูรณ์ เพื่อจะได้มีผลสรุปเสนอต่อรัฐบาล การเสนอให้มีการศึกษาวิจัยต่อยอดเพื่อจะได้มีแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน และการจัดงบประมาณภาคประชาชนที่มีความเหมาะสมถูกต้อง และเสนอให้มีการประชุม สัมมนา และบูรณาการสรรพกำลังจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้มากยิ่งขึ้น

คำนำ

รายงานการวิจัยเรื่อง ทิศทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความมั่นคงของประเทศฉบับนี้ เป็นรายงานวิจัยที่เสนอวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร โดยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 26 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2556-2557 ซึ่งต้องขอขอบพระคุณวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรที่ให้โอกาสและสนับสนุนให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

เนื่องจาก โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเป็น โครงการที่ใช้งบประมาณจำนวนมาก และมีผลต่อการพัฒนาประชาชน ตลอดจนหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงของประเทศเป็นอย่างมาก การศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาหาแนวทางดำเนินการที่ถูกต้องเหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ จะได้นำมาใช้พิจารณาประกอบการตัดสินใจการดำเนิน โครงการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

เนื่องด้วยข้อจำกัดของเวลา อาจทำให้งานวิจัยยังไม่สามารถสรุปผลโครงการได้โดยสมบูรณ์ แต่ด้วยปริมาณข้อมูลที่น่ามาใช้วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การสอบถามเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการดำเนิน โครงการทุกจังหวัด และการสอบถามผู้แทน โครงการจากหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งได้คำตอบมาจำนวน 63,892 แห่ง ทำให้เชื่อมั่นได้ว่า งานวิจัยครั้งนี้จะมีผลการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์พอสมควร

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการศึกษานี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน และการดำเนิน โครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาความมั่นคงของประเทศ โดยผู้วิจัยขออ้อมรับข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่จะทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งขอขอบพระคุณล่วงหน้าไว้ ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์นที ขลิบทอง)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 26

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	8
วิธีดำเนินการวิจัย	8
ข้อจำกัดของการวิจัย	9
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	9
บทที่ 2 ทฤษฎี แนวคิด และแนวทางในการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน	10
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	10
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชนและประชาคม	20
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	27
แนวทางการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน ในปี พ.ศ. 2548	42
แนวทางการดำเนิน โครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	45
แนวทางการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	46
แนวทางการดำเนิน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน	53
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน	77
แนวทางการดำเนินโครงการ	77
ผลการดำเนินโครงการ	98
ปัญหาการดำเนินโครงการและแนวทางแก้ไข	104
เปรียบเทียบแนวทางการดำเนินโครงการในอดีตกับปัจจุบัน	115
แนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ	119
บทที่ 4 การวิเคราะห์ทิศทางการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน	121
ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ	121
ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง	125
ความคิดเห็นของผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชน	132
การวิเคราะห์ความคิดเห็นและทิศทางการพัฒนาโครงการ	143
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	148
สรุป	148
ข้อเสนอแนะ	162
บรรณานุกรม	164
ภาคผนวก	168
ผนวก ก โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML)	169
ผนวก ข ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพ หมู่บ้านและชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๔	173
ผนวก ค แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	181
ผนวก ง แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง	186
ผนวก จ แบบสอบถามคณะกรรมการโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน และชุมชน	191
ประวัติย่อผู้วิจัย	196

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1-1	เปรียบเทียบแนวทางดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จากอดีตถึงปัจจุบัน	4
2-1	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	17
3-1	เป้าหมายเชิงพื้นที่	79
3-2	ผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปี 2555	99
3-3	กิจกรรมโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จาก 63,892 หมู่บ้าน/ชุมชน ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557	101
3-4	ข้อมูลทรัพย์สิน/เงินทุนหมุนเวียน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จาก 63,892 หมู่บ้าน/ชุมชนข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557	102
3-5	ปัญหาอุปสรรคในการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) และแนวทางแก้ไข	104
4-1	ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน	126
4-2	ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับผลที่ได้จากการดำเนิน โครงการในแต่ละมิติ	128
4-3	ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนิน โครงการและแนวทางการแก้ไข	130
4-4	ความคิดเห็นของผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชนเกี่ยวกับข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)	133
4-5	ความคิดเห็นของผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการของหมู่บ้านและชุมชน (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)	135
4-6	ความเห็นของผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชน เกี่ยวกับผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนที่มีต่อหมู่บ้าน/ชุมชน (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)	136

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4-7	ความคิดเห็นของผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง หลังจากการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)	139
4-8	ความคิดเห็นของผู้แทน โครงการหมู่บ้าน/ชุมชน เกี่ยวกับการเรียนรู้หลังจาก การดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)	141
4-9	ความคิดเห็นของผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชนเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินโครงการและแนวทางแก้ไข	142
5-1	ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขที่ได้จากความคิดเห็นของผู้แทน โครงการ หมู่บ้านและชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้ทรงคุณวุฒิ	158

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
2-1	กรอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	39
3-1	ขั้นตอนหลักในการดำเนินงานเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณ	84
ตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปี 2555		
3-2	ขั้นตอนในการจัดทำแผนการดำเนินงาน	87
5-1	หมู่บ้านและชุมชนได้นำงบประมาณไปดำเนินกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ในด้านต่าง ๆ	149
5-2	สินทรัพย์เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม/โครงการของหมู่บ้านและชุมชน ในช่วง 6 เดือนแรก	150

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นโครงการที่ดำเนินการตามแนวคิดพื้นฐานที่ว่าประชาชนเป็นผู้ที่มีศักยภาพ มีความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตลอดจนสามารถแสดงบทบาทด้านการพัฒนาในเชิงที่มีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของตนเอง กลุ่ม และชุมชนได้ หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุน และกระตุ้นด้วยนโยบาย กระบวนการ กลวิธี และกิจกรรมที่เหมาะสม โดยแนวคิดที่สำคัญคือ การให้มีการจัดสรรงบประมาณโดยตรง เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้นำไปแก้ไขปัญหาส่วนรวม เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน โดยประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง ถือเป็นอีกขั้นหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและเป็นรูปแบบในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในภาคประชาชน การมีส่วนร่วมกันในกระบวนการเพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวมจะเป็นการเตรียมความพร้อมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนและเกิดการสร้างผู้นำในท้องถิ่นที่มาจากภาคประชาชนโดยแท้จริง ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการกระจายอำนาจที่มีประสิทธิภาพในอนาคต เป็นการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังในการขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาความยากจน และการสร้างโอกาสในการพัฒนาให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีความพร้อมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิด และนำไปสู่แนวทางปฏิบัติในด้านการดำรงชีวิต และการมีอาชีพอย่างมีคุณภาพมั่นคงและยั่งยืน โดยโครงการจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เห็นทิศทางการพัฒนาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้ร่วมกันบริหารจัดการโครงการเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมคือ หมู่บ้าน/ชุมชนร่วมกัน หลักการที่สำคัญของโครงการจะประกอบด้วย

1. เป็นโครงการที่ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานประชาชนว่า เป็นผู้ที่มีศักยภาพ มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ และมีความพร้อมในกระบวนการอย่างมีส่วนร่วม

2. มุ่งพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ ทำงานเป็นหมู่คณะเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนในการมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจบริหาร จัดการทรัพยากร งบประมาณ ตลอดจนแก้ไขปัญหาหมู่บ้าน/ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ในการทำหน้าที่ประสานและให้คำแนะนำ โดยมอบอำนาจการตัดสินใจให้เป็นของประชาชน ตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่และเพื่อประโยชน์ของหมู่บ้าน/ชุมชนโดยส่วนรวม

4. กำกับถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับหมู่บ้านและชุมชน จนถึงระดับประเทศ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารให้เป็นไปในแนวทางสายกลางที่สมดุล ยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และด้านอื่น ๆ ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์

วัตถุประสงค์สำคัญของ โครงการที่สำคัญ มีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด-ร่วมทำ ในการแก้ปัญหาของส่วนรวม ที่ทุกส่วนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชนต่างยอมรับและร่วมมือกันอย่างฉันทามติ

2. เพื่อส่งเสริมการเพิ่มรายได้ การขยายโอกาส และการพัฒนาอาชีพให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

3. เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพของประชาชนเพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาคความยากจน

4. เพื่อสร้างโอกาสและส่งเสริมภาวะการณั้เป็นผู้นำให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

5. เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

6. เพื่อส่งเสริมกระบวนการร่วมคิด-ร่วมทำ เพื่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิด และการร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างปัจจัยสนับสนุนต่างๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวม

7. เพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณ/ดำเนินภารกิจกรรมร่วมกันที่ยึดหลักการบริหารแบบตรงไปตรงมา โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และความมีอยู่จริงของเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล

8. เพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับเป้าหมายที่สำคัญของโครงการประกอบด้วย

1. เป้าหมายเชิงนโยบาย

- 1.1 เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม (ร่วมคิด-ร่วมทำ) ตามระบอบประชาธิปไตย
- 1.2 เพื่อกระจายงบประมาณและอำนาจในการบริหารงบประมาณสู่ท้องถิ่น (หมู่บ้าน/ชุมชน) เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ของส่วนรวมของตนเองได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพแบบบูรณาการ
- 1.3 เพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้านให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน
- 1.4 เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและนำไปสู่การปฏิบัติในการสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวม
- 1.5 เพื่อพัฒนารูปแบบและระบบในการเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนเพื่อรองรับการกระจายอำนาจปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

2. เป้าหมายเชิงพื้นที่

- 2.1 หมู่บ้านขนาดเล็ก (S) มีประชากรไม่เกิน 500 คน จำนวน 34,815 แห่ง
 - 2.2 หมู่บ้านขนาดกลาง (M) มีประชากรตั้งแต่ 501-1,000 คน จำนวน 38,896 แห่ง
 - 2.3 หมู่บ้านขนาดใหญ่ (L) มีประชากรตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป จำนวน 12,589 แห่ง
- โดยมีงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินโครงการ จำนวน 32,298,400,000 บาท
- แนวทางการดำเนินงานโครงการ ก็คือ ผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด มาร่วมประชุมประชาคม เพื่อดำเนินการเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน แล้วเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งรัฐบาลได้มอบสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้แก่หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งขณะนี้ได้ทยอยโอนงบประมาณโครงการดังกล่าวให้หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีความพร้อมและความต้องการแล้วตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน 2555 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน โดยสามารถโอนงบประมาณไปแล้วทั้งหมดจำนวน 30,794,600,000 บาท ในจำนวน 79,117 หมู่บ้าน/ชุมชน ใน 76 จังหวัดทั่วประเทศ (คิดเป็นร้อยละ 99.44 ของเป้าหมายใน 76 จังหวัด จำนวน 79,559 แห่ง) และจำนวน 2,381 ชุมชน ในกรุงเทพมหานคร (คิดเป็นร้อยละ 35.34 ของเป้าหมายในกรุงเทพมหานคร จำนวน 6,738ชุมชน)

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2548 โดยรัฐบาลที่มี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี แต่แล้วก็มีมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินงานบางส่วนพร้อมเปลี่ยนชื่อโครงการ เป็นโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรัฐบาลที่มีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อปี พ.ศ. 2550 อย่างไรก็ตาม ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินงานบางส่วนพร้อมชื่อโครงการ

อีกครั้ง เมื่อปี พ.ศ.2551 โดยรัฐบาลที่มี นายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งใช้ชื่อโครงการว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเมื่อปี พ.ศ.2552 โดยรัฐบาลที่มีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เปลี่ยนแนวทางดำเนินการบางส่วน และเปลี่ยนชื่อโครงการอีกครั้งโดยใช้ชื่อโครงการว่า โครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน

และเมื่อรัฐบาลที่มีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี เข้ามาบริหารงานก็ได้ ดำเนินการโครงการนี้ใหม่อีกครั้งตามแนวทางดำเนินโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยใช้ชื่อโครงการว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ซึ่งได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยสามารถเปรียบเทียบแนวทางดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จากอดีตถึงปัจจุบันได้ ดังแสดงตามตารางที่ 1-1

ตารางที่ 1-1 เปรียบเทียบแนวทางดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จากอดีตถึงปัจจุบัน

ชื่อโครงการ	รัฐบาล	แนวทางดำเนินการ	หน่วยงาน ผู้รับผิดชอบ
พัฒนาศักยภาพ หมู่บ้าน/ชุมชน (SML)	พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร	1. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาด เล็ก/กลาง/ใหญ่ ในสัดส่วน 200,000 , 250,000 และ 300,000 บาท โดยกำหนด ดังนี้ 1.1 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก (S) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรไม่เกิน 500 คน 1.2 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดกลาง (M) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรระหว่าง 501-1,000 คน 1.3 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดใหญ่ (L) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 1,001 คน ขึ้นไป 2. หมู่บ้าน/ชุมชนจัดประชุมประชาคมโดยมี ประชากรไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 เข้าร่วมประชุม เพื่อเลือกคณะกรรมการ โครงการ 3. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนโดยตรง	สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี (สำนักงานพัฒนา ศักยภาพของ หมู่บ้าน/ชุมชน)
พัฒนาหมู่บ้าน/ ชุมชนตามแนว ปรัชญา เศรษฐกิจ พอเพียง	พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์	1. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาด เล็ก/กลาง/ใหญ่ ในสัดส่วนเดียวกับโครงการพัฒนา ศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) สมัยรัฐบาล พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี 2. หมู่บ้าน/ชุมชน จัดประชุมประชาคม โดย ประชากรไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70 เข้าร่วมประชุม	สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี (คณะกรรมการพัฒนา หมู่บ้าน/ชุมชนตาม แนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง)

ตารางที่ 1-1 (ต่อ)

ชื่อโครงการ	รัฐบาล	แนวทางดำเนินการ	หน่วยงาน ผู้รับผิดชอบ
		<p>เพื่อเสนอโครงการ</p> <p>3. หมู่บ้าน/ชุมชน ต้องเสนอโครงการผ่านอำเภอและจังหวัด โดยจังหวัดจะเป็นหลักในการพิจารณาโครงการและแจ้งส่วนกลางดำเนินการ ใช้งบประมาณ</p>	
<p>พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>นายสมัคร สุนทรเวช</p>	<p>1. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาดในสัดส่วน ดังนี้</p> <p>1.1 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็กพิเศษ 1 (S1) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 1-50 คน ได้รับงบประมาณ 50,000 บาท</p> <p>1.2 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็กพิเศษ 2 (S2) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 51-150 คน ได้รับงบประมาณ 100,000 บาท</p> <p>1.3 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็กพิเศษ 3 (S3) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 151-250 คน ได้รับงบประมาณ 150,000 บาท</p> <p>1.4 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็ก (S) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 251-500 คน ได้รับงบประมาณ 200,000 บาท</p> <p>1.5 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดกลาง (M) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 501-1,000 คน ได้รับงบประมาณ 250,000 บาท</p> <p>1.6 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดใหญ่ (L) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 1,001-1,500 คน ได้รับงบประมาณ 300,000 บาท</p> <p>1.7 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดใหญ่มาก (XL) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรตั้งแต่ 1,501 คน ขึ้นไป ได้รับงบประมาณ 350,000 บาท</p> <p>2. หมู่บ้าน/ชุมชนจัดประชุมประชาคม โดยมีประชากรไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 เข้าร่วมประชุม</p>	<p>สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (สำนักงานพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง)</p>

ตารางที่ 1-1 (ต่อ)

ชื่อโครงการ	รัฐบาล	แนวทางดำเนินการ	หน่วยงาน ผู้รับผิดชอบ
		เพื่อเสนอโครงการ 3. ส่วนกลางพิจารณาจัดสรรงบประมาณตาม โครงการที่ได้รับ	
เศรษฐกิจ พอเพียง เพื่อยกระดับ ชุมชน	นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	1. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้านและชุมชนตาม ขนาดในสัดส่วนเดียวกับโครงการพัฒนาศักยภาพ หมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงสมัยรัฐบาล นายสมัคร สุนทรเวช เป็น นายกรัฐมนตรี 2. หมู่บ้าน/ชุมชน จัดประชุมประชาคม โดยมี ประชากรไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 เข้าร่วมประชุม 3. หมู่บ้านต้องเสนอโครงการผ่านอำเภอและ จังหวัด โดยอำเภอจะเป็นหลักในการพิจารณา โครงการและแจ้งส่วนกลางดำเนินการอิน งงบประมาณ	สำนักงานปลัด สำนัก นายกรัฐมนตรี (สำนักงาน เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยกระดับ ชุมชน)
พัฒนาศักยภาพ ของหมู่บ้านและ ชุมชน (SML)	นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร	1. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาด เล็ก/กลาง/ใหญ่ ในสัดส่วน 300,000, 400,000 และ 500,000 บาทโดยกำหนดดังนี้ 1.1 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากร ไม่เกิน 500 คน 1.2 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดกลาง หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 501-1,000 คน 1.3 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดใหญ่ หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป 2. ผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชน (อย่างน้อย ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด) จัดประชุม ประชาคมเพื่อเลือกคณะกรรมการ 3. จัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน โดยตรง	สำนักงานกองทุน หมู่บ้านและชุมชน เมืองแห่งชาติ

ที่มา : สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2557

จะเห็นได้ว่าการดำเนินโครงการตามแนวทางจัดสรรทุนให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป็นเรื่องที่แต่ละรัฐบาลให้ความสำคัญมาโดยตลอดเนื่องจากเป็นโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชนและความมั่นคงของประเทศ โดยมีแนวโน้มที่จะมีการดำเนินโครงการนี้อย่างต่อเนื่องต่อไป กอปรกับโครงการนี้ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทั้งยังมีผลกระทบต่อการพัฒนาประชาชนและหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการ ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข ตลอดจนข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับกำหนดทิศทางการพัฒนาโครงการในอนาคตให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

และถึงแม้ว่าแต่ละรัฐบาลจะให้ความสำคัญในการดำเนินโครงการนี้ แต่ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อ และแนวทางการดำเนินโครงการบางส่วนจนทำให้การดำเนินโครงการหยุดชะงักไม่มีความต่อเนื่อง และทำให้มีความสับสนในความเข้าใจและการปฏิบัติในพื้นที่มาโดยตลอด สิ่งนี้ทำให้เกิดปัญหาสำคัญของโครงการ โดยทำให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างล่าช้าและมีปัญหาในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อนำมาใช้ประกอบการกำหนดทิศทางการพัฒนาโครงการให้มีความชัดเจนต่อเนื่องและยั่งยืนจึงเป็นความจำเป็นในการดำเนินการ เพราะจะทำให้การดำเนินโครงการมีความต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ตลอดจนหมู่บ้านและชุมชนอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ การได้สำรวจความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนเป้าหมาย โดยเฉพาะความต้องการของประชาชน ก็จะทำให้การพัฒนาโครงการมีทิศทางที่เหมาะสมและนำไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง

กล่าวได้ว่า เพื่อให้โครงการซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลและมีแนวโน้มที่จะดำเนินการต่อไปโดยใช้งบประมาณจำนวนมาก และมีผลต่อประชาชน ตลอดจนหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศอย่างกว้างขวางนี้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องเป็นไปตามความต้องการและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในทุกหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศได้อย่างแท้จริง จึงเห็นควรจัดทำโครงการวิจัยเพื่อศึกษาทิศทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีข้อมูลใช้ประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณและดำเนินโครงการให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้อย่างเหมาะสมตรงตามความต้องการและเป็นไปอย่างต่อเนื่องยิ่งขึ้นตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน
3. เพื่อเสนอทิศทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน เพื่อความมั่นคงประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

1. เน้นการวิจัยเฉพาะผลและแนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ของรัฐบาลปัจจุบัน
2. เสนอทิศทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) โดยศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข ตลอดจนผลการดำเนินโครงการในปัจจุบันโดยสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการตามนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับ การดำเนินโครงการที่ผ่านมาเป็นหลักในการวิเคราะห์เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาโครงการ
3. เสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินโครงการตามแนวคิดและหลักการ โดยไม่เสนอ ลึกถึงรายละเอียดในการปฏิบัติมากนัก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. วิธีการวิจัย เนื่องจากมีกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากเพราะเป็นโครงการที่ดำเนินการในทุกหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ และมีข้อจำกัดเรื่องเวลาจึงใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องและใช้เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ผู้เกี่ยวข้องบางส่วนมาสนับสนุนให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
2. วิธีการศึกษาและแหล่งข้อมูล แบ่งออกได้ ดังนี้
 - 2.1 ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารในเรื่องที่เกี่ยวกับผลการดำเนินของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนในปัจจุบัน และโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนในอดีตที่ผ่านมารวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2 สอบถามเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ในแต่ละจังหวัด (สุ่มเลือกจังหวัดละ 2 คน รวม 154 คน) และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมการพัฒนาชุมชน ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร บมจ. ธนาคารกรุงไทย รวม 20 คน โดยสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการ ผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ โดยใช้แบบสอบถาม

2.3 สอบถามผู้แทนคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนในพื้นที่โดยสุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ ใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถาม เกี่ยวกับผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะในการดำเนินการต่อไปในการเก็บข้อมูล

2.4 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ จำนวน 20 คน โดยจะเน้นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการ ทิศทางและข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ พัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความมั่นคงประเทศในอนาคต

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเพื่อศึกษาผลการดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในปัจจุบัน ซึ่งโครงการยังมีการดำเนินงานต่อไปอย่างต่อเนื่อง การวิจัยครั้งนี้จึงเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับผลการดำเนินโครงการในช่วงระยะเวลาตั้งแต่รับงบประมาณโครงการ ไปถึงสิ้นเดือนมิถุนายน 2557 เท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบผลการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการดำเนินโครงการ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการต่อไป
2. ทำให้ได้ทิศทางในการพัฒนาโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อรัฐบาลที่จะใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางดำเนินการ และประชาชนในทุกหมู่บ้านและชุมชนที่จะได้ประโยชน์จากการดำเนินโครงการโดยตรง
3. ทำให้การบริหารจัดการงบประมาณทั้งภาครัฐและภาคประชาชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง

4. ทำให้ได้แนวทางการดำเนินโครงการและการพัฒนาโครงการที่เหมาะสม ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และการดำเนินโครงการของประชาชนให้ประสบ
ผลสำเร็จตามที่ต้องการ

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และแนวทางในการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน และชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้จะทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในหัวข้อสำคัญ ดังนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชนและประชาคม
3. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. แนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน ในปี พ.ศ. 2548
5. แนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
6. แนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
7. แนวทางการดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายและแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของ “การมีส่วนร่วม” (Participation) มีผู้ให้ความหมายไว้หลายอย่าง เช่น สุภางค์ จันทวานิช (2540) อธิบายว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน ตัดสินใจดำเนินการ และการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมอาจเป็นการเข้าร่วมโดยตรงด้วยตนเองหรือสนับสนุนให้ผู้อื่นเข้าร่วม โดยผู้เข้าร่วมอาจอยู่ในฐานะผู้กระทำการหรืออาจอยู่ในฐานะผู้ได้รับผลประโยชน์ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ได้ให้ความหมายของ “การมีส่วนร่วม” ว่าเป็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตน ประเด็นเดียวกัน ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527)

อธิบายว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลาย ๆ เรื่องแล้วแต่กรณี

สุคนธ์ทิพย์ เพยกกลิ่น (2545) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 3 มิติ คือ (1) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและจะทำอย่างไร (2) สามารถมีส่วนร่วมได้ในลักษณะใด และ (3) จะแบ่งปันผลประโยชน์อย่างไรจากการดำเนินการ การมีส่วนร่วมต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหา โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ใช้ความชำนาญในการคิดสร้างสรรค์ และใช้วิทยาการที่เหมาะสม รวมไปถึงการติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้วย

โครงการพัฒนาใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกิจการสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการภายใต้ความรับผิดชอบ โดยหน่วยงานของรัฐ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมถือว่าเป็น หลักการ หรือกุศโลบายที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้โครงการนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมิใช่เพียงเพื่อลดกระแสการต่อต้านหรือการคัดค้านการดำเนินโครงการเท่านั้น แต่สิ่งที่เป็นผลพลอยได้ตามมาเสมอ คือ การร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิดและอาจรวมไปถึงการร่วมทุนทรัพย์สำหรับโครงการพัฒนานั้นด้วย ที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาท ยังเท่ากับเป็นการให้เกียรติกันในฐานะที่เขาเป็นผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) หรือในฐานะที่เขาเป็นเจ้าของทรัพยากร และนี่เองที่ถือว่าเป็น กุศโลบายของผู้บริหาร โครงการที่จะทำให้การพัฒนาประสบผลได้ง่ายขึ้นเช่นเดียวกัน

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) อकिन ระพีพัฒน์ (2527) และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526) ต่างมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการใด ๆ ก็ตาม โดยหลักการแล้ว ควรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการ กล่าวคือ ประชาชนควรมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การร่วมคิด และแสวงหาปัญหา
2. ร่วมวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ รวมตลอดจนจัดเรียงลำดับความสำคัญ
3. ร่วมในขั้นตอนปฏิบัติหรือดำเนินงาน
4. ร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลโครงการ

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมีเป้าหมายในการให้ประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุดก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา ยังถือว่าประชาชนยังมีบทบาทน้อยมาก การดำเนินการต่าง ๆ มักกระทำโดยองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐแต่เพียงลำพัง ข้อสังเกตที่

ประจักษ์ชัดคือ เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) ซึ่งให้สิทธิแก่ประชาชนมากขึ้นในหลาย ๆ ด้าน เปิดโอกาสให้ประชาชนเรียนรู้และให้สิทธิของตนเองตามกฎหมายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมพลังของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินกิจการสาธารณะขององค์กรของรัฐมากขึ้น

หากวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารกิจการสาธารณะของประเทศไทย ซึ่งจัดว่ายังมีปัญหาและอุปสรรค และทำให้การดำเนินโครงการหลายประเภทเป็นไปอย่างไม่โปร่งใส เนื่องจากเหตุปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ประชาชนเองยังขาดความตระหนัก ซึ่งหมายถึง ความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงในสิทธิและบทบาทหน้าที่ของตนเองและจิตสำนึก ซึ่งหมายถึงความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมและสิ่งแวดล้อมในประเด็นนี้ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526) มองว่าเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่ละคนอาจมองการบริหารกิจการสาธารณะในลักษณะที่ว่ามิใช่บทบาทหน้าที่ของตน องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบจัดการให้กับประชาชน อีกประเด็นหนึ่งประชาชนอาจมองว่าตนเองมิได้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง การเข้าไปมีส่วนร่วมจึงไม่อาจทำให้ตัวเองได้รับผลประโยชน์อะไร

2. ระบบราชการแบบเดิมที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจาก

- 2.1 ระบบอุปถัมภ์ เป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาความเกรงใจและความยากจนที่ทำให้ชาวชนบทต้องดิ้นรนหาที่พึ่ง ความไม่มั่นใจในสถานภาพทางสังคมของตนเองทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งต้องพึ่งพามุคคณภายนอก ดูถูกตนเอง และพยายามเลือกผู้นำที่สามารถอุปถัมภ์ตัวเองได้

- 2.2 ระบบราชการที่ยังไม่มีการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ทำให้ประชาชนไม่ต้องการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการใด ๆ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ

- 2.3 ความคิดของเจ้าหน้าที่หรือข้าราชการที่รับผิดชอบที่ว่าตนเองเป็นผู้มีหน้าที่แต่เพียงลำพังในการบริหารกิจการสาธารณะ ประชาชนเป็นเพียงผู้ที่คอยรับผลประโยชน์ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอาจทำให้การทำงานล่าช้า รุงรังและไม่ทันการ

จากสิ่งที่ได้ทบทวนมาทั้งหมดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการกิจการสาธารณะของภาครัฐเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด สามารถกระทำได้ 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ประชาชนในพื้นที่โครงการและผู้จะได้รับผลกระทบ จะต้องได้รับแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ และผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับข่าวสารดังกล่าวต้องได้รับก่อนการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในลักษณะของการปรึกษาหารือระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนที่มีส่วนได้เสียโดยตรง ทั้งนี้เพื่อเป็นการรับฟังความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการให้ประชาชนได้ทราบ และรับข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการตัดสินใจ

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะได้ทำความเข้าใจร่วมกันด้วยเหตุผล ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบนี้สามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) ซึ่งจัดประชุมในชุมชนที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยผู้ดำเนินการจะส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม

3.2 การประชุมประชาพิจารณ์ (Public Hearing) การประชุมลักษณะนี้จำเป็นสำหรับโครงการขนาดใหญ่ที่มีเรื่องของเทคนิค และวิชาการที่เกี่ยวข้อง การประชุมลักษณะนี้ต้องเปิดกว้างสำหรับสาธารณะ

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางปฏิบัติจริง การดำเนินโครงการซึ่งมักดำเนินการในรูปของคณะกรรมการจะต้องมีตัวแทนของประชาชนร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย

5. การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้แม้จะไม่ใช่วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรง แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องสิทธิหรือการใช้สิทธิของประชาชนเมื่อเห็นว่าเกิดความไม่โปร่งใสหรือความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ

การมีส่วนร่วมของชุมชน หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนมีปรัชญา แนวคิด และธรรมชาติของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะต้องเชื่อว่าประชาชนในชนบทรู้ว่า พวกตนต้องการอะไร ประชาชนมีศักยภาพเพียงพอที่จะมีส่วนร่วมในการปรับปรุงชีวิตของตน ประชาชนมีความสามารถซ่อนเร้นที่จะค้นหาทั้งทางเลือกของท้องถิ่น และความเป็นไปได้ต่าง ๆ จากภายนอก เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาของพวกเขาเอง และวางแผนเพื่อการพัฒนาตนเอง โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิ และเป็นเอกสิทธิ ในฐานะสิทธิจะต้องได้รับการเคารพ และให้เกียรติในฐานะเอกสิทธิจะต้องไม่ถูกบังคับและครอบงำ ทั้งสองประการนี้จะต้องเกิดจากบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด

2. การมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นผลรวมจากข้อผูกมัดจากคนแต่ละคนบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าโครงการ กิจกรรมเป็นของพวกเขา เพื่อพวกเขา และโดยพวกเขาที่แสดง

ออกมาในรูปพฤติกรรมร่วม รับประโยชน์ร่วม แต่ไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์ของคนใดคนหนึ่ง หรือคนอื่น

3. การมีส่วนร่วมคือส่วนสำคัญของกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมจะถูกดำเนินการใน 2 บริบท คือ ประการที่หนึ่ง นักบริหารการพัฒนาจะต้องรู้สิ่งที่ประชาชนมุ่งหวัง และต้องให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ประการที่สอง โครงการพัฒนาต้องให้ประชาชนรับรู้ ประชาชนต้องเข้าใจโครงการ รู้ถึงทรัพยากรที่จำเป็นและประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

4. การมีส่วนร่วม คือ เครื่องมือชี้วัดการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นฐานในการพัฒนาชนบทยิ่งมากและเข้มข้นเท่าใด แสดงว่าผลประโยชน์ของการพัฒนาจะตกแก่ประชาชนมากขึ้นเท่านั้น การมีส่วนร่วมจำเป็นสำหรับความสำเร็จของการพัฒนาชนบท ซึ่งจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมจริง ๆ เป็นเรื่องของการอาสาสมัคร เป็นผลของทางเลือกที่ประชาชนจะทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อตัวพวกเขาเอง

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งอยู่บนแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ

1. ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจว่า ควรจะทำอะไร และทำอย่างไร
2. ชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น
3. ชุมชนที่พึงได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมนั้น คือ จะต้องสนองตอบความ

จำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน

อมร นนทสุด (2543) อธิบายว่า ระบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ผ่านการพิสูจน์แล้วได้ผลจะต้องประกอบด้วย 3 ส่วน หรือเรียกย่อ ๆ ว่า ระบบ 3 ก. คือ

1. องค์กรชุมชน ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน หัวหน้ากลุ่มบ้าน ฯลฯ เป็นแกนกลางในการวางแผน การประเมินผล และการระดมทรัพยากร
2. กำลังคนในชุมชน ได้แก่ อสม. กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ฯลฯ จะเป็นผู้ได้รับการพัฒนาให้มีความชำนาญพิเศษสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ชาวบ้านด้วยตนเองได้
3. กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น กองทุนเพื่อระดมเงินในการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

ทั้ง 3 ส่วน ดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ถ้าขาดส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือส่วนใดส่วนหนึ่งอ่อนแอลง การพัฒนาหมู่บ้านจะสำเร็จได้ยาก

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริง หรือสมบูรณ์นั้น จะต้องประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดระดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล และประการที่สำคัญ คือ ต้องมีการตัดสินใจด้วยตัวเองด้วย

2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรร ควบคุมทางการเงินและการบริหาร

3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการพึ่งระดับของการพึ่งตนเอง และควบคุมทางสังคม

4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่า ๆ กัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุก็ได้

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

1. ประชาชนตระหนักในปัญหาของตนเอง และตระหนักในการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของตนเอง

2. ประชาชนมีโอกาสได้ใช้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในรูปของความคิด การตัดสินใจ และการกระทำได้อย่างเต็มที่

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาที่สมาชิกมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมของกลุ่ม โดยอาจจะเกี่ยวข้องในลักษณะของการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายตามที่ต้องการ และเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ต่าง ๆ กัน กล่าวคือ

สัมพันธ์ อุปลลา (2541) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการบริหารที่เห็นความสำคัญของผู้ร่วมงานในฐานะมนุษย์ในองค์กรที่มีความสามารถ มีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม จะก่อให้เกิดการระดมพลังสมองอย่างแท้จริง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์มากที่สุด

สมยศ นาวิการ (2545) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของการให้ผู้ที่บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของบุคคล ในการแก้ไขปัญหาของการบริหารที่สำคัญ คือ อยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดการแบ่งอำนาจหน้าที่ ผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่ เพื่อให้ผู้บังคับบัญชามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

สำราญ หาญประเสริฐ (2544) กล่าวว่า ผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่ให้ผู้ร่วมงานในองค์กร

จากความเห็นต่าง ๆ พอจะสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ว่า เป็นเรื่องที่บุคคล และกลุ่มคนเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการ และการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ ซึ่งมีผลประทบ โดยตรงต่อตนเองและส่วนรวม จนเกิดการลงมือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการนั้น โดยนำทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์

ระดับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องมีระดับการมีส่วนร่วมที่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงขีดความสามารถของผลสำเร็จของการพัฒนางานนั้น ๆ เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา ได้มีผู้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

สันสนีย์ นิจนพานิช (2542: 45) ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบของการกระทำอย่างต่อเนื่อง สามารถแบ่งเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive Participation) ขั้นนี้เป็นขั้นแรก จึงถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นการยอมรับ (Accepting)

2. การมีส่วนร่วมแบบสะท้อนการถูกกระทำ (Passive Reflective Participation) การมีส่วนร่วมประเภทนี้เป็นส่วนต่อเนื่องจากการมีส่วนร่วมประเภทที่ 1 โดยถือว่าการมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมการศึกษาบางประการหรือที่เรียกว่า การสร้างมโนสำนึก (Conscioustization) หรือ การศึกษาแบบบูรณาการ (Integrated Education)

3. การมีส่วนร่วมแบบกระตือรือร้น (Active Participation) การมีส่วนร่วมในขั้นนี้เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับองค์การของบุคคลระดับพื้นฐาน (Grass Roots) ซึ่งผู้ได้รับผลประโยชน์จากองค์การ การมีส่วนร่วมระดับนี้ คือ การส่งเสริม (Promote) หรือการร่วมผลักดันให้องค์การของพวกเขาเข้าดำเนินการหรือควบคุมการติดตามผลของโครงการ

4. การมีส่วนร่วมแบบสะท้อนความกระตือรือร้น (Active/Reflective Participation) ในขั้นนี้จะเป็นรูปแบบที่ซับซ้อนเสริมต่อจากการมีส่วนร่วมแบบกระตือรือร้น ในขั้นนี้เป็นการสะท้อนหรือประเมินเกี่ยวกับข้อจำกัดและความหมายของโครงการภายใต้บริบทระดับชาติ เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมประเมินเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทางเลือกในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของโครงการและลักษณะของสังคมทั่วไป

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ระดับของการมีส่วนร่วม นั้น จะเริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำจนถึงขั้นการตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมใช้ประโยชน์และรับประโยชน์ รวมถึงร่วมรับผิดชอบโครงการและดำเนินกิจกรรมด้วย

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 18) กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามตารางที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 แสดงขั้นตอนและระดับการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม
8	ประชาชนกำหนดสิ่งที่ต้องการ	มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
7	ประชาชนเข้าควบคุมบางส่วน	
6	ประชาชนและรัฐเข้ามามีส่วนร่วมเท่ากันในฐานะหุ้นส่วน	
5	รัฐให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้บางส่วน	มีส่วนร่วมบางส่วน
4	ประชาชนได้รับการปรึกษา	
3	รัฐแจ้งให้ทราบ	ไม่มีส่วนร่วม
2	รัฐเป็นผู้จัดการให้	
1	รัฐเป็นผู้กำหนด (คิดให้แทน)	

ที่มา : นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547

จากการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ 8 ขั้นตอนนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกคนควรจะต้องกำหนดสิ่งที่ต้องการและร่วมจัดการเอง อันเป็นระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ควรคำนึงถึงความเหมาะสม บางเรื่องการมีส่วนร่วมมากขึ้นก็ได้ แต่จะมีที่ระดับหรือขั้นตอนใดเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาตามความเหมาะสม เพราะแม้โดยทั่วไป การมีส่วนร่วมจะเป็นเรื่องดี แต่ในหลาย ๆ กรณีก็ต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป อีกทั้งการมีส่วนร่วมที่ดีจะต้องมีผู้ชำนาญการและทรัพยากรด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยแนวคิดนี้มาจากกรวางนโยบายแนวใหม่ ซึ่งเน้นที่คนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงแนวการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ซึ่งแนวทางพัฒนาแบบล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ขาดหายไป (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา (Oakley, 1984 หน้า 17) การให้นิยามเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531, หน้า 10-15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะ

ตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอกัน การมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือ การที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชนบทมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำตอบและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนการจัดลำดับของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับ ก่อนหรือหลัง ชาวบ้านต้องรู้ถึงปัญหาของตนเอง มิใช่ให้คนภายนอกมาชี้แนะปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

3. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา

4. การมีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน เช่น การสละแรงงาน และทรัพยากร

5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นอกจากนี้ อคิน รพีพัฒน์ ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา

3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

Norman Uphoff ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน เช่นกัน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making)

2. การมีส่วนร่วมในการ (Implementation)

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

แต่มีข้อสังเกตอยู่ประการหนึ่ง คือ อคิน รพีพัฒน์ จะเน้นที่การค้นหาคำตอบ สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขที่ Uphoff เอาใจใส่น้อย และขณะที่อคิน รพีพัฒน์ ให้ความสำคัญน้อยกว่าขั้นตอนการรับผลประโยชน์ แต่ Uphoff จะให้ความสำคัญมากกว่า (อคิน รพีพัฒน์. 2537, หน้า 101)

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528, หน้า 4-5) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าควร จะครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้าง โอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่ และอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี

2.1 การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา

2.2 การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2.3 การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายวางแผนและดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. เมื่อพิจารณาในแง่นี้ การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่นภูมิภาคและระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

4. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและ โครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

การพิจารณามีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนา อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์จากโซ่ตรวนที่ผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ดังมีผู้ให้นิยามว่า “โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วม หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาและให้กลายมาเป็นผู้กระทำ (actor) ในกระบวนการเปลี่ยนแปลง” (ปรัชญา เวสารัชช. 2528, หน้า 4)

นอกจากนี้ ปรัชญา เวสารัชช ยังได้ชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อ มีการใช้ความพยายามที่แต่ละคนใช้ในกิจกรรมการพัฒนา และมีการเสียดสละทรัพย์บางอย่างดังต่อไปนี้

1. ร่วมแสดงความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในแง่นี้ เป็นการร่วมในรูปของการเขียน การพูด หรือการสื่อความในรูปอื่น เพื่อแสดงความคิดเห็นของตน การแสดงความคิดเห็นเช่นนี้อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของกิจกรรมการพัฒนาก็ได้

2. ร่วมสละทรัพยากรวัตถุ โดยการให้ยืมหรือให้เงิน วัสดุ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การใช้ประโยชน์จากสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ

3. การร่วมสละแรงกายในกิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ

4. ร่วมสละเวลา เช่น ร่วมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เข้าร่วมประชุม (แม้จะไม่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวก็ตาม)

โดยสรุปการมีส่วนร่วมจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่า มีหลักที่คล้าย ๆ กันคือ การมีส่วนร่วมเพื่อการค้นหาปัญหา สาเหตุ ตลอดจนหาแนวทาง และเลือกแนวทางแก้ไขปัญหา ร่วมวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา ร่วมลงมือปฏิบัติส่นในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน และร่วมประเมินผลการปฏิบัติ ทั้งนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของประชาชนให้กลายเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เอง มากกว่ารอรับผลจากการปฏิบัติของผู้อื่น ซึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาลงมอย่างยั่งยืน เพราะปัญหาเป็นปัญหาที่แท้จริงที่ชุมชนเผชิญ จึงทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะร่วมกันแก้ปัญหาให้ลุล่วงในที่สุด

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชนและประชาคม

ความเข้าใจที่แตกต่างกันในความหมายของคำว่า “ประชาคม” กับคำว่า “ชุมชน” “ประชาคม” จากงานเขียนของนักวิชาการหลายท่านใช้คำเหล่านี้ในความหมายที่เหมือนกัน ดังนี้

คำว่า “ประชาคม” มาจากภาษาอังกฤษว่า Civil Society และบางครั้งจะพบว่ามีการใช้คำว่า Community แทนคำว่าชุมชนหรือประชาคม ซึ่งมีรากศัพท์เก่าจาก Indo-European คือ “Mei” ซึ่งหมายถึง “การเปลี่ยนแปลง” (Change) หรือ “การเปลี่ยนแปลง” (Change) และเมื่อนำมาสนธิกับอีกคำคือ คำว่า “Kom” ซึ่งหมายถึง “ด้วยกับ” (With) จะได้คำว่า “Kommein” ซึ่งหมายถึง “แบ่งปันโดยทั้งหมด” (Share by all) (Seage, P.M. อ้างในอนุชาติ พวงสำลี และ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล. 2540, หน้า 9) สำหรับการขยายความของนักคิดสำคัญ ๆ ของไทยที่ได้อธิบายขยายความคำว่า “ประชาสังคม” หรือ “Civil Society” นี้ในบริบทเงื่อนไข และการให้นำหนักที่แตกต่างกัน ดังนี้

ศ.นพ. ประเวศ วะสี นำเสนอแนวความคิดที่มุ่งไปที่การปฏิบัติที่จะเกื้อหนุนให้ภาคสังคมหรือภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและเกิดคุณภาพทางสังคมขึ้นที่เรียกว่า “สังคมสมานภาพ” ที่จะพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening) และให้ความหมายของการเป็น “ชุมชน” ว่าหมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่องมีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางอย่างและระบบการจัดการในระดับกลุ่ม (ประเวศ วะสี. 2540, หน้า 6) ซึ่ง โดยนัยนี้ ประชาสังคมที่เข้มแข็ง ต้องมีรากฐานที่เกิดจากการมีชุมชนที่หลากหลายและเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับ ชีรยุทธ บุญมี (2540, หน้า 151) ที่เห็นว่า สังคมโดยรวมมีความเข้มแข็งนั้น มาจาก “พลังที่สาม” หรือ “พลังของสังคม” ซึ่งเน้นที่ลักษณะการกระจาย (Diffuse) พลังทางสังคมได้มาจากทุกส่วน ทุกวิชาชีพ ทุกระดับรายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ สำหรับชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540, หน้า 42-43) มองว่าประชาสังคม หมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยทุกฝ่ายเข้ามาร่วมเป็นส่วน

(Partnership) ต่อกัน โดยประชาสังคมต้องมองถึง “วิถีประชา” (Civic Movement) ซึ่งก็คือ การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ โดยอาศัยกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ในขณะที่ที่นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ (2540, หน้า 165) ได้ผสมผสานแนวคิดกับแนวทางปฏิบัติเป็นความหมายของประชาสังคมที่มาจาก การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหา ในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกันซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group) ไม่ว่าจะป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะเป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) และไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2540, หน้า 162) ได้เสริมความหมายของประชาสังคม ว่าเป็นส่วนของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งดำเนินงาน โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและก็ไม่ใช่ภาคธุรกิจซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังผลกำไรเป็นสำคัญ

การทำความเข้าใจความหมายของประชาสังคมตามแนวคิดข้างต้นอาจสร้างความสับสน เนื่องจากติดปัญหาในเชิงโครงสร้างของสังคมขนาดใหญ่ เนื่องจากสังคมหรือประชาคม คือหนึ่งหน่วยอิสระภายใต้สังคมประชา ที่ประกอบไปด้วยหน่วยอิสระที่แตกต่างหลากหลายมากมาย ดังนั้น หัวใจสำคัญอันหนึ่งที่จะเป็นเงื่อนไขของการสร้างชุมชนที่แข็งแกร่ง ก็คือ การสื่อสาร (Communication) นอกจากนี้ความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันเป็นแหล่งพื้นฐานที่สุดที่จะเกิดการถักทอความรักความเอื้ออาทรของคนในสังคม

ลักษณะและองค์ประกอบของประชาสังคมบางประการ (อนุชาติ พวงสำลี และ วีรบุรุษ วิสารทสกุล, 2540, หน้า 10-16) มีดังนี้

1. มีความหลากหลาย ความหลากหลายนับเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในเชิงองค์ประกอบของสังคม กล่าวคือ สังคมใด ๆ ที่ขาดความหลากหลาย มีเพียงมิติเดียว รูปแบบเดียวก็คงเป็นสังคมที่ขาดการเรียนรู้ ขาดจินตนาการ และเอื้อให้เกิดพัฒนาการกับรุ่นต่อ ๆ ไป ลักษณะของสังคมก็คงเปรียบได้ดั่งระบบนิเวศของธรรมชาติที่ยึดเกี่ยวได้สมดุลกัน บนพื้นฐานของความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1.1 ความหลากหลายเชิงรูปแบบ

1.1.1 รูปแบบพื้นที่ เป็นลักษณะการรวมตัว ที่ยึดอาศัยพื้นที่หรืออาณาบริเวณเป็นขอบเขตของการรวมตัวกัน ซึ่งอาจจะเป็นพื้นที่การปกครอง เช่น กลุ่มจังหวัด จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ชุมชน ป้อม คุ้ม เขต แขวง ย่าน ละแวกบ้าน ถนน โรงเรียน หรืออาจเป็นขอบเขตเชิง

ภูมิโนเวศ เช่น ลุ่มน้ำ สายน้ำ คลอง และแม่กระทั้งเขตเศรษฐกิจ อาทิ เขตนิคมอุตสาหกรรม เขตพื้นที่ชายฝั่ง เป็นต้น

1.1.2 การรวมตัว ระดับของการรวมตัวกันของคนในสังคมนั้น อาจมีความแตกต่างกันออกไปตามระดับความพร้อมหรือลักษณะของกิจกรรมที่น่าสนใจร่วมกันตั้งแต่การเป็นกลุ่ม ชมรม องค์กร สมาคม สหกรณ์ คณะกรรมการ สถาบัน มูลนิธิ สภาสมาพันธ์ เป็นต้น

1.1.3 กลุ่มคนที่มารวมตัวกัน ความหลากหลายในอีกลักษณะหนึ่งน่าจะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นประชาสังคม หรือ ความหลากหลายในด้านของกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน นับตั้งแต่ วัย อายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา ฐานะ อาชีพ รวมกระทั่งคนพิการและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ

ความหลากหลายในลักษณะเช่นนี้จะช่วยให้กลุ่มมีลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันสูง เพราะจะต้องเข้าใจความต้องการซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก

1.2 ความหลากหลายเชิงเนื้อหา

1.2.1 ความหลากหลายของกิจกรรม กิจกรรมที่ทำอาจแยกออกตามลักษณะของรูปแบบและความถนัดของกลุ่มองค์กรนั้น ๆ อาทิ กลุ่มที่ให้ความสนใจในเชิงการรณรงค์เผยแพร่ก็อาจมีรูปแบบของกิจกรรมเฉพาะทางสื่อ กลุ่มที่สนใจด้านการค้นคว้าความรู้ก็อาจมีรูปแบบของกิจกรรมเฉพาะด้านการศึกษาวิจัย หรือกิจกรรมเฉพาะด้านการแสดง กิจกรรมเฉพาะด้านการพัฒนาชุมชน เป็นต้น แต่ในหลายองค์กรนั้นก็มักผสมผสานกิจกรรมหลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกันตามความเหมาะสมและความถนัดของตน

1.2.2 ความหลากหลายในเชิงประเด็นความน่าสนใจ/ปัญหา: เงื่อนไขการรวมตัวเป็นกลุ่มของคน ที่สำคัญก็คือ ความสนใจและความสนใจก็ย่อมทำให้เกิดความหลากหลายของการรวมตัว อาทิ กลุ่มที่ให้ความสนใจด้านสังคมสงเคราะห์ สนใจเฉพาะด้านการออมทรัพย์ สนใจเฉพาะด้านการเกษตรและอาชีพ สนใจเฉพาะด้านการเมือง สนใจด้านสิ่งแวดล้อม หรือสนใจในเรื่องวิชาชีพของตนเองก็ดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกันบนพื้นฐานของสิ่งที่สนใจร่วมกันดังกล่าว ซึ่งเกิดเป็นขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ตามมา

2. ความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนในความหมายของประชาสังคมนั้น อาจครอบคลุมความหมายที่กว้างถึงอาณาบริเวณหรือบริบทขนาดใหญ่ที่สามารถเชื่อมโยง ติดต่อกันในทางใดทางหนึ่ง หรืออาจพิจารณาถึงความเป็นชุมชนภายในกลุ่มองค์กรเล็ก ๆ ที่รวมตัวกัน ด้วยความรักความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ และหรือผลประโยชน์ร่วมกัน

3. สำนักสาธารณะ สำนักสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Public consciousness) นั้นเป็นคุณลักษณะที่สำคัญและมีความหมายเป็นอย่างยิ่งในสังคมประชา ดังได้กล่าวไปแล้วว่า

ลักษณะที่สำคัญของความเป็นประชาสังคม คือ ความหลากหลายของกลุ่มองค์กรในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มองค์กรในลักษณะใดก็ตาม เช่น Self-interest group, public, group, pressure, volunteer group เป็นต้น แต่สิ่งที่เราพบเห็นอยู่ก็คือเรามีกลุ่มองค์กร “ประชาสังคม” ในความหมายนี้มากมาย ในสังคมไทย แต่ส่วนมากกลุ่มองค์กรเหล่านี้มักไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มีพลังเพียงพอที่จะช่วยผลักดัน แก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคม ในทางกลับกันกลุ่มองค์กรที่มีความเข้มแข็งและมีพลังในการกำหนด ทิศทางของสังคม คือ กลุ่มองค์กรทางการปกครอง

ความเข้มแข็งขององค์กรในทางปกครอง “รัฐที่แข็งแกร่ง” และเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหรือการเป็น “คุณพ่อรู้ดี” นั้นส่งผลให้เกิดการบั่นทอน ศักยภาพ ความสามารถและมองไม่เห็นพลังของตนเองที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของตนเองและ สังคม เฝ้ารอคอยให้ผู้อื่นแก้ปัญหาให้กับตน โดยนัยยะนี้คือ ทำอย่างไรให้กับประชาชนเกิดสำนึก แห่งความเป็นพลเมือง (Citizenship) สำนึกถึงพลังของตนเองว่าสามารถร่วมแก้ไขเปลี่ยนแปลง สังคมได้

4. มีกิจกรรมและความต่อเนื่อง บนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มที่หลากหลาย รวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร และสมานฉันท์ร่วมกันนั้น คงจะยังไม่เพียงพอ หากมาสามารถผลักดันให้เกิดการกระทำหรือกิจกรรมร่วมกัน ความหมายของความเป็นประชา สังคมที่สำคัญ คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันหรือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้นั่นเอง ยิ่งในสังคมที่ มีพลวัตสูงในปัจจุบันยิ่งต้องอาศัยนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางสังคมที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว สำนึกสาธารณะนั้นเป็นนามธรรมที่มีสามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้ในบุคคลใด ๆ หากปราศจากการ เรียนรู้ที่มีการปฏิบัติการร่วมกัน ดังนั้น การสร้างเงื่อนไขหรือกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดการ เรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมตลอดจนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมและการเรียนรู้ นั้นย่อมจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของ “ประชาสังคม” ในอีกด้านหนึ่ง

5. มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร เหตุผลทำนองเดียวกันเรื่องของกิจกรรมและ ความต่อเนื่อง กลุ่มประชาสังคมที่จะมีความยั่งยืนและมีความหมายย่อมต้องมีระบบการจัดการที่ดี มี ระบบการสื่อสารแลกเปลี่ยน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ประสพการณ์ของ การเรียนรู้บนพื้นที่ที่หลากหลายบนกิจกรรมที่หลากหลาย คือ พลังสร้างสรรค์ที่จะนำพาสังคมไป ข้างหน้าร่วมกันอย่างสันติ “พลังที่สาม” จะมีความเข้มแข็งได้ย่อมเกิดจากการยึดโยงความสามารถ และพลังย่อย ๆ ในแต่ละส่วนของสังคมเข้ามาเชื่อมต่อประสานกันเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งมีพลัง

ลักษณะของประชาสังคมข้างต้น อาจแยกแยะเพื่อพิจารณาระดับของกระบวนการทาง ประชาสังคมได้ใน 2 รูปแบบ

1. รูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวของสังคม เป็นความสัมพันธ์ร่วมของคนทั้งสังคมซึ่งคงต้องมีองค์ประกอบดังกล่าวมาแล้วในข้างต้นขบวนการเคลื่อนไหวในระดับสังคมนั้นจะเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากเป็นกลุ่มพลังนอกโครงสร้างทางการเมืองและรัฐ ที่ปลอดจากการใช้อำนาจ อันไม่ชอบธรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว และเป็นอาณาบริเวณที่ไม่ได้ถูกจำกัดความเป็นรัฐหรือเอกชน หากแต่เป็นขบวนการทางสังคมที่มีผลประโยชน์ของสาธารณะเป็นที่ตั้ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นประเด็นที่ข้องเกี่ยวกับ “ชีวิตด้านลึก” เช่น สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. รูปแบบระดับกลุ่มองค์กร เป็นลักษณะการรวมตัวระดับกลุ่มองค์กรที่ไม่ได้มีบทบาทเคลื่อนไหวระดับสังคมใหญ่ หากแต่มีลักษณะบางประการ อาทิ ความเป็นประชาคม/ชุมชน มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองและอาจจะขยับจากผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มสู่จิตสำนึกสาธารณะมากขึ้น

ลักษณะดังกล่าวเป็นการตีความขยายความจากแง่มุมของความหมายต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ใดก็ตามที่ลักษณะและองค์ประกอบเหล่านี้ คงเป็นเพียงแนวทางสำหรับการคิดแลกเปลี่ยนหรือเลือกใช้ตามบริบทและสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่แต่ละองค์กร เงื่อนไขที่จำเป็นของบางพื้นที่ บางองค์กร อาจเป็นเพียงแค่เงื่อนไขที่เพียงพอในบางพื้นที่หรือบางองค์กรก็ได้ตามความเหมาะสม ดังนั้น ในกระบวนการศึกษาด้านประชาสังคม ก็คงจะต้องคิดค้นถึงมาตรการและแนวทางในการติดตามตรวจสอบ ชีวิตความเป็นประชาสังคมอย่างต่อเนื่องต่อไป

องค์ประกอบของประชาสังคมที่เข้มแข็งหรือชีวิตสาธารณะสุขที่มีสุขภาพดี สามารถตรวจสอบได้จากเกณฑ์ซึ่งมีองค์ประกอบ 6 ประการ (David Mathews อ้างใน จีรวุฒิ เสนาคำ. 2540, หน้า 5-13) คือ

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร (Civic Infrastructure and Channels of Communication) ชีวิตสาธารณะต้องการ โอกาส ต้องการพบปะและพื้นที่ที่จะทำงาน รวมไปถึงต้องการช่องทางหรือเครือข่ายการสื่อสาร ชุมชนที่มีชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี ต้องการสถานที่ที่ผู้คนสามารถพูดคุยถึงปัญหาพร้อม ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยที่เป็นทางการ เช่น เวที หรือการประชุมของเมือง และการพบปะพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนาของคนสองคนหรือการสนทนาของคนกลุ่มเล็ก สถานที่ดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการก่อเกิดเจตจำนงทางการเมือง (Political will) การแก้ไขปัญหาสาธารณะ และที่สำคัญที่สุดก็คือ เป็นที่ที่สร้างความเป็น “พลเมือง” ให้กับประชาชน ดังนั้น การตรวจสอบความเข้มแข็งของประชาสังคมหรือชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดีประการหนึ่ง ก็คือ ให้อู่ว่าชุมชนที่กำลังศึกษานั้นมีพื้นที่สาธารณะ (Public Space) มากน้อยเพียงใด และองค์รวมของที่สาธารณะนี้ ก็คือ โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ (Civic Infrastructure) ของชุมชน

โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะแยกได้หลายระดับ ซึ่ง Mathews ได้แบ่งพื้นที่สาธารณะหรือโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะเป็น 3 ระดับ คือ

1.1 ระดับพื้นฐาน คือ การพบปะของผู้คนเป็นครั้งคราว (ad hoc associations) เช่น การพูดคุยพบปะกันของเพื่อนบ้าน การพบปะกันในงานบุญและเทศกาลต่าง ๆ

1.2 เป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่เน้นงานด้านใดด้านหนึ่ง หรือ เป็นองค์กรกระตุ้นการเปลี่ยนแปลง อาทิ มูลนิธิ หรือ องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

1.3 โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะระดับเครือข่ายที่เชื่อมองค์กรสมาชิกเข้าหากัน การพบปะหรือองค์กรทุกประเภทข้างต้นเป็นช่องทางการสื่อสาร (Channels of Communication)

อย่างไรก็ดี การพบปะสมาคมของผู้คนที่จะก่อความเข้มแข็งให้กับประชาสังคมนั้น จำเป็นต้องมีลักษณะพิเศษ คือ ไม่เพียงแต่เป็นการพบปะสมาคมที่วางอยู่บนความซื่อสัตย์ ความเชื่อถือนอกและกันของเพื่อนบ้านและคนในครอบครัวเท่านั้น แต่ต้องขยายไปถึงคนแปลกหน้าที่เข้ามาทำงานในชุมชน การพบปะสมาคมดังกล่าว ผู้พบปะสมาคมต้องรู้จักกันไม่เพียงพอจากสถานะทางสังคมหรือภูมิหลังของครอบครัวเท่านั้น หากแต่รวมถึงการรู้จักกันในฐานะปัจเจกชน นอกจากนี้ในประชาสังคมที่เข้มแข็ง ประชาชนต้องมีโอกาสเข้าร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนที่ไม่เพียงในเวทีวงเล็กแต่รวมไปถึงเวทีสาธารณะที่เปิดให้ทุกคนได้รู้จักกับคนที่สนใจเรื่องเดียวกัน

ชีวิตสาธารณะจะก่อรูปโดยสมบูรณ์ในที่ที่ผู้คนสามารถร่วมมือกัน ไม่เพียงแต่ในหมู่เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน คนทำงานที่เดียวกัน แต่รวมไปถึงการร่วมมือกับผู้ที่ค่อนข้างแปลกหน้านอกชุมชน

2. กระบวนการตัดสินใจและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน (Critical Processes) ประชาสังคมเป็นปริณิษยผลของความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ และการแลกเปลี่ยนชีวิตสาธารณะดำเนินไปภายใต้วาทกรรม (Discourse) ชนิดพิเศษที่ละเอียดอ่อน ดังนั้น การวัดชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดีของชุมชนหนึ่ง ๆ จำเป็นต้องตรวจสอบกระบวนการตัดสินใจภายในชุมชนว่าดำเนินไปเช่นไร

การตัดสินใจเรื่องส่วนรวมจำเป็นต้องดำเนินไปด้วยความตั้งใจ มิใช่ด้วยความเพิกเฉยของคนในชุมชน จุดเริ่มต้นที่สะดวกต่อการตรวจสอบความเป็นประชาสังคม ก็คือ การตรวจสอบดูว่าคนในชุมชนมีพฤติกรรมตัดสินใจในเรื่องสาธารณะอย่างไร

ในสถานการณ์ที่ตึงเครียด กระบวนการตัดสินใจควรเริ่มในเวลาที่เหมาะสม ดำเนินไปด้วยความไม่รีบร้อนและไม่บังคับให้คนในชุมชนตัดสินใจ เพราะโดยปกติการตัดสินใจต่อปัญหาหนึ่ง ๆ จะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีเวลาและโอกาสอย่างเพียงพอหรือเกินพอในการขบคิด และในการสื่อสารกับประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ผู้นำต้องจัดกระบวนการให้มีการสื่อสารสองทาง

การตัดสินใจสาธารณะจำเป็นต้องดำเนินการหลัง “กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เราเรียนรู้และผ่านการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น อาทิ อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่าต่อเราในฐานะที่เป็นชุมชน อะไรคือผลประโยชน์ร่วมของเรา ในฐานะที่เป็นชุมชน อะไรคือผลประโยชน์ร่วมของเราในฐานะที่เป็นชุมชน เรามีเป้าหมายตรงกันหรือไม่ และอะไรคือสิ่งที่เรา (ชุมชน) คิด เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

การเรียนรู้ของชุมชนแยกไม่ขาดจากการสร้างสำนักสาธารณะ การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็น “เจ้าของ” ชุมชน การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นหนึ่งเดียวกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่อุดมไปด้วยชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดีหรือชุมชนที่มีประชาสังคมเข้มแข็ง จึงมิได้เป็นอะไรอื่นนอกจากชุมชนแห่งการเรียนรู้

3. ภาวะการผู้นำและผู้นำชุมชน (Leadership) การจะดูว่าชุมชนหนึ่ง ๆ มีชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดีหรือไม่ จำเป็นต้องตรวจสอบภาวะการผู้นำของชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนแห่งชีวิตสาธารณะ มิได้เกิดจากจำนวนแหล่งที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น

ในชุมชนที่ชีวิตสาธารณะเบ่งบาน ชุมชนเต็มไปด้วย “ภาวะการนำ” ที่แต่ละคนสามารถจะริเริ่มนำในสิ่งที่สร้างสรรค์ ผู้นำมิได้มีไว้เพื่อทำหน้าที่เป็นคนปิดประตู แต่เป็นคนเปิดประตูดึงเข้ามามีส่วนร่วมของผู้คนอย่างมากล้น และไม่ผูกขาดการเป็นเจ้าภาพของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน และผู้นำในชุมชนมักพร้อมเสมอที่จะปล่อยให้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดีกว่าและเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองปัญหาชุมชนทั้งชุมชน ไม่รีบร้อนในการแก้ปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ปัญหาใหม่ก่อเกิด และเป็นผู้ที่พร้อมเรียนรู้จากความล้มเหลวอย่างไม่ยอมจำนน ชุมชนที่มีชีวิตสาธารณะเบ่งบานประกอบด้วยผู้นำที่หลากหลาย “ผู้นำสาธารณะ” ดังกล่าว จึงไม่ค่อยแตกต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือ ไม่มีชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามแต่เป็นผู้นำฝึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่นและทำประโยชน์เพื่อชุมชน

4. กรอบแนวคิดหรือภาพที่อยู่ในหัวของคนในชุมชน (mind-set) โดยเฉพาะกรอบแนวคิด ในการแก้ปัญหาและการมองปัญหาในชุมชนที่ภาคประชาสังคมเข้มแข็ง mind-set ของคนจะเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของภาคสาธารณะและการทำงานเพื่อส่วนรวม คนในชุมชนถือว่ามีปัญหาสาธารณะเป็นปัญหาของตนเอง และมีเจตจำนงมุ่งมั่นที่จะแบกรับและแก้ไขปัญหาของชุมชนคนในประชาสังคมที่เข้มแข็งเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizen) ไม่ยอมจำนนต่อปัญหาและมองว่าประชาชนเป็นที่มาของอำนาจและมีศักยภาพ ในการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นของตน เมื่อชุมชนให้ความสำคัญต่อศักยภาพของคนในชุมชน ชุมชนนั้นย่อมตระหนักถึงความเป็นไปได้ของการริเริ่มดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

กรอบการมองอำนาจว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวคนนี้นำไปสู่ความเชื่อมั่นที่ว่า “ประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น ที่สามารถแก้ปัญหาของท้องถิ่น”

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน พฤติกรรมการอ้างความรับผิดชอบต่อชุมชนค่อนข้างจะเกี่ยวข้องกับลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับรัฐบาลและสถาบันสำคัญในชุมชน เช่น โรงเรียน ในชุมชนที่มีชีวิตสาธารณะเพียงพุนั้น คนในชุมชน มักไม่พึ่งพาสถาบันของรัฐ ความสัมพันธ์ของคนไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในรูปองค์กรหรือเครือข่าย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2529) ให้ความหมายของการพึ่งตนเองว่า

1. เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทัศนคติการมองปัญหาต่าง ๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง
2. ในการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของชุมชนหรือองค์กรชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ไขปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน
3. เป็นการพึ่งตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพาเป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน
4. กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่าแต่เป็นการสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2538) ได้ทำการวิจัยการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท เพื่อกำหนดกรอบความคิดว่าชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ จะต้องประกอบด้วยพึ่งตนเอง 5 ด้าน คือ

1. ด้านเทคโนโลยี (Technology: T) มีลักษณะเหมาะสมในสภาพชนบท ซึ่งอาจรวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านและเทคโนโลยีใหม่ ที่มีความทันสมัยหากแต่ควบคุมได้และควรเป็นเทคโนโลยีที่ผ่านการวิจัยและพัฒนาภายในประเทศ
2. ด้านเศรษฐกิจ (Economic: E) อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างความต้องการและขีดความสามารถการสนองความต้องการเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีพัฒนาการต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก มีความสามารถในการออมและการลงทุนสามารถรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด ตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคตด้วย
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource: R) ควรมีอย่างอุดมสมบูรณ์ หรือสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพของระบบนิเวศ และอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นฟูได้

4. ด้านจิตใจ (Mental: M) คนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองมีจิตใจใฝ่รู้ ใฝ่พัฒนา มีความรู้ และความสามารถในการประยุกต์ มีคุณภาพ ลดละอบายมุขและมีความขยันหมั่นเพียร

5. ด้านสังคมวัฒนธรรม (Social: S) ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูง มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันโลกภายนอก

การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน นี้ จะต้องมีการสร้างขีดความสามารถของชุมชน 3 ประการ คือ

1. การสร้างความสมดุลของสาระการพึ่งตนเอง (Balance: B) เป็นความสอดคล้อง ความกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคมวัฒนธรรม

2. การสร้างความสามารถในการจัดการ (Ability: A) เป็นการวิเคราะห์การวางแผน และการจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระพึ่งตนเอง ทั้งนี้ชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อขอความคิดเห็นและการสนับสนุน

3. การสร้างเครือข่ายการทำงาน (Net-working: N) เป็นความสัมพันธ์ของชุมชนและองค์กรเครือข่ายให้ชุมชนมีพลังในการจัดการชุมชนเพื่อความสมดุลของการพึ่งตนเอง

ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองนั้น ต้องมีจุดเน้นที่การสร้าง ความเข้มแข็งให้ชุมชน และมีความเข้มแข็งแกร่ง พอที่จะต่อสู้กับแรงกดดันที่มาจากภายนอกชุมชนได้

ประเวศ วะสี (2530: 33-35) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ในการพัฒนาชุมชน และสังคมที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

1. จิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่จ่ายฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิต และทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

2. แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิต ให้เป็นแบบแผนการผลิตเพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบ และธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล

3. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้น เพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมาก และการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

4. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นระบบการผลิตแบบใช้เอง กินเอง ความสมดุลธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้เศรษฐกิจได้สมดุล พอกินพอใช้ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

5. ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ใกล้เคียง มีอาหารการกินที่เหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือกันสังสรรค์กัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ทางการสาธารณสุข ทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสถานสังคม สงเคราะห์ และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

บันฑูร อ่อนคำ (2530: 5) อธิบายว่า การพึ่งตนเอง เป็นเรื่องสัมพันธ์กับองค์กรชุมชน อย่างชัดเจน การพึ่งตนเองไม่ได้หมายถึง คน ๆ เดียว หรือกลุ่มเดียวจะพึ่งตนเองได้โดยสมบูรณ์ แต่ต้องพึ่งพาอาศัยกลุ่มอื่น ๆ ด้วย มีองค์กรของประชาชนมาก แนวโน้มพึ่งตนเองก็มีมากขึ้น องค์กรชุมชนไม่จำเป็นต้องหมายถึง องค์กรทุติยภูมิ องค์กรปฐมภูมิอย่างครอบครัวก็มีมากขึ้น องค์กรชุมชนเหมือนกัน หมู่บ้านก็เป็นองค์กร เพราะมีการแบ่งงาน แบ่งหน้าที่ที่ผูกพันร่วมกันเหมือน องค์กร คือมีเนื้อหาแต่รูปแบบไม่เหมือนบริษัท องค์กรประชาชน จึงไม่ควรยึดติดในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่งเอาเป็นเกณฑ์ตัดสิน

สรุปแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ทุกด้าน โดยเฉพาะการที่ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสมดุล และความยั่งยืนสามารถพึ่งตนเองได้ และมีองค์กรชุมชนเป็นองค์กรหลักในการ พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มีส่วนเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ต่อไปในอนาคต

อนง นาคะบุตร (2529: 71) อธิบายว่า จากการนำบทเรียนของ วิบูลย์ เข็มเฉลิม กับ อยู่ สุนทรชัย มาสังเคราะห์ร่วมกัน จะเห็นสิ่งที่ร่วมกันอยู่ 3 ประการ คือ

1. การพึ่งตนเองกับมาอยู่ในองค์ความรู้ในพุทธศาสนา

2. การพึ่งตนเองในแนวที่ชาวบ้านเสนอ ไม่ได้เสนอให้เพิ่มมูลค่าส่วนเกินทาง เศรษฐกิจเป็นด้านหลัก อย่างที่คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยังเน้นอยู่ คือ เป็น การเรื่องส่งออกมาก ๆ แล้วสุดท้ายมีแต่หนี้ แต่ชาวบ้านเสนอให้เพิ่มสติ เพิ่มหลักในการมอง ทางออกที่ไม่โจมตีเข้าหาระบบเศรษฐกิจแบบบริโภคนิยม หากเสนอให้เสริมแนวการลดละการ พึ่งพา ตั้งแต่เริ่มลดการผลิต ลดการสั่งซื้อปุ๋ย ปesticide การผลิต เริ่มลดพื้นที่ปลูกข้าว โดยจุดแรกลดละ การเสพอบายมุข

3. ชาวบ้านเสนอให้สร้างเงื่อนไขการพึ่งตนเองแบบครบวงจร คือ เปลี่ยนฐานการ ผลิตจากข้าว ไปกระจายความเสี่ยงในเรื่องไร่นาสวนผสม หรือแม้แต่การผลิตเพื่อกินไม่ใช่เพื่อขาย เป็นการสร้างวงจรที่ตอบสนองตัวเอง และไม่ตกเป็นเบี้ยล่างของตลาด โดยพยายามมองว่า ผลผลิต อย่างหนึ่งจะเกื้อกูลกันอีกอย่างหนึ่งได้อย่างไร เกิดวัฏจักรการเกื้อกูลของกลไกธรรมชาติ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2529: 95-101) ได้เสนอเงื่อนไขในการพัฒนาโดยมุ่งการพึ่งตนเอง 6 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาจะต้องเป็นรูปแบบกลุ่ม (Collective) ชาวบ้านจะต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่
2. ต้องมีจิตสำนึกมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) พื้นฐานก็คือการพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับจิตใจ ความสมัครใจที่จะทำอย่างนั้น (กิจกรรมพัฒนา) ของผู้คน (ชาวบ้าน)
3. จิตสำนึกจะต้องผลิตซ้ำขึ้นมาอีกได้ คือ ต้องให้มันสร้างขึ้นมาใหม่ให้แจ่มชัดต่อเนื่อง
4. ต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบสหพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในหน่วยย่อย คือ ในหมู่บ้าน และหมู่บ้านเหล่านี้ สามารถที่จะรวมกันเป็นสหพันธ์ กล่าวคือต้องพัฒนาให้เป็นเขต เขตควรมีศูนย์กลาง โรงเรียน และศูนย์วัฒนธรรม สามารถต่อรองกับสถาบันภายนอกได้ เช่น พ่อค้าและรัฐ ได้อย่างมีพลัง น่าจะให้ความสำคัญกับงานนี้ด้วย เพื่อก่อให้เกิดเครือข่ายของหมู่บ้าน
5. การประสานวัฒนธรรม น่าจะส่งเสริมให้ชาวบ้านประสานวัฒนธรรมของตัวเองหรือกิจกรรมของตัวกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมด้วย
6. ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ น่าจะเป็นชุมชนที่อนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมด้วย

การพัฒนาที่ผ่านมามีอุปสรรคอย่างมากมายจากการพัฒนาสมัยใหม่ที่เป็นการกระตุ้นให้เกิดกิเลสและความโลภ (ประเวศ วะสี, 2530: 35) และวัฒนธรรมแห่งความกลัว (พระธรรมปิฎก, 2537: 4) ซึ่งส่งผลให้มนุษย์ สังคม และธรรมชาติที่เคยอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน ต้องแยกออกเป็นส่วน ๆ และทำงานไม่ประสานกันทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนก่อให้เกิดความทุกข์แก่ชีวิตและสังคมในที่สุด หนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนให้มนุษย์ สังคมอยู่รอดร่วมกันได้ก็คือ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง กล่าวได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การกำหนดอนาคตของชุมชนที่วางอยู่บนความคิดและทิศทางของการพัฒนาที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ โดยระบบการจัดการของชุมชนในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ผู้เลือกสรร ผู้วางแผน ผู้ปฏิบัติ และผู้รับผลจากการปฏิบัตินั้น ๆ โดยใช้วิธีคิดที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ผสานเข้ากับวิธีคิด และระบบการจัดการสังคมแนวใหม่ ทำให้ชุมชนมีแนวทางการพัฒนาชุมชนมีลักษณะ ดังนี้

1. มีความเป็นองค์รวมของสรรพสิ่งเป็นพื้นฐาน มีความเด่นชัดในแนวทางเฉพาะด้านเป็นทางเลือก

2. เห็นคุณค่าของคนและสรรพสิ่ง อันหมายถึง ทรัพยากรและเทคโนโลยีต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีระบบการบริหารและพัฒนาที่มีคนเป็นแกนกลางในการพัฒนา

3. เป็นการพัฒนาแบบครบถ้วน พัฒนาทุกด้านไปพร้อมกัน โดยมีการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นเป้าหมายใหม่

4. เน้นการกระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสแก่ผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง

แนวคิดการพึ่งตนเองมีจุดกำเนิดมาจากความพยายามที่จะพัฒนาประเทศด้วยพลังและศักยภาพของตนเองหรือชุมชน เพื่อเป็นการลดภาระการพึ่งพาความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากภายนอกชุมชน อันจะก่อให้เกิดการไหลออกของปัจจัยผลผลิตที่เป็นส่วนเกินจากการผลิตในชุมชน และหลีกเลี่ยงการสร้างความเสี่ยงทางวิถีชีวิตของคนในชุมชนจากการเลือนไหลเข้ามา และผสมผสานต่อกันของวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการลดภาวะยากจนและถูกกดขี่ของประเทศหรือชุมชนด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นแนวคิดของการพัฒนาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนา (Community-Based Development Approach) ด้วยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างประสานกลมกลืนให้เป็นไปอย่างสมดุลกัน และเน้นการอยู่รอดได้ด้วยตนเองและมีความสุขร่วมกันทั้งในระดับชุมชน สังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นความยั่งยืนของคนและสังคมชุมชน เพราะเป็นการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องจากรากฐานทางวัฒนธรรมของตนเอง เป็นการเชื่อมโยงเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องเดียวกัน เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการทางสังคม ก็จะเกิดความสมดุลหรือสังคมที่ยั่งยืนที่สุด

แนวคิดการพึ่งตนเองนี้ เริ่มเป็นที่รู้จักในวงวิชาการและการพัฒนาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา แต่ก่อนหน้าก็มีกระแสแนวคิดนี้โดยเฉพาะในคำปราศรัยของประธาน เหมา เจ๋อตง เมื่อปี 1945 ที่ว่า “tzu li keng sheng” (Regeneration Through our own Efforts) ซึ่งหมายถึงว่า การมีชีวิตใหม่ด้วยความพยายามของเราเอง ซึ่งคำปราศรัยดังกล่าวนี้ค่อนข้างจะมีความหมายไปในทางกำหนดนโยบาย นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงแก่นสารของแนวคิดการพึ่งตนเองที่เด่นชัดในแนวนโยบายของจีนในขณะนั้น คือ “Walking on two legs” หมายถึง การก้าวเดินด้วยสองขาของตนเอง เนื่องจากประเทศจีนในตอนนั้นต้องพึ่งพาเครื่องจักร เทคโนโลยี และการช่วยเหลือในรูปแบบอื่น ๆ จากสหภาพโซเวียตเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการหลุดพ้นจากการครอบงำและคุกคามทางเศรษฐกิจ ในระดับท้องถิ่นในปี ค.ศ. 1958 ก็ได้มีองค์กรประชาชนเกิดขึ้นในคอมมูนของจีน ซึ่ง

เป็นการประยุกต์นโยบายการพึ่งตนเองระดับท้องถิ่นเข้าไปสู่พื้นที่ชนบท โดยองค์กรประชาชนที่รวมตัวกันได้ช่วยกันทำระบบชลประทาน อ่างเก็บน้ำ ตลอดจนอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก อาทิ การทำอิฐ กระเบื้องมุงหลังคา ท่อน้ำ เป็นต้น

นอกจากแนวคิดของ เหมา เจ๋อตุง แล้ว ในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกันก็มีนักคิดอีกท่านหนึ่ง คือ มหาตมะ คานธี (M.K Gandhi) ท่านมหาตมะ คานธี ได้กล่าวถึง “สวเทชี” หรือ หลักการพึ่งตนเองซึ่งเป็นหัวใจหลักของโครงสร้างสังคมอุดมคติของคานธีโดยแท้ การพึ่งตนเอง คือ สารและแก่นแท้ ทั้งต่อชีวิตปัจเจกชนและสังคม トラบใดที่เราพึ่งตนเองไม่ได้ トラบนั้นเราต้องเอาเปรียบผู้อื่น หรือมิฉะนั้นก็ถูกเอาเปรียบไม่ได้โดยทางตรงก็โดยทางอ้อม ดังตัวอย่างอันปรากฏอยู่ในปัจจุบันที่เมืองเอาเปรียบชนบท และประเทศพัฒนาเอาเปรียบประเทศที่กำลังพัฒนา คานธี ให้สารสำคัญที่แนบแน่นอยู่กับความเชื่อหิงสา ดังวาตะประโยคหนึ่งในภาษาละติน ที่ว่า “จงพึ่งตนเองแล้วจักไม่มีการทำร้ายเพื่อนบ้าน” (รสนา โทสิตระกุล, 2528, คำนำ)

คานธี ได้ให้ความสนใจกับหน่วยสังคมหมู่บ้านในอินเดีย ซึ่งกำลังดิ้นรนทุกข์ยากท่านได้เสนอรูปแบบหมู่บ้านพึ่งตนเอง คือ Village Swaraj หรือหมู่บ้านสวราช อันหมายถึง หมู่บ้านที่เป็นเอกราช หมู่บ้านดังกล่าวจะมีรูปแบบสาธารณรัฐที่มีความสมบูรณ์ไม่ต้องพึ่งพาเพื่อนบ้านในเรื่องของปัจจัยในการดำรงชีวิต แต่ยังมีพึ่งพาซึ่งกันและกันในเรื่องอื่น ๆ ที่ถือว่าจำเป็นต้องช่วยเหลือกันและกัน ฉะนั้นสิ่งแรกที่ทุก ๆ หมู่บ้านคำนึงถึง คือ การปลูกพืชเป็นอาหารและการปลูกฝ้ายสำหรับทอเสื้อผ้าใช้เอง นอกจากนั้นควรมีทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และสนามเล่นสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ ต่อจากนั้นถ้ามีพื้นที่เหลืออีกก็จะมีการเพาะปลูกพืชผลที่มีประโยชน์เพื่อการค้าภายในหมู่บ้าน จะมีโรงพยาบาล โรงเรียน และหอประชุมจะมีระบบส่งน้ำที่รับประกันในด้านความสะอาด ซึ่งทำได้โดยการควบคุมบ่อและถังเก็บน้ำ มีการศึกษาภาคบังคับจนจบชั้นมูลฐาน กิจกรรมทุกอย่างจะดำเนินงาน โดยมีระบบสหกรณ์เป็นพื้นฐานเท่าที่ทำได้ จะไม่ไร้ระบบวรรณะ ซึ่งก่อให้เกิดวรรณะจันดาลอย่างทุกวันนี้ การรักษาหลักการของหมู่บ้านจะอาศัยหลักอหิงสธรรมจะมีคณะปัญจายติ 5 คน ซึ่งเลือกตั้งโดยผู้ใหญ่ภายในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งชายและหญิง จะทำหน้าที่เป็นคณะรัฐบาลบริหารหมู่บ้านในวาระคราวละ 1 ปี (รสนา โทสิตระกุล, 2524, หน้า 104) ซึ่งพอสรุปสาระสำคัญของท่านมหาตมะ คานธี ได้ว่าให้ชนบทมีความเพียงพอในตนเอง ทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม อนามัยที่อยู่อาศัย โดยเริ่มที่หมู่บ้าน เมื่อทุก ๆ หมู่บ้านดีขึ้น “ประเทศก็จะดีขึ้น” ส่งเสริมการปั่นและการทอฝ้ายทุกหมู่บ้านและรวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ปั่นฝ้ายในบริเวณ 2-3 หมู่บ้านด้วย เพื่อช่วยให้แต่ละครอบครัวมีรายได้และอินเดียก็ได้มีสินค้าส่งออกซึ่งคนอินเดียทำได้แต่อ่อนแต่อก

แต่แนวคิดของ คานธี ดังกล่าวมาข้างต้นก็มีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ ขาดการพูดถึงการปฏิรูปที่ดิน ทั้ง ๆ ที่กล่าวถึงความเท่าเทียมในหมู่บ้าน แต่ไม่ได้พูดถึงความเท่าเทียมในการครอบครองที่ดินเลย อย่างไรก็ตาม คานธี เห็นว่ากลยุทธ์ในการพัฒนาต้องอาศัยพื้นฐานเรื่องการพึ่งตนเอง เพื่อต่อต้านการพึ่งพา สร้างความเท่าเทียมและการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด (Lgnacy Sachs. 1980, หน้า 47)

นอกจากแนวความคิดของ เหมา เจ๋อตุง และคานธี ที่เป็นรากฐานสำคัญของความเป็นมาเรื่องแนวคิดการพึ่งตนเองในปัจจุบันแล้ว ก็มีแนวคิดของรูสโซ แต่เป็นแนวคิดที่มีนักวิชาการได้หยิบยกมาตีความใหม่ในแง่ที่เป็นมโนทัศน์ (Concept) กล่าวคือ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) มองการพึ่งตนเองในแง่ความอิสระ ไม่พึ่งพา และเท่าเทียมกัน (Ann Tickner. 1980, หน้า 58) สำหรับการเกิดขึ้นของแนวคิดการพึ่งตนเองดังกล่าว ได้เกิดขึ้นภายใต้ความกดดันทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ Centre-periphery formation ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีศูนย์กลางเพียงแห่งเดียวแล้วมีประเทศอื่นเป็นบริวาร ในแง่เศรษฐกิจก็คือ การมีประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง แล้วมีประเทศทุนนิยมส่วนรอบข้างเป็นจำนวนมากรายล้อมอยู่ โดยที่ประเทศบริวารหรือทุนนิยมส่วนรอบข้างจะถูกดึงเอาทรัพยากรที่มีอยู่ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับประเทศศูนย์กลางอย่างมหาศาล และเป็นแหล่งระบายสินค้าที่สำคัญของประเทศศูนย์กลางอีกด้วย กล่าวในด้านการเมืองจะถูกครอบงำและเป็นแหล่งใช้อำนาจของประเทศศูนย์กลาง ซึ่งโดยนัยแล้วกระบวนการนี้มีทิศทางที่จะให้ตะวันตกเป็นศูนย์กลางเพียงแห่งเดียว แล้วดึงเอาประเทศต่าง ๆ ในโลกที่ 3 เข้ามาเป็นบริวาร ฉะนั้นการเกิดขึ้นของแนวคิดการพึ่งตนเองก็เพื่อต่อต้านการแพร่กระจายของกระบวนการ Centre-periphery ดังกล่าวข้างต้น และเป็นการเพิ่มศูนย์กลางขึ้นอีกหลาย ๆ แห่ง แต่ละประเทศเป็นศูนย์กลางของตนเอง คือ มีความอิสระ ไม่ต้องขึ้นอยู่กับอิทธิพลของประเทศอื่น (Galtung. 1980, หน้า 20) ด้วยนัยนี้เองทำให้แนวคิดการพึ่งตนเองเป็นที่แพร่หลายและยอมรับกันมากในประเทศโลกที่สาม ตลอดจนได้มีการวิพากษ์วิจารณ์แนวความคิดอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการประชุมกันที่นครเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1975 และปี ค.ศ. 1976 อันเป็นที่มาของหนังสือรวมบทความการพึ่งตนเองที่สำคัญ คือ Self-reliance: A strategy for development ซึ่ง edited by John Galtung, Peter O, Brien และ Roy Periswerk (1980) อันมีเนื้อหาที่สำคัญประกอบด้วยภาคแรกเป็นส่วนที่เป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีและการตีความมโนทัศน์การพึ่งตนเอง ภาคที่สองกล่าวถึงการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านอาหาร พลังงาน และเทคโนโลยี ส่วนในภาคที่สามเป็นกรณีศึกษาของประเทศต่าง ๆ เช่น แทนซาเนีย ปารากวัย มาลากาซี เป็นต้น ในภาคสุดท้าย กล่าวถึงความเป็นไปได้ของแนวความคิดการพึ่งตนเอง นับว่าหนังสือเล่มนี้ได้มีอิทธิพลอย่างมากในการเผยแพร่แนวคิดการพึ่งตนเอง และการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในการพัฒนาในปัจจุบัน

ระดับของการพึ่งตนเอง

ในการกล่าวถึงแนวคิดการพึ่งตนเองหรือมโนทัศน์การพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสามารถเข้าใจได้ตรงกันมากขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระบุถึงระดับของการพึ่งตนเองด้วย เพราะการพึ่งตนเองเป็นมโนทัศน์ที่มีตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลระดับท้องถิ่น และระดับประเทศซึ่งนำไปสู่ความหลากหลายของการนิยามการพึ่งตนเองเป็นอย่างมาก

การพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม

การพึ่งตนเองระดับกลุ่ม หมายถึง สังคม (กลุ่ม) ที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (Self Fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน (Galtung 1980, 23; กาญจนา แก้วเทพ 2530, หน้า 34 และ อร์ทัย อาจอ่ำ 2531, หน้า 20; John Galtung 1981) ในขณะที่ Galtung (1981, หน้า 174-196 อ้างใน โอวาท สุทธนารักษ์ 2531 หน้า 17) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการพึ่งพาตนเองว่าเป็นการผสมผสานระหว่างความเป็นเอกราชเข้ากับความช่วยเหลือเกื้อกูลและความเป็นอิสระเข้ากับความเสมอภาค การพึ่งตนเองไม่ได้มีความหมายเป็น “การแยกตัวอิสระ” (Isolationism) ซึ่งเป็นแบบโดดเดี่ยวแยกตนเองจากผู้อื่น หรือการปิดสังคม ไม่สัมพันธ์กับโลกภายนอก การจะให้บรรลุเป้าหมายของอุดมการณ์พึ่งตนเอง ก็ต้องมีการต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งย่อมได้รับการต่อต้านจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นเรื่องที่ต้องต่อสู้กันทางการเมืองตราบเท่าที่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือประเทศศูนย์กลาง สำหรับรัฐโซ (Galtung 1980, หน้า 48) ตระหนักในพลังตนเองหรือความสามารถที่จะตัดสินใจอย่างอิสระและควบคุมเหนือความสัมพันธ์ต่าง ๆ ภายนอก ซึ่ง Pomerleau (1970, หน้า 98 อ้างใน สุพรรณิ ไชยอำพร 2530, 11) เห็นว่าการพึ่งตนเองคือ เงื่อนไขหนึ่งซึ่งพลเมืองแต่ละคนรู้สึกว่าเขาคือส่วนประกอบที่จะทำการตัดสินใจและมีความพอใจกับความจำเป็นพื้นฐานของเขาคืออยู่กับแรงงานของตัวเองและทรัพยากรที่มีอยู่ นอกจากนี้ วิวัฒน์ชัย อุตถากร (อ้างใน โอวาท สุทธนารักษ์ 2531, หน้า 16-18) ได้เสริมว่า การพึ่งตนเองแยกได้เป็นการพึ่งพาทางเศรษฐกิจ (Economic Dependency) การพึ่งพาทางการเมือง (Political Dependency) และการพึ่งพาทางวัฒนธรรม (Cultural Dependency) สำหรับการพึ่งพาทางเศรษฐกิจนั้น อาจแยกเป็นได้หลายลักษณะ คือ การพึ่งพาทางการค้า (Trade Dependency) การพึ่งพาทางเทคนิควิทยาการ (Technological Dependency) และการพึ่งพาด้านความช่วยเหลือ (Aid Dependency) การพึ่งพาด้านการเงินหรือเงินกู้ (Financial or Debt Dependency) ส่วน วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2530, หน้า 4) ได้นิยามการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจว่า หมายถึง ความสมดุลระหว่างขีดความสามารถในการผลิตกับขอบเขตของการบริโภค และเคมเพ โรนัลด์ โฮป (Kempe Ronald Hope) กล่าวว่า การพึ่งตนเองหมายถึง การมีอิสระในการตัดสินใจและสามารถระดมทรัพยากรของสังคมมาใช้ตามความคิดและ

แนวทางของตัวเองได้ และหมายถึงการปฏิเสธหลักการจัดสรรทรัพยากรของผู้อื่นอย่างเอาเปรียบด้วย และยังคงกล่าวด้วยว่าปัจจัยสำคัญของการพึ่งตนเองก็คือ ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องกำหนดแนวคิดและนโยบายในการพัฒนาโดยอาศัยความเป็นจริงทางสังคมและเศรษฐกิจของตนเองเป็นพื้นฐานมากกว่าจะไปเอาอย่างมาจากประเทศพัฒนาแล้ว (อ้างในอนันต์ เกตุวงศ์ 2532, หน้า 37-38)

โดยสรุป การพึ่งพาตนเองของสังคมหนึ่ง คือ สถานการณ์ที่ชุมชนหรือสังคมนั้นมีระบบการผลิตแบบพึ่งตนเอง ระบบการเมืองและการบริหารประเทศแบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ และระบบคิด ความเชื่อ จิตสำนึกแบบพึ่งตนเอง รวมทั้งการปฏิบัติที่เป็นจริงในอันที่จะพัฒนาสังคมของตนเพื่อยืนบนขาตนเอง โดยมุ่งรับใช้ผลประโยชน์และความจำเป็นทางสังคมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น นั่นก็คือ ยึดหลักการความเสมอภาคในความสัมพันธ์ระดับปัจเจกบุคคลหรือในความสัมพันธ์ระดับชุมชนนั้น หรือสังคมนั้น (หรือประเทศนั้น) กับชุมชนสังคมภายนอกหรือต่างประเทศ ซึ่งการพึ่งตนเองจึงมิใช่การปิดตัวออกจากความสัมพันธ์กับสังคมอื่นหรือโลกภายนอกสัมพันธ์ภาพจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค ซึ่งสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรม

การพึ่งตนเองในระดับปัจเจกบุคคล

กาลตุง (Galtung 1980, หน้า 22) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ความอิสระที่จะกำหนดเป้าหมาย และตระหนักว่าเป้าหมายนั้นจะเป็นไปด้วยความพยายามของตนเอง โดยใช้พลังและปัจจัยทางเศรษฐกิจของตนเอง (It implies the autonomy to set one's own goals and realize as for as possible through one's own efforts, using one's own forces, including economic factors.) ในขณะที่ธำรง เปรมปริดี (2530, หน้า 134) ให้ความหมายการพึ่งตนเองว่า ไม่ใช่ความเพียงพอในตนเอง (self sufficiency) แต่เป็นการปะทะสังสรรค์ระหว่างตนเองกับบุคคลอื่น ๆ และกับสภาพแวดล้อมอย่างพลวัต สร้างสรรค์ ซึ่งแสวงหาการเติบโตในแง่ความภูมิใจความเป็นมนุษย์และความบอบบางของธรรมชาติมากกว่าการแสวงหาประโยชน์ของมนุษย์และทำให้ธรรมชาติหมดไปในระยะเวลาอันสั้น สุพรรณิ ไชยอำพร (2530, หน้า 11-12) บอกลักษณะการพึ่งตนเองว่า สามารถกำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจของตนเองได้ ยืนอยู่บนความสามารถของตนเองได้ สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และมีความปรารถนาที่จะพึ่งตนเอง

จากความหมายของ การพึ่งตนเอง ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าโดยสรุปแล้วแนวคิดการพึ่งตนเอง ถ้าพิจารณาจากความหมายจะมีลักษณะเด่นที่ร่วมกัน คือ มีอิสระในการกำหนดเป้าหมาย และการตัดสินใจของตนเองได้ ยืนอยู่บนความสามารถของตนเองได้ สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และมีความปรารถนาที่จะพึ่งตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจต่อตนเองในที่สุด

แนวคิดการพึ่งตนเองในประเทศไทย

สำหรับแนวคิดการพึ่งตนเองในประเทศไทย เริ่มเป็นที่แพร่หลายในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 โดยเฉพาะช่วงครึ่งหลังของแผนพัฒนาดังกล่าว ซึ่งสาระสำคัญที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ในการพัฒนาชนบทเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการพึ่งตนเองได้ในที่สุด ซึ่งในช่วงแรกเป็นการมองแนวคิดการพึ่งตนเองในแง่ที่เป็นเป้าหมาย (Goal) ในการพัฒนามากกว่าจะเป็นวิธีการหรือยุทธศาสตร์ (Means and Strategy) ในการพัฒนา

ภูมิธรรม เวชยชัย (2530, หน้า 3) ได้กล่าวถึงแนวคิดการพึ่งตนเองที่ปรากฏขึ้นมาในสังคมไทย 3 แนวทางใหญ่ ๆ คือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ที่ถูกนำเสนอขึ้นจากภาครัฐบาล ภายใต้วิกฤตการณ์และความกดดันของระบบทุนนิยม ได้เสนอว่าทางออกของชาวชนบทไทย คือ การที่ต้องพึ่งตนเองซึ่งเป็นการเสนอยุทธศาสตร์ เพื่อให้ประชาชนในประเทศเข้ามารับภาระการแก้ไขปัญหาของตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนกลุ่มที่มีพลังหรืออำนาจต่อรองน้อย ก็ยังจะถูกผลกระทบให้รับผิชอบตนเองมากที่สุด ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเองแบบนี้จึงถือเป็นการลดภาระและแรงกดดันที่รัฐบาลพึงได้รับจากภาวะความกดดันและวิกฤตการณ์ของระบบทุนนิยมโลก

2. แนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน ซึ่งถูกนำเสนอโดยนักพัฒนาชนบทจำนวนหนึ่งซึ่งมองเห็นว่า การพึ่งตนเองเป็นเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการให้ความสำคัญต่อสถาบันชุมชน กล่าวคือ เชื่อว่าสถาบันชุมชนมีรากฐานการพึ่งตนเองมาโดยตลอด แม้ว่าระยะหลังจะอ่อนแอลงเพราะถูกรอบงำจากระบบและอิทธิพลจากภายนอกชุมชนก็ตาม แต่ก็หาได้สามารถทำลายสำนักแห่งการพึ่งพาตนเองที่มีอยู่ในชุมชนได้ไม่ ตรงกันข้ามกลับทำให้สำนักดังกล่าวปรับตัวและสามารถกลับฟื้นขึ้นมาได้อย่างมีพลังยุทธศาสตร์ การพึ่งตนเองแบบนี้ได้เสนอภาพเค้าโครงสังคมไทยแบบพึ่งตนเองน่าจะมีลักษณะเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่เกาะเกี่ยวกันเป็นร่างแหที่มีอิสระ และความเสมอภาค ซึ่งในที่สุดอิทธิพลของอำนาจรัฐจากศูนย์กลางจะค่อย ๆ สลายไปเองหรือมีอำนาจน้อยลง

3. แนวคิดการพึ่งตนเองที่เสนอขึ้นมาโดยให้ความสำคัญต่อการสร้างอำนาจต่อรองของประชาชนให้มากที่สุด เพื่อจะได้สามารถลดภาระการพึ่งพาเหลือน้อยลงที่สุด แนวคิดนี้ให้ความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยน โครงสร้างความสัมพันธ์ในสังคมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งในขอบเขตและจุลภาคและมหภาค

การพึ่งตนเองจากพื้นฐานของกระบวนการเกษตร เป็นการเตรียมให้พร้อมสำหรับปัจจัยสี่ให้อยู่ในกำมือของเรา โดยทำการเกษตรที่ผลิตเพื่อบริโภคที่เน้นการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในพื้นที่ทำกิน เช่น ปลูกข้าวไว้ให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน ปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่ทำการ

ปลูกพืชจำเป็นขั้นมูลฐาน ปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้เพื่อเป็นอาหารและไม้ใช้สอยลงในพื้นที่ โดยใช้พืชเหล่านี้ผสมผสานเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากจะพิจารณาถึงรูปแบบการจัดระบบปลูกพืชก็น่าจะเป็นการปลูกรวมกัน (Mixed Cropping) หรือการปลูกพืชต่างระดับกัน (Multistory Cropping) โดยจำเป็นต้องคำนึงถึงการเจริญเติบโต ลักษณะของพืชที่จะนำมาปลูกร่วมกัน เพื่อให้การแข่งขันหรือการแก่งแย่งกันเป็นอาหารมีน้อยที่สุด นอกจากนี้ก็มีการเลี้ยงสัตว์ผสมผสานกลมกลืนไปกับระบบปลูกพืช เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากปัจจัยต่าง ๆ ในพื้นที่ให้มากที่สุด ก็จะเป็นการช่วยให้มีความสามารถพึ่งพาได้ดีขึ้น

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่แนะแนวทางการปฏิบัติตน ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยคำนึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เพื่อพร้อมรับกับความเล็ง บนพื้นฐานของความรู้ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปันช่วยเหลือ เชื่อมโยงกันทุกภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547ก: 5-18) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต แต่หมายถึงมนุษย์มีความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว
 2. จิตใจพอเพียง รักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่น
 3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง ได้แก่ การรู้จักอนุรักษ์ เพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพ และทำมาหากินในชีวิตประจำวัน เช่น เกษตรผสมผสาน
 4. ชุมชนพอเพียง คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกัน มีความสามัคคีต่อกัน เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้
 5. ปัญญาพอเพียง คือ สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง
 6. อยู่บนฐานวัฒนธรรมที่พอเพียง ดำเนินชีวิตสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับตน
 7. มีความมั่นคงพอเพียง คือ มีเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานสมดุลและเศรษฐกิจบูรณาการ
- ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

ความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง หากขาดองค์ประกอบใดก็ไม่เป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์ รายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ มีดังนี้

1. ความพอประมาณ คือ ความพอดี กล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นการยืนได้โดยลำแข้งของตนเอง โดยมีการกระทำไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

2. ความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอประมาณในมิติต่าง ๆ จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล ต้องเป็นการมองระยะยาว คำนึงถึงความเสี่ยง มีการพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิด การมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควร พลวัตรในมิติต่าง ๆ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสภาวะต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว จึงต้องมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ การกระทำที่เรียกได้ว่าพอเพียงไม่คำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบัน แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลที่มีอยู่ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เงื่อนไขการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การมีความรอบรู้รอบคอบระมัดระวัง มีคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ประกอบด้วย การมีความรู้เท่าทันทุกสถานการณ์ มีความรอบคอบและสามารถดำเนินงานด้วยความระมัดระวัง เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจทำให้เกิดความผิดพลาดหรือสามารถหาแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการดำรงชีพได้ รายละเอียดแต่ละส่วน มีดังนี้

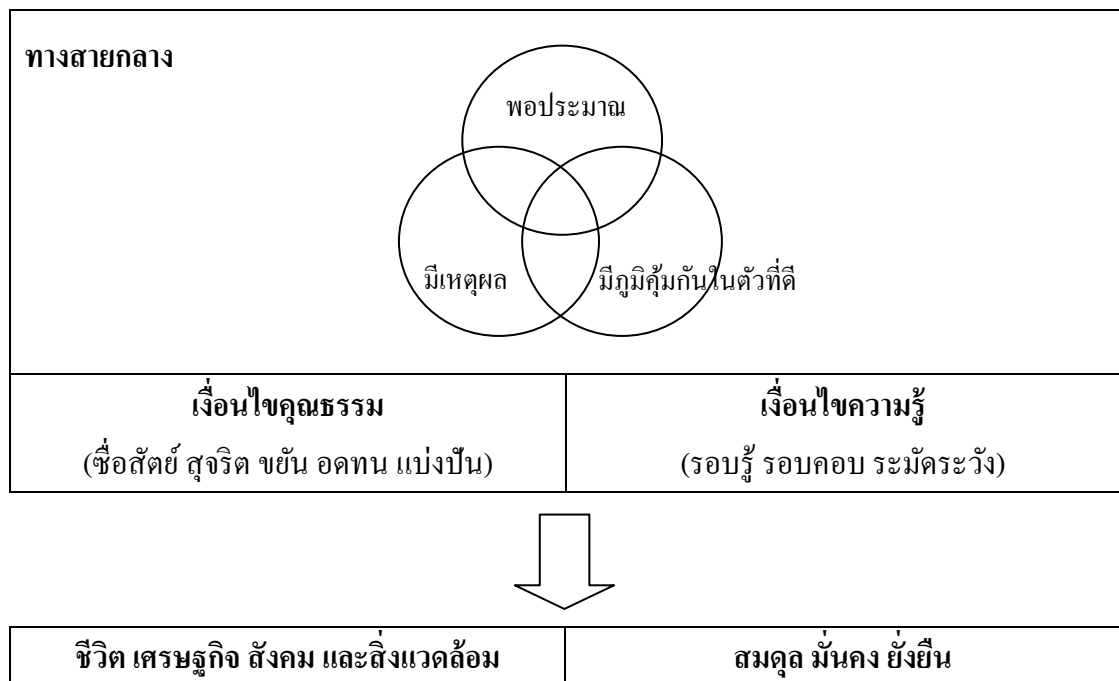
3.1 ความรอบรู้ คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นประโยชน์พื้นฐานเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียง การมีความรอบรู้ย่อมทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง

3.2 ความรอบคอบ คือ มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่าง ๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

3.3 ความระมัดระวัง คือ ความมีสติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ โดยเป็นการระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ในส่วนของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งครอบคลุมคนทั้งชาติรวมทั้งเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ นักธุรกิจ มีสองด้าน คือ ด้านจิตใจ/ปัญญาและด้านกระทำในด้านแรกเป็นการเน้นความรู้คู่คุณธรรมตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ส่วนด้านการกระทำหรือแนวทางดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา

และความรอบคอบ เงื่อนไขนี้จะทำให้การปฏิบัติตามเนื้อหาของความพอเพียงเป็นไปได้ (ศูนย์การเรียนรู้และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ภาคใต้ ม.ป.ป.: อ้างจาก <http://www.moe.go.th/southernstudy/tp.php> และคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติและติดตามประเมินผลโครงการเศรษฐกิจพอเพียงประจำจังหวัดอุบลราชธานี 2550, หน้า 5)

แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสรุปเป็นกรอบปรัชญาได้ ดังแผนภาพที่ 1
แผนภาพที่ 1 กรอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติและติดตามประเมินผลโครงการเศรษฐกิจพอเพียงประจำจังหวัดอุบลราชธานี, 2550. หน้า 5.

แนวทางการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวคิดใหม่ในการบริหารเศรษฐกิจที่ทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ อย่างยั่งยืนได้ นั่นคือการดำรงชีวิตในความพอดีมีชีวิตใหม่ คือ หวนกลับมาใช้ชีวิตวิถีไทย จะทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเองหลุดพ้นจากความทุกข์ และมีความสุขที่สุด ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาทตนตามอัตภาพและไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพเสรีภาพ ไม่พันนาการอยู่กับสิ่งใด อาจกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านจิตใจ ทำให้ตนเป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีควรสร้างสรรค์ตนเองและประเทศชาติ มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง
5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีกรมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อน เป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ (เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจของทุกอาชีพ ม.ป.ป.: อ้างอิงจาก <http://saraburi.doe.go.th/nongkhae/index9.html>)

การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงของแต่ละบุคคล สามารถดำเนินการได้ ดังต่อไปนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “...ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพ ของตนเป็นหลักสำคัญ...”
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่ง ที่ให้ความชัดเจนว่า “...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง...”

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่คัดค้านสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชโองการว่า “...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น...”

ความหมายอันเป็นนัยสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อมกับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป (เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, 2549 : อ้างอิงจาก <http://www.sudyord.com/ecommerce/king-2002/ouddy-oud>)

จากแนวทางการปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ควรปฏิบัติตนให้เป็นอยู่อย่างประหยัด มุ่งลดรายจ่ายมากกว่ามุ่งเพิ่มรายได้ โดยใช้และบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า มุ่งผลิตพืชผลให้เพียงพอในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจึงคิดเพื่อจำหน่ายต่อไป มีความเป็นอยู่อย่างเอื้ออาทร และมีความสามัคคี สามารถรวมกลุ่มได้อย่างเข้มแข็งในชุมชน

แนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน ในปี พ.ศ. 2548

รัฐบาลที่มีพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เห็นชอบให้ดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ในปี พ.ศ.2548 โดยมีแนวทางดำเนินโครงการดังนี้

1. กำหนดให้มี “สำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)” เป็นหน่วยงานภายในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เรียกโดยย่อว่า “สพช.” แบ่งโครงสร้างการปฏิบัติงาน ดังนี้

- 1.1 กลุ่มงานบริหารจัดการทั่วไป
- 1.2 กลุ่มงานสื่อสารสาธารณะ
- 1.3 กลุ่มงานเสริมสร้างศักยภาพและการมีส่วนร่วม
- 1.4 กลุ่มงานสารสนเทศและประเมินผล

โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1.4.1 ปฏิบัติงานด้านเลขานุการทั่วไปของคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการ เช่น การช่วยอำนวยความสะดวก ติดตาม และประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.4.2 ศึกษา วิเคราะห์ กลั่นกรองงาน ตรวจสอบเรื่องและประเด็นปัญหาต่างๆ เพื่อสรุปเสนอแนะความเห็นรูปแบบบูรณาการต่อคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการต่อไป

1.4.3 ศึกษา วิเคราะห์ และวางแนวทางการบูรณาการ การดำเนินงานของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) กับโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่อยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และคุ้มค่าต่อทรัพยากรที่รัฐบาลได้จัดสรรให้แก่ประชาชน

1.4.4 ศึกษา วิเคราะห์ และวางแผนแนวทางการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนในรูปแบบพิเศษต่างๆ ตลอดจนการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานโครงการฯ รวมทั้ง กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินโครงการฯ

1.4.5 บริหารจัดการงานด้านประชาสัมพันธ์ และวิเทศสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในนโยบาย วัตถุประสงค์ และภารกิจของ โครงการ รวมทั้งกระตุ้นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน

1.4.6 ส่งเสริมและเสริมสร้างความเข้มแข็งและบูรณาการความร่วมมือของเครือข่ายผู้มีส่วนร่วม/เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ได้แก่ การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเครือข่าย และการสร้างความมีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษา

1.4.7 วิจัย จัดเก็บข้อมูล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงาน

1.4.8 พัฒนาระบบสารสนเทศและฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน และเชื่อมโยงสู่การพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ

1.4.9 รายงานข้อมูล ผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ข้อขัดข้องในการดำเนินงาน ให้คณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการ ทราบเป็นระยะ

1.4.10 ดำเนินการอื่นตามที่คณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการมอบหมาย

2. การดำเนินโครงการมีแนวคิดและหลักการดำเนินการ ดังนี้

2.1 มุ่งสร้างความพร้อมและพัฒนาศักยภาพของประชาชน เพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้านให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิด และนำไปสู่การปฏิบัติในการสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชน โดยส่วนรวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งเป็นการพัฒนารูปแบบและระบบในการเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชน เพื่อรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างพลังของชุมชน หรือที่เรียกว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” อันนำไปสู่ความสมัครสมานสามัคคีร่วมกันทำงานและบริหารหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อส่วนรวม ภายใต้ฉันทามติของชุมชนตามวิถีทางระบอบประชาธิปไตย

2.2 ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย และการบริหารจัดการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น

3. จัดสรรงบประมาณโดยตรงให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน ตามขนาดของจำนวนประชากร เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนตามความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชน

4. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน โดยตรงตามสัดส่วนขนาดหมู่บ้าน/ชุมชน ดังนี้

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)	งบประมาณ (บาท)
S	ไม่เกิน 500	200,000
M	501-1,000	250,000
L	1,001 คนขึ้นไป	300,000

5. หมู่บ้าน/ชุมชนประชุมประชาคมคัดเลือกคณะกรรมการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และคัดเลือกโครงการที่จะดำเนินการ
6. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศผ่านธนาคารออมสิน/ธ.ก.ส.
7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ
 - 7.1 แก้ปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงจุดแบบบูรณาการ และทันทั่วถึง
 - 7.2 ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เป็นผู้บริหารจัดการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน/ชุมชนเอง (ร่วมคิด-ร่วมทำ) เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบร่วม ร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมแรงร่วมใจอย่างเต็มกำลังความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเป็นอีกขั้นหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตย
 - 7.3 ประชาชนให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น
 - 7.4 มีต้นแบบในการศึกษาเรียนรู้ ตามแนวทางของโครงการที่หลากหลายและเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน
 - 7.5 ก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนและการสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน
 - 7.6 สร้างและส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง และเกิดผู้นำท้องถิ่นที่มาจากภาคประชาชนโดยแท้จริง
 - 7.7 ลดปัญหาและภาระของสังคมในหลายด้าน อาทิ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมในชุมชน เป็นต้น
 - 7.8 รองรับภาระกระจายอำนาจปกครองสู่ท้องถิ่นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - 7.9 หน่วยงานภาครัฐสามารถนำผลที่ได้จากการดำเนินโครงการของประชาชนในท้องถิ่นไปประยุกต์และปรับปรุงใช้กับแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือองค์กรของตนเองได้ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดทำงบประมาณและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
 - 7.10 ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหมู่บ้าน/ชุมชน และก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
 - 7.11 เป็นพลังของฟันเฟืองย่อยส่วนหนึ่งในระบบเศรษฐกิจฐานรากที่มีส่วนกระตุ้นให้เศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง และสร้างความสมดุลในระบบเศรษฐกิจฐานรากของแต่ละท้องถิ่น

แนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รัฐบาลซึ่งมีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เห็นชอบให้ดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (โครงการ พพพ.) ในปี 2550 โดยมีแนวทางการดำเนินโครงการ ดังนี้

1. กำหนดให้คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (คพพ.) ทำหน้าที่บริหารจัดการโครงการ พพพ.

2. การดำเนินโครงการ แนวคิด และหลักการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับหลักคุณธรรม ในการบริหารจัดการ เพื่อมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุกหมู่บ้าน/ชุมชนภายใต้กระบวนการแผนแม่บทชุมชน ให้หมู่บ้าน/ชุมชนสามารถบริหารจัดการและพึ่งตนเองตามวิถีชุมชนไปสู่การเสริมสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้อย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่คำนึงถึงความโปร่งใส เป็นธรรมและสามารถตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจของท้องถิ่นให้สามารถขยายตัวร่วมกับเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศภายใต้กรอบความยั่งยืนและความพอดี

2.2 การใช้ประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต

2.3 เสริมสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้และสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนให้สอดคล้องกับแผนแม่บทชุมชน

3. จัดสรรงบประมาณให้กับหมู่บ้าน/ชุมชนโดยตรง ตามขนาดและศักยภาพของกรอบแผนงานและโครงการที่หมู่บ้าน/ชุมชนนำเสนอเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณ เพื่อมุ่งพัฒนาองคาพยพโดยรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน โดยแบ่งตามสัดส่วนขนาดหมู่บ้าน/ชุมชน ดังนี้

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)	งบประมาณ (บาท)
พ1	1 – 50	50,000
พ2	51 – 100	100,000
พ3	101 – 200	150,000
S	201 - 500	200,000
M	501 – 1,000	250,000
L	ตั้งแต่ 1,001 ขึ้นไป	300,000

5. หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพ และมีความเข้าใจแนวทางการบริหารจัดการแบบเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้มีการประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกโครงการ กำหนดแผนในการบริหารจัดการและกำหนดวงเงินที่จะใช้

6. หมู่บ้าน/ชุมชนจัดทำแผนงาน/โครงการที่ผ่านการประชาคมเพื่อเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง กำหนด

7. ให้นำหน่วยงานระดับอำเภอ พิจารณากลั่นกรองแผนงาน/โครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน ก่อนพิจารณาจัดสรรงบประมาณต่อไป

8. ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการปรับใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม

แนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รัฐบาลซึ่งมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เห็นชอบให้ดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในปี พ.ศ. 2551 โดยมีแนวทางดำเนินโครงการ ดังนี้

1. กำหนดให้มีสำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหน่วยงานภายในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีโดยให้มีหน้าที่ในการพิจารณาตรวจสอบความพร้อม และความถูกต้องของโครงการ พร้อมกรอบวงเงินงบประมาณที่หมู่บ้าน/ชุมชนเสนอ เพื่อเสนอขออนุมัติการจัดสรรงบประมาณตามโครงการ SML

2. หลักการ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการกำหนดไว้ ดังนี้

2.1 หลักการ

ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาประชาธิปไตย คือ จัดงบประมาณโดยตรง เพื่อประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนนำไปแก้ปัญหาส่วนรวมในการดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพ โดยประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการตัวเอง ยังผลให้หมู่บ้าน/ชุมชนได้มีโอกาสคิด วิเคราะห์ปัญหา ส่วนใดเป็นส่วนรวม ส่วนใดเป็นส่วนบุคคล และจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง จากนั้นร่วมกันกำหนดการใช้งบประมาณอย่างเหมาะสมและพอเพียง

2.2 เป้าหมาย

2.2.1 เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม (ร่วมคิด-ร่วมทำ) ตามระบอบประชาธิปไตย

2.2.2 เพื่อกระจายงบประมาณและอำนาจในการบริหารงบประมาณสู่ท้องถิ่น (หมู่บ้าน/ชุมชน) เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ของส่วนรวมของตนเองได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพแบบบูรณาการ

2.2.3 เพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้านให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน

2.2.4 เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและนำไปสู่การปฏิบัติการสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.5 เพื่อพัฒนารูปแบบในการเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนเพื่อรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 วัตถุประสงค์

2.3.1 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด-ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหาส่วนรวมกันที่ทุกส่วน/ฝ่ายในระดับหมู่บ้าน/ชุมชนต่างยอมรับและร่วมมือกันอย่างฉันทานุมัติ

2.3.2 เพื่อนำผลของการดำเนินในระยะแรกเริ่มไปประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์ ทดสอบ การจัดทำคู่มือ การจัดทำร่างระเบียบ และการกำหนดแนวทางในการดำเนินการที่ถูกต้องสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้นก่อนการนำไปใช้จริงกับหมู่บ้านต้นแบบอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

2.3.3 เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพของประชาชนเพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน

2.3.4 สร้างโอกาสและส่งเสริมภาวะการเป็นผู้นำให้ประชาชนในระดับ หมู่บ้าน-ชุมชน

2.3.5 เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

2.3.6 ส่งเสริมกระบวนการร่วมคิด-ร่วมทำ เพื่อการมีส่วนร่วมใน กระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและการร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างปัจจัย สนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวมตามแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียง

2.3.7 เพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณ/ดำเนินการ กิจกรรมร่วมกันที่ยึดหลักการบริหารแบบตรงไปตรงมา โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และความมี อยู่จริงของเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจาก รัฐบาล

2.3.8 เพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการ กระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การจัดสรรงบประมาณตาม โครงการ SML จะจัดสรรโดยยึดหลักความเป็นจริง ตามจำนวนประชากร (ตามทะเบียนราษฎร) ของหมู่บ้านหรือชุมชนที่ได้รับแจ้งจากกรมการ ปกครอง ตามเกณฑ์ ดังนี้

3.1 หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดเล็กพิเศษ 1 (S1) หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนที่มี จำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 50 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เกิน จำนวน 50,000 บาท (ห้าหมื่นบาทถ้วน)

3.2 หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดเล็กพิเศษ 2 (S2) หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนที่มี จำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 51 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 150 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่ เกินจำนวน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน)

3.3 หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดเล็กพิเศษ 3 (S3) หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนที่มี จำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 151 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 250 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่ เกินจำนวน 150,000 บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

3.4 หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดเล็ก (S) หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีจำนวน ประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 151 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เกิน จำนวน 200,000 บาท (สองแสนบาทถ้วน)

3.5 หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดกลาง (M) หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 501 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,000 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เกินจำนวน 250,000 บาท (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

3.6 หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดใหญ่ (L) หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เกินจำนวน 300,000 บาท (สามแสนบาทถ้วน)

3.7 หมู่บ้านหรือชุมชนขนาดใหญ่มาก (XL) หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 1,501 คนขึ้นไป ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เกินจำนวน 350,000 บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

4. ให้หมู่บ้านหรือชุมชนจัดประชุมประชาคมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่อพิจารณาเกณฑ์ความพร้อมและให้ประธานคณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชน เสนอชื่อหมู่บ้านหรือชุมชนพร้อมด้วยเอกสารรายงานสรุปผลการประชุมประชาคม รายละเอียดโครงการที่หมู่บ้านหรือชุมชนเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณต่อ นายอำเภอหรือนายกเทศมนตรี ภายใน 5 วัน นับตั้งแต่วันที่ประชุมประชาคมแล้วเสร็จ ทั้งนี้หมู่บ้านหรือชุมชนจะเสนอโครงการได้ไม่เกิน 2 โครงการ โดยอยู่ภายใต้กรอบวงเงินงบประมาณ

5. การดำเนินโครงการต้องมีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ดังนี้

5.1 เป็นโครงการที่เพิ่มศักยภาพในการหารายได้ลดรายจ่าย สร้างโอกาสในอาชีพ และเพิ่มความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ไปสู่พื้นฐานการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ อนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน ให้แก่ประชาชนและหมู่บ้านหรือชุมชนอย่างยั่งยืน

5.2 เป็นโครงการที่สนับสนุนและส่งเสริมอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมหรือสร้างอาชีพใหม่ ให้ผู้ไม่มีงานทำ ผู้มีรายได้น้อย และผู้ว่างงานตามฤดูกาล มีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืน

5.3 เป็นโครงการที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาสินทรัพย์ของหมู่บ้านหรือชุมชน

โดยจะต้องเป็นโครงการที่ริเริ่มจากหมู่บ้านหรือชุมชนและผ่านการจัดลำดับความสำคัญจากที่ประชุมประชาคม และมีการกำหนดกรอบงบประมาณที่จะใช้เพื่อดำเนินการอย่างชัดเจน และหรือเป็นโครงการที่สามารถร่วมลงทุน เพื่อดำเนินการร่วมกันภายใต้โครงการเดียวกันกับหมู่บ้านหรือชุมชนใกล้เคียง หรือหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในท้องถิ่นได้

ทั้งนี้ จะต้องเป็นโครงการที่ไม่ซ้ำซ้อนกับที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนจัดให้มีขึ้น ยกเว้น โครงการที่จะจัดให้มีขึ้นนั้น สามารถดำเนินการร่วมกันได้และเป็นการเกื้อหนุนให้ดีขึ้นกว่าเดิมที่เป็นอยู่ และเป็นโครงการที่ไม่ขัดหรือหมิ่นต่อกฎหมาย ศีลธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และต้องไม่เป็นโครงการที่เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง หรือเฉพาะกลุ่มบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

6. เมื่อนายอำเภอหรือนายกเทศมนตรีได้รับแจ้งรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชนพร้อมด้วยเอกสารที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการดังนี้

6.1 ลงนามรับรองเอกสารรายงานสรุปผลการประชุมประชาคมรายละเอียดโครงการที่หมู่บ้านหรือชุมชนเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณ และแต่งตั้งคณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชน

6.2 ให้นำรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชนและสรุปโครงการที่เสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการ SML อย่างย่อ เรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อทราบภายใน 5 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับเอกสารจากหมู่บ้านหรือชุมชน

6.3 ให้จัดส่งรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชน และสรุปโครงการรายชื่อเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการ SML อย่างย่อ ไปยังกรมการปกครองภายใน 5 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับเอกสารจากหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่อให้กรมการปกครองพิจารณาตรวจสอบความพร้อมและความถูกต้องเบื้องต้น และส่งต่อไปยัง สพศ. เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องก่อนการพิจารณาอนุมัติโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชนต่อไป

7. เมื่อ สพศ. ดำเนินการตรวจสอบความพร้อม และความถูกต้องของเอกสารเรียบร้อยแล้ว จะเสนอขออนุมัติจัดสรรงบประมาณโดยตรงไปยังหมู่บ้านหรือชุมชนตามโครงการของหมู่บ้านหรือชุมชนที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณตามขนาดของหมู่บ้านหรือชุมชนจากเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ภายใน 3 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับเอกสารจากกรมการปกครอง เมื่อเลขาธิการนายกรัฐมนตรีอนุมัติแล้วจะแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบภายใน 2 วัน

8. ในกรณีที่หมู่บ้านหรือชุมชนได้รับการอนุมัติตามข้อ 14 สพศ. จะแจ้งธนาคารภายใน 2 วัน ให้โอนเงินไปยังบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน ณ ธนาคารสำนักงานสาขาในพื้นที่ที่มีอยู่เดิมตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เพื่อให้หมู่บ้านหรือชุมชนดำเนินการตามข้อตกลงของธนาคารต่อไป

9. ในกรณีที่หมู่บ้านหรือชุมชนไม่ได้รับการอนุมัติตามข้อ 14 อันเนื่องมาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง สพศ. จะแจ้งให้นายอำเภอหรือนายกเทศมนตรีชี้แจงแก่หมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อแก้ไขให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดต่อไป

10. การจัดสรรงบประมาณตามโครงการ SML จะจัดสรรตามลำดับก่อนหลังที่หมู่บ้านหรือชุมชนเสนอต่อ สพศ. โดยคำนึงถึง

- 10.1 การแก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
- 10.2 การเพิ่มศักยภาพการหารายได้ ลดรายจ่าย สร้างโอกาสในอาชีพอย่างยั่งยืน
- 10.3 การแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านและชุมชนด้วยตนเอง
- 10.4 การพัฒนาโครงการที่ก่อให้เกิดรายได้อย่างยั่งยืน
- 10.5 การพัฒนาสินทรัพย์ของหมู่บ้านและชุมชน
- 10.6 การอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านและชุมชน

10.7 การเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรของรัฐ ท้องถิ่น และจังหวัด

11. การจัดประชุมประชาคมของหมู่บ้านหรือชุมชนถือเป็นสาระสำคัญ ประการแรก ที่ทุกหมู่บ้านหรือชุมชนจะต้องดำเนินการ การประชุมประชาคมมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมในการรับรองคณะทำงานชุดเดิมเมื่อครั้งดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ในรอบระยะเวลาที่ผ่านมา หรือคัดเลือกคณะทำงานแทนตำแหน่งที่ว่างลงหรือคัดเลือกคณะทำงานใหม่ทั้งชุด ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด รับรองโครงการเดิม หรือคัดเลือกโครงการใหม่เพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการ SML ตามความต้องการของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน และดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

12. หมู่บ้านหรือชุมชนจะต้องดำเนินโครงการเฉพาะโครงการที่ได้รับฉันทามติจากที่ประชุมประชาคมเท่านั้น ซึ่งต้องเป็นโครงการที่เข้าหลักเกณฑ์ ที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง และไม่มีนัยแอบแฝงเพื่อการนำเงินไปเป็นเงินทุนหมุนเวียนให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนกู้ยืมหรือการใช้จ่ายส่วนบุคคล รวมทั้งต้องบริหารจัดการแบบโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ทุกเดือนหรือทุกครั้งที่ได้รับการประสานจาก สพศ. หรือสำนักบริหารกลาง สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี

13. การเปลี่ยนแปลงลายมือชื่อผู้รับผิดชอบในการลงชื่อเบิกจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชนคนใหม่ไม่ว่ากรณีใดๆ ต้องได้รับฉันทามติจากที่ประชุมประชาคมของหมู่บ้านหรือชุมชน และเมื่อได้รับฉันทามติแล้วให้นำหลักฐานที่ได้รับการรับรองจากนายอำเภอหรือนายกเทศมนตรี ไปแสดง และเปลี่ยนแปลงลายมือชื่อกับธนาคารพร้อมกับผู้รับผิดชอบคนเดิม (ยกเว้น กรณีตายหรือไม่อยู่ในราชอาณาจักรไทยหรือไม่สามารถสืบหาแหล่งที่อยู่ใหม่ได้ชัดเจนหรือเจ็บป่วยไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามปกติ)

14. เพื่อให้การเบิกจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชนตามโครงการ SML ดำเนินการไปอย่างเปิดเผย โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสามารถตรวจสอบได้ให้คณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชนกำหนด “คณะผู้รับผิดชอบในการลงชื่อเบิกจ่ายเงิน” จำนวน 3 คน โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในกลุ่มมือแนวทางการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

15. เพื่อให้โครงการแต่ละโครงการของหมู่บ้านหรือชุมชนตามโครงการ SML ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามที่ประชาชนต้องการ ให้คณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชนกำหนด “คณะผู้รับผิดชอบโครงการ” จำนวน 3 คน เพื่อดำเนินโครงการแต่ละโครงการ โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในกลุ่มมือแนวทางการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

16. เพื่อให้การจัดซื้อจัดจ้างเป็นไปอย่างเปิดเผย โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสามารถตรวจสอบได้ โดยไม่ต้องอิงกับระเบียบของทางราชการ ให้คณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชนกำหนด “คณะผู้รับผิดชอบในการกำหนดหลักเกณฑ์และดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง” จำนวน 3 คน โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในกลุ่มมือแนวทางการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ การจัดซื้อจัดจ้างสามารถดำเนินการได้หลายวิธี การจะเลือกดำเนินการวิธีใดนั้นให้พิจารณาถึงความเป็นไปได้ เหมาะสม ประหยัด โปร่งใส เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพในการดำเนินการ และที่สำคัญการจัดซื้อจัดจ้างต้องให้ความสำคัญกับภาคเศรษฐกิจชุมชนเป็นลำดับแรก

17. เพื่อให้การจัดทำบัญชีเป็นไปอย่างเปิดเผย โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสามารถตรวจสอบได้ ให้คณะทำงานหมู่บ้านหรือชุมชนกำหนด “ผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชี” จำนวน 2 คน โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในกลุ่มมือแนวทางการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ ผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีจะต้องบันทึกเมื่อมีการรับหรือจ่ายเงินทุกครั้ง และรวบรวมใบเสร็จรับเงินหรือบิลเงินสดหรือใบสำคัญรับเงินตามรายการที่บันทึกไว้ทั้งหมด เพื่อควบคุมการใช้จ่ายเงิน และจะต้องปิดประกาศบัญชีต่าง ๆ ให้ประชาชนทราบโดยทั่วกัน

18. เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำเร็จลุล่วงตามความต้องการของประชาชนโดยส่วนรวม ให้คณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชนกำหนด “คณะผู้รับผิดชอบในการติดตาม ควบคุม และตรวจสอบ” จำนวน 3 คน เพื่อดำเนินโครงการแต่ละโครงการ โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในกลุ่มมือแนวทางการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

19. การเปลี่ยนแปลงโครงการ การปรับเปลี่ยนวงเงินงบประมาณภายใต้วงเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร การเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดที่เป็นสาระสำคัญในการดำเนินโครงการของหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นอำนาจในการบริหารจัดการของ สพศ. โดยให้นายอำเภอหรือนายกเทศมนตรีส่งเรื่องดังกล่าวไปยัง สพศ. เพื่อพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

20. เมื่อหมู่บ้านหรือชุมชนได้ดำเนินโครงการครบรอบ 6 เดือน หรือ 1 ปี ปฏิทิน นับถัดจากวันที่งบประมาณได้รับการจัดสรรเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน หรือตามที่ สพศ. ร้องขอ คณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชนจะต้องจัดทำสรุปผลการดำเนินโครงการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และตีประกาศให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน รับทราบ โดยทั่วกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 15 วัน โดยให้ดำเนินการตามขั้นตอนในคู่มือแนวทางการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางการดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน

รัฐบาลซึ่งมีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เห็นชอบให้ดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชนในปี พ.ศ.2552-53 โดยมีแนวทางดำเนินโครงการ ดังนี้

1. กำหนดให้มีสำนักงานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน เรียกชื่อย่อว่า “สพช” เป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยให้มีหน้าที่เกี่ยวกับวิชาการ ชุกรการ และอำนวยความสะดวกแก่คณะกรรมการบริหารโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน ตลอดจนคณะอนุกรรมการและคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง

2. รูปแบบการดำเนินโครงการจะมุ่งขับเคลื่อนให้ทุกภาคส่วนในหมู่บ้านและชุมชน ร่วมกันบริหารจัดการและพัฒนาศักยภาพของตนเองที่มีอยู่เดิมให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ ลดต้นทุน และปัจจัยการผลิตทางการเกษตร พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ระดับชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น และสร้างโอกาสในการพัฒนาหรือเพิ่มขีดความสามารถในการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจในระดับฐานรากให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน โดยจัดสรรงบประมาณโดยตรงไปยังหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศ

3. การจัดสรรงบประมาณตามโครงการชุมชนพอเพียงจะจัดสรรโดยยึดหลักความเป็นจริงตามจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรของชุมชนที่ได้รับแจ้งจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานครและเทศบาลตามข้อ 6 ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

3.1 ชุมชนขนาดที่ 1 หมายถึง ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ไม่เกิน 50 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน)

3.2 ชุมชนขนาดที่ 2 หมายถึง ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 51 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 150 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 200,000 บาท (สองแสนบาทถ้วน)

3.3 ชุมชนขนาดที่ 3 หมายถึง ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 151 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 250 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 300,000 บาท (สามแสนบาทถ้วน)

3.4 ชุมชนขนาดที่ 4 หมายถึง ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 251 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 400,000 บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

3.5 ชุมชนขนาดที่ 5 หมายถึง ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 501 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,000 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 500,000 บาท (ห้าแสนบาทถ้วน)

3.6 ชุมชนขนาดที่ 6 หมายถึง ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 600,000 บาท (หกแสนบาทถ้วน)

3.7 ชุมชนขนาดที่ 7 หมายถึง ชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ตั้งแต่ 1,501 คนขึ้นไป ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 700,000 บาท (เจ็ดแสนบาทถ้วน)

การจัดสรรงบประมาณตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่นอกเหนือจากหลักเกณฑ์ข้างต้น ให้สามารถดำเนินการได้ตามที่คณะกรรมการบริหารโครงการกำหนด

4. ชุมชนจะต้องจัดให้มีการประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการชุมชนและคัดเลือกโครงการ รวมทั้งพิจารณาหลักเกณฑ์ตามหมวด 1 โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนตามแนวทางที่กำหนดในคู่มือการบริหารจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน เมื่อได้ดำเนินการเสร็จแล้ว ให้ประธานกรรมการชุมชนเสนอชื่อชุมชน พร้อมด้วยเอกสารรายงานการประชุมประชาคม รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมและโครงการต่อนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตหรือนายกเทศมนตรี ภายใน 5 วันทำการ นับอยู่ภายใต้กรอบวงเงินงบประมาณไม่เกินเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณตามข้อ 16

ในการประชุมประชาคม ให้มีผู้แทนของอำเภอ หรือเขตหรือเทศบาลเข้าร่วมประชุมเป็นผู้สังเกตการณ์และให้คำแนะนำความเป็นไปได้ของโครงการในเบื้องต้น

5. ให้ชุมชนจัดประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการชุมชน จำนวน 9 คน ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เจริญญิก ผู้ช่วยเจริญญิก ปฏิคม ผู้ตรวจสอบ และประชาสัมพันธ์โดยมีอำนาจหน้าที่ตามกำหนดไว้ในคู่มือการบริหารจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน

การประชุมประชาคมต้องมีผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริง และมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อย่างน้อยครัวเรือนละ 1 คน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของชุมชนนั้น จึงถือว่าครบองค์ประชุมและให้ถือมติตามเสียงข้างมาก

ให้ประธานกรรมการชุมชนทำหน้าที่ประธานการประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกโครงการเสนอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการชุมชนพอเพียง

6. การประชุมคณะกรรมการชุมชนต้องมีการเข้าร่วมประชุมกันถึงหนึ่งจึงถือว่าครบองค์ประชุม และให้ถือมติตามเสียงข้างมาก โดยให้กรรมการหนึ่งคนมีหนึ่งเสียงหากจำนวนเสียงที่ลงมติเท่ากัน ให้ประธานกรรมการชุมชนมีสิทธิลงคะแนนเสียงเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเสียง

ในการดำเนินการตามข้อ 20 ให้คณะกรรมการชุมชนแต่งตั้งคณะผู้รับผิดชอบจำนวน 4 คณะ และกำกับดูแลให้คณะรับผิดชอบดำเนินการตามคู่มือการบริหารจัดการตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน

คณะผู้รับผิดชอบ มีดังนี้

1. ผู้รับผิดชอบการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี จำนวน 3 คน
2. ผู้รับผิดชอบการดำเนินโครงการ จำนวน 3 คน
3. ผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน 3 คน
4. ผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินผลโครงการ จำนวน 3 คน

7. โครงการต้องสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีความยั่งยืนมีผลวัดได้และผลลัพธ์นั้นควรมีผลต่อเนื่องไม่สิ้นสุดในครั้งเดียว และต้องเข้าหลักเกณฑ์ข้อหนึ่งข้อใด ดังนี้

7.1 เป็นโครงการที่เป็นรูปธรรมเกิดประโยชน์สำหรับผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากจน โดยเฉพาะเด็ก เยาวชน สตรี และผู้สูงอายุ

7.2 เป็นโครงการที่สนับสนุนและส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพการเพิ่มรายได้และสร้างโอกาส ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

7.3 เป็นโครงการที่สนับสนุนและส่งเสริมการคุ้มครองและรักษา ป่า น้ำ และดิน

7.4 เป็นโครงการที่สนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

7.5 เป็นโครงการเพื่อประโยชน์ของชุมชนตามที่คณะกรรมการมีมติเห็นชอบ ทั้งนี้ให้เด็กและเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไปมีสิทธิออกเสียง เสนอโครงการและเป็นครั้งแรกที่เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้งบประมาณแผ่นดิน

8. โครงการที่เสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณ ชุมชนสามารถร่วมลงทุนกับชุมชนใกล้เคียง หรือองค์กรภาครัฐและเอกชนในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ได้ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

9. โครงการชุมชนพอเพียงต้องไม่มีลักษณะทางตรงและทางอ้อมในการนำเงินทุนให้ประชาชนในชุมชนกู้ยืม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล โดยโครงการต้องบริหารจัดการแบบโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน

10. โครงการอย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

10.1 ชื่อชุมชน

10.2 รายชื่อคณะผู้รับผิดชอบการดำเนินโครงการ

10.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ และรายละเอียด/ปริมาณงาน

10.4 วงเงินงบประมาณการดำเนินโครงการ

10.5 วิธีการและขั้นตอนการดำเนินการตามโครงการ

10.6 ระยะเวลาการดำเนินการตามโครงการ

10.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

11. เมื่อนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตหรือนายกเทศมนตรีได้รับแจ้งรายชื่อชุมชนพร้อมด้วยเอกสารตามข้อ 10 แล้ว ให้นายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตหรือนายกเทศมนตรีดำเนินการ ดังนี้

11.1 ตรวจสอบโครงการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และลงนามรับรองเอกสารรายงานการประชุมประชาคม และรับรองการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนให้แล้วเสร็จใน 3 วันทำการ

11.2 จัดส่งรายชื่อชุมชนและสรุปโครงการที่เสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการชุมชนพอเพียงอย่างย่อ และเอกสารตามข้อ 10 ไปยังจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร ภายใน 5 วันทำการ นับแต่วันที่ได้รับเอกสารจากชุมชน เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

เมื่อจังหวัดหรือกรุงเทพมหานครได้รับแจ้งรายชื่อชุมชนพร้อมด้วยเอกสารตาม ข้อ 10 แล้วให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดกรุงเทพมหานคร ดำเนินการ โดยจัดประชุมคณะอนุกรรมการ เพื่อพิจารณากลับกรองอนุมัติโครงการและงบประมาณให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยไม่ชักช้า ตลอดจนสนับสนุนการปฏิบัติงานการบริหารโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชนแล้วแต่กรณี และให้ประธานอนุกรรมการลงนามรับรองสรุปโครงการที่ได้รับพร้อมรายละเอียดบัญชีเงินฝากของชุมชน ไปให้สำนักงานเพื่อดำเนินการโอนเงินงบประมาณเข้าบัญชีชุมชนต่อไป

12. การเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือการเพิ่มเติมโครงการ ให้เป็นอำนาจพิจารณาของคณะอนุกรรมการกักกรองโครงการระดับจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร โดยคำนึงถึงเหตุผลความจำเป็น วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

13. เมื่อสำนักงานได้รับเอกสารจากจังหวัดหรือกรุงเทพมหานครแล้ว ให้ดำเนินการโอนงบประมาณให้แก่ชุมชนตามระเบียบของทางราชการและให้สรุปเสนอคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการอำนวยการโครงการ เพื่อรับทราบผลการดำเนินการในภาพรวม

14. เมื่อได้รับเรื่องจากสำนักงานแล้วให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีดำเนินการจัดสรรงบประมาณไปยังบัญชีเงินฝากธนาคารของชุมชนที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติตามข้อ 11 (3) ภายใน 5 วันทำการ นับแต่วันที่ได้รับเรื่องและให้สำนักงานแจ้งจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบและพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

15. ในกรณีที่ชุมชนไม่ได้รับการอนุมัติโครงการและงบประมาณตามข้อ 11 (3) อันเนื่องมาจากเหตุใดก็ตาม ให้คณะอนุกรรมการชี้แจงให้ชุมชนทราบ เพื่อแก้ไขให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ต่อไป

16. การอนุมัติโครงการและงบประมาณตามโครงการชุมชนพอเพียง จะอนุมัติตามลำดับ ก่อนหลังตามที่คณะอนุกรรมการได้รับเอกสารจากนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตหรือนายกเทศมนตรี ซึ่งมีการตรวจสอบความถูกต้องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

17. ชุมชนสามารถเริ่มต้นดำเนินโครงการได้เมื่อได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของชุมชนแล้วเท่านั้น

18. การเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีของชุมชนคนใหม่ตามข้อ 22 วรรคสาม (1) ไม่ว่าจะกรณีใด ๆ ต้องได้รับฉันทามติจากที่ประชุมประชาคมของชุมชนและเมื่อได้รับฉันทามติแล้วให้นำหลักฐานที่ได้รับการรับรองจากนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตหรือนายกเทศมนตรี ไปแสดง และเปลี่ยนแปลงลายมือชื่อกับธนาคารพร้อมกับผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีของชุมชนคนเดิมหรือฐานที่แสดงการเปลี่ยนแปลงจากคนเดิมและแจ้งจังหวัดหรือกรุงเทพมหานครทราบ

19. เมื่อชุมชนได้ดำเนินการครบ 6 เดือน หรือ 1 ปี นับถัดจากวันที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ คณะกรรมการชุมชนจะต้องจัดทำสรุปผลการดำเนินโครงการเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลการดำเนินงาน และปิดประกาศให้ประชาชนในชุมชนทราบโดยทั่วกัน

20. ให้นายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตหรือนายกเทศมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจติดตามประเมินผลระดับอำเภอหรือเขตหรือเทศบาล ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนอำเภอหรือเขตหรือเทศบาล ผู้แทนธนาคาร ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนภาคเอกชน กำนันผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชน และบุคคลที่นายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตหรือนายกเทศมนตรีเห็นสมควร ทำหน้าที่ตรวจติดตามประเมินผลโครงการ ตามแบบที่กำหนด และรายงานให้นายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตหรือนายกเทศมนตรีทราบเพื่อเสนอประธาน อนุกรรมการ

กลั่นกรองโครงการระดับจังหวัดหรือกรุงเทพมหานครต่อไป รวมทั้ง รายงานให้สำนักงานทราบ
 ทั้งนี้ ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันทำการ นับแต่วันครบกำหนด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ที่สำคัญ มีดังนี้
 สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2548, หน้า 3-13) ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของ
 ประชาชนเกี่ยวกับโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) พ.ศ. 2548 ผลการสำรวจ
 พบว่า

1. ประชาชนทราบว่าหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับงบประมาณจากโครงการ SML คิดเป็น
 ร้อยละ 79.8 ในภาคใต้ ร้อยละ 81.9 ในภาคกลาง ร้อยละ 90.8 ในภาคเหนือ และร้อยละ 93.6
 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาพรวมของประเทศคิดเป็นร้อยละ 86.9

2. ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกปัญหาหรือกิจกรรมที่จะ
 ดำเนินการคิดเป็นร้อยละ 78.13 กิจกรรมหรือโครงการที่หมู่บ้านหรือชุมชนนำงบประมาณ SML
 ไปดำเนินงานโครงการประเภทสาธารณูปโภค (ขุดบ่อ ขุดสระ ประปาหมู่บ้าน สร้างถนน ฯลฯ)
 ร้อยละ 40.6 ประเภทสวัสดิการชุมชน (สร้างอาคารอเนกประสงค์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ฯลฯ)
 ร้อยละ 39.3 ประเภทการส่งเสริมอาชีพ/รายได้ การมีงานทำ (หาวิทยากรแนะนำอาชีพเสริมสร้าง
 ร้านค้า/ตลาดชุมชน ฯลฯ) ร้อยละ 29.2 ประเภทการเกษตร (ทำโรงงานปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ธนาคาร
 พืชผลเกษตร ฯลฯ) ร้อยละ 26.6 และไม่แน่ใจว่าประเภทใดร้อยละ 1.8

3. งบประมาณที่ได้รับจากโครงการ SML มีความเพียงพอคิดเป็นร้อยละ 39.2
 ไม่เพียงพอร้อยละ 47.8 ไม่ทราบว่าพอหรือไม่ ร้อยละ 13.0

4. วิธีการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมของหมู่บ้านหรือชุมชน มีลักษณะทำเอง
 ทั้งหมด ร้อยละ 45.8 ทำเองโดยมีผู้แนะนำ/ให้ความช่วยเหลือ ร้อยละ 42.7 ต้องจ้างให้
 หน่วยงานอื่นทำร้อยละ 4.5 ไม่ทราบและอื่น ๆ ร้อยละ 7.0

5. เป็นการแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน ร้อยละ 87.6

6. คณะกรรมการมีความโปร่งใส/เป็นธรรม ร้อยละ 80.8 ในภาคใต้ ร้อยละ 81.9
 ในภาคกลาง ร้อยละ 89.7 ในภาคเหนือ ร้อยละ 93.9 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาพรวมของ
 ประเทศคิดเป็นร้อยละ 89.1

7. โครงการ SML มีประโยชน์ในระดับมากร้อยละ 46.7 ในภาคใต้ ร้อยละ 50.9
 ในภาคกลาง ร้อยละ 58.7 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 60.7 ในภาคเหนือ และภาพรวมของ
 ประเทศคิดเป็นร้อยละ 54.6

8. หลังจากมีโครงการ SML เกิดผลกระทบในการสร้างงาน/อาชีพในชุมชน ร้อยละ 54.5 รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 46.1 คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้น ร้อยละ 63.2

9. ความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการ SML ของหมู่บ้าน/ชุมชนในภาคใต้สำเร็จ ร้อยละ 84.3 ภาคกลางสำเร็จ ร้อยละ 87.9 ภาคเหนือสำเร็จ ร้อยละ 92.9 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำเร็จ ร้อยละ 93.8 และโดยรวมทั้งประเทศเห็นว่าโครงการสำเร็จ ร้อยละ 90.1

10. ประชาชนมีข้อเสนอแนะว่าโครงการ SML ควรสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ควรตรวจสอบและติดตามผลทุกกระยะ ควรส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม ควรจัดหาเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษา/อบรม การใช้งบประมาณ มีข้อจำกัด ร้อยละ 0.8

ในขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา โดย พัชรินทร์ ธีรสุนทร และคณะ (2547-2548) ได้ศึกษาผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

1. กระบวนการดำเนินงานของโครงการ สามารถบรรลุตามเป้าหมายและระยะเวลาที่กำหนดไว้ กล่าวคือ ภาครัฐสามารถบรรลุตามเป้าหมายและระยะเวลาที่กำหนดไว้ได้ กล่าวคือ ภาครัฐสามารถออกแบบ ติดตั้งระบบ จัดโครงสร้างทั้งภายในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการ SML และโครงการสร้างการประสานงานระหว่างคณะทำงานโครงการ SML และองค์กรภายนอกหมู่บ้าน/ชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถออกแบบองค์การภาคีเข้ามามีส่วนซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสามารถกำหนดกลวิธีและระดับการมีส่วนร่วมของคณะทำงานได้อย่างประสบความสำเร็จ

2. ระยะเวลาการดำเนินงานโครงการที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและกระชั้นชิดมาก ทำให้โครงการมีช่วงเวลาในการประชาสัมพันธ์ค่อนข้างจำกัด ทั้งในกลุ่มข้าราชการภาครัฐ และประชาชนส่วนใหญ่รับทราบข้อมูลและรายละเอียดการดำเนินโครงการเพียงคร่าว ๆ ทำให้ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนของการดำเนินโครงการโดยละเอียด มีเพียงคณะทำงานโครงการที่มีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการทำงานในระดับปานกลาง

3. ผลการศึกษาเชิงคุณภาพกับชุมชนและหมู่บ้านทั่วประเทศ พบว่าโครงการส่วนใหญ่ได้ก่อให้เกิดกิจกรรมทางสังคมในเชิงบวกขึ้นในระดับท้องถิ่นหลายประการ ซึ่งกิจกรรม

ดังกล่าวเกิดขึ้นได้ โดยผ่านการจัดวางกลไกซึ่งมีภาครัฐเป็นผู้ประสานงาน ประชาสัมพันธ์โครงการ สังเกตการณ์ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวก

4. โครงการ SML ก่อให้เกิดผลดีในด้านการกระตุ้นเร้าให้คนในชุมชนหมู่บ้าน ที่ปัจจุบันมีการปะทะสังสรรค์ทางสังคมระหว่างกันน้อยมาก ได้หันมาพูดคุย สื่อสารและเกิดการ ปฏิสัมพันธ์กันทั้งโดยทางตรงแบบการแลกเปลี่ยนแบบสองทาง เช่น การพูดคุย และแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในเวทีประชาคมต่าง ๆ ของโครงการ และเสียงตามสายในชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์ เชิญชวนให้คนในชุมชน/หมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมตลอดจนการให้ข้อมูล ด้านความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการ

5. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มและระหว่างองค์กร ที่เกิดขึ้นหลังการ ดำเนินโครงการนั้น พบว่ามีน้อยมาก ซึ่งกล่าวได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการ ดำเนินงานโครงการ เข้าใจในปรัชญาและแนวคิด ตลอดจนวัตถุประสงค์ของโครงการ เข้าใจ ขั้นตอนของการดำเนินงานและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

6. โครงการ SML ก่อให้เกิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อผลประโยชน์ที่เป็นสาธารณะ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในกระบวนการคิดและเรียนรู้ของภาคประชาชน ได้แก่ การพัฒนาระดับขั้นของความต้องการ ในภาคประชาชนไปสู่ความปรารถนาขั้นที่สูงกว่า และ ความคาดหวังในโครงการงบประมาณและความช่วยเหลืออื่น ๆ ของภาครัฐในระยะยาว

ในปีต่อมา สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (NICE) มหาวิทยาลัยธนบุรีและ สถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย (Nodes) (2550) โดยอรสา เติตวิวัฒน์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเพื่อติดตาม ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) โดยติดตามและประเมินผล แบบมีส่วนร่วม ผลการติดตามโครงการ สรุปได้เป็น 2 ส่วน คือ สรุปเชิงปริมาณและสรุป เชิงคุณภาพ ดังนี้

1. ผลสรุปเชิงปริมาณ ประเภทโครงการ SML พบว่าเป็นโครงการประเภท สาธารณูปโภค มากที่สุด รองลงมาเป็นโครงการประเภทอื่น ๆ เช่น จัดซื้อ โตะ เต็นท์ และเครื่องครัว ประเภทโครงการที่มีการดำเนินการน้อยที่สุด คือ โครงการประเภทสิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหา ความยากจน พบว่าประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ร้อยละ 64.5 สามารถลดค่าใช้จ่ายของประชาชน โดยเฉลี่ยร้อยละ 58.5 และสามารถนำไปสู่ความพอเพียงในการเลี้ยงตนเองได้เฉลี่ยร้อยละ 64.9 การเรียนรู้พบว่า ประชาชนมีการเรียนรู้เพิ่มขึ้นในหลายด้าน โดยเฉพาะพัฒนาตนเองมากที่สุด รองลงมา คือ การจัดประชาคม และมีการเรียนรู้เพิ่มขึ้นด้านอื่น ๆ ความพึงพอใจพบว่า มีความพึงพอใจในโครงการอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยพบว่า พึงพอใจในด้านการจัดการ มากที่สุด การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโครงการ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการ

ประชุมประชาคมครั้งแรก รองลงมา คือ การร่วมตรวจสอบและกำกับ การมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลหลักธรรมาภิบาล พบว่า การบริหารจัดการโครงการ SML ด้านคุณธรรมมีการจัดระบบสนับสนุนงานที่ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชนสูงสุด โครงการฝึกอบรมพบว่า ต้องการให้มีโครงการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ โครงการ SML และการอบรมเกี่ยวกับอาชีพเสริม เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

2. ผลสรุปเชิงคุณภาพ มิติด้านกระบวนการเรียนรู้ พบว่าประชาชนได้มีการเรียนรู้เพิ่มขึ้น โดยประธานและคณะกรรมการมีการเรียนรู้ในกระบวนการต่าง ๆ ของโครงการค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะการประชุม การบริหารโครงการ การจัดซื้อจัดจ้าง การเปิดบัญชี การติดตามตรวจสอบและการรายงานผล รวมทั้งมีการเรียนรู้ในการประยุกต์โครงการให้มีความสอดคล้องกับงบประมาณและบริบทของชุมชน ทำให้ประหยัดงบประมาณและสามารถดำเนินโครงการได้ มิติด้านสังคมพบว่า โครงการสามารถสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนที่ได้สร้างงานร่วมกัน เพราะมีการสื่อสารกันมากขึ้น มีความผูกพันเอื้ออาทรกันมากขึ้น ตลอดจนลดความขัดแย้งของประชาชน มิติด้านวัฒนธรรม มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีการพึ่งตนเอง ในการวิเคราะห์ปัญหา การหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่งผลให้เกิดผลดีในการร่วมรับผิดชอบโครงการ มิติทางด้านเศรษฐกิจ การดำเนินโครงการหลายโครงการ มีส่วนทำให้สามารถลดรายจ่าย ซึ่งเป็นผลสำเร็จที่ยังไม่ชัดเจนในเวลานี้ แต่มีแนวโน้มที่ดีขึ้น เช่น โครงการน้ำดื่มชุมชน โครงการสหกรณ์/ร้านค้าชุมชน มิติทางด้านการเมืองการปกครอง มีลักษณะที่สำคัญในการกระจายอำนาจให้กับภาคประชาชนอย่างแท้จริง โดยที่ประชาชนได้รับงบประมาณโดยตรงครบถ้วน ทำให้สามารถบริหารจัดการโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังส่งผลให้มีจำนวนผู้นำและการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพิ่มขึ้น มิติด้านพัฒนาองค์กรประชาชน พบว่าโครงการมีส่วนเสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการคนในชุมชน สามารถจัดสรรผลประโยชน์ให้กับคนโดยส่วนรวมได้อย่างลงตัว ลดความขัดแย้งในหลายพื้นที่ มีการให้อิโกลาส์สำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนรุ่นใหม่ ในการที่จะแสดงความคิดเห็นและทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำสตรีที่มีบทบาทโดดเด่นในความสำเร็จของโครงการ

ประเชิญ เห่งยี่ (2550, หน้า 48-50) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) กรณีศึกษาพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีปัญหาอยู่ในระดับมาก จึงได้เสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐบาลควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง

1.2 รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ให้หมู่บ้านที่เคยได้รับการจัดสรรงบประมาณดำเนินการตามโครงการแล้ว และหมู่บ้านที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณใหม่ โดยให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรของหมู่บ้าน/ชุมชน ได้มีการพัฒนาการปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ เช่น การร่วมประชุม การร่วมตัดสินใจและร่วมดำเนินงานและร่วมรับประโยชน์ เป็นต้น เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความชำนาญ เป็นการพัฒนาการทำงานด้านการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนในหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรม

1.3 รัฐบาลควรมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบดูแลการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นตามโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เพื่อเป็นการสนับสนุนด้านบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านให้กับหมู่บ้านในเวลาเดียวกันก็เป็นการแสดงความโปร่งใสในการทำงานของคณะกรรมการด้วย

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ในการคัดเลือกคณะกรรมการ การปรับปรุงระเบียบข้อบังคับของโครงการ การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกโครงการ และติดตามประเมินผล ควรมีการจัดประชุมทุกครั้ง เพื่อให้มีการตรวจสอบการดำเนินงานซึ่งกันและกัน เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทำให้นโยบายของรัฐบาลบรรลุวัตถุประสงค์ ประชาชนในหมู่บ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2.2 คณะทำงานและผู้ปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) จะต้องสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ

2.3 คณะทำงาน ควรประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการไปแล้วให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนทราบ เพื่อประชาชนจะได้ช่วยกันตรวจสอบและติดตามการดำเนินงานตามโครงการอีกทางหนึ่ง

2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีการฝึกอบรมประชาชน เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เพื่อประชาชนจะได้ทราบถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมและประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ

2.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ในลักษณะเชื่อมโยงเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น เพื่อช่วยเหลือและศึกษาความสำเร็จ หรือปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ เพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

3.1 โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เป็นโครงการที่มีความพร้อม ในหลายด้าน ทั้งด้านงบประมาณ ด้านหน่วยงานที่จะให้การสนับสนุน เนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้คิด ริเริ่มโครงการนี้ หากได้รับความร่วมมือจากประชาชนซึ่งเป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในเรื่องการมี ส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ตามวัตถุประสงค์ของ โครงการแล้ว โครงการนี้ก็จะสามารถแก้ปัญหา และพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน ได้อย่างแท้จริง

3.2 รัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องต้องให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องนโยบาย ขึ้นต้น วิธีการดำเนินการ รวมทั้งวัตถุประสงค์ของโครงการแก่ประชาชนอย่างถูกต้อง และทั่วถึง เพื่อประชาชนจะได้เข้าใจถึงประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ

3.3 หมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านนำร่อง ควรคัดเลือกโครงการที่ให้ ผลประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวม และเห็นผลในเวลาอันใกล้ จะเป็นการส่งเสริมและดึงดูดให้เกิด ความเชื่อถือศรัทธาในโครงการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้ประชาชนในใจเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ

3.4 เนื่องจากโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ได้มีการดำเนินงาน มาเป็นระยะเวลาอันพอสมควรแล้ว ซึ่งบางโครงการผู้รับจ้างได้ทำการก่อสร้าง หรือดำเนินงาน อื่น ๆ เสร็จสิ้น และผู้รับจ้างได้ทำการเบิกจ่ายงบประมาณไปเรียบร้อยแล้ว จึงมีความเห็นว่าการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว โดยหน่วยงานหรือองค์กรที่ได้รับการยอมรับ จากบุคคลทั่วไป ว่าขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการมากน้อย เพียงใด เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการดำเนินงานครั้งต่อไป

และในปีเดียวกัน มาโนชญ์ พุเหล็ก (2552, หน้า 63-68) ได้ศึกษาสภาพและปัญหา การปฏิบัติงานของคณะทำงานของหมู่บ้านในการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ ชุมชน (SML) ตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัญหา การปฏิบัติงานของคณะทำงานของหมู่บ้านในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ ชุมชน (SML) ประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการในการ ปฏิบัติงาน ด้านทักษะในการปฏิบัติงาน ด้านกระบวนการทำงาน และด้านการประชาสัมพันธ์ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ คณะทำงานของหมู่บ้าน/ชุมชน จำนวน 134 คน ในพื้นที่ 13 หมู่บ้านของตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม

ข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ทั้งฉบับ $\alpha = .94$ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติการแจกแจงค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาปรากฏได้ ดังนี้

1. สภาพการปฏิบัติงานของคณะทำงานของหมู่บ้านในการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) โดยรวมอยู่ในระดับมาก
2. พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
3. ข้อเสนอแนะของคณะทำงานหมู่บ้านในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) มี 7 ข้อ ข้อที่ระบุมากที่สุด คือ เสนอให้มีเจ้าหน้าที่หรือผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษา อบรมแก่คณะทำงานของหมู่บ้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ และเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานครั้งต่อไป

อรุณพล กสิรัตน์ (2550, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML): กรณีศึกษาชุมชนบ้านดง เทศบาลเมืองพระประแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน และบุคคลที่เกี่ยวข้องอีก 15 คน เก็บรวบรวมด้วยวิธีการสัมภาษณ์เป็นหลัก และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการดำเนินโครงการประกอบด้วย 3 กลุ่มปัจจัย คือ กลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ซึ่งมีปัจจัยที่ส่งเสริม คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่วนในกลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชนมีปัจจัยส่งเสริม คือ ประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่ต้องการแก้ไข ประชาชนตั้งใจในการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนให้ความร่วมมือ ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการ และคณะทำงานมีความเสียสละ ส่วนในกลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีปัจจัยส่งเสริม คือ เทศบาลเมืองพระประแดงให้ความช่วยเหลือ เทศบาลประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความร่วมมือในการจัดตั้งเทศบาลมีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างดี และเทศบาลช่วยเหลือในการออกแบบแปลนต่าง ๆ ในส่วนของปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการโครงการ ประกอบด้วย 3 กลุ่มปัจจัย คือ กลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม มีปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่วนในกลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชนมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ ประชาชนไม่ต้องการรับผิดชอบหน้าที่ต่าง ๆ ประชาชนไม่เข้าใจถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริง ชุมชนไม่มีผู้ที่มีความรู้ในบ้างด้าน และการเป็นชุมชนต้นแบบไม่ชุมชนในพื้นที่ให้ศึกษา ส่วนใหญ่กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ โครงการต่อ ๆ ไปไม่มีงบประมาณในการจัดตั้งโครงการ (SML) และภาครัฐไม่มีการแนะนำขั้นตอนในการดำเนินงาน

ศรีสุภางค์ ปิณฑานนท์ (2550, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหนองกมมาก และหมู่บ้านดอนขมิ้น ในตำบลดอนขมิ้น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ในโครงการจัดซื้อรถเกี่ยวข้าวของสองหมู่บ้าน เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมในโครงการจัดซื้อรถเกี่ยวข้าวของสองหมู่บ้าน และเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนกับปัจจัยด้านบุคคลและเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยแบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์และการสังเกตเพิ่มเติม จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์เนื้อหา และสังเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อตอบปัญหาการวิจัย ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุที่ประชาชนเข้าร่วมโครงการจัดซื้อรถเกี่ยวข้าวของสองหมู่บ้านนั้น เพราะได้รับการชักจูงจากผู้นำชุมชนมากที่สุด รองลงมา คือ การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของคนในชุมชน ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในเรื่องการสำรวจปัญหาและการตัดสินใจเลือกโครงการ มีส่วนร่วมในระดับมากในเรื่องการวางแผน ส่วนในด้าน การดำเนินงานและด้านการติดตามและประเมินผลมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง สำหรับด้านการรับผลประโยชน์ พบว่าไม่มีส่วนร่วมทั้งในเรื่องของการแบ่งปันเงินปันผลจากการถือหุ้น และการให้ผลตอบแทนหรือรางวัล เนื่องจากโครงการยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและจำเป็นต้องนำผลกำไรที่ได้รับไปชำระหนี้ค่าจัดซื้อรถเกี่ยวข้าวให้หมดก่อน ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการจัดซื้อรถเกี่ยวข้าวของสองหมู่บ้านคือผู้ที่มีสถานภาพสมรสแล้ว

ประพันธ์ แก้วเก้ (2549, หน้า 68-69) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML): กรณีศึกษากิ่งอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ถามประชาชน จำนวน 395 คน และใช้แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ จำนวน 10 คน สรุปได้ว่า 1) ประชาชนในกิ่งอำเภอคอยหล้อมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ SML ในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินโครงการ SML ของกิ่งอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม คือ ผู้มีตำแหน่งทางสังคมมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการมากกว่าผู้ไม่มีตำแหน่งทางสังคม และขนาดของหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านขนาดเล็ก และขนาดกลางมีการดำเนินกิจกรรมตามความต้องการของประชาชนทั้งหมู่บ้าน แต่หมู่บ้านขนาดใหญ่มีการดำเนินกิจกรรมตามความต้องการของประชาชนเพียงบางกลุ่ม 3) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการ SML ของประชาชนในเขตกิ่งอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลางถึงค่อนข้างมาก ทำให้การตัดสินใจเลือกปัญหา และทำกิจกรรมโครงการเป็นไปตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่และเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขความเดือดร้อนของ

คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน 4) ปัญหาและอุปสรรคของโครงการ SML ได้แก่ งบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้น้อยเกินไปไม่เพียงพอ คณะกรรมการและประชาชนยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง และปัญหาเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับในการใช้เงินของโครงการ 5) ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการ SML คือ รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณให้มากขึ้นและควรจะมีงบประมาณต่อเนื่อง ควรแก้ไขระเบียบข้อบังคับในการใช้เงินโครงการ SML และกำหนดการสิ้นสุดโครงการ ควรจะมีการอบรมให้ความรู้หรือทำความเข้าใจกับบุคลากร และควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของโครงการและให้รู้จักการเสียสละเพื่อส่วนรวมให้มากขึ้น

สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร (2552, หน้า บทสรุปผู้บริหาร) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ 2551 ได้สรุปผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของโครงการ SML

ลักษณะทั่วไปของโครงการ SML ส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 48.35 รองลงมา คือ ด้านสาธารณสุขโลก ร้อยละ 23.12 ด้านการส่งเสริมรายได้/อาชีพ ร้อยละ 15.52 ด้านสวัสดิการชุมชน ร้อยละ 10.19 ด้านการอนุรักษ์และรักษาศิลปวัฒนธรรม ร้อยละ 1.43 และด้านอื่น ๆ เช่น การซ่อมแซม ปรับปรุงสิ่งก่อสร้าง และการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ฯลฯ ร้อยละ 1.43 และอื่น ๆ ร้อยละ 1.39 มีการทำบัญชีทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ ลำดับแรก คือ ทำบัญชี รับ-จ่าย คิดเป็นร้อยละ 74.25 รองลงมา คือ ทำทะเบียนเงินทุนหมุนเวียน ร้อยละ 46.24 ทำทะเบียนวัสดุ ร้อยละ 40.95 ทำทะเบียนที่ดินหรือสิ่งก่อสร้าง ร้อยละ 31.08 และมีการทำทะเบียนครุภัณฑ์น้อยที่สุด ร้อยละ 25.91 ในด้านการใช้งบประมาณร่วมกับหน่วยงานอื่น พบว่าไม่ใช้งบประมาณร่วมกับหน่วยงานอื่น คิดเป็นร้อยละ 90.61 และใช้งบประมาณร่วมกับหน่วยงานอื่น ร้อยละ 9.03 โดยหน่วยงานหรือโครงการที่ใช้งบประมาณร่วมกัน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ส่วนโครงการที่ใช้งบประมาณร่วมกัน คือ โครงการกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน โครงการอยู่ดีมีสุข หรือโครงการอื่น ๆ ที่ดำเนินการมาก่อนแล้วในหมู่บ้าน ส่วนในเรื่องการประชุมประชาคม หมู่บ้านส่วนใหญ่ทำการประชาคมได้ตามเกณฑ์ คือ มากกว่าร้อยละ 70 มีจำนวน 2,178 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 86.67 ของหมู่บ้าน

2. การประเมินการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การประเมินการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีผลการประเมินในแต่ละด้าน ดังนี้

2.1 ด้านบริบทของโครงการ SML

โครงการ SML มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ โครงการมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และเป็นโครงการที่มีความจำเป็นเร่งด่วน อยู่ในระดับมาก

2.2 ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ SML

โครงการ SML มีปัจจัยนำเข้าในการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและแต่ละรายการ เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 รายการแรก ได้แก่ การได้รับงบประมาณโครงการ SML อย่างรวดเร็วไม่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน จำนวนผู้ร่วมทำงานในโครงการ SML มีความเหมาะสมกับปริมาณงาน และผู้ร่วมทำงานโครงการ SML มีความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย เอื้อประโยชน์ต่อการทำงาน แต่จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพให้ผลการศึกษาที่ขัดแย้งกับผลการศึกษาในเชิงปริมาณ คือ พบว่ามีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับความล่าช้าของงบประมาณโครงการ

2.3 ด้านกระบวนการดำเนินงานโครงการ SML

โครงการ SML มีกระบวนการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและแต่ละรายการ เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 รายการแรก ได้แก่ มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น รองลงมา คือ การจัดซื้อจัดจ้างมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยยึดหลักความคุ้มค่า และสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ

ส่วนขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงาน พบว่า จากการศึกษาตัวอย่างโครงการ SML ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี สามารถแบ่งกระบวนการดำเนินงานได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อนดำเนินการ ระยะดำเนินการโครงการ และระยะติดตามผลการดำเนินโครงการ รายละเอียดในแต่ละระยะสรุปได้ ดังนี้

2.3.1 ระยะก่อนดำเนินการ เริ่มจากเมื่อมีการประชาสัมพันธ์ให้มีการเสนอโครงการ SML เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล ผู้นำในท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้านนัดประชุมประชาชนประชาชนเพื่อแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำโครงการ SML ให้ชาวบ้านในหมู่บ้านทราบ มีการแจ้งกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ ของการดำเนินโครงการว่าโครงการแบบใดที่จะสามารถทำได้ในการประชุมของหมู่บ้าน บางโครงการจะได้รับการชี้แนะเกี่ยวกับข้อกำหนดหรือกรอบของโครงการที่จะเลือกดำเนินการจากภาครัฐ เช่น ปลัดอำเภอ พัฒนาการ หลังจากนั้นจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอโครงการที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของชุมชน ซึ่งโครงการเหล่านั้นอาจจะมาจากแผนชุมชน หรือเป็นโครงการ

ที่ต่อยอดจากโครงการเดิม การเสนอโครงการอาจจะมี 1 โครงการหรือมากกว่า 1 โครงการ แล้วจึงมีการทำประชาคมเพื่อเลือกโครงการของหมู่บ้านให้เหลือเพียง 1 โครงการ หรือบางหมู่บ้านอาจจะเหลือ 2 โครงการ แล้วจึงจัดสรรงบประมาณที่ได้รับตามโครงการ หลังจากการประชาคมว่าจะทำโครงการใดแล้วจะมีการกำหนดคณะผู้รับผิดชอบโครงการต่อไป

2.3.2 ระยะดำเนินงานโครงการ การดำเนินงานขึ้นไปจะเป็นไปตามแนวปฏิบัติของสำนักงานพัฒนาสุขภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การเขียนโครงการเพื่อเสนออนุมัติ เมื่อโครงการได้รับอนุมัติแล้ว การดำเนินงานต่อไปก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการ ซึ่งจะมีขั้นตอนการดำเนินงานแตกต่างกันไป เช่น หากเป็นโครงการที่ต้องมีการซื้อวัสดุ อุปกรณ์ก่อนสร้าง ก็จะมีการจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบที่วางไว้ บางโครงการจะมีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการ เพื่อให้แน่ใจว่าจะร่วมโครงการได้จริง บางโครงการมีการจัดวิทยากรมาให้คำแนะนำการทำโครงการ หรือโครงการที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการเมื่อได้รับการอนุมัติ และสามารถดำเนินการได้เลย

2.3.3 ระยะติดตามผลการดำเนินโครงการ ในการกำกับดูแลการดำเนินโครงการมีหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่ กำกับดูแลโดยผู้นำในหมู่บ้าน ประธานและกรรมการของโครงการ SML ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีส่วนร่วมช่วยกันดูแล และจ้างคนมาดูแลโดยเฉพาะ และหลังจากดำเนินการโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้วมีการติดตามประเมินผลของโครงการหลายวิธีการด้วยกัน เช่น แจกผลการดำเนินงานในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน สอบถามความพึงพอใจจากชาวบ้านมีการแต่งตั้งคณะกรรมการทำหน้าที่ประเมินผลโครงการโดยเฉพาะ มีการติดตามประเมินผลจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น ปลัดอำเภอ ปลัดตำบล เกษตรตำบล

2.4 ด้านการประเมินผลการดำเนินโครงการ

ผลการประเมินด้านผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการ SML แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ผลการประเมินประสิทธิผล ผลการประเมินผลกระทบ ผลการประเมินความยั่งยืน และการถ่ายโอนความรู้และนำประสบการณ์จากโครงการพัฒนาสุขภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้สรุปได้ ดังนี้

2.4.1 ผลการประเมินประสิทธิผลของโครงการ

ผลการประเมินประสิทธิผลในเชิงปริมาณตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม คือ ประธานและคณะทำงาน ประชาชน และภาคราชการ ให้ผลสรุปที่สอดคล้องกันว่าโครงการ SML ที่ได้ดำเนินการนั้นมีลักษณะโครงการเป็นไปตามหลักการของโครงการ SML คือ เพิ่มศักยภาพในการหารายได้ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพ

ในการลดรายจ่าย และโครงการมีผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายวัตถุประสงค์สรุปได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด-ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวมที่ทุกส่วน/ฝ่ายในระดับหมู่บ้าน/ชุมชนต่างยอมรับและร่วมมือกันอย่างฉันทามติ ผลการประเมิน พบว่า โครงการ SML ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาความยากจน อยู่ในระดับมาก และจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ โครงการ พบว่ากระบวนการในการเลือกโครงการทุกโครงการเกิดจากการทำประชาคม ดังนั้นโครงการที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาคม ซึ่งถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมในเบื้องต้น และนอกจากนี้โครงการที่ทำส่วนใหญ่ตอบสนองความต้องการและมุ่งแก้ปัญหาของชุมชน ดังนั้นคนในชุมชนจึงได้รับประโยชน์จากโครงการต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้เกิดการยอมรับและให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการ อันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม แต่อย่างไรก็ตามยังมีบางโครงการที่การมีส่วนร่วมของประชาชนมีน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการคัดเลือกโครงการไม่เป็นไปตามความต้องการของคนในชุมชน เนื่องจากไม่สอดคล้องตามเงื่อนไขที่ทางภาครัฐกำหนด นอกจากนี้บางชุมชนขาดความไว้วางใจกัน และไม่ยอมรับในตัวผู้นำ จึงส่งผลต่อระดับความร่วมมือของคนในชุมชนด้วย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมความพร้อมและพัฒนา ศักยภาพของประชาชนเพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ผลการประเมิน พบว่าโครงการ SML ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น กินอยู่อย่างพอเพียง ไม่ต้องเบียดเบียนผู้อื่น รายจ่ายลดลง และมีการออมเงินมากขึ้น อยู่ในระดับมาก โดยข้อมูลจากการลงพื้นที่ พบว่าโครงการส่วนใหญ่แล้วล้วนแต่เป็นโครงการที่เสริมสร้างและส่งเสริมศักยภาพของประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยผลทางตรงได้แก่ ส่งเสริมให้เกิดอาชีพ และมีรายได้จากการขายผลผลิต การได้เงินปันผลจากการลงทุน ส่วนผลทางอ้อม ได้แก่ ส่งเสริมสนับสนุนการทำอาชีพหลักของชุมชนทางด้านการเกษตร ทำให้สามารถลดรายจ่ายในส่วนต้นทุนได้บางส่วน อาทิ ลดรายจ่ายค่าปุ๋ยที่เคยใช้ปุ๋ยเคมีเป็นปุ๋ยชีวภาพ การเช่ารถไถนาที่ถูกลงเพราะเป็นรถไถที่ซื้อในโครงการ SML สมาชิกจึงเช่าในราคาถูก นอกจากนี้บางโครงการยังเป็นการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้มีสาธารณูปโภคที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ เช่น การมีถนนที่สะดวก มีน้ำประปา มีไฟฟ้า ช่วยให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงมีค่าใช้จ่ายลดลงจากการเดินทาง การขนส่งที่สะดวกขึ้น เอื้อให้เกิดการพัฒนาอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมก่อให้เกิดรายได้ ส่งผลให้ปัญหาความยากจนมีแนวโน้มลดลง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สร้างโอกาสและส่งเสริมภาวะผู้นำให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน ผลการประเมินพบว่า โครงการ SML ทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดยใช้เหตุผลและช่วยสร้างผู้นำรุ่นใหม่ อยู่ในระดับมาก ในส่วนของการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่าการส่งเสริมภาวะผู้นำหรือสร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้กับชุมชนนั้นมีพบในบางหมู่บ้าน เพราะตามระเบียบของโครงการ SML ต้องการให้ประชาชนโครงการเป็นบุคคลที่ไม่มีตำแหน่งอะไร จะได้มีเวลาทำงานเต็มที่และเป็นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ส่วนมากจะพบว่าประชาชนโครงการเป็นญาติหรือคนใกล้ชิดกับผู้นำเดิม เช่น เป็นลูกผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตามอย่างน้อยที่สุดชุมชนได้เกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการคิด ในการตัดสินใจ รู้จักการทำเวทีประชาคม และอีกหลาย ๆ กิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความกล้าในการแสดงออกทางความคิด และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยมองประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลักอันเป็นคุณลักษณะหนึ่งของการมีภาวะผู้นำ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อการเสริมสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน ผลการประเมิน พบว่าโครงการ SML ทำให้คนในชุมชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และทำให้ชุมชนเกิดการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการประชาธิปไตย อยู่ในระดับมาก ซึ่งจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่าโครงการทุกโครงการมีกระบวนการทำประชาคม ซึ่งเป็นลักษณะการยอมรับเสียงข้างมากตามหลักประชาธิปไตยที่เห็นได้อย่างชัดเจน โดยจะพิจารณาจากเสียงส่วนใหญ่ร้อยละ 70 จึงรับโครงการ นอกจากนี้ยังมีการเคารพในความคิดของกันและกัน มีความเสมอภาคไม่แบ่งชนชั้น มีการใช้สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสม และส่งเสริมให้มีการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ โดยส่วนหนึ่งจะเห็นได้จากการคัดเลือกโครงการจำเป็นต้องมีการแสดงเหตุผล และทุกฝ่ายต้องยอมรับในเหตุผลที่มีน้ำหนักมากกว่า นอกจากนี้เมื่อการดำเนินงานเกิดปัญหาหรือมีอุปสรรคใด ๆ สิ่งเหล่านี้ได้ฝึกให้คนในชุมชนรู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจมากกว่าใช้อารมณ์ อีกทั้งมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานร่วมคิดร่วมทำ โดยคำนึงถึงศักยภาพของแต่ละบุคคล และเคารพในความสามารถของกันและกัน เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นหลักการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ส่งเสริมกระบวนการร่วมคิด-ร่วมทำ เพื่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและการนำไปสู่การสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพของประชาชน โดยส่วนรวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผลการประเมิน พบว่าโครงการ SML ประสบความสำเร็จทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ และทำให้คนในชุมชนมีอาชีพที่มั่นคง อยู่ในระดับมาก ซึ่งในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่าโครงการที่มีลักษณะต่อยอดความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จ และพึ่งตนเองได้ตามแนว

เศรษฐกิจพอเพียง โดยมีความยั่งยืนในที่สุด เนื่องจากมีปัจจัยที่เอื้อสนับสนุนจากท้องถิ่นเอง มีการพึ่งพาปัจจัยภายนอกน้อยเท่าใด ความยั่งยืนก็จะเกิดขึ้นมากเท่านั้น นอกจากนี้ในบางโครงการยังส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้เอง อันเป็นการต่อยอดความคิด ทำให้โครงการที่ทำอยู่มีพัฒนาการก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันถ้าโครงการใดที่คิดขึ้นมาโดยไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยที่เอื้อในชุมชน แต่หวังพึ่งพาปัจจัยภายนอกเมื่อใด โครงการนั้นก็มักจะไม่สามารถอยู่ได้ยั่งยืน ก็จะสิ้นสุดไปเมื่อบประมาณของรัฐที่ให้หมดลง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 6 เพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณ/ดำเนินการกิจกรรมร่วมกันที่ยึดหลักการบริหารแบบตรงไปตรงมา โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และความมีอยู่จริงของเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล ผลการประเมิน พบว่า โครงการ SML เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ตรวจสอบบัญชีรายรับ-รายจ่ายของโครงการ และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้รับรู้บัญชีรายรับ-รายจ่ายของโครงการ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้จากการลงพื้นที่ พบว่าในการดำเนินโครงการจะมีระบบการกำกับติดตามการดำเนินงาน ซึ่งมีการมอบหมายให้กับผู้รับผิดชอบที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่ลักษณะของโครงการ ซึ่งบางครั้งอาจมีหลาย ๆ ส่วนร่วมกัน ได้แก่ 1) โดยผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน) 2) โดยประธานและ/หรือคณะกรรมการโครงการ SML 3) โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เพื่อดูแลกำกับติดตามการดำเนินโครงการ 4) การจ้างคนอื่นมาดูแล 5) โดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทุกคนร่วมกันดูแล 6) โดยมีการแจ้งผลการดำเนินงานในการประชุมของหมู่บ้าน 7) โดยภาครัฐ โดยบุคคล/คณะบุคคลเหล่านี้ จะทำหน้าที่กำกับติดตามการบริหารจัดการทั้งการเงิน พัสดุ สิ่งของที่เป็นผลมาจากโครงการให้ยังอยู่ในสภาพดี พร้อมใช้งาน และมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และบัญชีการใช้หรือยืมสิ่งของให้เป็นระบบและมีความเป็นปัจจุบันและสามารถตรวจสอบได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 7 เพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ จากผลการประเมินการดำเนินโครงการ SML ในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยสรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 7 เพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ พบว่าการดำเนินโครงการ SML เป็นการเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะกระบวนการในการดำเนินโครงการได้ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมคิด/ร่วมทำของ

ประชาชนในการแก้ไขปัญหาของส่วนร่วม เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิด และการร่วมแรงร่วมใจกับปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน/ชุมชน ส่งเสริมภาวะผู้นำให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน และการปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณแบบโปร่งใส เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ลงคิดลงทำ และมีโอกาสพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่นำไปสู่ความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2 ผลการประเมินด้านผลกระทบของโครงการ SML

การประเมินด้านผลกระทบของโครงการ SML คณะผู้วิจัยดำเนินการประเมินโดยพิจารณาจากผลการดำเนินงานโครงการ SML ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่า โครงการ SML ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่า โครงการ SML มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนในทางเพิ่มขึ้น ทั้งในด้านคนในชุมชนดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนพอใจในสิ่งที่ตนมี คนในชุมชนมีโอกาสแสดงความสามารถของตนเอง คนในชุมชนรู้จักเสียสละ คนในชุมชนไม่เบียดเบียนผู้อื่น คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คนในชุมชนใช้เงินอย่างประหยัด คนในชุมชนกำหนดเป้าหมายการทำงานของตนอย่างสมเหตุสมผล คนในชุมชนทำงานสำเร็จตามเป้าหมาย คนในชุมชนสามารถแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเงิน ด้วยตัวเอง คนในชุมชนมีการวางแผนและควบคุมการใช้จ่ายเงิน คนในชุมชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คนในชุมชนมีความรักสามัคคี คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน ปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนลดลง คนในชุมชนสามารถร่วมกันแก้ปัญหาได้ และภาระของคนในชุมชน

2.4.3 ผลการประเมินด้านความยั่งยืนของโครงการ SML

ผลการประเมินด้านความยั่งยืนของโครงการ SML ทั้งประธานคณะทำงานและประชาชน มีความเห็นว่าโครงการ SML มีความยั่งยืนในระดับมาก โดยประธานโครงการ คณะทำงานและประชาชน มีความเห็นว่าโครงการ SML มีความยั่งยืนมากตามลำดับ คนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อโครงการ SML สามารถดำเนินการต่อไปได้ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือถึงแม้จะไม่ได้รับงบประมาณเพิ่มเติม

สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในประเด็นความยั่งยืนของโครงการ SML พบว่า โครงการ SML ส่วนใหญ่ ในมุมมองของการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อเนื่องนั้น จะต้องทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ชุมชนมีศักยภาพในการ

บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล และมีองค์กรชุมชนเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มีส่วนเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยีดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อกัน โดยมีชาวบ้านและชุมชนเป็นผู้กระทำ อันมีความสำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดความยั่งยืน

2.4.4 ผลการประเมินด้านการถ่าน โอนความรู้และนำประสบการณ์จากโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้

การดำเนินโครงการ SML ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงประสบการณ์ เกิดสังคมนการเรียนรู้ และสังคมคุณธรรม โดยมุมมองของการเรียนรู้ของคนในชุมชน เห็นว่า ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะส่งผลประโยชน์ต่อชุมชน รู้จักเวทีประชาคม ในบางโครงการชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องการปลูกข้าว คุณภาพของข้าว การบำรุงรักษาข้าว เพราะถ้าดูแลข้าวไม่ดี ผลผลิตที่ได้ก็จะไม่ดี เช่น เมล็ดข้าวสารจะหัก/ปน ได้ข้าวไม่เต็มเมล็ด ได้ข้าวปริมาณน้อย ดังนั้นชาวบ้านจะเกิดการเปรียบเทียบว่าที่นาของใครได้ข้าวดีกว่ากัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้กันเองในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาการปลูกข้าว อีกทั้งยังเป็นการรักษาประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว/ทำนาอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร จึงไม่เพียงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนใกล้เคียงอีกด้วย แม้ว่าโครงการในแต่ละด้านจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ทำให้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละประเภทของโครงการ แต่ทว่าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเหมือนกันก็คือ การเรียนรู้ที่จะร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ สร้างสัมพันธ์ภาพในชุมชน เกิดการรวมกลุ่ม และประชาคมตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน

3. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จ และปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ

3.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จ

ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการดำเนินการโครงการ SML ในภาพรวมระดับประเทศ ได้แก่ 1) ความร่วมมือของคนในชุมชน 2) ความรู้ความสามารถและคุณธรรมของผู้นำและคณะกรรมการดำเนินโครงการ 3) การบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ 4) มีหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่นคอยให้การสนับสนุนแนะนำ 5) เป็นโครงการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง 6) ความเข้มแข็งของชุมชน 7) ปัจจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของคณะกรรมการดำเนินโครงการ เช่น มีความรู้ประสบการณ์ในการทำงาน มีความซื่อสัตย์

ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน 8) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นรับเป็นที่ปรึกษาโครงการ และ 9) เป็นโครงการที่ต่อยอดจากโครงการเดิม

3.2 ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินโครงการ มีดังนี้

ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ SML พบว่า ปัญหาในด้านอุปสรรคของโครงการในด้านบริบทที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ คือ การจำกัดประเภทของโครงการอยู่ในกรอบ ทำให้ไม่ก่อให้เกิดความคิดใหม่ คิดเป็นร้อยละ 3.28 ของจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด รองลงมา คือ การดำเนินงานยังไม่เข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนเนื่องจากดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนด โดยยังไม่ตระหนักในกิจกรรมว่ากิจกรรมที่ต้องการให้ทำนั้นต้องการสร้างอะไร คิดเป็นร้อยละ 2.39 และโครงการเกิดประโยชน์ต่อคนกลุ่มน้อย คิดเป็นร้อยละ 2.02

สำหรับปัญหาอุปสรรคในด้านปัจจัยในการดำเนินการโครงการ SML ที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าเป็นปัญหามากที่สุด ได้แก่ งบประมาณของโครงการไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 11.54 รองลงมา คือ ปัญหาด้านระยะเวลา กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 5.99 มีความเห็นว่าระยะเวลาเร่งด่วนเกินไป จึงทำโครงการแบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่สามารถดำเนินโครงการที่ดีและเหมาะสมกับความต้องการของชุมชนได้ ส่วนปัญหาด้านความพร้อมของประชาชนที่เป็นปัญหาอุปสรรคมากที่สุด ได้แก่ ประชาชนไม่มีเวลาเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการ เพราะต้องการเลี้ยงชีพคิดเป็นร้อยละ 4.63

ในด้านกระบวนการ ผู้วิจัยกำหนดปัญหาในการดำเนินโครงการเป็น 3 ด้านย่อย ๆ ได้แก่ ด้านระเบียบ กฎเกณฑ์ ด้านการดำเนินโครงการ และด้านการติดตามตรวจสอบโครงการ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินโครงการสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคมากที่สุด ได้แก่ ด้านการดำเนินโครงการ คือ บางโครงการไม่ได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม คิดเป็นร้อยละ 7.43 รองลงมา คือ ด้านระเบียบกฎเกณฑ์ในการดำเนินโครงการ คือ การเบิกจ่ายงบประมาณยุ่งยาก หลายขั้นตอน คิดเป็นร้อยละ 5.08 และการพิจารณาโครงการยึดหลักเกณฑ์การคัดเลือกอย่างเคร่งครัดมากเกิดไป คิดเป็นร้อยละ 4.07 ส่วนปัญหาในการดำเนินโครงการ คือ สมาชิกในชุมชนขาดการวางแผนและตัดสินใจ คิดเป็นร้อยละ 3.24

ในด้านผลผลิต ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค คือ โครงการส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค เพราะในพื้นที่ชนบทยังขาดการพัฒนาอย่างทั่วถึง เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา แหล่งน้ำ การประชาคม จึงเป็นการให้ความสำคัญกับส่วนรวมมากกว่าการประกอบอาชีพ หรือการสร้างรายได้แต่โครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้จะส่งผลโดยอ้อมให้ประชาชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น น เมื่อมีแหล่งน้ำดีก็จะทำให้ปลูกพืช ผลได้ ได้ดีขึ้น

คิดเป็นร้อยละ 3.20 รองลงมา คือ สัดส่วนรายได้ที่เพิ่มขึ้นถือว่าน้อย ประชาชนยังมีหนี้สินคงเดิม คิดเป็นร้อยละ 2.23 และโครงการที่ทำมีประโยชน์ต่อประชาชนแต่ไม่ทั่วถึง จึงเกิดประโยชน์ต่อคนกลุ่มน้อย ประชาชนบางพื้นที่ไม่ได้รับการสนับสนุน คิดเป็นร้อยละ 2.17

3.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการ SML

ผลการศึกษาข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ SML พบว่ามีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบริบทของโครงการ คือ ควรเน้นโครงการสร้างอาชีพของชุมชน หรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย มีงานทำและมีรายได้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 8.52 รองลงมา คือ ควรเป็นโครงการที่สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.01 และควรเน้นการจัดทำโครงการที่เป็นการสร้างงาน เข้าถึงอาชีพของชุมชนส่วนใหญ่ โดยหมู่บ้านควรเป็นผู้รับประโยชน์มากกว่าผู้รับเหมา คิดเป็นร้อยละ 6.48

ในด้านปัจจัย ผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 22.51 ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องงบประมาณ ว่า ควรเพิ่มงบประมาณให้มากขึ้น ไม่ควรพิจารณาวงเงินตามขนาดของหมู่บ้าน แต่ให้พิจารณาจากความคุ้มค่า การเกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน โดยส่วนรวม ร้อยละ 6.42 ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีงบประมาณเพื่อการอบรมอาชีพให้กับชาวบ้าน เพื่อการสร้างรายได้ที่มั่นคง เนื่องจากปัจจุบันโครงการต่าง ๆ ของหมู่บ้านเป็นเพียงสาธารณูปโภคพื้นฐาน ร้อยละ 5.20 ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรฝึกอบรมคณะกรรมการ SML ให้เข้าใจในการบริหารโครงการ

ในด้านกระบวนการดำเนินโครงการ ผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 4.59 ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรอนุมัติโครงการและการเบิกจ่ายงบประมาณให้เร็วขึ้น เพื่อจะได้มีเวลาในการดำเนินงานโครงการได้มากขึ้น ร้อยละ 3.28 ให้ข้อเสนอแนะว่า ในการดำเนินการเบิกจ่ายควรมีเงื่อนไขเอกสารในการประกอบการดำเนินโครงการไม่มากเกินไป และประชาชนยังสับสนกับหลักเกณฑ์การเบิกจ่ายและขาดความรอบคอบในการจัดทำเอกสาร ทำให้พบปัญหาและข้อผิดพลาด ควรให้ความรู้ความเข้าใจในแนวทางการจัดทำบัญชี และสนับสนุนให้ความรู้ด้านกฎหมาย ร้อยละ 3.80 ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรปรับปรุงแบบเสนอขออนุมัติโครงการให้ง่ายขึ้น เพราะประชาชนบางกลุ่มมีความรู้ที่น้อยจึงยากแก่การเสนอโครงการ

ในด้านผลผลิต มีผู้ให้ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตเพียงเรื่องเดียว คือ ควรมีการกำหนดว่าคณะกรรมการโครงการควรเป็นติดต่อกันได้กี่วาระ เพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดอำนาจ และชุมชนจะได้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ถึงวิธีการบริหารตามระบอบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 1.56

4. ข้อเสนอแนะด้านแนวทางการดำเนินโครงการ

4.1 ภาครัฐส่วนกลาง

4.1.1 ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ เช่น การประชาสัมพันธ์ การเยี่ยมชม การประชาสัมพันธ์ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ จดหมายข่าว แผ่นปลิว ซึ่งต้องทำต่อเนื่องเป็นกิจวัตรปกติ (วิถีชีวิต) เพราะมีข้อเสนอแนะจากกรรมการและประชาชนทั้ง ๆ ที่ข้อเสนอแนะบางประการนั้นเป็นกฎกติกาที่ต้องทำอยู่แล้ว อาทิ ควรเลิกกรรมการอย่างโปร่งใส ควรมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน

4.1.2 ควรมีเจ้าหน้าที่ที่คอยตอบข้อสงสัย หรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ให้ความกระจ่างแก่คณะกรรมการและประชาชนในลักษณะสายด่วนที่มีความเป็นมิตร

4.1.3 ควรมีเจ้าหน้าที่ที่มีความเป็นกลางคอยติดตามและประเมินความก้าวหน้าของโครงการเพื่อรายงานตรงถึงคณะกรรมการ โครงการและนายกรัฐมนตรีเป็นระยะ

4.1.4 ควรมีการสัมมนาร่วมระหว่างคณะกรรมการ โครงการ เจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นตัวแทนจากส่วนกลางและภูมิภาค และประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ SML

4.1.5 ควรมีการประชุมระดมความคิดเพื่อปรับเปลี่ยนกฎระเบียบของโครงการ SML ให้มีความสะดวกในการปฏิบัติ อาทิ การเบิกจ่ายเงิน เนื่องจากประชาชนเห็นว่ามีขั้นตอนยุ่งยากมาก

4.2 ภาครัฐส่วนภูมิภาค

4.2.1 ควรมีสำนักงานหรือผู้รับผิดชอบโครงการ SML ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อให้คำปรึกษาและติดตามเป็นหูเป็นตาแทนรัฐบาล

4.2.2 ควรมีความชัดเจนว่าข้าราชการตำแหน่งใดบ้างที่ต้องร่วมดูแลโครงการ SML เช่น ปลัดจังหวัด ปลัดอำเภอ เกษตรจังหวัด/อำเภอ พัฒนาการจังหวัด/อำเภอ สาธารณสุข จังหวัด/อำเภอ ฯลฯ เพื่อจะได้ช่วยให้คณะกรรมการและประชาชนดำเนินโครงการได้ตามเจตนารมณ์อย่างแท้จริง ทั้งนี้ควรมีการจัดตารางเวลาออกพื้นที่ให้สม่ำเสมอ ต่อเนื่อง

4.2.3 ควรจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินโครงการ SML ในระดับจังหวัดหรือระดับกลุ่มจังหวัด

4.3 ระดับคณะกรรมการและประชาชน

4.3.1 ควรให้ความสนใจในโครงการ SML มากขึ้นเพื่อจะได้แก้ปัญหาและจัดสวัสดิการของหมู่บ้านด้วยตนเอง ไม่ต้องรอนักการเมืองหรือรัฐบาลซึ่งไม่เข้าใจสภาพหมู่บ้านอย่างแท้จริง

4.3.2 ควรมีการจัดเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ไปตามหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจำทำให้สังคมอยู่รอดอย่างยั่งยืน

บทที่ 3

การดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน

แนวทางการดำเนินโครงการ

1. หลักการและเหตุผล

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นโครงการที่ให้มีการจัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนโดยตรง ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้นำไปแก้ปัญหาส่วนรวมเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพที่มั่นคง และยั่งยืน โดยประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง ร่วมคิด ร่วมทำ และถือเป็นอีกขั้นหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตย โดยมีหลักการสำคัญของโครงการ คือ ให้ประชาชนมีอิสระในการดำเนินงาน ระดมความคิด สังเคราะห์ความต้องการ ตามปัญหาของหมู่บ้านและชุมชน ลำดับความสำคัญ และบริหารจัดการเพื่อใช้งบประมาณตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ โดยให้ส่วนราชการในพื้นที่ทำหน้าที่ในฐานะที่ปรึกษา และให้การสนับสนุนแก่ประชาชน

พระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547 กำหนดวัตถุประสงค์ให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นศูนย์การแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพิ่มศักยภาพการหารายได้ ลดรายจ่ายและสร้างโอกาสในอาชีพอย่างยั่งยืน ตลอดจนการสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการหรือประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

ดังนั้น เพื่อบูรณาการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงให้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เชื่อมโยงกับการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาคีต่าง ๆ อาทิ กระทรวงมหาดไทย สถาบันการเงิน (ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และ บมจ. ธนาคารกรุงไทย) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตลอดจนเครือข่ายภาคประชาชน

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด-ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวมร่วมกันที่ทุกส่วน/ฝ่ายในระดับหมู่บ้าน/ชุมชนต่างยอมรับและร่วมมือกันอย่างฉันทานุมัติ
- 2.2 เพื่อส่งเสริมการเพิ่มรายได้ การขยายโอกาสและการพัฒนาอาชีพให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
- 2.3 เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพของประชาชนเพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน
- 2.4 สร้างโอกาสและส่งเสริมภาวะการณั้เป็นผู้นำให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
- 2.5 เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
- 2.6 ส่งเสริมกระบวนการร่วมคิด-ร่วมทำ เพื่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและการร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวม
- 2.7 เพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณ/ดำเนินการกิจกรรมร่วมกันที่ยึดหลักการบริหารแบบตรงไปตรงมา โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และความมีอยู่จริงของเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล
- 2.8 เพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

3. เป้าหมายการดำเนินการ

- 3.1 เป้าหมายเชิงนโยบาย
 - 3.1.1 เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม (ร่วมคิด-ร่วมทำ) ตามระบอบประชาธิปไตย
 - 3.1.2 เพื่อกระจายงบประมาณและอำนาจในการบริหารงบประมาณสู่ท้องถิ่น (หมู่บ้าน/ชุมชน) เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ของส่วนรวมของตนเองได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพแบบบูรณาการ
 - 3.1.3 เพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้านให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน

3.1.4 เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและนำไปสู่การปฏิบัติในการสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวม

3.1.5 เพื่อพัฒนารูปแบบและระบบในการเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนเพื่อรองรับการกระจายอำนาจปกครองผู้ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 เป้าหมายเชิงพื้นที่ ดังแสดงตามตารางที่ 3-1

ตารางที่ 3-1 เป้าหมายเชิงพื้นที่

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)	วงเงินจัดสรร (บาท)	เป้าหมาย	
			หมู่บ้าน/ชุมชน	งบประมาณ (บาท)
S	ไม่เกิน 500	300,000	34,808	10,442,400,000
M	501 - 1,000	400,000	38,895	15,556,400,000
L	1,001 ขึ้นไป	500,000	12,594	6,297,000,000
รวม			86,297	32,297,400,000

ที่มา : สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2557

4. ระยะเวลาการดำเนินการ

4.1 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 จำนวน 43,150 แห่ง

4.2 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 จำนวน 43,147 แห่ง

5. หน่วยงานรับผิดชอบ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการดำเนินงาน โครงการ (อคบ.) และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) รับผิดชอบดำเนินการ โดยมี กระทรวงมหาดไทย สถาบันการเงิน และสถาบันการศึกษา ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ

6. งบประมาณ

6.1 งบประมาณสนับสนุนให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน จำนวน 32,297,400,000.- บาท

6.2 งบประมาณดำเนินโครงการเพื่อการทำความเข้าใจผู้ที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ การฝึกอบรมให้กับตัวแทนประชาคม เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การติดตามและประเมินผลโครงการ และการบริหารโครงการ ประมาณการปีละ 200 ล้านบาท

การจัดสรรงบประมาณตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จะจัดสรรโดยยึดหลักความเป็นจริงจากจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร์ของหมู่บ้านหรือชุมชนที่ได้รับแจ้งจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เทศบาลและหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. หมู่บ้านขนาดเล็ก (S) หมายถึง หมู่บ้านและชุมชนที่มีประชากรไม่เกิน 500 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 300,000 บาท (สามแสนบาทถ้วน)
2. หมู่บ้านขนาดกลาง (M) หมายถึง หมู่บ้านและชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 501 คน ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1,000 คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 400,000 บาท (สี่แสนบาทถ้วน)
3. หมู่บ้านขนาดใหญ่ (L) หมายถึง หมู่บ้านและชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 1,001 คน ขึ้นไป ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน 500,000 บาท (ห้าแสนบาทถ้วน)

การจัดสรรงบประมาณนอกเหนือจากหลักเกณฑ์ข้างต้นให้สามารถดำเนินการได้ตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการที่ อคบ. กำหนด โดยการจัดสรรงบประมาณตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จะจัดสรรตามความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชน

ทั้งนี้ หมู่บ้านหรือชุมชนจะสามารถเริ่มต้นดำเนินงานได้เมื่อได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณเข้าบัญชี เงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชนแล้ว โดยการบริหารจัดการโครงการให้คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน สามารถจัดค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการโครงการได้ไม่เกินร้อยละ 3 ของเงินงบประมาณโครงการที่ได้รับการจัดสรร

7. ขั้นตอนการดำเนินโครงการ

7.1 เมื่อหมู่บ้าน/ชุมชนใดมีความพร้อมและต้องการจัดการประชุมประชาคมให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านติดต่อ อำเภอ/เทศบาล/หน่วยงานที่ อคบ. กำหนด เพื่อแจ้งกำหนดวันประชุมประชาคมของหมู่บ้าน/ชุมชน และจัดให้มีการประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

7.2 ในการประชุมประชาคม ให้มีผู้แทนของอำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด เข้าร่วมประชุมเป็นผู้สังเกตการณ์

7.3 วันจัดประชุมประชาคมของหมู่บ้าน/ชุมชน ต้องมีผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริง และมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปอย่างน้อยครัวเรือนละ 1 คน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น

7.4 ในการประชุมประชาคมจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน และพิจารณากรอบ/แผนงาน/โครงการ เพื่อดำเนินการ โดยเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อ

ส่วนรวมอย่างแท้จริง รวมทั้ง ไม่มีลักษณะหรือมีนัยแอบแฝงเพื่อการนำเงิน ไปเป็นเงินทุนหมุนเวียน ให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนกู้ยืม

7.5 คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชนจะต้องมีคุณสมบัติ และวาระการทำงาน ดังนี้

7.5.1 เป็นบุคคลผู้มีสัญชาติไทย

7.5.2 เป็นผู้บรรลุนิติภาวะโดยมีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ หรือบรรลุนิติภาวะ โดยการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

7.5.3 เป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านและชุมชนไม่น้อยกว่า 6 เดือน และที่สำคัญ คือ ต้องสมัครใจ มีเวลาและพร้อมเสียสละเพื่อส่วนรวม เพราะ คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน จะต้องทำหน้าที่ร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ในการจัดกลุ่มปัญหา/ความต้องการ จัดลำดับความสำคัญ และกำหนดกรอบ/แผนงาน/คัดเลือกโครงการ รวมทั้งทำหน้าที่ในการดูแลการจัดทำบัญชี จัดซื้อจัดจ้าง ช่วยตรวจสอบความถูกต้อง ต่าง ๆ ของงาน และรายงานผลการดำเนินงาน โดยคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน ควรมีทั้งชายและหญิง ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน

7.5.4 เมื่อครบ 2 ปี ให้ที่ประชุมจัดการประชุมเพื่อเสนอชื่อและเลือก คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชนใหม่

7.5.5 ทุกปี ขอให้มีการประชุมเพื่อรับรองคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้าน และชุมชนเป็นรายบุคคล

7.5.6 หากมีกรณี ไม่ได้รับการรับรองจากที่ประชุมในแต่ละปี หรือลาออก หรือไม่สามารถทำงานได้ หรือตาย ให้ที่ประชุมเสนอชื่อและเลือกคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้าน และชุมชนเพิ่มเติม แทนเท่ากับจำนวนที่ขาดหายไปในทุกครั้งที่มีการประชุม

7.6 ประธานกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกจะเสนอชื่อหมู่บ้านหรือชุมชนพร้อมเอกสารรายงานการประชุมประชาคมซึ่งมีผู้สังเกตการณ์รับรอง และรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมต่อนายอำเภอ/นายกเทศมนตรี/บุคคลที่ อคบ. กำหนด พร้อมแจ้งธนาคาร เพื่อขอเปิดบัญชีให้หมู่บ้านหรือชุมชน นับแต่วันได้ประชุมประชาคมเสร็จ

7.7 ในการเปิดบัญชีธนาคาร ให้คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน กำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี จำนวน 3 คน ไปติดต่อกับธนาคารของรัฐ คือ ธนาคารออมสิน หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) หรือ บมจ. ธนาคารกรุงไทย ตามความต้องการ เพื่อดำเนินการเปิดบัญชีและให้ตัวอย่างลายมือชื่อของคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีและกำหนดเงื่อนไขในการถอน

“ให้ 3 คนลงลายมือชื่อร่วมกัน จึงมีอำนาจเบิกถอนเงินได้” จากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน พร้อมทั้งนำรายงานการประชุมที่มีการรับรองโดยผู้สังเกตการณ์ประชุมและเอกสารการขอเปิดบัญชีธนาคาร ในชื่อ “ SML ปี 55 หมู่บ้าน/ชุมชน หมู่ที่.....ตำบล/เทศบาล.....”

7.8 เมื่อนายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด ได้รับแจ้งจากคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน พร้อมด้วยเอกสารแล้ว ให้นายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด ดำเนินการ ดังนี้

7.8.1 จัดส่งรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชน รายชื่อคณะกรรมการ และบัญชีธนาคาร พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้องให้ สทบ. พร้อมแจ้งจังหวัดหรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด และกระทรวงมหาดไทยเพื่อบันทึกหลักฐานข้อมูล

7.8.2 เมื่อ สทบ. ได้รับแจ้งรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชน พร้อมเอกสารแล้วให้จัดประชุม อคบ. เพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยไม่ชักช้า และให้ประธาน อคบ. หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายลงนามรับรองการจัดสรรงบประมาณ เพื่อพิจารณาโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากของหมู่บ้านหรือชุมชน

8. การพิจารณาความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชน

สทบ. รวบรวมเอกสารและพิจารณาตามเกณฑ์ความพร้อม เพื่อเสนอต่อ อคบ. พิจารณานุมัติโอนเงิน โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

8.1 เป็นหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชนตามแนวทางที่กำหนดแล้ว

8.2 มีการจัดประชุมประชาคมเพื่อกำหนดกรอบ/แผนงาน/โครงการ ในการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ของหมู่บ้านและชุมชนตามแนวทางที่กำหนดแล้ว

8.3 มีการเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารของโครงการตามแนวทางที่กำหนดแล้ว

9. หมู่บ้าน/ชุมชน ดำเนินงานโครงการของหมู่บ้านและชุมชน

ทั้งนี้ ชุมชนจะสามารถเริ่มต้นดำเนินงานได้ เมื่อได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของชุมชนแล้ว โดยการบริหารจัดการโครงการให้คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน (SML) สามารถจัดค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการโครงการได้ไม่เกินร้อยละ 3 ของเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร

9.1 คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน จะต้องดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามที่ที่ประชุมประชาคมกำหนด

9.2 คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนแต่งตั้งคณะผู้รับผิดชอบจำนวน 4 คณะ และกำกับดูแลให้คณะผู้รับผิดชอบดำเนินการตามคู่มือ/คำแนะนำการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ของ สทพ. โดยคณะผู้รับผิดชอบ ทั้ง 4 คณะ มีดังนี้

9.2.1 ผู้รับผิดชอบการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี จำนวน 4 คน เพื่อรับผิดชอบดูแลการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีและจัดทำบัญชีของหมู่บ้านหรือชุมชน

9.2.2 ผู้รับผิดชอบการดำเนินโครงการ จำนวน 3 คน เพื่อทำหน้าที่ในการวางแผนและดำเนินโครงการ

9.2.3 ผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน 3 คน เพื่อดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างตามหลักเกณฑ์และแนวทางมาตรฐานที่กำหนดไว้

9.2.4 ผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินโครงการจำนวน 3 คน

9.3 ในระหว่างการดำเนินงาน หากมีข้อสงสัย หรือต้องการข้อมูล ความช่วยเหลือ การประสานงาน สามารถติดต่อได้ที่ ที่ว่าการอำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด หรือติดต่อโดยตรงที่สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

อนึ่ง หากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน หรือประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน หรือผู้สังเกตการณ์ประชุมประชาคม หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด พบว่าหมู่บ้านหรือชุมชนมีการบริหารจัดการไม่โปร่งใส โดยดำเนินโครงการจัดตั้งแนวทางดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) หรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือกระทำการอื่นใดที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน สามารถร้องเรียนให้อำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด แล้วแต่กรณี ส่งเรื่องหรือรายงานต่อ สทพ. หรือ สามารถส่งเรื่องร้องเรียนโดยตรงมาที่ สทพ. ได้

10. แนวทางการจัดสรรงบประมาณ

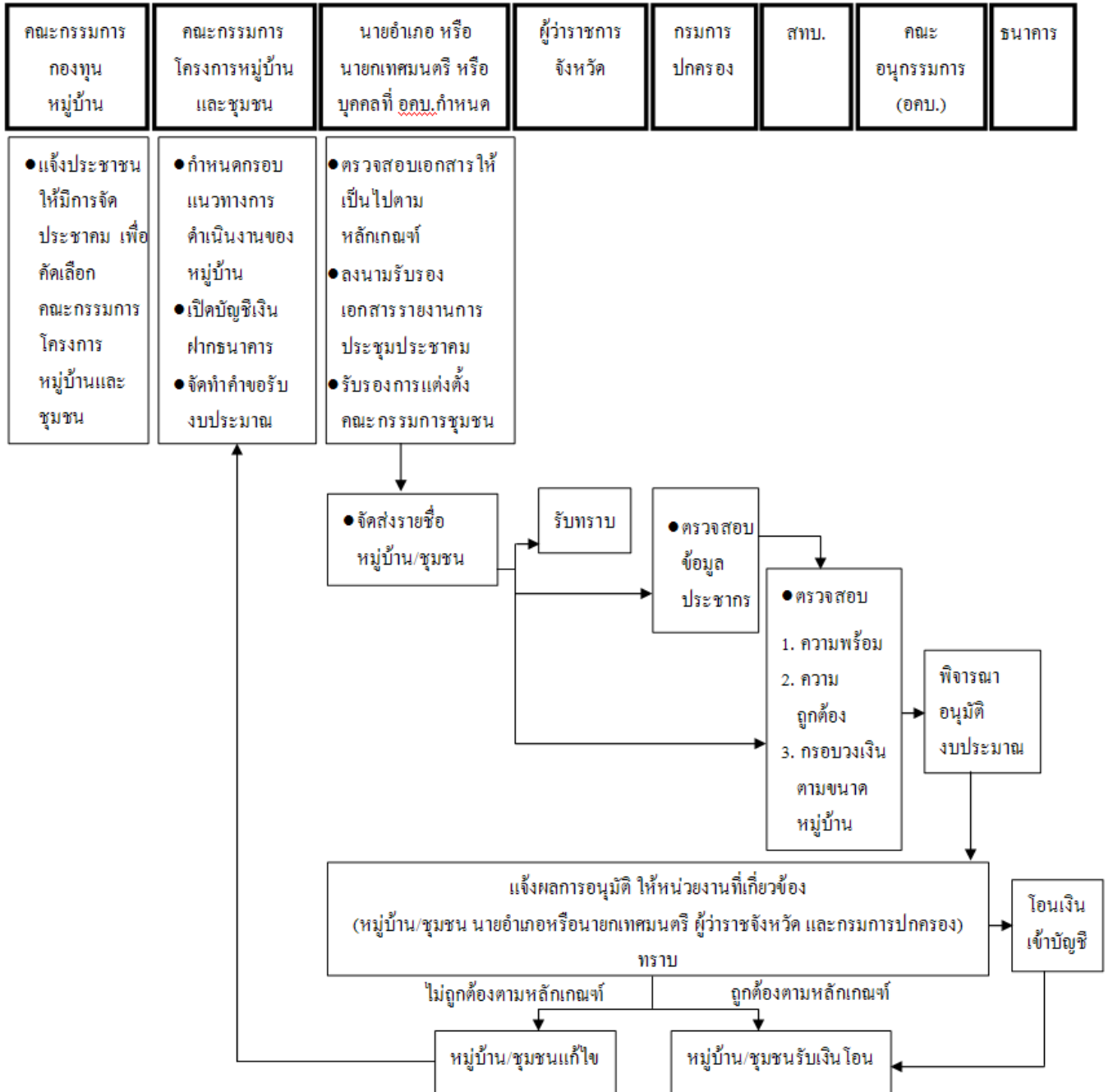
พิจารณาจัดสรรวงเงินงบประมาณให้กับหมู่บ้านและชุมชนตามเกณฑ์ความพร้อม โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

10.1 มีการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนตามแนวทางที่กำหนดแล้ว

10.2 มีการจัดประชุมประชาคมเพื่อกำหนดกรอบ/โครงการ ในการทำงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ของหมู่บ้านและชุมชนตามแนวทางที่กำหนดแล้ว

10.3 มีการเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารของโครงการตามแนวทางที่กำหนดไว้แล้ว

ขั้นตอนหลักในการดำเนินงานเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณ ตาม โครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปี 2555 ดังแสดงตามแผนภาพที่ 3-1
 แผนภาพที่ 3-1 ขั้นตอนหลักในการดำเนินงานเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณ ตาม โครงการ พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปี 2555

ที่มา : สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2557

11. การติดตาม ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินโครงการ

อคบ. แต่งตั้งให้มีคณะทำงานติดตาม ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินโครงการ พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เพื่อติดตาม ช่วยเหลือ สนับสนุนและแก้ไขปัญหา ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของหมู่บ้านและชุมชนให้ประสบความสำเร็จ และรายงาน ความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานตลอดจนสภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ในพื้นที่ให้ อคบ. ทราบและพิจารณาอย่างต่อเนื่อง

12. การเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน

เมื่อธนาคาร โอนเงินงบประมาณเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านและชุมชน ให้คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน (SML) จัดประชุมเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบการดำเนินงานรวมถึงการเบิกถอนเงินจากบัญชีธนาคารเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการ

จากนั้นผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชีจะเป็นผู้เบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารเพื่อไปมอบให้ผู้เกี่ยวข้องนำไปใช้จ่ายในการดำเนินโครงการ โดยที่สำนักงานสาขาของธนาคารจะเรียกเก็บและจัดเก็บเอกสารต่อไปนี้

1. แบบขอเบิกถอนเงิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)
2. แบบเห็นชอบให้เบิกถอนเงินเพื่อดำเนินงาน โดยมีคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน
3. สำเนาเอกสารประกอบการดำเนินงาน ได้แก่ สำเนาใบสำคัญรับเงินพร้อมทั้ง สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้จำหน่าย หรือสำเนาใบส่งของ หรือสำเนาใบเสร็จรับเงิน หรือใบเสนอราคา หรือใบสั่งซื้อ/สั่งจ้าง หรือเอกสารตามที่ สทพ. กำหนด

สำหรับแบบขอเบิกถอนเงิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) สำนักงานสาขาของธนาคารจะบันทึกการเบิกจ่าย ลงนามผู้บันทึก ประทับตราธนาคาร ตัดแบบขอเบิกถอนเงินฯ ส่วนล่าง จัดเก็บไว้กับธนาคารและรวบรวมแบบขอเบิกถอนเงินฯ แบบเห็นชอบให้เบิกถอนเงินเพื่อดำเนินงาน โดยมีคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน (SML) รวมถึง สำเนาเอกสารประกอบการดำเนินงาน จัดส่งให้ สทพ. เพื่อดำเนินการต่อไป

13. คำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ

13.1 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบการดำเนินโครงการ

คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชนจะต้องกำหนด “คณะผู้รับผิดชอบการดำเนินโครงการ” ตามความเหมาะสม โดยอาจกำหนดเป็นรายโครงการก็ได้ โดยคณะหนึ่ง ๆ ให้ประกอบด้วย

13.1.1 ตัวแทนจากคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน 2 คน

13.1.2 ตัวแทนจากคณะผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินโครงการ 1 คน

มีหน้าที่จัดประชุมคณะผู้รับผิดชอบจัดเตรียมรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการ กำหนดขั้นตอนการทำงาน ระยะเวลา รายการวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณตามโครงการ

13.2 วิธีการดำเนินโครงการ

วิธีการดำเนินโครงการมีอยู่หลายวิธี ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความเห็นชอบของที่ประชุมของหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่

13.2.1 ประชาชนทำกันเองทั้งหมด คือ ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินโครงการ โดยการขอแรงประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนหรืออาจจ่ายเป็นค่าแรงค่าตอบแทน หรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ แก่ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้

13.2.2 ประชาชนทำเองแต่ต้องขอคำแนะนำ คือ ประชาชนสามารถดำเนินโครงการเองได้ แต่จำเป็นต้องขอคำแนะนำ และความช่วยเหลือทางวิชาการจากสถาบันการศึกษาหรืออำเภอ เป็นต้น

13.2.3 ประชาชนขอความช่วยเหลือในการดำเนินการ คือ ประชาชนสามารถดำเนินโครงการได้เองเพียงบางส่วน แต่เนื่องจากมีเงินงบประมาณน้อยหรือไม่มีความชำนาญ จึงต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก/นักศึกษา/อาสาสมัคร/เอกชน มาร่วมกันทำ

13.2.4 ประชาชนให้หน่วยงานอื่นทำ คือ ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนไม่สามารถดำเนินโครงการได้เอง ต้องพึ่งพาหน่วยงานอื่น เช่น จากภาครัฐหรือภาคเอกชนทำให้ทั้งหมด

13.3 การใช้จ่ายเงินงบประมาณ

การใช้จ่ายเงินงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการ SML สามารถเลือกได้หลายแหล่งหลายวิธี แล้วแต่ความเหมาะสม และความเห็นชอบของหมู่บ้าน/ชุมชน ว่าวิธีใดจะเกิดประโยชน์กับหมู่บ้าน/ชุมชนมากที่สุด

13.3.1 เงิน SML คือ เงินที่หมู่บ้าน/ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลตามโครงการ SML ซึ่งสามารถตัดสินใจใช้จ่ายได้ตามความต้องการของส่วนรวม

13.3.2 เงินจากแหล่งอื่น คือ เงินที่ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนร่วมกันบริจาค หรือขอรับการสนับสนุนจากบริษัท ห้างร้านต่าง ๆ โดยไม่มีเงื่อนไขผูกมัด

13.3.3 เงินที่ขอรับความช่วยเหลือ คือ เงินที่หมู่บ้าน/ชุมชนขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือท้องถิ่น

13.4 การจัดทำแผนการดำเนินงาน

เป็นการจัดทำรายละเอียดแผนการดำเนินงานของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้สามารถควบคุมและตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการในอนาคตได้ทุกระยะโดยวิธีการจัดทำรายละเอียดตามขั้นตอน ดังแสดงตามแผนภาพที่ 3-2

ภาพที่ 3-2 ขั้นตอนในการจัดทำแผนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 1 มีกิจกรรมอะไรที่ต้องดำเนินการบ้าง เพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 2 แต่ละกิจกรรมใช้เวลานานเท่าไร และต้องทำอะไรก่อนหรืออะไรทำทีหลัง

ขั้นตอนที่ 3 แต่ละกิจกรรมมีใครเป็นผู้รับผิดชอบ ภายในหมู่บ้านใครจะรับผิดชอบ และภายนอกหมู่บ้านใครจะรับผิดชอบ

ขั้นตอนที่ 4 แต่ละกิจกรรมจะต้องใช้เงินงบประมาณเท่าไร

ที่มา : สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2557

*ในขั้นตอนที่ 3 จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ภายในหมู่บ้าน หมายถึง ผู้รับผิดชอบโครงการที่คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนแต่งตั้งขึ้น และ ภายนอกหมู่บ้าน หมายถึง บุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม

13.5 หลักการวางแผนโครงการที่ดี

13.5.1 โครงการมีเป้าหมายชัดเจน

13.5.2 กิจกรรมมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่แน่นอน

13.5.3 แต่ละกิจกรรมมีผู้รับผิดชอบ

13.5.4 รู้ว่าในแต่ละกิจกรรมจะใช้เงินงบประมาณเท่าใด

13.6 ลักษณะโครงการที่ดี

ควรเป็นโครงการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของหมู่บ้านและชุมชน มีความยั่งยืน มีผลที่สามารถวัดได้ และผลลัพธ์ควรมีความต่อเนื่องไม่สิ้นสุดในครั้งเดียว ตลอดจนควรเป็นโครงการที่มีการดำเนินงานในลักษณะต่อไปนี้ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน แก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพิ่มศักยภาพการหา

รายได้ ลดรายจ่าย สร้างโอกาสในอาชีพที่มั่นคง มุ่งแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านและชุมชนด้วยตนเอง ก่อให้เกิดรายได้ที่ยั่งยืน พัฒนาสินทรัพย์ของหมู่บ้านและชุมชน อนุรักษ์และรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านและชุมชน และการเชื่อมโยงทรัพยากรของรัฐ ท้องถิ่น และจังหวัด

การคัดเลือกโครงการควรเริ่มจากการพิจารณาถึงกลุ่มปัญหา อาจแบ่งออกเป็นปัญหา ส่วนรวมหรือปัญหาส่วนตัวคำนึงถึงประโยชน์และความคุ้มค่าที่จะได้รับ ความเร่งด่วนของปัญหา และความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชน การจัดลำดับความสำคัญและจำนวนงบประมาณที่ต้องใช้ ดำเนินงาน รวมถึงการพิจารณาวิธีการดำเนินการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

14. คำแนะนำเกี่ยวกับการเงินและการทำบัญชีค่าใช้จ่าย

14.1 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี

เมื่อหมู่บ้าน/ชุมชน ได้คัดเลือกคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน แล้ว คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชนจะต้องกำหนด “คณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงิน และจัดทำบัญชี” จำนวนอย่างน้อย 3 คน ประกอบด้วย

14.1.1 ประธานคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน 1 คน

14.1.2 เภรัญญิก 1 คน

14.1.3 ตัวแทนจากคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน 1 คน

มีหน้าที่เปิดบัญชีเงินฝาก เบิกจ่าย นำฝากเงิน จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของชุมชนและ โครงการ โดย เภรัญญิกเป็นผู้เก็บรักษาเงินสด สมุดคู่ฝากบัญชีและใบเสร็จรับเงิน

14.2 การเปิดบัญชีหมู่บ้าน/ชุมชน

ในการเปิดบัญชีธนาคารให้คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน กำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี จำนวน 3 คน ไปติดต่อกับธนาคารของ รัฐ คือ ธนาคารออมสิน หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) หรือ บมจ. ธนาคารกรุงไทย ตามความต้องการ เพื่อดำเนินการเปิดบัญชีและให้ตัวอย่างลายมือชื่อของ คณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีและกำหนดเงื่อนไขในการถอน “ให้ 3 คนลง ลายมือชื่อร่วมกันจึงมีอำนาจเบิกถอนเงินได้” จากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน พร้อมทั้งนำรายงานการประชุมที่มีการรับรอง โดยผู้สังเกตการณ์ประชุมและเอกสาร การขอเปิดบัญชีธนาคาร ในชื่อ “ □□□□□□□□ SMLปี 55หมู่บ้าน/ชุมชนหมู่ที่.....ตำบล/เทศบาล.....”

ในการเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านและชุมชน ให้คณะ ผู้รับผิดชอบฯ มีข้อตกลงกับธนาคารในการสละสิทธิเรียกร้องและให้สิทธิกับสำนักงานกองทุน

หมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ หรือ สทพ. มีอำนาจในการระงับการเบิกจ่ายเงินในบัญชีเงินฝากดังกล่าวได้

14.3 การเบิกเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารหมู่บ้าน/ชุมชน

ในการเบิกเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน ให้คณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี 3 คน เป็นผู้ดำเนินการเบิกจ่ายเงิน โดยหลักฐานการเบิกจ่ายเงิน ประกอบด้วย

14.3.1 บัตรประจำตัวประชาชนของคณะผู้รับผิดชอบ และใบเบิกเงินของธนาคาร

14.3.2 แบบฟอร์มขอเบิกเงิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) สำหรับหมู่บ้าน/ชุมชน ตามที่ อคบ. กำหนด

14.3.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ(ถ้ามี) เช่น สำเนาใบสำคัญรับเงินพร้อมทั้งสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้จำหน่าย หรือสำเนาใบส่งของ หรือสำเนาใบเสร็จรับเงิน เป็นต้น

โดยนำหลักฐานตามข้อนี้เสนอต่อธนาคารสำนักงานสาขาในพื้นที่และเบิกจ่ายเงินให้เสร็จสิ้นภายใน 1 วัน

การเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีของหมู่บ้านหรือชุมชน คนใหม่ไม่ว่ากรณีใด ๆ ต้องได้รับฉันทามติจากที่ประชุมประชาคมของหมู่บ้านหรือชุมชน และเมื่อได้รับฉันทามติแล้วให้นำหลักฐานไปแสดง และเปลี่ยนลายมือชื่อกับธนาคารพร้อมกับผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีของหมู่บ้านหรือชุมชนคนเดิมหรือหลักฐานที่แสดงการเปลี่ยนแปลงจากคนเดิมและแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

14.4 หลักการจัดทำบัญชี

ให้ “คณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี” เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชี โดยจะต้องคอยลงบันทึกเมื่อมีการรับเงินและจ่ายเงินทุกครั้ง เพื่อควบคุมการใช้จ่ายเงิน และจะต้องคิดประกาศบัญชีต่าง ๆ ให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับรู้โดยทั่วกันเพื่อการตรวจสอบบัญชีโครงการ

14.5 การจัดทำบัญชี

14.5.1 บัญชีธนาคาร จะต้องบันทึกทุกรายการลงในบัญชีธนาคารทุกครั้ง เมื่อมีการรับหรือเบิกจ่ายเงินจากโครงการ รวมทั้งนำไปปิดประกาศเพื่อแสดงให้ประชาชนได้ทราบสถานะทางการเงินของชุมชน

14.5.2 บัญชีรายรับ-รายจ่าย จะต้องบันทึกทุกรายการเมื่อมีการรับหรือเบิกจ่ายตามรายการของการจัดซื้อจัดจ้าง หรือกิจกรรมต่าง ๆ ลงในบัญชีการรับ-จ่ายของชุมชน

14.5.3 ทะเบียนคุมใบเสร็จตามบัญชี จะเป็นผู้บันทึกรายละเอียดในใบเสร็จรับเงิน (บิลเงินสดหรือใบสำคัญรับเงิน) ทุกรายการลงในทะเบียนคุมใบเสร็จตามบัญชีทุกครั้ง

14.5.4 บัญชีวัสดุรับ-จ่าย จะเป็นผู้บันทึกรายการวัสดุ ครุภัณฑ์ทุกรายการลงในบัญชีวัสดุรับ-จ่ายทุกครั้ง

14.6 ประโยชน์การจัดทำบัญชี

ช่วยควบคุมการใช้จ่ายเพื่อจะได้ดูรายรับรายจ่ายและยอดคงเหลือ เพื่อใช้เป็นข้อมูลยืนยันในการตรวจสอบโครงการให้แก่ประชาชนหรือหน่วยงานราชการทราบ และกระตุ้นเตือนผู้รับผิดชอบทางการเงินและคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน ให้ทราบ

14.7 ข้อเสนอแนะสำหรับเหรียญก

จัดทำบัญชีทุกครั้งที่มีการรับหรือจ่ายเงิน โดยบันทึกตามจริง และควรจัดทำสรุปการใช้จ่ายเงิน เมื่อปิดโครงการด้วย เก็บรักษาเงินสด สมุดบัญชี บัญชีต่าง ๆ และใบเสร็จรับเงินของโครงการ ควรเก็บไว้ในที่ปลอดภัย โดยเอกสารประกอบการรับ-จ่ายเงินต่าง ๆ ก็ต้องเรียงลำดับให้เป็นระเบียบ เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบ

14.8 สรุปหลักการจัดทำบัญชี

14.8.1 ใครบันทึก ผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชี

14.8.2 บันทึกอะไร บันทึกรายการรับที่ได้มา และรายการจ่ายที่จ่ายออกไปในทุกครั้งและควรบันทึกทันที

14.8.3 บันทึกทำไม บันทึกเพื่อให้รู้ว่ามีการรับเงิน และการใช้จ่ายเงินอย่างไร แล้วมียอดคงเหลืออยู่เท่าไร

14.8.4 บันทึกเมื่อไร ต้องบันทึกทุกครั้งที่มีการรับและการจ่าย

14.8.5 บันทึกที่ไหน บันทึกลงในสมุดบัญชีโครงการ

14.8.6 บันทึกอย่างไร บันทึกลงในสมุดบัญชีโครงการ พร้อมทั้งแนบหลักฐานการเบิกจ่ายทุกครั้ง

15. คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้าง

15.1 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้าง

คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน จะต้องกำหนด “คณะผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้าง” ตามความเหมาะสม โดยอาจกำหนดคณะผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้างเป็นรายโครงการก็ได้ ทั้งนี้ คณะผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้างคณะหนึ่ง ๆ ให้ประกอบด้วย

15.1.1 ตัวแทนจากคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน 1 คน

15.1.2 ตัวแทนประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน 2 คน

ทำหน้าที่จัดซื้อจัดจ้างไม่ต้องอิงระเบียบของทางราชการ โดยวัสดุอุปกรณ์ต้องคุณภาพดี ราคาเหมาะสม

ในการจัดซื้อจัดจ้าง คณะผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้าง จะต้องติดประกาศสาธารณะเพื่อชี้แจงหลักเกณฑ์ในการจัดซื้อจัดจ้าง ให้แก่ทุกคนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับทราบ รวมทั้ง แจ้งความต้องการของวัสดุ ครุภัณฑ์ ฯลฯ โดยระบุปริมาณ คุณภาพ ระยะเวลาที่ใช้ และสถานที่ส่งมอบให้ครบถ้วนทุกครั้ง เพื่อความโปร่งใส

15.2 หลักสำคัญในการจัดซื้อจัดจ้าง

15.2.1 การตรวจรับการจัดซื้อจัดจ้าง ให้ผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้ตรวจรับและลงนามกำกับ อย่างน้อย 2 ใน 3 คนทุกครั้ง

15.2.2 กรณีที่มีเงินเหลือ ให้ผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้เก็บรักษาเงินสด และเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย

15.2.3 กรณีที่มีเงินสดคงเหลือหลังจากปิดโครงการ ให้ผู้รับผิดชอบโครงการในแต่ละโครงการ ส่งมอบเงินสดคงเหลือคืนให้แก่ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายบัญชี เพื่อนำฝากเข้าบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน และแจ้งให้ผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชี ลงหลักฐานในบัญชีรายรับ-รายจ่าย พร้อมทั้งติดประกาศบัญชีธนาคารและบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนทราบโดยทั่วกัน

15.2.4 คำนึงถึงผลประโยชน์ของหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นอันดับแรก

15.2.5 รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน

15.2.5 หมู่บ้าน/ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดซื้อจัดจ้างสูงสุด

15.2.6 รู้ถึงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการที่จัดซื้อจัดจ้าง

15.2.7 ซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม และโปร่งใส

15.2.8 ให้ความช่วยเหลือ ประสานงานซึ่งกันและกันด้วยดี

15.2.9 หากมีกรณีที่ไม่บุคคล คณะบุคคล รวมทั้งหมู่บ้านหรือชุมชน มีการบริหารจัดการโครงการไม่โปร่งใส มีการดำเนินโครงการขัดต่อระเบียบหรือมีการทุจริตไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือกระทำการอื่นใดที่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย ต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จะพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายกับผู้กระทำความผิดแล้วแต่กรณี

15.3 เทคนิคการจัดซื้อจัดจ้าง

- 15.3.1 ชื่อหรืออ้างราคาถูก
- 15.3.1.1 ควรซื้อหรือจ้างจากคนขายโดยตรง
- 15.3.1.2 ควรซื้อหรือจ้างจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน/ชุมชน หรือพื้นที่ที่ใกล้เคียงที่สุด
- 15.3.2 ชื่อหรือจ้างที่มีคุณภาพ
- 15.3.2.1 ควรซื้อของที่มีคุณภาพ หากมีการรับประกันยิ่งดี
- 15.3.2.2 ควรซื้อหรือจ้างจากคนขายหรือคนรับจ้างที่มีประวัติดี
- 15.3.3 ชื่อหรือจ้างให้ถูกกฎหมาย
- 15.3.3.1 ควรซื้อหรือจ้างจากผู้มีประวัติการค้าขายถูกกฎหมาย
- 15.3.3.2 มีใบเสร็จรับเงินที่แสดงภาษีมูลค่าเพิ่ม

* ในการจัดซื้อจัดจ้างทุกครั้ง ให้ขอ “ใบเสร็จรับเงิน/บิลเงินสดจากร้านค้า” ด้วย แต่หากกรณีที่ซื้อจากร้านค้าซึ่งไม่มีใบเสร็จหรือบิลเงินสด ให้ขอให้ใช้ “ใบสำคัญรับเงิน” แทน และในกรณีที่ไม่มีทั้งใบเสร็จรับเงิน/บิลเงินสด หรือใบสำคัญรับเงิน ก็อนุโลมให้ใช้ “ใบรับรอง” แทนได้ แต่จะต้องแนบสำเนาบัตรประชาชนของผู้รับเงินเก็บไว้ด้วยทุกครั้ง

16. คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการควบคุมและการตรวจสอบโครงการ

- 16.1 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินโครงการ
- คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนจะต้องกำหนดคณะผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินโครงการจำนวน 3 คน เพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมโครงการให้สำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็วและได้ผลสำเร็จตามที่ต้องการ โดยจะต้องประกอบด้วย
- 16.1.1 ผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ 1 คน
- 16.1.2 ตัวแทนคณะผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินโครงการ 1 คน
- 16.1.3 ตัวแทนจากประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน 1 คน
- เพื่อให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินโครงการ ควรดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานที่ได้วางแผนไว้ และต้องควบคุมผลงานในแต่ละกิจกรรมให้เสร็จตามเป้าหมาย ระยะเวลาและภายในวงเงินค่าใช้จ่ายที่กำหนดไว้
- 16.2 หลักการในการดำเนินงานและควบคุม
- 16.2.1 ควบคุมดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ
- 16.2.2 ควบคุมแต่ละกิจกรรมให้ดำเนินการเสร็จสิ้นภายในระยะเวลาที่กำหนด

16.2.3 ใช้เงินในแต่ละกิจกรรมให้ประหยัดและคุ้มค่าที่สุด

16.2.4 การใช้จ่ายเงินต้องมีหลักฐานที่ถูกต้อง และสามารถตรวจสอบได้

16.2.5 หากพบปัญหาหรืออุปสรรค ให้แจ้งผู้รับผิดชอบภายในหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขโดยด่วน

16.3 การติดตามและตรวจสอบ

การติดตามและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการควรดำเนินการดังต่อไปนี้

16.3.1 ตรวจสอบ ตรวจจับวัสดุอุปกรณ์ และประเมินผลการดำเนินโครงการ การใช้จ่ายเงินให้ถูกต้อง มีหลักฐานตรวจสอบได้ รวมถึงตรวจสอบการดำเนินงานและบริหารโครงการให้เป็นไปตามมติที่ประชุมประชาคม

16.3.2 จัดทำรายงานความก้าวหน้าอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

16.3.3 รายงานปัญหา/อุปสรรค พร้อมข้อเสนอแนะ ต่อคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน นายอำเภอหรือนายกเทศมนตรีหรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด และ สทพ. ตามลำดับ ในกรณีที่มีปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ที่หมู่บ้าน/ชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้เอง ก็สามารถขอคำแนะนำ หรือความช่วยเหลือจากหน่วยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

16.3.3.1 จังหวัด/อำเภอ

16.3.3.2 หน่วยราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

16.3.3.3 สถาบันการเงิน (ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และ บมจ. ธนาคารกรุงไทย

16.3.3.4 หน่วยงานพัฒนาชุมชน

16.3.3.5 สถาบันการศึกษาของจังหวัดที่เป็นศูนย์ประสานงาน SML

16.3.3.6 ภาคเอกชน

16.3.3.7 สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

17. คำแนะนำเกี่ยวกับการรายงานสรุปผลการดำเนินงานในรอบปี

17.1 การรายงานผลการดำเนินงานประจำปี

หลังจากที่ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้ร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินโครงการเป็นระยะเวลาครบ 1 ปีแล้ว คณะกรรมการโครงการฯ จะต้องจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชน ในหมู่บ้าน/ชุมชนได้ทราบถึงผลการดำเนินงาน/ความสำเร็จของโครงการ และเป็นการรายงานต่อรัฐบาล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาขยายผลต่อไปในอนาคต

17.2 แนวทางปฏิบัติในการจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี

17.2.1 คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำ

17.2.2 สำรวจว่า ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับประโยชน์อะไรจากโครงการที่หมู่บ้าน/ชุมชนได้ทำไปบ้าง

17.2.3 สอบถามความพึงพอใจของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ถึงสภาพความเป็นอยู่ ความสะดวกสบาย การมีงานทำ เป็นต้น

17.2.4 จัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานปีละ 1 ครั้ง ภายในเดือนตุลาคมของทุกปี

17.3 การรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปีของหมู่บ้าน/ชุมชน จะมีรายละเอียดการรายงาน ดังนี้

17.3.1 สอบถามความพึงพอใจของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยอาจจัดประชุมแสดงความคิดเห็น หรือจัดทำกล่องรับความคิดเห็นก็ได้

17.3.2 ตรวจสอบว่ามีปัญหา/อุปสรรคจากการดำเนินงานของหมู่บ้าน/ชุมชน หรือไม่ และระดมความคิดจากประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไข

17.3.3 มีโครงการอื่น ๆ ที่ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนต้องการทำแต่เงินไม่พอหรือต้องขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ อีกหรือไม่

สำหรับแบบฟอร์มรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปีของหมู่บ้าน/ชุมชน สามารถติดต่อขอรับได้ที่นายอำเภอ/นายกเทศมนตรี/หน่วยงานที่ อคบ. กำหนด หรือสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

17.4 การลงทะเบียนทรัพย์สิน

เมื่อหมู่บ้านหรือชุมชนได้ดำเนินงานแล้วเสร็จ ให้ขึ้นทะเบียนทรัพย์สินเป็นบัญชีของหมู่บ้านหรือชุมชน และแจ้งให้อำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนดทราบ เพื่อออกหนังสือรับรองสิทธิ และให้แจ้งให้คณะกรรมการ และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทราบ ชุมชนที่ดำเนินโครงการตามมติที่ประชุมประชาคมเสร็จสิ้นแล้ว ต้องลงทะเบียนทรัพย์สินของชุมชนแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

17.4.1 เงินทุนหมุนเวียน ได้แก่ เงินที่นำมาใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในโครงการไปจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่าย หรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น หรือเป็นโครงการในลักษณะวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ เงินทุนหมุนเวียนดังกล่าวจะคงอยู่ต่อไป (เลขที่ทะเบียนทรัพย์สินของเงินทุนหมุนเวียน ขึ้นต้นด้วย หมายเลข 1)

17.4.2 วัสดุ ได้แก่ สิ่งของ ซึ่งโดยสภาพเมื่อใช้แล้วย่อมสิ้นเปลืองหมดไป แปรสภาพ หรือไม่คงสภาพเดิม หรือสิ่งของที่มีลักษณะคงทนถาวรและมีราคาต่อหน่วย หรือต่อชุด ไม่เกิน 5,000 บาท (เลขที่ทะเบียนทรัพย์สินของวัสดุ ขึ้นต้นด้วย หมายเลข 2)

17.4.3 ครุภัณฑ์ ได้แก่ สิ่งของที่มีลักษณะคงทนถาวรและมีราคาต่อหน่วย หรือต่อชุดเกินกว่า 5,000 บาท (เลขที่ทะเบียนทรัพย์สินของครุภัณฑ์ ขึ้นต้นด้วย หมายเลข 3)

17.4.4 ที่ดิน และ/หรือ สิ่งก่อสร้าง ได้แก่ ที่ดิน สิ่งก่อสร้าง รวมถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ติดต่อกับที่ดินและ/หรือสิ่งก่อสร้าง เช่น อาคาร บ้านพัก สนามเด็กเล่น สนามกีฬา สะพาน ถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ ทานบ ฝาย เป็นต้น (เลขที่ทะเบียนทรัพย์สินของที่ดิน/สิ่งก่อสร้าง ขึ้นต้นด้วย หมายเลข 4)

กรณี รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยานยนต์สามล้อ รถไถ รถอีแต๋น ที่จะต้องมีการ จดทะเบียนต่อเจ้าพนักงาน ให้จดทะเบียนเป็นกรรมสิทธิ์ของคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและ ชุมชน ไม่น้อยกว่า 3 คน

กรณี ที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ที่จะต้องมีการจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงาน ให้จดทะเบียน เป็นกรรมสิทธิ์ของคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน ไม่น้อยกว่า 3 คน และยกให้เป็น ที่สาธารณประโยชน์

17.5 หลักในการลงทะเบียนทรัพย์สิน

17.5.1 คู่มือ ตรวจสอบและรับผิดชอบการลงทะเบียนทรัพย์สิน การ เบิกจ่ายทรัพย์สินให้ชัดเจนและถูกต้อง ตามความเป็นจริงของโครงการ

17.5.2 ปัดประกาศรายการทรัพย์สินให้ประชาชนได้รับทราบ โดยทั่วกัน ทุก 1 เดือน หรือ 3 เดือน ต่อครั้ง

เมื่อเสร็จสิ้นโครงการหรือเมื่อครบกำหนดระยะเวลา 1 ปี คณะกรรมการ โครงการ หมู่บ้านและชุมชน จะต้องร่วมกันจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน และชุมชน (SML) โดยการแสดงให้เห็นถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ประโยชน์ที่ได้รับ รวมทั้ง ข้อจำกัดหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการเพื่อเสนอต่อสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองแห่งชาติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในอนาคต

18. กลไกการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล

18.1 ระดับหมู่บ้าน/ชุมชน มีกระบวนการตรวจสอบการบริหารจัดการ งบประมาณที่ได้รับตามโครงการโดยประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นผู้ตรวจสอบกันเอง ทั้งนี้ การบริหารจัดการโครงการจะยึดหลักความโปร่งใส และความมีอยู่จริงของเอกสารและหลักฐาน ที่สามารถตรวจสอบและอ้างอิงได้

18.2 ระดับตำบล/อำเภอ หน่วยงานระดับอำเภอ จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำให้กับหมู่บ้าน โดยจะดำเนินการให้คำแนะนำว่าโครงการใดสามารถดำเนินการได้ โครงการใดไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งหากดำเนินการแล้วจะผิดต่อวัตถุประสงค์ของโครงการ

กระบวนการตรวจสอบ คือ โครงการต่าง ๆ ที่หมู่บ้าน/ชุมชนเลือกดำเนินการแล้ว หากดำเนินการได้ระยะเวลาหนึ่งจะต้องรายงานความคืบหน้าเพื่อให้ทางส่วนกลางรับทราบผลการดำเนินงาน โดยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความคืบหน้าในการดำเนินงานจะต้องผ่านหน่วยงานระดับอำเภอ อำเภอมีหน้าที่ในการกลั่นกรองเอกสารในเบื้องต้นก่อน หากกลั่นกรองแล้วมีโครงการใดที่ดำเนินการผิดกติกาจะมีการแจ้งเตือนให้หมู่บ้าน/ชุมชนรีบดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง

กระบวนการติดตาม โดยเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทุกระดับ ทำหน้าที่ในการช่วยหน่วยงานระดับอำเภอ และส่วนกลางในการติดตามการดำเนินโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และการเชื่อมโยงองค์ความรู้ของหมู่บ้าน/ชุมชนในระดับจังหวัด

18.3 ส่วนกลาง หน่วยงานส่วนกลางจะมีหน้าที่ในการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการ โดยจะยึดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ เช่นเดียวกับที่ระดับหมู่บ้านใช้ดำเนินการ ซึ่งหากผลการตรวจสอบพบว่าโครงการใดมีการดำเนินการที่ผิดวัตถุประสงค์ก็จะแจ้งไปยังหมู่บ้าน/ชุมชนนั้นโดยตรงเพื่อให้แก้ไขให้ถูกต้อง และจะมีการประสานงานไปยังระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และ สทพ. สาขา เพื่อให้ช่วยเร่งรัดให้มีการดำเนินการให้ถูกต้องอีกทางหนึ่ง และหากแจ้งเตือนแล้วไม่ปฏิบัติตามก็จะมีมาตรการในการในกรณีลงโทษต่อไป

19. การประเมินผลโครงการ

การประเมินผลโครงการเมื่อดำเนินการเสร็จสิ้น คณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน และชุมชน ต้องรายงานผลการดำเนินโครงการ ต่อคณะกรรมการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน พร้อมด้วยหลักฐานประกอบเช่น ภาพถ่ายการปฏิบัติงาน ใบส่งของ ใบเสร็จรับเงิน (บิลเงินสดหรือใบสำคัญรับเงิน) หนังสือจดทะเบียนการค้า หนังสือรับรองคุณภาพสินค้า (ออกโดยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง) จำนวนสินค้า สำเนาทะเบียนบ้าน สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้ เพื่อให้คณะกรรมการตรวจสอบฯ เข้าร่วมตรวจสอบผลการดำเนินโครงการในเบื้องต้น และรายงานผลการดำเนินโครงการให้ สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ หรือ สทพ. เสนอ อคบ. และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พิจารณาต่อไป

การประเมินผลโครงการเมื่อดำเนินการครบรอบ 6 เดือน หรือ 1 ปี ปฏิบัติ ทัศน ณะทำงานตรวจสอบฯ ต้องรายงานผลความก้าวหน้า ความสำเร็จและผลของโครงการที่ก่อให้เกิด ประโยชน์แก่ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนส่วนรวม พร้อมหลักฐานประกอบเช่น ภาพถ่ายการ ปฏิบัติงาน บัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อนำผลสรุปของโครงการ (ทั้งในส่วนหมู่บ้าน/ชุมชน และใน ภาพรวม) ส่งให้ สทพ. เพื่อเสนอให้คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของ หมู่บ้านและชุมชน หรือ อคบ. และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ หรือ กทพ. ทราบและพิจารณาเสนอต่อรัฐบาลตามแนวทางที่ กทพ. กำหนด ต่อไป

20. การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

สทพ. จัดเตรียมกรอบแนวทางการติดตาม รวบรวมข้อมูล ประเมินผลและรายงาน ผลการดำเนินงานของหมู่บ้านและชุมชนตาม โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ดังนี้

20.1 ติดตามรวบรวมข้อมูลรายงานการดำเนินงานของหมู่บ้านและชุมชนตาม โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ในประเด็นต่าง ๆ อาทิ ข้อมูลการ ดำเนินงานโครงการ ข้อมูลปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินโครงการ ข้อมูลเสนอแนะการดำเนินงาน โครงการ ข้อมูลการได้รับประโยชน์จากโครงการฯ ข้อมูลความพึงพอใจ และข้อมูลความต้องการ เพิ่มเติม

20.2 ประเมินผลและประสิทธิภาพการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของ หมู่บ้านและชุมชน (SML) ในมิติต่าง ๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ โครงการ ผลการ ดำเนินงานโครงการ และความพึงพอใจ

20.3 วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปรายงานผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ในภาพรวม พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการดำเนินงาน ในอนาคตต่อไป

21. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

21.1 แก้ปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงจุดแบบบูรณาการ

21.2 ประชาชนทุกหมู่บ้าน/ชุมชนในประเทศไทยได้รับการจัดสรรงบประมาณ โดยตรงจากรัฐบาล

21.3 ประชาชนทุกหมู่บ้าน/ชุมชนรู้จักการบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับ อย่างจำกัดให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผลสูงสุด

21.4 ประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง (ร่วมคิด-ร่วมทำ) และถือเป็นอีกขั้นของ การพัฒนาประชาธิปไตย

- 21.5 ก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนและการสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน
- 21.6 สร้างและส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง
- 21.7 สร้างและส่งเสริมให้เกิดผู้นำท้องถิ่นที่มาจากภาคประชาชนโดยแท้จริง
- 21.8 ลดปัญหาและภาระสังคมในหลายด้าน อาทิ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมในชุมชน เป็นต้น
- 21.9 รองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 21.10 หน่วยงานภาครัฐสามารถนำผลที่ได้จากการดำเนินโครงการของราษฎรในท้องถิ่นไปประยุกต์และปรับปรุงใช้กับแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือองค์กรของตนเองได้ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดงบประมาณและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
- 21.11 ประชาชนให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วม ร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมแรงร่วมใจอย่างเต็มกำลังความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
- 21.12 ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นสถานบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และหมู่บ้าน/ชุมชน และก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการดำเนินโครงการ

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้ดำเนินการโอนเงินให้กับหมู่บ้านและชุมชนที่มีความพร้อมเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2555 และดำเนินการจัดสรรโอนเงินงบประมาณให้กับหมู่บ้านและชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมจำนวน 81,498 แห่ง (จากเป้าหมายทั่วประเทศรวมจำนวน 86,297 แห่ง) เป็นเงิน 30,794.60 ล้านบาท คงเหลือหมู่บ้านและชุมชนที่ยังไม่ได้รับการจัดสรรจำนวน 4,799 แห่ง (จำนวนประมาณ 400 แห่งใน 76 จังหวัด ทั่วประเทศ และประมาณ 4,400 แห่งในกรุงเทพมหานคร) ดังแสดงตามตารางที่ 3-1

ตารางที่ 3-2 ผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปี 2555

ขนาด	เป้าหมาย		โอนแล้ว		คงเหลือ	
	หมู่บ้าน	งบประมาณ	หมู่บ้าน	งบประมาณ	หมู่บ้าน	งบประมาณ
S	34,808	10,442,400,000	30,640	9,192,000,000	4,168	1,250,400,000
M	38,895	15,556,400,000	38,264	15,305,600,000	627	250,800,000
L	12,594	6,297,000,000	12,594	6,297,000,000	0	0
รวม	86,297	32,297,400,000	81,498	30,794,600,000	4,799	1,502,800,000

ที่มา : สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2557

สำหรับชุมชนในกรุงเทพมหานคร สทบ.ได้ขับเคลื่อนดำเนินการร่วมกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และการเคหะแห่งชาติ (กคช.) โดยปัจจุบันยังมีชุมชนที่ยังไม่ได้แจ้งเป็นเป้าหมาย รวมถึงชุมชนที่มีข้อจำกัดทำให้จำนวนครัวเรือนไม่ขึ้นไปตามหลักเกณฑ์ จำนวนประมาณ 4,400 แห่ง

สำหรับหมู่บ้านและชุมชนใน 76 จังหวัดไม่รวมกรุงเทพมหานคร ที่ยังไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณประมาณ 300 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่ไม่สามารถจัดประชุมประชาคมได้

ขณะนี้ สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ หรือ สทบ. อยู่ระหว่างติดตามและรวบรวมข้อมูล เพื่อประเมินผลการดำเนินงานของหมู่บ้านและชุมชนหลังจากที่ได้รับจัดสรรงบประมาณในขั้นต้น ซึ่ง สทบ. ได้รับแจ้งข้อมูลผลการดำเนินงานของหมู่บ้านและชุมชนจากคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน (SML) แล้ว จำนวน 63,892 แห่ง (งบประมาณที่ได้รับจัดสรร 24,019,400,000 บาท) คิดเป็นร้อยละ 78.4 ของหมู่บ้านและชุมชนที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณแล้ว จำนวน 81,498 แห่ง ทั้งนี้ สทบ. ได้นำข้อมูลดังกล่าวมาประมวลขั้นต้นปรากฏผล ดังนี้

1. หมู่บ้านและชุมชนที่มีการดำเนินกิจกรรม/โครงการและใช้จ่ายงบประมาณเสร็จสิ้นไปแล้ว จำนวน 21,353,930,950 บาท คิดเป็นร้อยละ 88.9 ของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร
2. หมู่บ้านและชุมชนนำงบประมาณที่ได้รับไปดำเนินกิจกรรม/โครงการ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพและการประกอบการของหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ เครื่องมือ/เครื่องจักร/อุปกรณ์ เพื่อการผลิตและบริการ สิ่งปลูกสร้างเพื่อการประกอบอาชีพ การพัฒนาทักษะ/ความรู้/ฝีมือแรงงาน การลงทุนในวัตถุดิบเพื่อการผลิตและบริการ และเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 46.17 (ประมาณ 10,950 ล้านบาท)

2.2 กิจกรรมส่งเสริมปัจจัยยั่งยืนของหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ สิ่งแวดล้อม การศึกษา สวัสดิภาพและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สวัสดิการชุมชน ศิลปวัฒนธรรม สุขภาพและสาธารณสุข และที่ดินสาธารณประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 27.76 (ประมาณ 6,600 ล้านบาท)

2.3 กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ ไฟฟ้า แหล่งน้ำอุปโภค/บริโภค การสื่อสาร การคมนาคมและการสัญจร คิดเป็นร้อยละ 26.07 (ประมาณ 6,100 ล้านบาท) รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 3-3

3. สินทรัพย์ที่เกิดขึ้นจากดำเนินกิจกรรม/โครงการ ของหมู่บ้านและชุมชนมีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 24,658,097,346.- บาท ดังนี้

3.1 สินทรัพย์ถาวร (อาทิ สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ/ถนน/สะพาน) คิดเป็นร้อยละ 40.82 มูลค่า 10,064,564,027.- บาท

3.2 สินทรัพย์ไม่ถาวร (อาทิ เครื่องจักร เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพ) คิดเป็นร้อยละ 37.08 มูลค่า 9,142,224,839.- บาท

3.3 สินทรัพย์หมุนเวียน (อาทิ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปัจจัยการผลิต) คิดเป็นร้อยละ 21.11 มูลค่า 5,451,308,480.- บาท

มูลค่าสินทรัพย์ที่เกิดขึ้นจากดำเนินงานมากกว่างบประมาณที่ได้รับจัดสรร 638,697,346.- บาท รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 3-4

ตารางที่ 3-3 กิจกรรมโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จาก 63,892 หมู่บ้าน/ชุมชน ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557

ลำดับ	กิจกรรม	ประเภทกิจกรรม	จำนวน	งบประมาณ	ร้อยละ กิจกรรม ทั้งหมด	ร้อยละ ตามประเภท กิจกรรม
1	ไฟฟ้า	พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	1,433	382,409,295.24	1.61	6.19
2	แหล่งน้ำอุปโภค-บริโภค	พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	13,051	3,603,819,232.00	15.20	58.30
3	การสื่อสาร	พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	3,983	592,499,019.00	2.50	9.59
4	การคมนาคมและการสัญจร	พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	5,902	1,602,571,740.48	6.76	25.93
รวม			24,369	6,181,299,286.72	26.07	100.00
5	เครื่องมือ-เครื่องจักร-อุปกรณ์ เพื่อการผลิตและธุรกิจบริการ	สนับสนุนการประกอบอาชีพ	9,612	2,352,521,720.00	9.92	21.49
6	สิ่งปลูกสร้างที่ใช้เพื่อประกอบอาชีพ	สนับสนุนการประกอบอาชีพ	10,484	2,885,766,232.81	12.17	26.37
7	การพัฒนาทักษะ ความรู้ฝีมือแรงงานในการประกอบอาชีพ หรือการประกอบการของชุมชน	สนับสนุนการประกอบอาชีพ	1,770	362,463,548.29	1.53	3.31
8	เงินทุนหมุนเวียนเพื่อประกอบอาชีพ	สนับสนุนการประกอบอาชีพ	17,586	4,821,417,131.64	20.34	44.05
9	การลงทุนหรือวัตถุดิบเพื่อการผลิตและบริการ	สนับสนุนการประกอบอาชีพ	2,213	522,424,627.00	2.20	4.77
รวม			41,665	10,944,593,259.74	46.17	100.00
10	สิ่งแวดล้อม	ส่งเสริมปัจจัยยั่งยืน	3,051	732,433,281.53	3.09	11.13
11	การศึกษาและเรียนรู้	ส่งเสริมปัจจัยยั่งยืน	654	152,292,502.00	0.64	2.31
12	สวัสดิภาพชุมชน/ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ส่งเสริมปัจจัยยั่งยืน	924	205,328,007.52	0.87	3.12
13	สวัสดิการชุมชน	ส่งเสริมปัจจัยยั่งยืน	23,988	5,225,247,954.57	22.04	79.41
14	ศิลปวัฒนธรรม	ส่งเสริมปัจจัยยั่งยืน	435	83,078,564.22	0.35	1.26
15	สุขภาพและสาธารณสุข	ส่งเสริมปัจจัยยั่งยืน	332	51,977,655.00	0.22	0.79
16	จัดซื้อที่ดินเพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์	ส่งเสริมปัจจัยยั่งยืน	488	129,764,709.00	0.55	1.97
รวม			29,872	6,580,122,673.84	27.76	100.00
รวมทั้งรวม			95,906	23,706,015,220.30	100.00	

ตารางที่ 3-4 ข้อมูลทรัพย์สิน/เงินทุนหมุนเวียน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จาก 63,892 หมู่บ้าน/ชุมชนข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557

ลำดับ	ทรัพย์สิน/เงินทุนหมุนเวียน	ประเภทสินทรัพย์	จำนวน	มูลค่า	ร้อยละ สินทรัพย์ทั้งหมด	ร้อยละ ตามประเภท สินทรัพย์
1	ที่ดิน	สินทรัพย์ถาวร	958	240,499,969	0.98	2.39
2	อาคาร/ ศาลาอเนกประสงค์	สินทรัพย์ถาวร	12,588	3,653,476,679	14.82	36.30
3	โรงเรือน/โรงสี/โรงเก็บของ	สินทรัพย์ถาวร	3,960	846,167,366	3.43	8.41
4	ลานตาก/ลานอเนกประสงค์	สินทรัพย์ถาวร	4,105	1,198,234,959	4.86	11.91
5	สนามเด็กเล่น/สนามกีฬา	สินทรัพย์ถาวร	765	181,486,156	0.74	1.80
6	ฌาปนสถาน/เมรุ	สินทรัพย์ถาวร	705	218,208,146	0.88	2.17
7	ถนน/สะพาน	สินทรัพย์ถาวร	4,347	1,275,014,293	5.17	12.67
8	ทำนบ/ฝาย	สินทรัพย์ถาวร	853	247,293,964	1.00	2.46
9	บ่อน้ำ/สระน้ำ	สินทรัพย์ถาวร	2,132	629,462,614	2.55	6.25
10	อื่น ๆ	สินทรัพย์ถาวร	6,055	1,574,719,882	6.39	15.65
รวม			36,468	10,064,564,026.84	40.82	100.00
11	โลกรถมือ/แพะ/แกะ	สินทรัพย์หมุนเวียน	1,475	458,861,013	1.86	8.42
12	สัตว์ปีก/สัตว์/ไก่/นก	สินทรัพย์หมุนเวียน	1,412	369,616,130	1.50	6.78
13	สัตว์น้ำ	สินทรัพย์หมุนเวียน	791	166,429,169	0.67	3.05
14	อื่น ๆ	สินทรัพย์หมุนเวียน	1,186	283,953,884	1.15	5.21
15	พันธุ์พืช/เมล็ดพันธุ์	สินทรัพย์หมุนเวียน	3,226	758,669,962	3.08	13.92
16	ปศุสัตว์/ม้า/แพะ	สินทรัพย์หมุนเวียน	8,184	2,324,047,432	9.43	42.63
17	สินค้าสวัสดิการ	สินทรัพย์หมุนเวียน	796	179,408,130	0.73	3.29
18	อื่น ๆ	สินทรัพย์หมุนเวียน	1,319	261,890,887	1.06	4.80
19	เงินทุนหมุนเวียน	สินทรัพย์หมุนเวียน	2,416	483,875,513	1.96	8.88
20	อื่น ๆ	สินทรัพย์หมุนเวียน	930	164,556,359	0.67	3.02
รวม			21,735	5,451,308,480	22.11	100.00

ตารางที่ 3-4 (ต่อ)

ลำดับ	ทรัพย์สิน/เงินลงทุน/เงิน	ประเภทสินทรัพย์	จำนวน	มูลค่า	ร้อยละ สินทรัพย์ทั้งหมด	ร้อยละ ตามประเภท สินทรัพย์
21	รถไถ/รถอู่ไถ	สินทรัพย์ไม่ถาวร	1,865	498,758,346	2.02	5.46
22	เครื่องจักรกลการเกษตร/เครื่องสีข้าว	สินทรัพย์ไม่ถาวร	1,529	353,533,457	1.43	3.87
23	เครื่องจักร/เครื่องมือ/จักรเย็บผ้า	สินทรัพย์ไม่ถาวร	991	187,548,510	0.76	2.05
24	อื่น ๆ	สินทรัพย์ไม่ถาวร	1,959	397,442,108	1.61	4.35
25	รถ	สินทรัพย์ไม่ถาวร	388	112,537,459	0.46	1.23
26	เรือ	สินทรัพย์ไม่ถาวร	538	99,527,290	0.40	1.09
27	อื่น	สินทรัพย์ไม่ถาวร	293	46,974,288	0.19	0.51
28	ปั้มน้ำมัน	สินทรัพย์ไม่ถาวร	466	115,676,903	0.47	1.27
29	เครื่องผลิตน้ำดื่ม	สินทรัพย์ไม่ถาวร	3,146	821,135,265	3.33	8.98
30	เต็นท์/โต๊ะ/เก้าอี้	สินทรัพย์ไม่ถาวร	10,071	1,715,035,026	6.96	18.76
31	เครื่องครัว/อุปกรณ์จัดเลี้ยง	สินทรัพย์ไม่ถาวร	3,386	413,783,292	1.68	4.53
32	ชุดเครื่องเสียง	สินทรัพย์ไม่ถาวร	2,672	370,680,292	1.50	4.05
33	อุปกรณ์ออกกำลังกาย/เครื่องเล่นเด็ก	สินทรัพย์ไม่ถาวร	751	135,379,589	0.55	1.48
34	กล้องวงจรปิด/กระจกโค้ง	สินทรัพย์ไม่ถาวร	368	97,430,774	0.40	1.07
35	อุปกรณ์ดับเพลิง	สินทรัพย์ไม่ถาวร	80	10,621,309	0.04	0.12
36	อุปกรณ์ทางการแพทย์/สาธารณสุข	สินทรัพย์ไม่ถาวร	113	8,203,721	0.03	0.09
37	เครื่องดนตรี/อุปกรณ์สนทนาการศึกษา/การเรียนรู้อื่นๆ	สินทรัพย์ไม่ถาวร	202	25,269,397	0.10	0.28
38	ระบบประปา	สินทรัพย์ไม่ถาวร	7,729	2,511,754,017	10.19	27.47
39	ระบบไฟฟ้าชุมชน	สินทรัพย์ไม่ถาวร	968	159,081,669	0.65	1.74
40	หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย	สินทรัพย์ไม่ถาวร	3,017	406,670,043	1.65	4.45
41	ระบบอินเตอร์เน็ตชุมชน	สินทรัพย์ไม่ถาวร	39	4,070,704	0.02	0.04
42	ระบบเคเบิลทีวีชุมชน	สินทรัพย์ไม่ถาวร	5	529,000	0.00	0.01
43	อื่น ๆ 1	สินทรัพย์ไม่ถาวร	3,895	595,382,722	2.41	6.51
44	อื่น ๆ 2	สินทรัพย์ไม่ถาวร	599	55,199,660	0.22	0.60
รวม			45,070	9,142,224,839.32	37.08	100.00
รวมทั้งหมด			103,273	24,658,097,346	100.00	

ปัญหาอุปสรรคการดำเนินโครงการและแนวทางแก้ไข

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติได้สรุปปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและแนวทางแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ตามตารางที่ 3-5 ตารางที่ 3-5 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) และแนวทางแก้ไข

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>1. การจัดประชุมประชาคม</p> <p>1.1 ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตาม โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555 ข้อ 10 กำหนดให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะต้องจัดให้มีการประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน และหากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านไม่สามารถจัดประชุมประชาคมได้ ให้ผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชน เป็นผู้จัดประชุมประชาคม นั้น ปรากฏว่าในบางพื้นที่ประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านไม่สามารถจัดประชุมประชาคมได้ และยังเกิดความขัดแย้งภายในหมู่บ้าน/ชุมชน กรณีที่ประธานกองทุนหมู่บ้านไม่ได้มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน อีกตำแหน่งหนึ่ง เนื่องจากประชาชนบางส่วนและผู้นำชุมชนไม่ให้การยอมรับการจัดประชุมประชาคมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เพราะเห็นว่าไม่ใช่หน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน แต่เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม จึงทำให้บางหมู่บ้าน/ชุมชนมีผู้</p>	<p>1.1 สทพ. ควรดำเนินการ ดังนี้</p> <p>(1) พิจารณาทบทวนสาระสำคัญของระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทพ.) ว่าด้วยแนวทาง การดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555 โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดประชุมประชาคมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งควรมีการกำหนดคำจำกัดความของ “การจัดให้มีการประชุมประชาคม” ว่าควรมีการดำเนินการอย่างไรบ้าง เพื่อให้หมู่บ้านและชุมชนจะสามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีความถูกต้อง ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจในการเรียกประชุมราษฎรในหมู่บ้านเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่ทางราชการกำหนด โดยควรระบุแนวทางการปฏิบัติให้มีความชัดเจนว่าการจัดประชุมเป็นเรื่องของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน แต่การเรียกประชุมประชาคมเป็นหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะทำให้การแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งกรณีที่ประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านมิได้เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันก็ได้</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>มาร่วมประชุมประชาคมเฉพาะส่วนที่เป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านเท่านั้น ส่งผลให้การดำเนินโครงการ/กิจกรรมเป็นการตอบสนองเฉพาะความต้องการของคนเพียงกลุ่มหนึ่งกลุ่มเดียว ไม่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนส่วนรวมของหมู่บ้านอย่างแท้จริง จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนในหมู่บ้าน/ชุมชน มากยิ่งขึ้น</p>	<p>(2) ควรมีการซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการแนวทาง ขั้นตอนในการปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555 กรณีของการจัดประชุมประชาคมให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น</p>
<p>1.2 ข้อกำหนดในการจัดประชุมประชาคม (คู่มือการดำเนินงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555) ได้กำหนดให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นผู้จัดประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน และหากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่สามารถดำเนินการจัดประชุมประชาคมได้ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่อำเภอ/เขต/เทศบาล จัดประชุมชี้แจงให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และประธานชุมชนรับทราบแนวทางการดำเนินการ ให้ผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดประชุมประชาคมแทน แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว บางหมู่บ้าน/ชุมชน จะไม่ทราบถึงข้อกำหนดดังกล่าว ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้จัดประชุมประชาคมเอง และบางหมู่บ้าน/ชุมชน</p>	<p>1.2 (1) สทบ. ควรมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติโดยระบุให้ชัดเจนว่า กรณีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้จัดประชุมประชาคมแทน ตามที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านร้องขอ ให้ผู้ใหญ่บ้านสามารถจัดประชุมประชาคมได้ โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ</p> <p>(2) หาก สทบ. ยังมีแนวนโยบายในการจัดประชุมประชาคมตามข้อกำหนด 60 วัน อยู่ เช่นเดิม สทบ. ควรจะมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งในระดับจังหวัด และอำเภอเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการเพื่อให้หมู่บ้าน/ชุมชน ได้เข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเป็นไปในแนวทางเดียวกัน</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>ผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชนมีการดำเนินการแทนก่อนครบกำหนด 60 วัน ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ส่งผลให้หมู่บ้าน/ชุมชน ยังไม่ได้รับการอนุมัติงบประมาณ</p>	
<p>1.3 ในเรื่องของการประชุมประชาคม ซึ่งตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ) ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555 หมวด 5 ข้อ 17 ซึ่งกำหนดว่า การประชุมประชาคมต้องมีผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริง และมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อย่างน้อยครัวเรือนละ 1 คน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น จึงถือว่าครบองค์ประชุม และให้ถือตามมติเสียงข้างมาก ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติกรณีที่ครัวเรือนใดมีผู้เข้าร่วมประชุมมากกว่า 1 คน เมื่อมีการลงมติจะมีการนับ 1 คน เป็น 1 คะแนนเสียง โดยไม่คำนึง ถึงว่าจะมาจากครัวเรือนเดียวกัน หรือเป็นคนละครัวเรือน ซึ่งกรณีเช่นนี้อาจทำให้โครงการ/กิจกรรม ซึ่งได้มาจากมติที่ประชุม เป็น โครงการที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้</p>	<p>1.3 สทบ. จึงควรมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และ โปร่งใส และควรทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ และผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักการแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน</p>
<p>1.4 การจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านในเขตชุมชนเมืองไม่สามารถจัดประชุมได้ เนื่องจากผู้เข้าร่วมประชุมมีไม่ถึงร้อยละ 50 ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนหนึ่งเนื่องจากประชาชนในชุมชนเมืองไม่ค่อยให้ความสนใจ</p>	<p>1.4 สทบ. ควรจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปทำความเข้าใจในพื้นที่ และจัดประชุมชี้แจงไปตามจุดต่าง ๆ ที่เป็นพื้นที่เป้าหมาย</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>กับการดำเนินโครงการ SML และไม่มีเวลาในการประชุมประชาคม เนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเมือง ซึ่งต้องมีการทำงานนอกบ้าน มีเวลาว่างไม่ตรงกัน ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความผูกพันซึ่งกันและกันดังเช่นสังคมชนบท</p>	
<p>2. การเบิกจ่ายและการถอนเงิน</p> <p>2.1 แนวทางการปฏิบัติการเบิกถอนเงินของหมู่บ้านและชุมชน ที่ สทบ. แจ้งเวียนไปเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2555 ไม่สอดคล้องกับระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ข้อ 26 เกี่ยวกับเอกสารประกอบการเบิกจ่ายเงินจากราชการ กล่าวคือ</p> <p>ระเบียบฯ กำหนดว่า หลักฐานการเบิกจ่ายเงินประกอบด้วย 1) บัตรประจำตัวประชาชนของคณะผู้รับผิดชอบและใบเบิกเงินของราชการ 2) สำเนาใบสำคัญรับเงินพร้อมทั้งสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้จำหน่าย หรือสำเนาใบส่งของ หรือสำเนาใบเสร็จรับเงิน</p> <p>ในขณะที่แนวทางการปฏิบัติ ข้อ 3 การเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน ระบุว่า “เอกสารที่สำนักงานสาขาของธนาคารจะต้องเรียกเก็บ ได้แก่ 1) แบบขอเบิกถอนเงินโครงการ SML 2) แบบเห็นชอบให้เบิกถอนเงินเพื่อดำเนินงาน โดยมีมติคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน 3) สำเนาเอกสาร</p>	<p>2.1 สทบ. ควรพิจารณาทบทวนแนวทางการปฏิบัติการเบิกถอนเงินของหมู่บ้านและชุมชน ให้สอดคล้องกับระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ข้อ 26 เพื่อป้องกันปัญหาการปฏิบัติงานของธนาคารที่จะเกิดขึ้นภายหลัง และเป็นการป้องกัน หรือสามารถติดตามตัวผู้ซื้อได้อีกทางหนึ่งหากเกิดกรณีทุจริตหรือหลอกลวงตามมาภายหลัง</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>ประกอบการดำเนินงาน อาทิ ใบเสร็จรับเงิน ใบเรียกเก็บเงิน ใบสั่งซื้อ (ถ้ามี)</p> <p>ซึ่งในส่วนนี้ หากพิจารณาตามแนวทางการดำเนินงานกรณีหมู่บ้านไม่ได้นำเอกสารมา ธนาคารก็ไม่จำเป็นต้องเรียกเก็บสำเนาเอกสารประกอบการดำเนินงาน อาทิ ใบเสร็จรับเงิน ใบเรียกเก็บเงิน ใบสั่งซื้อ เพราะแนวทางกำหนดไว้เพียงว่า (ถ้ามี) แต่ระเบียบข้อ 26 กำหนดไว้ชัดเจนว่าต้องนำสำเนาใบสำคัญรับเงิน พร้อมทั้งสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้จำหน่าย หรือสำเนาใบส่งของ หรือสำเนาใบเสร็จรับเงิน เป็นเอกสารที่ต้องประกอบการเบิกจ่ายเงิน ซึ่งจะเห็นได้ว่า การกำหนดแนวทางการดำเนินการดังกล่าว อาจทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติกับธนาคารเพิ่มขึ้นเมื่อจัดสรรเงิน โครงการ SML ลงพื้นที่มากกว่านี้</p>	
<p>2.2 แนวทางปฏิบัติในการเบิกจ่ายเงินจากธนาคารของหมู่บ้าน/ชุมชน บางแห่งไม่สอดคล้องกับระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตาม โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน และชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ข้อ 26 ที่กำหนด ซึ่งระบุว่า การเบิกเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชนให้คณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี 3 คน เป็นผู้ดำเนินการเบิกจ่ายเงิน และนำหลักฐานเสนอต่อธนาคารสำนักงานสาขาในพื้นที่ และ</p>	<p>2.2 สทพ. ควรมีการทบทวนแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการเบิกถอนเงินของหมู่บ้าน และชุมชนให้สอดคล้องกับระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>เบิกจ่ายเงินให้เสร็จสิ้นภายใน 1 วัน นั้น เนื่องจากธนาคารขาดความมั่นใจในการให้หมู่บ้าน/ชุมชน เบิกถอนเงินจากธนาคาร ธนาคารจึงเสนอให้อำเภอมีการตรวจสอบว่าหมู่บ้าน/ชุมชนมีการดำเนิน โครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งมีการตรวจสอบเอกสารหลักฐาน ประกอบการเบิกถอนเงิน พร้อมลงนามกำกับ จึงจะสามารถมาเบิกเงินจากธนาคาร ได้ ซึ่งในบางแห่งอำเภอก็ได้มีการดำเนินการตามที่ธนาคารเสนอ เพื่อให้หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถเบิกเงินจากธนาคาร ได้ ทั้งนี้ หากพิจารณาตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 หมวด 3 ข้อ 11 (1) นายอำเภอลงนามรับรองเอกสารรายงานการประชุมประชาคม และรับรองการแต่งตั้งคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน เท่านั้น จึงทำให้เกิดข้อสงสัยในแนวทางปฏิบัติ</p>	<p>แห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ข้อ 26 นอกจากนี้ ควรมีการชี้แจงทำความเข้าใจแนวทางการปฏิบัติให้ชัดเจนเป็นไปแนวทางเดียวกัน พร้อมทั้งจัดทำคู่มือที่เป็นปัจจุบันเพื่อแจกจ่ายให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยเร่งด่วนต่อไป</p>
<p>3. การประสานงาน</p> <p>3.1 ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ข้อ 10 และ ข้อ 11 กำหนดให้อำเภอมิบทบาทเป็นเพียงผู้เข้าร่วมสังเกตการณ์ ผู้รับรองการประชุมประชาคมและการแต่งตั้ง</p>	<p>3.1 สทพ.ควรเร่งรัดดำเนินการ เพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสาร ส่งผลต่อการขับเคลื่อนโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้</p> <p>(1) เร่งดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและ</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน และ จัดส่งรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชน รายชื่อ</p> <p>คณะกรรมการ สรุปลงการขอรับการจัดสรร งบประมาณให้ สทพ. พร้อมทั้งแจ้งจังหวัด และ กระทรวงมหาดไทยเพื่อบันทึกหลักฐานข้อมูล ส่วนผลการได้รับการอนุมัติจัดสรรงบประมาณ สทพ. จะดำเนินการแจ้งให้หมู่บ้านทราบ โดยตรง โดยไม่มีการแจ้งให้จังหวัด อำเภอ ทราบ จึงทำให้อำเภอไม่สามารถชี้แจงต่อ หมู่บ้านและชุมชนที่มาสอบถามความคืบหน้า หรือเหตุผลที่ยังไม่ได้รับการอนุมัติจัดสรร งบประมาณ และให้การช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ดังกล่าวได้ส่งผลให้หมู่บ้าน/ชุมชน เกิดความ สับสน ไม่เข้าใจ และไม่พอใจการปฏิบัติงาน ของอำเภอ ทำให้มีการร้องเรียนการดำเนินงาน ของอำเภอ นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุให้บางพื้นที่ มีการเรียกร้องและชุมนุม ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือ ศาลากลางจังหวัด ด้วย</p>	<p>ชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ข้อ 13 ที่กำหนดว่า “ในกรณีที่หมู่บ้านหรือชุมชน ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณอัน เนื่องมาจากเหตุใดก็ตามให้คณะกรรมการ ชี้แจงให้หมู่บ้านหรือชุมชนทราบเพื่อแก้ไขให้ ถูกต้องต่อไป” โดยควรแจ้งเหตุผลให้จังหวัด/ อำเภอทราบปัญหาเพื่อช่วยเข้าไปตรวจสอบ แก้ไขปัญหา และยืนยันข้อมูลที่ถูกต้องให้ สทพ. เพื่อประกอบการพิจารณาจัดสรร งบประมาณ โครงการ SML โดยเร็วต่อไป</p> <p>(2) เร่งดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตาม โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและ ชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ.2555 ข้อ 12 ที่กำหนดว่า “เมื่อสำนักงานได้รับเอกสารตาม ข้อ 11 (3) ให้ดำเนินการ โอนเงินงบประมาณ ให้แก่หมู่บ้านหรือชุมชนให้แล้วเสร็จโดยเร็ว และให้แจ้งอำเภอ หรือเทศบาล หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง” โดยควรดำเนินการ คู่ขนานกับการ โอนเงินให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป็น การประสานข้อมูล และช่วยให้เจ้าหน้าที่ สทพ. สาขาต่าง ๆ ทำงานได้คล่องตัวมากขึ้น</p> <p>(3) ควรนำระบบ IT มาเป็นเครื่องมือใน การสื่อสารระหว่างหน่วยราชการในภูมิภาค กับส่วนกลาง โดยนำผลการพิจารณาอนุมัติ งบประมาณ และปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชนที่</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
	ยังไม่ได้รับการอนุมัติงบประมาณรวมถึงวิธีดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง ครบถ้วนตามแนวทางปฏิบัติขึ้น Website เพื่อจะเป็นช่องทางที่ผู้เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกขึ้น
3.2 การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ SML ของ สทบ. ในพื้นที่หมู่บ้านและชุมชนไม่มีการประสาน หรือแจ้งให้นายอำเภอทราบถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการจึงก่อให้เกิดความเคลือบแคลง สับสนของผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะรับฟังการชี้แจงการดำเนินการกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ จากอำเภอ อีกทั้งยังทำให้อำเภอขาดข้อมูลในการช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานโครงการของรัฐบาล	3.2 สทบ. ควรมีการประสานงานกับจังหวัดและอำเภอให้มีความชัดเจน และใกล้ชิดเพิ่มมากขึ้น
3.3 การประสานข้อมูลของ สทบ. อาทิจัดรูปแบบสำรวจความพร้อม และการแก้ไขข้อมูลต่าง ๆ เป็นการประสานข้อมูลโดยการให้หน่วยงานบันทึกข้อมูลตามรูปแบบที่กำหนด ข้อผิดพลาดในการส่งข้อมูล และการรับข้อมูลได้ อาทิจำลองแก้ไขข้อมูลของหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งบางครั้งมีการแก้ไขจากพื้นที่ในขณะที่ สทบ. ส่วนกลางไม่ได้รับทราบข้อมูลดังกล่าว จึงอาจส่งผลกระทบต่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณในการดำเนินโครงการได้	3.3 สทบ. ควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลที่ สามารถเชื่อมโยงข้อมูลกันได้ หรือมีช่องทางในการประสานงานหลาย ๆ ช่องทาง อาทิ การส่ง e-mail การประสานเพิ่มเติมทางโทรสาร ประสานด้วยวาจา และมีหนังสือแจ้งประสานเป็นทางการให้ทราบร่วมด้วย

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>4. การบริหารจัดการโครงการ</p> <p>4.1 กระบวนการและแนวคิดในการเสนอโครงการ/กิจกรรม เพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณดำเนินการของหมู่บ้านและชุมชน ยังมีความแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่ และความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยบางหมู่บ้าน/ชุมชน โครงการที่คัดเลือกดำเนินการเป็นโครงการที่ดีและเป็นประโยชน์แก่ประชาชน แต่ขาดการบริหารจัดการที่ดี อันเนื่องมาจากหมู่บ้าน/ชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจ หรือไม่คำนึงถึงการบริหารจัดการโครงการ/กิจกรรมภายหลังดำเนินการแล้วเสร็จ จึงทำให้ประสบปัญหาในการดำเนินโครงการ หรือทำให้โครงการไม่ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งสิ่งปลูกสร้างหรือทรัพย์สินที่ดำเนินการตามความต้องการของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนยังขาดความยั่งยืน ไม่มีการต่อยอดขยายผลเพื่อประโยชน์ของหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ดี ยังมีหมู่บ้าน/ชุมชน จำนวนมากที่มีการบริหารจัดการงบประมาณที่ดี ก่อให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้</p>	<p>4.1.1 สทพ. ควรตระหนักและให้ความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน ในการบริหารจัดการโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณและดำเนินการแล้วเสร็จ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน และเป็นประโยชน์กับหมู่บ้าน/ชุมชน นอกจากนี้ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้าน/ชุมชนมีการจัดทำบัญชีโครงการ SML เพื่อให้ทราบว่าการบริหารจัดการโครงการที่เกิดประโยชน์ต่อหมู่บ้าน/ชุมชนมากน้อยเพียงใด และมีการบริหารจัดการเพื่อให้โครงการมีความยั่งยืนหรือไม่ เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบของหน่วยตรวจสอบ</p> <p>4.1.2 สทพ. ควรจัดให้มีการประเมินผลและจัดลำดับโครงการ SML ของหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีผลการดำเนินงานดีเด่นเพื่อยกย่องเผยแพร่ให้ความรู้เป็นที่ศึกษาดูงานตลอดจนเป็นฐานข้อมูลในการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการเพิ่มเติม ต่อยอดในระยะต่อไป</p> <p>4.1.3 สทพ. ควรพิจารณาสนับสนุน ส่งเสริมให้หมู่บ้านและชุมชนที่ประสบผลสำเร็จดังกล่าว ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงาน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่หลากหลาย สร้างมุมมองที่แตกต่าง และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหมู่บ้านและชุมชน อันเป็นการเสริมสร้างศักยภาพและ</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
	ความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านและชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547
<p>4.2 กรณีที่หมู่บ้าน/ชุมชนได้ดำเนินโครงการ SML แล้วเสร็จ ตามระเบียบกำหนดให้ขึ้นทะเบียนทรัพย์สินเป็นบัญชีของหมู่บ้านหรือชุมชน และแจ้งให้อำเภอหรือเทศบาลทราบ เพื่อออกหนังสือรับรองสิทธิ แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว หากทรัพย์สินนั้นเป็นวัสดุหรือครุภัณฑ์การดำเนินการขึ้นทะเบียนก็สามารถดำเนินการตามระเบียบดังกล่าวได้ แต่กรณีการจัดทำโครงการในลักษณะเป็นการขุดลอกคูคลอง หรือปรับปรุง/ซ่อมถนน ซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์ที่มีอยู่แล้ว จะดำเนินการขึ้นทะเบียนทรัพย์สินอย่างไร และโดยข้อเท็จจริง คูคลองและถนนถือเป็นสาธารณประโยชน์ของแผ่นดิน การที่หมู่บ้าน/ชุมชนจะเข้าดำเนินการ ควรที่จะต้องมีการขออนุญาตหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลทรัพย์สินเหล่านั้นก่อน ดังนั้น ในกรณีที่หมู่บ้าน/ชุมชนดำเนินโครงการเกี่ยวกับถนน/คูคลอง เมื่อดำเนินการโครงการแล้วเสร็จ ถนน/คูคลองก็ยังคงเป็นสาธารณประโยชน์ มิใช่ทรัพย์สินของหมู่บ้าน/ชุมชน</p>	<p>4.2 สทบ. ควรพิจารณากำหนดวิธีการ/แนวทางปฏิบัติให้ชัดเจนเกี่ยวกับการขออนุญาตหน่วยงานที่รับผิดชอบ ตลอดจนแนวทางปฏิบัติในการขึ้นทะเบียนทรัพย์สินให้ชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อให้แนวทางปฏิบัติเป็นไปด้วยความถูกต้อง และป้องกันปัญหาอันอาจกระทำการผิดกฎหมายได้</p>
<p>4.3 เนื่องจาก สทบ.สาขา มีข้อจำกัดด้านบุคลากร การประสานงานกับคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนอย่างทั่วถึงจึงทำได้ยาก ถึงแม้ว่า สทบ.สาขา จะได้มีการประสาน</p>	<p>4.3.1 สทบ. ควรมีการกำหนดวิธีการสื่อสารที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้ สทบ. ควรกำหนดแนวทางในการประสานงานกับจังหวัด</p>

ตารางที่ 3-5 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ	แนวทางแก้ไข
<p>เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยทำ ความเข้าใจกับหมู่บ้านและชุมชนแล้วก็ตามแต่ เนื่องจากการดำเนินงานตามโครงการเป็นเรื่อง ใหม่มีรายละเอียดในการปฏิบัติที่แตกต่างกันใน แต่ละพื้นที่จึงทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการ สื่อสารข้อมูลจนเกิดการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปใน ทิศทางเดียวกันประกอบกับขาดเจ้าภาพหลักใน การประสานการดำเนินโครงการ เมื่อหมู่บ้าน/ ชุมชนเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ</p>	<p>และอำเภออย่างใกล้ชิด เพื่อให้การขับเคลื่อน โครงการ SML บรรลุตามวัตถุประสงค์และ เป้าหมายที่กำหนดไว้</p> <p>4.3.2 ในการดำเนินงานโครงการ SML ระยะ ต่อไป สทพ. ให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์ แนวทางการดำเนินงานให้ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะ หมู่บ้านและชุมชนทราบแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ก่อนการขับเคลื่อนนโยบาย รวมถึงชี้แจงลักษณะ โครงการ SML ที่หมู่บ้านและชุมชนสามารถ ดำเนินการได้ให้มีความชัดเจน</p>
<p>5. การติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการ สทพ. ยังไม่ได้พิจารณาแต่งตั้งคณะทำงาน ตรวจสอบติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงาน ตามนัยระเบียบคณะกรรมการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วย แนวทางการดำเนินงานตาม โครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ข้อ 34 ซึ่งกำหนดให้มี คณะทำงานตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การดำเนินงาน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานของ หมู่บ้านหรือชุมชนให้คณะกรรมการทราบและ พิจารณาตามแนวทางที่คณะกรรมการกำหนด โดยขณะนี้ สทพ. ได้อนุมัติงบประมาณให้กับ หมู่บ้าน และมีหมู่บ้านบางแห่งได้ดำเนินการ จัดทำโครงการแล้วเสร็จเรียบร้อยแล้ว</p>	<p>สทพ. ควรเร่งพิจารณาแต่งตั้งคณะทำงาน ตรวจสอบติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงาน ตามนัยระเบียบข้อ 34 เพื่อช่วย ติดตามการทำงานในพื้นที่และนำไปสู่การ รวบรวมข้อมูล ปัญหา ติดตามประเมิน ผลสัมฤทธิ์ของโครงการว่าเป็นไปตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายเกิดความคุ้มค่า เกิด ประโยชน์ต่อประชาชนมากน้อยเพียงใด อย่างไร เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการทบทวน ปรับปรุงแนวทาง และวิธีการดำเนินงาน โครงการในปีต่อไป นอกจากนี้ ยังเป็นการ ป้องกันการดำเนินการที่อาจทุจริต หรือไม่ โปร่งใสของคณะกรรมการโครงการฯ หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</p>

เปรียบเทียบแนวทางการดำเนินโครงการในอดีตกับปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า แนวทางการดำเนินโครงการในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. **การจัดขนาดหมู่บ้าน/ชุมชน** ปัจจุบันจัดขนาดหมู่บ้าน/ชุมชนเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก (S) กำหนดประชากรไม่เกิน 500 คน ขนาดกลาง (M) กำหนดประชากรระหว่าง 501-1,000 คน และขนาดใหญ่ (L) กำหนดประชากรตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป ส่วนในอดีตได้มีการจัดขนาดหมู่บ้าน/ชุมชนย่อยลงไปถึง 7 ขนาด โดยมี ขนาดเล็กพิเศษ (S1) กำหนดประชากร 1-50 คน ขนาดเล็กพิเศษ 2 (S2) กำหนดประชากร 51-150 คน ขนาดเล็กพิเศษ 3 กำหนดประชากร 151-250 คน ขนาดเล็ก (S) กำหนดประชากร 251-500 คน ขนาดกลาง (M) กำหนดประชากร 501-1,000 คน ขนาดใหญ่ (L) กำหนดประชากร 1,001-1,500 คน และขนาดใหญ่มาก (XL) กำหนดประชากร ตั้งแต่ 1,501 ขึ้นไป

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย การจัดขนาดหมู่บ้าน/ชุมชน เป็น 3 ขนาด มีความสะดวกในการดำเนินการ เพราะว่ากลุ่มไม่มากและประชาชนจะคุ้นเคยกับการจัดขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชนดังกล่าว ส่วนการจัดขนาดหมู่บ้าน/ชุมชนเป็น 7 ขนาด มีข้อดีในด้านการจัดงบประมาณให้เหมาะสมกับขนาดประชากรมากขึ้น เช่น หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรไม่ถึง 100 คน ควรได้งบประมาณน้อยกว่าหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากร 400 คน และหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรมากกว่า 1,500 คน ควรได้รับงบประมาณมากกว่าหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีขนาดเพียง 1,001 คน เป็นต้น

2. **การจัดงบประมาณ** ได้มีการกำหนดวงเงินงบประมาณตามขนาดหมู่บ้าน/ชุมชน ไปตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ เช่น ในปัจจุบันจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก (S) กลาง (M) ใหญ่ (L) ในสัดส่วน 3 แส่นบาท 4 แส่นบาท และ 5 แส่นบาท ในขณะที่ปี 2548 ได้จัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็ก (S) กลาง (M) ใหญ่ (L) ในสัดส่วน 2 แส่นบาท 2 แส่นบาท ห้าหมื่นบาท และ 3 แส่นบาท

ข้อเปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย การจัดงบประมาณเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจเป็นแนวปฏิบัติที่เห็นพ้องกันแต่ในอดีตมีการจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนในระดับย่อยถึง 7 ขนาด ทำให้มีความสมเหตุผลในการจัดงบประมาณต่อจำนวนประชากรมากขึ้น แต่ก็ยังมีข้อโต้แย้งว่า การจัดขนาดย่อยเกินไปจะทำให้ดำเนินการบางโครงการไม่ได้ ทั้งที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการ เพราะได้รับงบประมาณมาน้อยเกินไปจึงได้มีการเสนอให้การจัดงบประมาณต้องคำนึงถึงจำนวนประชากรและสภาพทางภูมิประเทศ เส้นทางคมนาคมของหมู่บ้าน/ชุมชนประกอบด้วย

3. การกำหนดเกณฑ์ประชาคม ปัจจุบันได้กำหนดเกณฑ์การทำประชาคมอยู่ที่ “ผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างน้อยร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด” ขณะที่แนวทางดำเนินการในอดีตใช้เกณฑ์ประชากรไทยมีทั้งร้อยละ 50 และร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย เกณฑ์ที่ใช้ในปัจจุบัน เอื้ออำนวยต่อการจัดประชุมประชาคม ได้มากกว่าในอดีต เพราะเป็นการยากที่บางหมู่บ้าน/ชุมชนจะมีผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำประชาคม ได้ถึงร้อยละ 50 หรือร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด

4. การจัดทำโครงการ ปัจจุบันจะไม่มีมีการพิจารณาโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยจะโอนเงินตามเกณฑ์ความพร้อมก่อนแล้วติดตามการใช้งบประมาณหลังจากที่ได้โอนงบประมาณให้ไปแล้ว แต่ในอดีต ได้มีการกำหนดให้หมู่บ้าน/ชุมชนต้องเสนอโครงการให้พิจารณาก่อน แล้วจึงจะโอนงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตาม โครงการที่ได้รับอนุมัติ

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย แนวทางปัจจุบันให้ความสำคัญเป็นอิสระและความรับผิดชอบในการดำเนินโครงการแก่หมู่บ้าน/ชุมชนมาก โดยใช้หลักการเคารพและเชื่อมั่นในการตัดสินใจของประชากรในหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งมีข้อดีที่จะทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนได้ฝึกการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาด้วยความร่วมมือกัน และได้โครงการตามที่ต้องการ แต่ก็มีข้อเสีย ก็คืออาจได้โครงการไป ตามความคิดของหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามกรอบและทิศทางของพื้นที่ หรือ ไม่สอดคล้องสนับสนุนกันในแต่ละพื้นที่

ส่วนการดำเนินการในอดีต จะมีข้อดีที่จะมีการพิจารณากลับกรองโครงการ โดยส่วนราชการที่เกี่ยวข้องก่อน ทำให้ได้โครงการที่จะเป็นไปตามทิศทางและเป้าหมายของพื้นที่โดยส่วนรวมมากขึ้น แต่ข้อเสีย คือ โครงการที่ได้ อาจจะไม่ใช่โครงการที่หมู่บ้าน/ชุมชนต้องการมากที่สุด และการพิจารณาโครงการอาจทำได้ล่าช้าเนื่องจากโครงการที่เสนอมาให้พิจารณาจะมีจำนวนมาก

5. การสนับสนุนโดยอำเภอ ปัจจุบันกำหนดให้หน่วยงานด้านปกครอง เช่น อำเภอ มีส่วนในการส่งผู้แทนไปร่วมสังเกตการณ์การประชุมประชาคม และช่วยสนับสนุนติดตามการดำเนินโครงการ โดยไม่มีอำนาจในการเข้าไปพิจารณาเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในการดำเนินการของหมู่บ้าน/ชุมชนในแต่ละขั้นตอน ซึ่งในอดีต จะมีบทบาทของหน่วยงานด้านปกครองในระดับอำเภอมากพอควร เช่น ในบางปีกำหนดให้อำเภอเป็นหน่วยพิจารณาเห็นชอบโครงการ หรือ กลับกรองโครงการ หรือบางปีกำหนดให้การเบิกถอนเงินในบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชนต้องผ่านการอนุมัติหรือรับรองจากอำเภอก่อน เป็นต้น

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย แนวทางดำเนินการในปัจจุบันช่วยลดขั้นตอนการดำเนินโครงการ โดยทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนได้รับงบประมาณเร็วขึ้น และสามารถใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งหมู่บ้าน/ชุมชนจะพอใจที่มีโอกาสบริหารจัดการงบประมาณกันเองมากขึ้น แต่ก็จะมี

มีข้อเสียที่หน่วยงานทางปกครองหรืออำเภอไม่ได้มีส่วนกลั่นกรองหรือพิจารณาการดำเนินงานในเบื้องต้น ซึ่งถ้ามีปัญหาการทุจริตหรือปัญหาขัดแย้งใดๆ ในหมู่บ้าน/ชุมชนแล้ว หน่วยงานทางปกครองหรืออำเภอก็จะติดตามช่วยเหลือแก้ไขปัญหาได้ช้าไม่ทันเหตุการณ์

6. การกำหนดสัดส่วนคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ปัจจุบันกำหนดให้คณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ที่ถูกเลือกโดยประชาคมในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน มีจำนวนเช่นเดียวกับแนวทางการดำเนินงานในอดีต แต่พยายามสนับสนุนให้มีสัดส่วนหญิง-ชาย ให้คณะกรรมการในสัดส่วนใกล้เคียงกันมากขึ้น

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย การกำหนดสัดส่วนหญิง-ชาย ให้มีสัดส่วนใกล้เคียงกันในคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน ในปัจจุบันทำให้ผู้หญิงมีโอกาสเข้ามาทำงานโดยมีโอกาสได้รับตำแหน่งในการบริหารโครงการมากขึ้น แต่ก็มีข้อเสียคือ บางหมู่บ้าน/ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากหมู่บ้าน/ชุมชน ยังไม่ยอมรับบทบาทหรือมีข้อจำกัดเรื่องความรู้ความสามารถของผู้หญิงในหมู่บ้าน/ชุมชนของตน

7. การกำหนดคุณสมบัติคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน การดำเนินงานโครงการที่ผ่านมาจะกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาเป็นกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนเหมือนกัน จะต่างกันในเรื่องของข้าราชการและผู้บริหารส่วนท้องถิ่น โดยบางปีจะห้ามไม่ให้ข้าราชการหรือผู้บริหารส่วนท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เข้ามาเป็นกรรมการ แต่บางปีก็เปิดกว้างไม่ได้ห้ามไว้เป็นกรณีพิเศษ ส่วนการดำเนินการโครงการในปัจจุบันกำหนดแนวทางการดำเนินการไว้ให้หมู่บ้าน/ชุมชนพิจารณาเอง โดยกำหนดว่า “ควรจะไม่เป็น” เสมือนเป็นข้อแนะนำแต่ยอมรับได้ถ้าหมู่บ้าน/ชุมชนจะเลือกให้เป็นกรรมการด้วยเหตุผลความจำเป็น

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย การกำหนดห้ามไม่ให้ข้าราชการหรือผู้บริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นกรรมการในคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน ทำให้ประชาชนมีโอกาสได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการ และมีอิสระในการดำเนินงาน โดยถูกครอบงำจากภาคราชการหรือองค์กรท้องถิ่นน้อยลง แต่มีข้อเสียคือ การให้ความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มดังกล่าว เพราะบางพื้นที่จะถือโอกาสไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากไม่ได้มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย

ในทางตรงข้าม การที่ข้าราชการหรือผู้บริหารส่วนท้องถิ่นมีโอกาสได้รับเลือกเป็นกรรมการโครงการได้ ก็จะมีผลให้ผู้รับเลือกต้องรับผิดชอบการดำเนินโครงการ ซึ่งต้องให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินโครงการในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่า ถ้าข้าราชการหรือผู้บริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นคณะกรรมการแล้ว ประชาชนในคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนส่วนใหญ่ก็จะเกรงใจยอมให้ข้าราชการหรือผู้บริหารส่วนท้องถิ่นชี้นำ ซึ่งอาจทำให้ไม่ได้โครงการตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างแท้จริง

8. **หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ** ปัจจุบันกำหนดให้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ รับผิดชอบดำเนินโครงการ ขณะที่ในอดีตกำหนดให้หน่วยงานในสำนักนายกรัฐมนตรี เช่น สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี หรือสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี รับผิดชอบดำเนินการ

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย การมอบให้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีข้อดีในเรื่องความคล่องตัวในการดำเนินการทั้งเรื่องระเบียบ และการบริหารจัดการโครงการ แต่มีข้อเสีย คือ สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีบุคลากรจำกัดซึ่งต้องมีภาระเรื่องงานขับเคลื่อนโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอยู่แล้ว ทำให้การขับเคลื่อนงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ไม่สามารถดำเนินการได้รวดเร็วเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม ข้อดีสำคัญอีกประการหนึ่งของการกำหนดให้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ คือ งานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สามารถสนับสนุนและประสานการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน/ชุมชน และประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนนั้นๆ มากขึ้น เพราะเป็นงานพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนในทิศทางเดียวกันและสามารถสนับสนุนกันได้เป็นอย่างดี

9. **การติดตามสนับสนุนการดำเนินงาน** ปัจจุบันได้กำหนดให้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในทุกระดับในพื้นที่ได้ติดตามสนับสนุนการดำเนินโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งในอดีตยังไม่มีกำหนดเครือข่ายภาคประชาชนมาสนับสนุนการดำเนินโครงการ

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย การที่เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้เข้ามาติดตามและสนับสนุนการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ในแต่ละพื้นที่ ทำให้พลังภาคประชาชนมีความเข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาและดำเนินการโครงการให้เป็นประโยชน์กับหมู่บ้าน/ชุมชนได้ง่ายและเร็วขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่เครือข่ายกองทุนฯ เข้าไปดำเนินการ ติดตามและสนับสนุนในบางพื้นที่ ก็อาจจะเกิดปัญหาในกรณีที่ประชาชนที่เป็นเครือข่ายกองทุนฯ กับประชาชนที่เป็นคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นสมาชิกคนละกลุ่มหรือมีความขัดแย้งกัน เพราะจะทำให้การดำเนินโครงการไม่ราบรื่นและมีปัญหาในการดำเนินการตามมาได้

10. **อำนาจการพิจารณาโครงการ** ปัจจุบันได้กำหนดให้อำนาจการพิจารณาโครงการอยู่ที่ประชาคมหรือประชาชน หมู่บ้าน/ชุมชน โดยในอดีตที่ผ่านมา มีการให้อำนาจการพิจารณาโครงการไว้หลายลักษณะ โดยมีทั้งมอบอำนาจให้ส่วนกลาง เช่น สำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพิจารณา ในบางปีก็มอบอำนาจให้จังหวัดหรืออำเภอมีอำนาจในการพิจารณาโครงการ

เปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย การพิจารณาโครงการโดยส่วนกลาง มีข้อดีในแง่ของความ เป็นเอกภาพและการควบคุมติดตามให้เป็นไปตามนโยบาย แต่มีข้อเสียคือ ความล่าช้า และความ ยากลำบากในการพิจารณา เนื่องจากโครงการมีจำนวนมากและไม่มีเวลาตรวจสอบข้อเท็จจริงใน พื้นที่ที่มีความมั่นใจในการให้ความเห็นชอบโครงการได้

การมอบอำนาจให้จังหวัดหรืออำเภอพิจารณาโครงการ มีข้อดีในแง่ความใกล้ชิดกับ พื้นที่ทำให้ส่วนราชการระดับจังหวัด และอำเภอสามารถตัดสินใจเห็นชอบโครงการได้รวดเร็ว และ สามารถติดตามการดำเนินงานโครงการที่ได้รับความเห็นชอบแล้วได้อย่างต่อเนื่อง แต่จะมีข้อเสีย ในเรื่องความเป็นอิสระในการคิด-ตัดสินใจของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน จนบางครั้งได้รับการ วิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นโครงการของส่วนราชการที่ยืมมือให้ประชาชนเป็นผู้เสนอเท่านั้น

แนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการ พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) และเห็นด้วยกับการเปรียบเทียบแนวทางการดำเนิน โครงการในอดีตและปัจจุบัน โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพ ของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ดังนี้

1. โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นโครงการที่ดี ควร สนับสนุนให้ดำเนินการเพราะเป็นการจัดงบประมาณให้ประชาชนโดยตรงและสามารถนำไปใช้ แก้ปัญหา และสร้างประโยชน์ได้ตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง
2. ควรดำเนินโครงการต่อเนื่องไปทุกปี ซึ่งในอนาคตควรจะมีการพัฒนาโครงการไป เป็นการจัดทำงบประมาณภาคประชาชนในระดับหมู่บ้านอย่างเป็นระบบต่อไป
3. ควรมีหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินโครงการอย่างจริงจัง เพราะเป็นโครงการ ใหญ่ที่มีผลการดำเนินการในทุกพื้นที่ของประเทศ และมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ของประเทศโดยตรง
4. ควรมีกรอบและเกณฑ์ในการใช้งบประมาณของหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เป็น ประโยชน์ในพื้นที่และสอดคล้องกับการพัฒนาในภาพรวมไปพร้อมกัน
5. ควรนำผลสำเร็จของการดำเนินโครงการมาถอดเป็นบทเรียนแห่งการพัฒนาใน พื้นที่ เพื่อเป็นองค์ความรู้ให้ทุกพื้นที่และระบบการศึกษาได้นำไปใช้ประโยชน์และนำไปต่อยอด เผยแพร่เพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป
6. ควรมีเครือข่ายโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ในพื้นที่ เพื่อจะได้มีการประสานการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและ

หมู่บ้าน/ชุมชนมากที่สุด โดยเฉพาะการมีเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานจะทำให้การดำเนินโครงการมีความเข้มแข็งในการดำเนินงานแก้ปัญหาได้รวดเร็วและสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

7. ควรพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีความต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะสิ่งนี้จะทำให้เป้าหมายการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนประสบความสำเร็จในที่สุด

8. เนื่องจากโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นโครงการที่ใช้งบประมาณจำนวนมาก รัฐบาลจึงควรพิจารณาการดำเนินโครงการร่วมกับการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสม สอดคล้อง และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนมากที่สุด

บทที่ 4

การวิเคราะห์ทิศทาง

การดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชนด้วยการสอบถามแล้วได้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินโครงการ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข แนวทางการดำเนินการ ตลอดจนข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน ดังนี้

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

1. แนวทางการดำเนินโครงการ

1.1 แนวทางการจัดสรรงบประมาณ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นประโยชน์และสนับสนุนให้มีการดำเนินโครงการต่อไป โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดสรรงบประมาณต่างกัน ดังนี้

1.1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ควรจัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน ตามวงเงินโดยพิจารณาจากขนาดและความพร้อมของหมู่บ้าน/ชุมชน

1.1.2 ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนน้อยเห็นว่า ควรจัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามรายโครงการที่หมู่บ้าน/ชุมชนเสนอ

อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิร้อยละ 70 เห็นว่า ควรมีการกำหนดกรอบให้หมู่บ้าน/ชุมชนใช้เป็นแนวทางดำเนินการมีเพียงร้อยละ 30 ที่เห็นว่า ไม่ควรกำหนดกรอบการใช้ โดยเห็นควรให้หมู่บ้าน/ชุมชนมีอิสระที่จะดำเนินการใช้งบประมาณได้ตามต้องการ

สำหรับวงเงินงบประมาณ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ควรจัดในปริมาณที่เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน มีผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านให้ข้อสังเกตว่า ควรพิจารณาจัดงบประมาณเพิ่มเติมในกรณีที่หมู่บ้าน/ชุมชนประสบปัญหาเร่งด่วน เช่น ประสบ

ปัญหาอุทกภัย หรือหมู่บ้าน/ชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องการดำเนินการบางโครงการเป็นกรณีพิเศษ

ในกรณีขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชนแบ่งเป็น 2 ส่วน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 55 เห็นว่า การจัด 3 ขนาด คือ เล็ก กลาง ใหญ่ ดังเช่นที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมแล้ว ส่วนที่เหลือ เหลือร้อยละ 60 เห็นควรให้แบ่งขนาดมากขึ้น โดยส่วนใหญ่ ๆ เห็นควรให้แบ่งเป็น 5 ขนาด คือ S1 S M L และ XL มีเพียงส่วนน้อยที่เห็นว่าควรแบ่งเป็น 7 ขนาด ได้แก่ การแบ่งขนาดเล็กเป็น S1 S2 S3 และ S และขนาด L เป็น L และ XL ทั้งนี้ เพื่อให้จำนวนประชากรมีความเหมาะสมกับงบประมาณที่ได้รับมากขึ้น

1.2 แนวทางการจัดประชาคม

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเห็นพ้องว่า ต้องมีการทำประชาคมเพื่อเลือกคณะกรรมการของหมู่บ้าน/ชุมชนในการดำเนินโครงการ และมีมติประชาคมเกี่ยวกับแนวทางการใช้งบประมาณที่ได้รับ โดยเห็นด้วยกับการมีผู้แทนของส่วนราชการเป็นผู้สังเกตการณ์การประชุมประชาคมดังกล่าว แต่มีความคิดเห็นเป็น 2 ทาง โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 80 เห็นควรให้เป็นข้าราชการที่หน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นผู้กำหนด มีเพียงส่วนน้อยร้อยละ 20 ที่เห็นว่าเป็นใครก็ได้เป็นข้าราชการ ซึ่งกล่าวได้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนเห็นพ้องว่าต้องเป็นข้าราชการเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่เห็นว่าต้องเป็นข้าราชการที่มาจากหน่วยงานที่หน่วยงานรับผิดชอบโครงการกำหนด

ในกรณีจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมประชาคม ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางที่ดำเนินการอยู่ คือ ต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 ของผู้แทนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้าน/ชุมชน มีส่วนน้อยที่เห็นว่าควรเพิ่มเป็นร้อยละ 70 หรือ 75 เพื่อต้องการการมีส่วนร่วมมากขึ้น และทุกท่านเห็นว่าผู้แทนครัวเรือนหรือจำนวนครัวเรือนต้องมาจากการอาศัยอยู่จริงเป็นตัวกำหนด

ในกรณีผู้จัดประชาคม ผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นต่างกันเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกร้อยละ 80 เห็นว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองควรรับผิดชอบดำเนินการเนื่องจากเป็นงานขับเคลื่อนของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ และส่วนที่ 2 ร้อยละ 20 เห็นว่า คณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชน ควรรับผิดชอบดำเนินการ แต่ทุกท่านยอมรับได้ว่า ถ้าจะเป็นดำเนินการร่วมกันระหว่างคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับคณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชน

1.3 แนวทางการเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเห็นด้วยกับแนวทางที่ดำเนินการอยู่ ทั้งองค์ประกอบ จำนวนและวาระการดำรงตำแหน่ง และเห็นว่าถ้ามีการลาออก ต้องมีการประชุม

ประชาคมเพื่อเลือกใหม่ทุกครั้ง และเห็นด้วยกับคุณสมบัติ ตลอดจนหน้าที่ของคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนที่กำหนดไว้ในปัจจุบัน ดังนี้

- 1.3.1 เป็นบุคคลผู้มีสัญชาติไทย
- 1.3.2 เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ โดยมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ หรือ บรรลุนิติภาวะโดยการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
- 1.3.3 เป็นผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชน ไม่น้อยกว่า 6 เดือนและที่สำคัญคือ ต้องสมัครใจ มีเวลาและพร้อมเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนต้องทำหน้าที่ร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ในการจัดกลุ่มปัญหา/ความต้องการ จัดลำดับความสำคัญ และกำหนดกรอบ/แผนงาน/คัดเลือกโครงการ รวมทั้ง ทำหน้าที่ในการดูแลการจัดทำบัญชี จัดซื้อจัดจ้าง ช่วยตรวจสอบความถูกต้องต่าง ๆ ของงานและรายงานผลการดำเนินงาน โดยคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนควรมีทั้งชายและหญิงในสัดส่วนใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นส่วนน้อยบางท่านเสนอให้กำหนดไปเลยว่า ต้องมีชายและหญิงเป็นคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนในจำนวนเท่ากันหรือใกล้เคียงกันมากที่สุด

ในกรณีข้าราชการหรือผู้มีตำแหน่งทางการเมืองการปกครอง ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ร้อยละ 70 เห็นควรให้กำหนดไปเลยว่า ผู้มีตำแหน่งทางการเมืองการปกครอง**ต้องไม่ทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน** แต่เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการได้ แต่มีผู้ทรงคุณวุฒิบางส่วนร้อยละ 30 เห็นว่า ควรเปิดโอกาสในกรณีจำเป็นโดยใช้คำว่า “ควรไม่ทำหน้าที่” มากกว่า “ต้องไม่ทำหน้าที่” แต่ทุกท่านเห็นพ้องว่า “ข้าราชการ” ต้องไม่เข้าไปเป็นประธานหรือกรรมการในโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน

1.4 บทบาทของส่วนราชการและภาคเอกชน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า นอกจากส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เช่น สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติแล้ว ส่วนราชการอื่นทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ควรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาดูตามสนับสนุน และช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่มากกว่าการเข้าไปกำกับควบคุม หรือพิจารณาเห็นชอบ/มิเห็นชอบการดำเนินโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้หมู่บ้าน/ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองและการพัฒนาศักยภาพให้มีความเข้มแข็งอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องในแนวทางต่อยอดกับภาคเอกชน โดยเห็นว่า การดำเนินโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน ควรได้รับการต่อยอดจากภาคเอกชน โดยหน่วยงาน

ที่รับผิดชอบควรได้ประสานภาคเอกชนเข้ามามีส่วนสนับสนุนการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างต่อเนื่องต่อไป

1.5 การติดตามและประเมินผลโครงการ

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นควรกับการติดตามและประเมินผลโครงการในทุกระดับ คือ เห็นควรกับการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการในภาพรวม และการดำเนินโครงการในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยเห็นว่าการติดตามและประเมินผลต้องเป็นการดำเนินการเพื่อการพัฒนา คือนอกจากต้องมีการนำผลที่ได้มาแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้นแล้ว ยังต้องมีการคัดเลือกโครงการที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาใช้เป็นโครงการตัวอย่าง ในการศึกษาเรียนรู้ และขยายผลการดำเนินการต่อไปและต้องเน้นเรื่องตัวชี้วัด เพราะตัวชี้วัดในการประเมินผลจะช่วยทำให้ทิศทางการดำเนินโครงการเป็นไปตามนโยบาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าตัวชี้วัดโครงการควรต้องมาจากมิติต่าง ๆ ไม่ใช่มิติทางเศรษฐกิจอย่างเดียว หากแต่ควรประกอบด้วยมิติทางสังคมและวัฒนธรรม และมิติการมีส่วนร่วม มิติการเรียนรู้ และมิติคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาการประเมินผลเพื่อพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในทุกระดับ

1.6 การให้รางวัลโครงการ

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการจูงใจและกระตุ้นให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ได้ตระหนักและตื่นตัวในการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหมู่บ้าน/ชุมชน และประเทศชาติอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงเห็นด้วยกับการจัดรางวัลให้โครงการหมู่บ้าน/ชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือเป็นตัวอย่างโครงการที่ดี แต่ไม่เห็นด้วยกับการให้วัตถุเป็นรางวัลอย่างเดียว ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ารางวัลควรเป็นเกียรติและกำลังใจที่จะให้หมู่บ้าน/ชุมชนมุ่งมั่น ตั้งใจทำความดีต่อไป ถ้าจะมีการให้เงินต่อยอดเป็นรางวัลให้หมู่บ้าน/ชุมชนที่ดำเนินโครงการได้อย่างดีแล้ว ก็ควรจะมีเงื่อนไขให้เป็นเงินต่อยอดที่ทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนนั้นสามารถนำไปใช้ในการดำเนินโครงการที่จำเป็นได้ ไม่ใช่ให้ตัวเงินลอยโดยให้หมู่บ้าน/ชุมชนนำไปพิจารณาใช้เอง

1.7 การเตรียมความพร้อมให้หมู่บ้าน/ชุมชน

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการสร้างความพร้อมให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน ก่อนจัดงบประมาณลงไปให้ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินโครงการ และมีช่วงเวลาในการคิดและเตรียมแผนที่จะดำเนินโครงการร่วมกันผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าการประชุมชี้แจงและอบรมจะเสริมความพร้อมให้หมู่บ้าน/ชุมชนจะเป็นสิ่งสำคัญให้การดำเนินโครงการประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

1.8 การขยายโครงการ

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับการขยายการดำเนินโครงการ โดยเห็นว่าบางโครงการที่เหมาะสมและจำเป็นอาจไม่สามารถดำเนินการได้อย่างคุ้มค่าเพียงหมู่บ้าน/ชุมชนเดียว ดังนั้นจึงอาจส่งเสริมสนับสนุนให้มีการทำโครงการร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชน ดังนี้ เพื่อให้โครงการคุ้มค่าและเป็นประโยชน์ในการดำเนินการมากขึ้น

ความคิดเห็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติทุกจังหวัด จังหวัดละ 2 คน รวมทั้งเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมการปกครอง ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 20 คน ปรากฏว่า ได้ความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่ทั้งสิ้น จำนวน 173 คน ซึ่งมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการ ผลการดำเนินการ ปัญหาอุปสรรค แนวทางการแก้ไขและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกคนเห็นด้วยกับการให้มีการดำเนินการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ต่อไป เนื่องจากเป็นโครงการที่มีประโยชน์และตรงตามความต้องการของประชาชน

2. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.66) เห็นด้วยกับการจัดสรรงบประมาณเป็นวงเงินโดยพิจารณาจากความพร้อมในการบริหารจัดการของหมู่บ้านและชุมชน มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 17.34) เห็นด้วยกับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการที่หมู่บ้านและชุมชนจัดทำเสนอโดยพิจารณาอนุมัติงบประมาณเป็นรายโครงการ

3. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ (ร้อยละ 57.80) เห็นด้วยกับการจัดขนาดหมู่บ้าน/ชุมชน ออกเป็นเล็ก (S) กลาง (M) และใหญ่ (L) ตามแบบที่ 2 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แบบที่ 1 = 42

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)	งบประมาณ (บาท)
1. เล็ก (S)	ไม่เกิน 500 คน	200,000
2. กลาง (M)	501 – 1,000 คน	250,000
3. ใหญ่ (L)	1,001 คนขึ้นไป	300,000

แบบที่ 2 = 100

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)	งบประมาณ (บาท)
1. เล็ก (S)	ไม่เกิน 500 คน	300,000
2. กลาง (M)	501 – 1,000 คน	400,000
3. ใหญ่ (L)	1,001 คนขึ้นไป	500,000

แบบที่ 3 = 11

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)	งบประมาณ (บาท)
1. เล็กพิเศษ 1 (S1)	ไม่เกิน 50 คน	50,000
2. เล็กพิเศษ 2 (S2)	51 - 150 คน	100,000
3. เล็กพิเศษ 3 (S3)	151 - 250 คน	150,000
4. ขนาดเล็ก (S)	251 - 500 คน	200,000
5. กลาง (M)	501 - 1,000 คน	250,000
6. ใหญ่ (L)	1,001 - 1,500 คน	300,000
7. ใหญ่มาก (XL)	1,500 คนขึ้นไป	350,000

 แบบที่ 4 = 18

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)	งบประมาณ (บาท)
1. เล็กพิเศษ 1 (S1)	ไม่เกิน 50 คน	100,000
2. เล็กพิเศษ 2 (S2)	51 - 150 คน	200,000
3. เล็กพิเศษ 3 (S3)	151 - 250 คน	300,000
4. ขนาดเล็ก (S)	251 - 500 คน	400,000
5. กลาง (M)	501 - 1,000 คน	500,000
6. ใหญ่ (L)	1,001 - 1,500 คน	600,000
7. ใหญ่มาก (XL)	1,500 คนขึ้นไป	700,000

 แบบที่ 5 = 2

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)	งบประมาณ (บาท)
เล็ก (S1)	ไม่เกิน 300 คน	200,000
เล็ก (S2)	301-500 คน	300,000
กลาง (M1)	501-700 คน	400,000
กลาง (M2)	701-1,000 คน	500,000
ใหญ่ (L1)	1,001-1,300 คน	600,000
ใหญ่ (L2)	1,300 คนขึ้นไป	700,000

4. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ตามตารางที่ 4-1 ตารางที่ 4-1 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน

ความเหมาะสมของข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินงาน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	Mean	ค่าประเมิน
1. การเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารโดยคณะกรรมการ	68	91	13	1	0	173	4.31	มาก
2. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชี	69	86	16	2	0	173	4.28	มาก

ตารางที่ 4-1 (ต่อ)

ความเหมาะสมของข้อกำหนด และขั้นตอนการดำเนินงาน	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	รวม	Mean	ค่า ประเมิน
3. เกณฑ์องค์ประชุมประชาคมที่ ต้องมีผู้แทนครัวเรือนใน ชุมชน เข้าร่วมประชุมไม่น้อย กว่าร้อยละ 50	64	93	14	1	1	173	4.26	มาก
4. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบ ในการตรวจสอบและ ประเมินผลโครงการ	68	83	19	2	1	173	4.24	มาก
5. การให้คณะกรรมการกองทุน หมู่บ้านฯ จัดประชุม ประชาคมเพื่อคัดเลือก คณะกรรมการ SML	60	93	20	0	0	173	4.23	มาก
6. จำนวนคณะกรรมการ SML ของหมู่บ้าน (S = 9 - 11 คน, M = 11 - 13 คน , L = 13 - 15 คน)	63	89	19	1	1	173	4.23	มาก
7. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบ ในการดำเนินโครงการ	59	94	18	2	0	173	4.21	มาก
8. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบ ในการจัดซื้อจัดจ้าง	59	92	20	2	0	173	4.20	มาก
9. การจัดทำบัญชีตามระเบียบฯ	61	70	39	2	1	173	4.09	มาก
10. จำนวนงบประมาณที่ได้รับ	45	100	25	3	0	173	4.08	มาก
11. ระเบียบฯที่ใช้ในการ ดำเนินงาน	47	89	33	3	1	173	4.03	มาก
12. การมีผู้สังเกตการณ์การ ประชุมประชาคมโดยผู้แทน ของอำเภอ/เทศบาล	49	84	34	4	2	173	4.01	มาก
13. การจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบฯ	51	84	27	11	0	173	4.01	มาก

ตารางที่ 4-1 (ต่อ)

ความเหมาะสมของข้อกำหนด และขั้นตอนการดำเนินงาน	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	รวม	Mean	ค่า ประเมิน
14. การตรวจสอบและประเมิน โครงการ	56	71	39	6	1	173	4.01	มาก
15. การรายงานผลการดำเนินงาน	58	66	43	4	2	173	4.01	มาก
16. วาระการทำงานของ คณะกรรมการ SML (2 ปี)	46	86	36	5	0	173	4.00	มาก
17. การแจ้งผลการจัดสรร งบประมาณ	49	82	36	5	1	173	4.00	มาก
18. การดำเนินโครงการ	50	83	28	12	0	173	3.99	มาก
19. การยื่นเอกสารคำขอรับการ จัดสรรงบประมาณที่อำเภอ/ เทศบาล	21	80	47	15	10	173	3.50	มาก
20. การเบิกถอนเงินจากบัญชีเงิน ฝากธนาคาร โดยผ่านความ เห็นชอบของอำเภอ	22	56	59	15	21	173	3.25	ปาน กลาง

5. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลที่ได้จากการดำเนินโครงการในแต่ละมิติ ตามตารางที่ 4-2

ตารางที่ 4-2 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับผลที่ได้จากการดำเนินโครงการในแต่ละมิติ

ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	รวม	Mean	ค่า ประเมิน
มิติการเรียนรู้ : หมู่บ้าน/ชุมชน								
1. สามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขและ พัฒนาหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น	50	102	21	0	0	173	4.17	มาก
2. สามารถแก้ไขและพัฒนา หมู่บ้าน/ชุมชนได้ดีขึ้น	49	103	20	1	0	173	4.16	มาก
3. มีความคิดสร้างสรรค์ในการ ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง/มี กิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น	41	92	35	4	1	173	3.97	มาก

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	Mean	ค่าประเมิน
4. มีจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ	28	91	48	6	0	173	3.80	มาก
<u>มิติทางสังคมและวัฒนธรรม :</u>								
หมู่บ้าน/ชุมชน								
5. มีการสื่อสารพูดคุยของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น	60	93	19	0	1	173	4.22	มาก
6. มีความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านมากขึ้น	38	97	35	3	0	173	3.98	มาก
7. มีการร่วมกลุ่มเป็นเครือข่ายมากขึ้น	52	85	32	3	1	173	4.06	มาก
8. มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	64	80	27	1	1	173	4.18	มาก
9. มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆในหมู่บ้าน/ชุมชน	49	88	33	21	1	173	4.05	มาก
<u>มิติทางเศรษฐกิจ</u>								
10. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	23	74	70	5	1	173	3.64	มาก
11. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายจ่ายลดลง	23	66	78	6	0	173	3.61	มาก
12. การประกอบอาชีพของคนในชุมชนดีขึ้น	42	98	32	1	0	173	4.05	มาก
13. หมู่บ้าน/ชุมชน มีทรัพย์สินมากขึ้น	46	92	35	0	0	173	4.06	มาก
<u>มิติการมีส่วนร่วมและการพัฒนา</u>								
<u>ประชาธิปไตย : หมู่บ้าน/ชุมชน</u>								
14. การพัฒนาความเป็นผู้นำมากขึ้น	56	87	28	2	0	173	4.14	มาก
15. ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น	69	85	18	1	0	173	4.28	มาก

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	Mean	ค่าประเมิน
16. รู้จักกฎระเบียบ ข้อบังคับใหม่ ในชุมชน	53	81	35	4	0	173	4.06	มาก
17. การพัฒนาประชาธิปไตยใน หมู่บ้าน	59	87	26	1	0	173	4.18	มาก
18. มีความพร้อมในการบริหาร งบประมาณด้วยตนเองมากขึ้น	36	98	38	1	0	173	3.98	มาก
<u>มิติด้านคุณภาพชีวิต</u> <u>ทรัพยากรธรรมชาติและ</u> <u>สิ่งแวดล้อม : หมู่บ้าน/ชุมชน</u>								
19. มีการรักษาสิ่งแวดล้อมใน ชุมชนมากขึ้น	35	100	33	4	1	173	3.95	มาก
20. มีการใช้ประโยชน์/ดูแล ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง เหมาะสมมากขึ้น	41	102	24	5	1	173	4.02	มาก

6. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ และแนวทางการแก้ไข ตามตารางที่ 4-3

ตารางที่ 4-3 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ และแนวทางการแก้ไข

ที่	ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ	แนวทางแก้ไข
1.	บุคลากรไม่เพียงพอในการดำเนินงาน	ควรเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ เช่น เจ้าหน้าที่ SML จังหวัดละ 1 คน เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2.	การดำเนินโครงการ ระเบียบแนวทางปฏิบัติและหนังสือสั่งการไม่ชัดเจนและล่าช้า	ระเบียบแนวทางดำเนินการดำเนินงาน ควรมีความชัดเจนก่อนประกาศใช้และการสั่งการควรมีหนังสือชัดเจนและรวดเร็วและกำหนดกรอบอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ สทบ. สาขาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน
3.	การได้รับเงินโครงการล่าช้าทำให้การดำเนินโครงการไม่ตรงกับความต้องการในห้วงเวลานั้น	สทบ. ควรมีการดำเนินงานอย่างรวดเร็ว

ตารางที่ 4-3 (ต่อ)

ที่	ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ	แนวทางแก้ไข
4.	การโดนแทรกแซงจากนายทุนชายปู้ย อุปกรณ์ต่าง ๆ ทำให้การดำเนินโครงการได้ผลประโชยชน์กับชุมชนน้อย	ให้คณะกรรมการและสมาชิกมีส่วนร่วมในโครงการและเสนอโครงการที่เหมาะสมแก่หมู่บ้านของตนเอง
5.	การแจ้งผลการโอนเงินมีความล่าช้า	- แจ้งผลการโอนเงินครบถ้วนอย่างรวดเร็ว - เมื่อ สทพ.จัดสรรและโอนเงินแล้ว ขอให้แจ้ง สทพ. สาขาทราบก่อนและโดยเร็วก่อนผู้รับเหมา/นักการเมือง
6.	สทพ. ขาดการประสานกับองค์กรภาคี/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน ทำให้ ไม่ได้รับความร่วมมือในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานปกครอง	ควรจัดให้มีการประชุม สัมมนา เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในแนวทาง ขั้นตอนและระเบียบกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง
7.	ผู้นำชุมชน/คณะกรรมการโครงการยังไม่มีความเข้าใจในระเบียบและขั้นตอนการดำเนินงานที่ถูกต้อง	ขั้นตอนในการประชาคมควรมีเจ้าหน้าที่ สทพ. เข้าร่วมเพื่อชี้แจงระเบียบและแนวทางในการดำเนินงาน
8.	ความซ้ำซ้อนทางกระบวนการเรื่องประชุมประชาคม	เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินโครงการ
9.	กรณีเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับโครงการ SML สทพ. สาขายังขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมาย การดำเนินงานจึงไม่ค่อยราบรื่น	ควรมีนิติกร (SML) ประจำ สทพ. สาขา
10.	ผู้ประกอบการเข้าแทรกแซงกระบวนการดำเนินงานโครงการจนทำให้ประชาชนเกิดความเสียหายต่อหมู่บ้าน	ควรติดตามและดำเนินการชี้แจง ทำความเข้าใจและใช้กระบวนการทางกฎหมายอย่างรวดเร็ว
11.	งบประมาณการบริหารจัดการโครงการไม่เพียงพอ	ควรมีการสนับสนุนโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อคนในหมู่บ้าน/ชุมชน อย่างแท้จริง
12.	การสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจต่อพนักงาน สทพ. ในการดำเนินงาน SML ในช่วงแรกของการเริ่มต้นยังไม่ชัดเจน	สร้างความเข้าใจในเรื่องระเบียบและแนวทางการดำเนินงานให้ชัดเจนกับทุกฝ่าย
13.	การตรวจสอบและการประเมินผลการดำเนินงานโครงการ ไม่มีความชัดเจน และไม่มีการตรวจสอบอย่างจริงจัง ทำให้เกิดความไม่โปร่งใสได้	ควรมีการตรวจสอบทุกหมู่บ้านและส่งผลการดำเนินงานให้กับ สทพ.สาขา

ตารางที่ 4-3 (ต่อ)

ที่	ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ	แนวทางแก้ไข
14.	กองทุนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของ สทบ. สาขา ยังคงยึดติดกับโครงการเก่าที่ผ่านความเห็นชอบของปกครองอำเภอ ทำให้ สทบ. สาขาติดต่อประสานงานไม่คล่องตัว	ควรกำหนดกรอบการทำงานให้ชัดเจนระหว่าง สทบ. กับปกครอง หรือพัฒนาชุมชน ในการประสานการดำเนินงานกิจกรรมโครงการ
15.	การคอร์ปชันงบประมาณ โครงการฯ ของเจ้าหน้าที่ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างเงื่อนไขในระดับพื้นที่ทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนไม่มีอิสระในการบริหารจัดการอย่างเต็มที่และเกรงกลัวอิทธิพลของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่	ก่อนที่จะดำเนินโครงการควรมีแนวทางที่ชัดเจนก่อนที่จะแจ้งในส่วนในพื้นที่ เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นและควรมีการติดตามและตรวจสอบโครงการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น
16.	การสั่งการและประสานงานจาก สทบ. ส่วนกลางส่วนใหญ่เป็นเรื่องเร่งด่วน มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ไม่ค่อยมีความครบถ้วน ชัดเจน ทำให้การดำเนินงานในพื้นที่ของจังหวัดเกิดความสับสน	การประสานงาน/เก็บข้อมูล ควรมีหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อแสดงความชัดเจนถูกต้องและเข้าใจตรงกันทุกฝ่าย ตามสายการบังคับบัญชา
17.	ขาดการประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้านเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการ	ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เพื่อสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงานโครงการ
18.	ขาดระบบการทำงานที่ทันสมัย	ควรสร้างระบบสำหรับรองรับการดำเนินงานโครงการ SMLจัดทำเว็บไซต์ SML ในเชิงพื้นที่
19.	การดำเนินโครงการไม่ต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินโครงการหยุดชะงัก	ควรสนับสนุนงบประมาณให้หมู่บ้านเป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นการพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ความคิดเห็นของผู้แทนโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน

จากการสอบถามผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนในพื้นที่โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานและผลที่ได้ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข ตลอดจนข้อเสนอแนะในการดำเนินการต่อไป ได้ความคิดเห็นในแต่ละเรื่อง ดังนี้

1. ผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามตารางที่ 4-4

ตารางที่ 4-4 ความคิดเห็นของผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชนเกี่ยวกับข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)
(ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)

ลำดับ	ระดับความคิดเห็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	ค่า Mean	ค่า ประเมิน
1.	เกณฑ์องค์ประชุมประชาคมที่ต้องมีผู้แทนครัวเรือนในชุมชนเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50	24,629	31,450	7,000	364	166	63,609	4.26	มาก
2.	การให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ จัดประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการ SML	24,747	31,614	5,925	833	435	63,554	4.25	มาก
3.	จำนวนคณะกรรมการ SML ของหมู่บ้าน(S = 9 - 11 คน, M = 11 - 13 คน , L = 13 - 15 คน)	24,027	29,927	8,743	562	191	63,450	4.21	มาก
4.	วาระการทำงานของคณะกรรมการ SML (2 ปี)	19,869	30,278	11,465	1,651	320	63,583	4.07	มาก
5.	การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชี	24,137	31,607	7,316	512	60	63,632	4.25	มาก
6.	การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการดำเนิน โครงการ	23,456	32,927	6,802	433	27	63,645	4.25	มาก
7.	การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้าง	23,956	32,103	6,998	506	45	63,608	4.25	มาก
8.	การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบและประเมินผลโครงการ	23,128	32,337	7,566	566	35	63,632	4.23	มาก
9.	การเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารโดยคณะกรรมการ	28,039	29,009	6,033	499	58	63,638	4.33	มาก
10.	การมีผู้สังเกตการณ์การประชุมประชาคมโดยผู้แทนของอำเภอ/เทศบาล	20,130	30,210	10,861	1,582	856	63,639	4.06	มาก

ตารางที่ 4-4 (ต่อ)

ลำดับ	ระดับความคิดเห็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	ค่า Mean	ค่า ประเมิน
11.	การยื่นเอกสารคำขอรับการจัดสรรงบประมาณที่อำเภอ/เทศบาล	21,409	31,306	8,485	1,174	1,244	63,618	4.11	มาก
12.	การแจ้งผลการจัดสรรงบประมาณ	21,431	32,905	8,279	829	179	63,623	4.17	มาก
13.	การเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคาร โดยผ่านความเห็นชอบของอำเภอ	22,823	28,515	8,567	1,802	1,930	63,637	4.08	มาก
14.	การจัดทำบัญชีตามระเบียบฯ	22,068	33,413	7,565	488	87	63,621	4.21	มาก
15.	การดำเนินโครงการ	23,279	33,796	6,173	332	40	63,620	4.26	มาก
16.	การจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบฯ	23,925	32,949	6,280	376	52	63,582	4.26	มาก
17.	การตรวจสอบและประเมินโครงการ	22,755	33,400	6,927	410	53	63,545	4.23	มาก
18.	การรายงานผลการดำเนินงาน	21,470	33,851	7,672	463	70	63,526	4.20	มาก
19.	ระเบียบฯที่ใช้ในการดำเนินงาน	21,147	34,176	7,593	430	64	63,410	4.20	มาก
20.	จำนวนงบประมาณที่ได้รับ	21,862	27,634	11,527	1,776	249	63,048	4.10	มาก

4.50 - 5.00 = มากที่สุด

3.50- 4.49 = มาก

2.50 - 3.49 = ปานกลาง

1.50 - 2.49 = น้อย

0 - 1.49 = น้อยที่สุด

2. ผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน โครงการของหมู่บ้านและชุมชน ตามตารางที่ 4-5

ตารางที่ 4-5 ความคิดเห็นของผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการของหมู่บ้านและชุมชน (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)

ลำดับ	ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
1.	มีการกำหนดระเบียบวิธีข้อตกลงในการดำเนินงาน	61,737	96.63
2.	มีการพิจารณากำหนดกิจกรรม/โครงการ โดยยึดหลักความถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ	62,242	97.42
3.	มีการจัดระบบสนับสนุนงานที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน	59,999	93.91
4.	มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีความซื่อสัตย์ ประกอบอาชีพสุจริต	57,539	90.06
5.	มีการรับข้อเสนอแนะ/ข้อร้องเรียนและได้ดำเนินการแก้ไขอย่างรวดเร็ว	56,809	88.91
6.	มีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องของการดำเนินงาน ได้อย่างชัดเจน	61,109	95.64
7.	มีการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน โดยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยสะดวกและเข้าใจง่าย	59,421	93.00
8.	มีระเบียบวาระในการชี้แจงข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกในชุมชนเป็นระยะ	58,499	91.56
9.	มีสรุปรายงานผลการดำเนินงานตามขั้นตอนให้สมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับรู้อย่างทั่วถึง	60,064	94.01
10.	เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในโครงการ	61,199	95.79
11.	สมาชิกในชุมชนมากกว่าร้อยละ 50 ได้มีโอกาสในการเข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น	61,702	96.57
12.	สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ	60,989	95.46
13.	สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ดูแลและติดตามประเมินผลโครงการ	60,469	94.64
14.	คณะกรรมการให้ความเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างของสมาชิกในชุมชน	59,513	93.15
15.	คณะกรรมการตระหนักในสิทธิหน้าที่/สำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม	59,266	92.76
16.	คณะกรรมการใส่ใจปัญหาสาธารณะของชุมชน และมีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา	59,029	92.39
17.	คณะกรรมการกล้ายอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตน	59,188	92.64
18.	มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยยึดหลักความประหยัดและคุ้มค่า	58,209	91.11
19.	มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยยึดหลักสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ	55,735	87.23
20.	การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยยึดหลักรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน	56,141	87.87

3. ผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนที่มีต่อหมู่บ้าน/ชุมชน ตามตารางที่ 4-6 ตารางที่ 4-6 ความเห็นของผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชน เกี่ยวกับผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนที่มีต่อหมู่บ้าน/ชุมชน (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)

ลำดับ	ประเด็น	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	mean
มิตินการเรียนรู้ ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน :												
1.	มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาของหมู่บ้านตนเอง	35	46	75	130	1,642	2,337	6,603	20,410	17,181	15,433	8.48
2.	รู้จักวิธีการดำเนินโครงการ SML	39	76	79	176	1,420	2,293	6,700	19,794	18,309	15,006	8.48
3.	มีการปรับตัวในการแก้ปัญหา/สามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่าเดิม	33	54	120	258	1,512	2,905	8,241	21,177	18,951	10,641	8.30
4.	มีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง/มีกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น	44	81	158	278	1,722	3,224	8,596	20,107	18,305	11,377	8.28
5.	มีจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ	39	69	120	208	1,008	2,153	6,430	18,096	18,971	16,798	8.57
มิติต่างสังคมวัฒนธรรม ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน :												
6.	มีการติดต่อสื่อสารกัน	42	64	112	195	1,240	2,497	7,053	19,064	18,627	14,998	8.48
7.	มีความสามัคคีปรองดองสามานฉันท์	41	54	119	174	1,055	2,062	6,704	18,745	18,834	16,104	8.55
8.	มีความผูกพันเอื้ออาทร/ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	42	52	79	229	931	2,037	6,594	18,867	18,547	16,514	8.57
9.	มีความเคารพต่อผู้อาวุโส	43	35	81	133	675	1,627	5,322	15,635	18,764	21,577	8.78
10.	มีการชำระรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม	48	26	74	137	737	1,702	5,534	15,867	18,064	21,703	8.77

ตารางที่ 4-6 (ต่อ)

ลำดับ	ประเด็น	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	mean
มิติทางเศรษฐกิจ												
11.	ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้น / รายจ่ายลดลง	60	81	159	261	2,286	3,627	10,482	20,868	16,436	9,632	8.13
12.	ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ประกอบอาชีพได้ดีขึ้น	46	57	132	257	1,665	3,341	9,667	21,252	17,370	10,105	8.22
13.	ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีการบริหารจัดการเงินดีขึ้น	48	59	126	256	1,671	3,487	9,743	21,211	17,293	9,998	8.21
14.	ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีเงินออมมากขึ้น	74	104	189	344	2,361	4,141	10,427	20,504	15,983	9,765	8.10
15.	หมู่บ้าน/ชุมชน มีทรัพย์สินมากขึ้น	86	118	239	386	2,395	3,878	9,769	20,080	16,431	10,510	8.14
16.	หมู่บ้าน/ชุมชนมีประชาชนที่ยากจนลดลง	274	333	352	498	2,989	4,386	10,630	20,334	15,571	8,525	7.95
มิติการมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาธิปไตย												
17.	มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเอง	39	61	81	185	1,088	2,363	7,417	19,321	18,245	15,092	8.49
18.	เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองมากขึ้น	37	50	107	192	970	2,444	7,265	19,923	19,033	13,871	8.47
19.	มีความเป็นผู้นำมากขึ้น	36	48	108	191	1,027	2,463	7,790	19,978	19,191	13,060	8.43
20.	มีความเข้าใจในความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น	42	88	69	157	905	2,047	6,987	18,972	18,783	15,842	8.55
21.	มีความพร้อมในการบริหารงบประมาณด้วยตนเองมากขึ้น	39	86	88	152	916	2,141	7,035	18,889	19,187	15,359	8.53

ตารางที่ 4-6 (ต่อ)

ลำดับ	ประเด็น	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	mean
มิติด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม												
22.	ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	38	49	93	169	949	2,308	7,334	19,830	19,171	13,951	8.48
23.	ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน รู้จักและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น	41	54	118	207	1,015	2,413	7,593	19,796	18,348	14,307	8.46
24.	หมู่บ้าน/ชุมชนมีการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	37	85	100	237	1,035	2,408	7,465	19,378	18,395	14,752	8.47
25.	หมู่บ้าน/ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น	39	69	139	235	1,013	2,319	7,118	18,773	18,809	15,378	8.51

4. ผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลังจากการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนตามตารางที่ 4-7

ตารางที่ 4-7 ความคิดเห็นของผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลังจากการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน
(ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)

ลำดับ	ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	ค่า Mean	ค่า ประเมิน
1.	คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีความเป็นผู้นำมากขึ้น	13,067	39,372	10,961	444	37	63,881	4.02	มาก
2.	ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น	19,741	37,332	6,488	300	20	63,881	4.20	มาก
3.	มีการสื่อสารพูดคุยของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น	16,978	38,650	7,853	375	25	63,881	4.13	มาก
4.	มีความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านมากขึ้น	18,839	36,467	8,057	490	28	63,881	4.15	มาก
5.	มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายมากขึ้น	13,614	34,488	14,509	1,200	70	63,881	3.95	มาก
6.	การพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้าน	18,192	35,602	9,518	527	42	63,881	4.12	มาก
7.	รู้จักกฎระเบียบ ข้อบังคับใหม่ในชุมชน	16,998	36,133	10,010	694	46	63,881	4.09	มาก
8.	มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	17,670	34,284	10,678	1,084	165	63,881	4.07	มาก
9.	มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆในหมู่บ้าน/ชุมชน	14,225	35,067	13,439	1,066	84	63,881	3.97	มาก
10.	ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	11,520	31,628	19,212	1,364	157	63,881	3.83	มาก
11.	ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายจ่ายลดลง	10,686	28,451	21,667	2,731	346	63,881	3.73	มาก
12.	คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	15,157	36,261	11,913	501	49	63,881	4.03	มาก

ตารางที่ 4-7 (ต่อ)

ลำดับ	ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	ค่า Mean	ค่า ประเมิน
13.	มีการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมากขึ้น	14,943	36,645	11,508	717	68	63,881	4.03	มาก
14.	สามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น	15,466	37,759	10,133	487	36	63,881	4.07	มาก
15.	สามารถแก้ไขและพัฒนาชุมชนได้ดีขึ้น	16,213	38,075	9,171	400	22	63,881	4.10	มาก

4.50 - 5.00 = มากที่สุด

3.50 - 4.49 = มาก

2.50 - 3.49 = ปานกลาง

1.50 - 2.49 = น้อย

0 - 1.49 = น้อยที่สุด

5. ผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้หลังจากการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ตามตารางที่ 4-8

ตารางที่ 4-8 ความคิดเห็นของผู้แทนโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน เกี่ยวกับการเรียนรู้หลังจากการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน
(ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2557)

ลำดับ	ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	ค่า Mean	ค่า ประเมิน
1	สิทธิและบทบาทที่ได้รับ	16,086	39,302	8,140	341	13	63,882	4.11	มาก
2	การจัดประชุมประชาคม	19,251	36,321	7,882	400	28	63,882	4.16	มาก
3	การพิจารณาปัญหา/ความต้องการ	19,498	36,312	7,629	423	20	63,882	4.17	มาก
4	การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการ	22,378	34,070	7,022	390	22	63,882	4.23	มาก
5	การกำหนดวิธีการดำเนินงาน	16,548	38,028	8,868	412	26	63,882	4.11	มาก
6	การจัดทำบัญชี	16,781	34,507	11,545	941	108	63,882	4.05	มาก
7	การจัดซื้อจัดจ้าง	18,859	35,273	8,952	714	84	63,882	4.13	มาก
8	การบริหารและควบคุมงาน	18,620	36,396	8,307	507	52	63,882	4.14	มาก
9	การรายงานผลการดำเนินงาน	17,307	36,798	9,100	593	84	63,882	4.11	มาก
10	วิธีบริหารงานโปร่งใส/ ตรวจสอบได้	28,311	31,168	4,008	327	68	63,882	4.37	มาก
11	การคิดริเริ่มเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนด้วยตนเอง	19,516	36,068	7,801	453	44	63,882	4.17	มาก
12	แนวทางในการทำงานร่วมกัน	20,975	35,784	6,685	401	37	63,882	4.21	มาก

4.50 - 5.00 = มากที่สุด

3.50 - 4.49 = มาก

2.50 - 3.49 = ปานกลาง

1.50 - 2.49 = น้อย

0 - 1.49 = น้อยที่สุด

6. ผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการและแนวทางแก้ไข ตามตารางที่ 4-9

ตารางที่ 4-9 ความคิดเห็นของผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการและแนวทางแก้ไข

ปัญหาอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
1. ขั้นตอนยุ่งยากและมีมากเกินไป	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทบทวนและปรับปรุงขั้นตอนการดำเนินงาน
2. ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และให้ความร่วมมือในโครงการพัฒนาฯ น้อย	ควรมีการอบรมเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ และความพร้อมในการดำเนินงาน
3. กลุ่มผู้นำชี้แจงการใช้งบประมาณ ทำให้ไม่ได้โครงการที่เป็นประโยชน์หรือตรงตามความต้องการอย่างแท้จริง	ห้ามไม่ให้ข้าราชการและผู้นำท้องถิ่นเป็นกรรมการในคณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชน
4. มีการทุจริตและแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากผู้มีอำนาจในขั้นตอนต่าง ๆ	มีการควบคุม และติดตามตรวจสอบโดยใกล้ชิด
5. โครงการยังไม่เกิดประโยชน์ และมีความยั่งยืนเท่าที่ควร	ควรอบรมให้ความรู้และแนวทางการดำเนินโครงการที่จะให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและยั่งยืน
6. จัดประชุมประชาคมได้ยาก เพราะไม่ได้รับความร่วมมือ	ประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจ และทบทวนเกณฑ์ที่จะใช้ในบางพื้นที่ ให้มีความยืดหยุ่นและเป็นไปได้มากขึ้น
7. สร้างความแตกแยกเนื่องจากความคิดต่างของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน	จัดให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และหารือเพื่อสร้างความร่วมมือในการดำเนินโครงการอย่างจริงจัง
8. การดำเนิน โครงการผิดขั้นตอนและผิดวัตถุประสงค์	ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับให้มีการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และขั้นตอนการดำเนินงานที่กำหนด
9. ขาดการติดตาม ตรวจสอบ ทำให้มีช่องทางการทุจริตมากขึ้น	จัดระบบติดตามโดยมีการจัดตั้งเครือข่ายภาคประชาชนช่วยดำเนินการสนับสนุน
10. งบประมาณไม่พอในการดำเนินโครงการพัฒนาที่ต้องการ	ต้องลำดับความเร่งด่วน และความสำคัญหรือความจำเป็นของแต่ละโครงการ เพราะงบประมาณการ

การวิเคราะห์ความคิดเห็น และทิศทางการพัฒนาโครงการ

การวิเคราะห์ความคิดเห็น

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชนแล้ว พบว่า

1. ทุกกลุ่มเห็นด้วยและสนับสนุนให้โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ดำเนินการต่อไป
2. ทุกกลุ่มเห็นว่าควรมีการจัดงบประมาณให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ความจำเป็น และสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ
3. กลุ่มผู้แทนโครงการต้องการความอิสระ และต้องการลดขั้นตอนการดำเนินการ เพื่อให้ได้งบประมาณรวดเร็ว โดยต้องการให้ส่วนราชการเป็นเพียงผู้สนับสนุน ขณะที่กลุ่มเจ้าหน้าที่เห็นด้วยกับขั้นตอนการดำเนินการที่ต้องรัดกุมและตรวจสอบได้ และต้องการให้เจ้าหน้าที่มีบทบาทในการติดตาม และให้ไปกำกับดูแลเพราะห่วงใยเรื่องการใช้งบประมาณของประชาชน ส่วนกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าควรลดขั้นตอนไม่ให้อยู่ยากซับซ้อน และเจ้าหน้าที่ไม่ควรเข้าไปมีบทบาทในการกำกับควบคุม จนครอบงำหรือชี้นำการดำเนินโครงการของประชาชน

กล่าวได้ว่าความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ และประชาชนหรือผู้แทนโครงการ จะเป็นไปตามบทบาทหน้าที่โดยต้องการให้ตนเองมีบทบาทหน้าที่สำคัญในโครงการ ซึ่งเมื่อนำความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิในฐานะคนกลางมาร่วมพิจารณาแล้ว จะพบว่าการดำเนินโครงการที่ควรจะเป็น คือการเปิดโอกาสและให้อิสระในการดำเนินการแก่ประชาชนให้มาก เจ้าหน้าที่ควรมีบทบาทเป็นเพียงผู้ติดตามสนับสนุนให้ประชาชนสามารถดำเนินโครงการได้ประสบผลสำเร็จเท่านั้น

4. กลุ่มเจ้าหน้าที่เห็นว่ากำหนดขนาด S, M, L ควรแยกย่อยไปถึง S1, S2, S3 และ XL เพราะเห็นว่าเป็นการกระจายไปตามจำนวนประชากรในหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรเพียง 50 คน (S1) ไม่ควรได้งบประมาณเท่ากับประชากร 500 คน (S) หรือประชากรมากกว่า 1,500 คน (XL) ควรได้งบประมาณมากกว่าประชากร 1,000 คน (L)

กลุ่มผู้แทนโครงการเห็นว่าขนาด S, M, L เพียง 3 ขนาดเหมาะสมแล้ว เพราะเห็นว่างบประมาณไม่ควรพิจารณาตามรายหัวอย่างเดียว ควรพิจารณาตามขนาดหมู่บ้านและระยะใกล้ไกลในการเดินทางด้วย โดยผู้แทนโครงการเห็นว่า หมู่บ้านขนาดเล็กที่มีประชากร 50 คน (S1) ควรได้รับงบประมาณเท่ากับหมู่บ้านเล็กที่มีประชากร 500 คน (S) เพราะต้องใช้งบประมาณเพื่อพัฒนาพื้นที่ของหมู่บ้านในขนาดใกล้เคียงกัน

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นในโน้มนำไปยังทางเจ้าหน้าที่ โดยเห็นว่าควรจัดขนาดหมู่บ้าน/ชุมชนให้เหมาะสมกับประชากร แต่ก็ไม่ควรข้อยเกินไป โดยเห็นด้วยที่จะจัดขนาดหมู่บ้าน/ชุมชนเป็น S1, S, M, L และ XL หรือ S, M, L มากกว่าที่จะแยกย่อยเป็น 7 ขนาด คือ S1, S2, S3, S, M, L และ XL

5. ทั้ง 3 กลุ่ม เห็นพ้องเรื่องเกณฑ์การทำประชาคม ที่ทำให้ประชาชนสามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยยังคงแสดงความเป็นส่วนใหญ่ของจำนวนประชาชนได้ ดังนั้น ทั้ง 3 กลุ่ม จึงเห็นพ้องให้เกณฑ์การทำประชาคมอยู่ที่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชนทั้งหมด

6. ภายในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และภายในกลุ่มเจ้าหน้าที่ ยังแยกความคิดเห็นเป็น 2 ฝ่าย ในเรื่องการเสนอโครงการ โดยฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรให้ประชาชนเสนอโครงการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบพิจารณา เพื่อจัดสรรงบประมาณไปตามจำนวนโครงการที่เหมาะสม ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ควรจัดงบประมาณเต็มตามขนาดของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนพิจารณาจัดทำโครงการตามความเหมาะสมของงบประมาณที่ได้รับ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่ากลุ่มประชาชนหรือกลุ่มผู้แทนโครงการจะเห็นด้วยกับฝ่ายที่ 2 นี้

ดังนั้น การดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนที่ผ่านมามีการใช้ทั้ง 2 แบบ แล้วแต่ฝ่ายที่กำหนดแนวทางการดำเนินโครงการจะมีความเชื่อมั่นโน้มนำไปยังอยู่กับฝ่ายใดดังกล่าวข้างต้น

ทางออกที่ดูเหมือนว่าจะเป็นที่พอรับได้ของทุกฝ่ายใน 3 กลุ่ม ก็คือ การจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนโดยตรงเต็มจำนวน โดยไม่ต้องพิจารณาโครงการก่อน แต่ต้องมีการกำหนดกรอบและทิศทางการใช้งบประมาณของหมู่บ้าน/ชุมชนให้ชัดเจนว่าจะใช้งบประมาณที่ได้รับไปในเรื่องใดได้บ้าง และห้ามไม่ให้ใช้งบประมาณไปในเรื่องใดให้ชัดเจนมากที่สุด

7. ทั้ง 3 กลุ่มเห็นพ้องว่า ควรมีการต่อยอดการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนของแต่ละพื้นที่ โดยควรเชื่อมโยงประสานให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทสนับสนุนและขยายผลการดำเนินโครงการในพื้นที่มากขึ้น

8. กลุ่มประธานหรือผู้แทนกรรมการโครงการต้องการให้ดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) ทุกปี คือจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป็นรายปี โดยกลุ่มเจ้าหน้าที่มีความเห็นด้วยโน้มนำไปยังทางกลุ่มผู้แทนโครงการ

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิให้ความสำคัญกับผลที่ได้รับจากการประเมินโครงการ ดังนั้นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจะมีความเห็นไม่ติดขัดกับงบประมาณรายปี แต่มีความเห็นด้วยกับการจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน เป็นรอบ โดยแต่ละรอบต้องมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานให้

เรียบร้อยแล้ว แล้วจึงจะพิจารณาจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน ในรอบต่อไป ซึ่งอาจจะเป็นทุก 2 ปี หรือ 3 ปี ก็ได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่บางส่วนจะมีความเห็นเช่นเดียวกับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

9. ทั้ง 3 กลุ่ม เห็นพ้องให้มีการติดตามและคัดเลือก โครงการหมู่บ้าน/ชุมชนที่ประสบความสำเร็จเพื่อมอบรางวัล ทั้งนี้ เพื่อให้กำลังใจกับหมู่บ้าน/ชุมชนที่กระทำความดี และมีผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งจะได้จูงใจให้หมู่บ้าน/ชุมชน อื่นดำเนินการตาม โดยเจ้าหน้าที่และผู้ทรงคุณวุฒิบางส่วนเห็นด้วยกับแนวทางส่งเสริมการทำความดี โดยเน้นในจัดงบประมาณเพิ่มเติมให้หมู่บ้าน/ชุมชนที่ประสบความสำเร็จตามแนวทาง “ทำดีมีให้อีก” ซึ่งกลุ่มผู้แทน โครงการก็สนับสนุน เพราะเห็นว่าจะเป็นแรงกระตุ้นให้หมู่บ้าน/ชุมชน เห็นความสำคัญและร่วมมือร่วมใจแบ่งปันกันทำความดีมากขึ้น

10. ทั้ง 3 กลุ่ม เห็นพ้องที่จะให้มีการศึกษาและถอดบทเรียน โครงการหมู่บ้าน/ชุมชนที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นตัวอย่างให้หมู่บ้าน/ชุมชนอื่น ได้ศึกษาและมีแนวทางดำเนินการ โครงการให้เกิดประโยชน์กับประชาชน และหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น

11. ทั้ง 3 กลุ่มเห็นพ้องให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน ได้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินโครงการ โดยการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมด้วยการจัดอบรมให้ความรู้ในการจัดทำโครงการแก่คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มเห็นประโยชน์ของการอบรมเตรียมความพร้อมว่าจะทำให้การใช้งบประมาณเป็นไปตามทิศทางและเป้าหมาย และเป็นประโยชน์ต่อประชาชน หมู่บ้าน/ชุมชน และประเทศชาติมากที่สุด

12. กลุ่มผู้แทนโครงการ และกลุ่มเจ้าหน้าที่บางส่วนเห็นด้วยกับการเพิ่มงบประมาณโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน ให้กับบางพื้นที่เป็นกรณีพิเศษ เช่น เพิ่มงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนในพื้นที่พิเศษ เช่น พื้นที่ในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้น แต่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและกลุ่มเจ้าหน้าที่บางส่วนยังไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่างบประมาณที่ใช้ในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นเพียงส่วนหนึ่งของงบประมาณในการพัฒนา โดยจัดไว้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน/ชุมชนในระดับหนึ่ง ไม่ใช่มุ่งจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนให้ได้มากที่สุด

ทิศทางการพัฒนาโครงการ

จากความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้แทน โครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน สามารถวิเคราะห์ทิศทางการพัฒนาโครงการได้ดังนี้

1. การจัดงบประมาณให้ภาคประชาชน เช่น หมู่บ้าน/ชุมชนโดยตรง เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์และตรงความต้องการของประชาชน แต่ต้องปรับปรุง กระบวนการ ขั้นตอน ไม่ให้ยุ่งยาก

ซับซ้อน โดยต้องเป็นกระบวนการขั้นตอนที่กระชับสามารถจัดงบประมาณไปถึงภาคประชาชนได้โดยเร็ว

2. ควรต้องมีการกำหนดกรอบและหลักเกณฑ์การใช้งบประมาณให้ชัดเจน เช่น หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถนำงบประมาณ ไปใช้ในเรื่องใดและกิจกรรมใดได้บ้าง หรือห้ามใช้ในเรื่องใด กิจกรรมใด ทั้งนี้เพื่อทำให้งบประมาณเป็นประโยชน์กับหมู่บ้าน/ชุมชน ตามนโยบายที่รัฐบาลกำหนดโดยแท้จริง

3. จะต้องมีการอบรมระดับความรู้ ความเข้าใจและเตรียมความพร้อมให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป้าหมาย ก่อนจัดงบประมาณลงไป ทั้งนี้เพื่อลดความขัดแย้งช่วยทำให้การคิดและบริหารจัดการโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ควรเชื่อมโยงประสานให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมสนับสนุนโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถต่อยอดโครงการที่ประชาชนแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนดำเนินการมีความต่อเนื่อง และเป็นประโยชน์ต่อการสร้างศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนตามต้องการ

5. ภาคราชการรวมทั้งผู้บริหารส่วนท้องถิ่นควรทำหน้าที่สนับสนุน และติดตามแก้ไข ปัญหาให้โครงการของหมู่บ้าน/ชุมชนประสบความสำเร็จ โดยต้องระมัดระวังบทบาทไม่ให้ไปครอบงำ ชี้นำ หรือควบคุมความคิด หรือการตัดสินใจของประชาชนจะไม่เกิดการพัฒนาที่พึ่งตนเองได้ในที่สุด

6. ต้องมีฐานข้อมูลโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้เพื่อใช้ประโยชน์ในการติดตามในการดำเนินโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น และสามารถเชื่อมโยงประสานให้แต่ละโครงการได้เอื้ออำนวยสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้โครงการทุกหมู่บ้าน/ชุมชนดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ควรมีการศึกษาและคัดเลือกโครงการตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาถอดเป็นบทเรียนให้ทุกฝ่ายได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์และพัฒนาโครงการต่อไป ซึ่งถ้ามีการให้รางวัลแก่โครงการที่ประสบผลสำเร็จด้วยแล้วก็จะยิ่งกระตุ้นและจูงใจให้หมู่บ้าน/ชุมชนพยายามที่จะคัดเลือกโครงการดี ๆ และพยายามที่จะดำเนินโครงการนั้น ๆ ให้ประสบความสำเร็จ และเป็นประโยชน์กับหมู่บ้าน/ชุมชนมากที่สุด

8. ต้องมีการติดตามและประเมินผลโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้โครงการของหมู่บ้าน/ชุมชนพัฒนาอย่างมีคุณภาพ โดยการกำหนดตัวชี้วัดที่จะส่งเสริมการพัฒนาโครงการให้เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ที่กำหนด

9. การจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนยังควรต้องคำนึงถึงจำนวนประชากร เพื่อความเป็นธรรมของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนแต่นอกจากจะพิจารณาจากจำนวนประชากรแล้วควรต้อง

คำนึงถึงสภาพพื้นที่ เส้นทางคมนาคมตลอดจนสภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน รวมทั้งนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดงบประมาณเป็นไปด้วยความเหมาะสม สอดคล้องกับการนำไปใช้และสภาพความเป็นจริงในทุกด้าน

10. มีแนวโน้มที่จะมีการประสานเชื่อมโยงร่วมกันทำโครงการระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชนโดยจะเป็นโครงการระดับตำบล ซึ่งนอกจากจะขยายความร่วมมือในวงกว้างมากขึ้นแล้ว ยังจะทำให้โครงการมีประโยชน์กับประชาชนและพื้นที่อย่างคุ้มค่ามากขึ้น

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนสามารถสรุปได้ ดังนี้

ผลการดำเนินโครงการ

1. ในปี พ.ศ. 2555 และ 2556 ได้มีการจัดสรรโอนเงินงบประมาณให้หมู่บ้านและชุมชนอย่างต่อเนื่อง จำนวน 81,498 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 99.44 ของเป้าหมายทั้งหมด (เป้าหมายทั่วประเทศ 86,297 แห่ง) เป็นเงิน 30,794.60 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 95.35 ของวงเงินงบประมาณที่ได้รับ (งบประมาณที่ได้รับจำนวน 32,997,400,000 บาท)

2. สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการ ได้มีการติดตามเพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ยังไม่สามารถรับงบประมาณได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องจัดประชาคมไม่ได้และจำนวนครัวเรือนไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ เป็นต้น

3. ได้มีการติดตามและรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผลการดำเนินโครงการของหมู่บ้านและชุมชนทุกหมู่บ้านและชุมชน ซึ่งขณะนี้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานจากหมู่บ้านและชุมชนแล้ว จำนวน 63,892 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 78.4 ของหมู่บ้านและชุมชน ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณแล้ว จำนวน 81,498 แห่ง ทั่วประเทศ

4. สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติได้นำข้อมูลจากหมู่บ้านและชุมชน จำนวน 63,892 แห่ง มาประมวลผลแล้วได้ผลเบื้องต้น ดังนี้

4.1 หมู่บ้านและชุมชนได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการตามงบประมาณที่ได้รับไปแล้ว ได้แก่ เครื่องมือ/เครื่องจักร/อุปกรณ์ เพื่อการผลิตและการบริการ สิ่งปลูกสร้างเพื่อประกอบอาชีพ การพัฒนาทักษะความรู้ฝีมือแรงงาน การลงทุนเพื่อการผลิต และทุนหมุนเวียนเพื่อประกอบอาชีพ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 88.9 ของงบประมาณที่ได้รับ

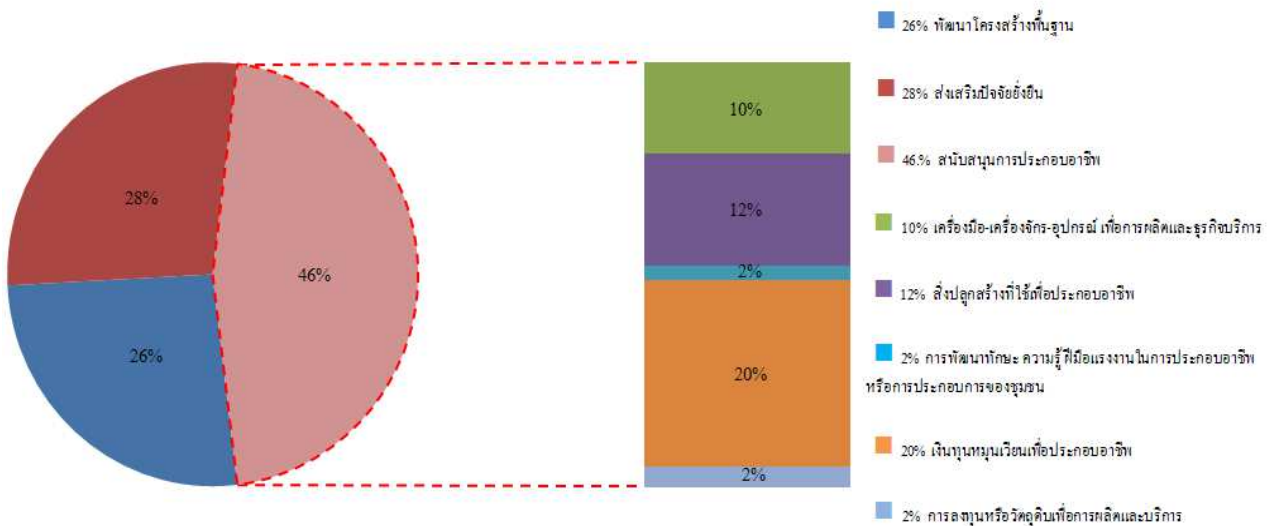
4.2 หมู่บ้านและชุมชนได้นำงบประมาณไปดำเนินกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ในด้านต่าง ๆ ดังแสดงตามภาพที่ 5-1

4.2.1 กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพ และการประกอบ การของหมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 46.17

4.2.2 กิจกรรมส่งเสริมปัจจัยยั่งยืนของหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ สิ่งแวดล้อม การศึกษา สวัสดิภาพและความปลอดภัย สวัสดิการชุมชน ศิลปวัฒนธรรม สุขภาพ สาธารณสุข และ ที่ดินสาธารณประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 27.76

4.2.3 กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ ไฟฟ้า แหล่งน้ำ การสื่อสาร การคมนาคม คิดเป็นร้อยละ 26.07

ภาพที่ 5-1 หมู่บ้านและชุมชนได้นำงบประมาณไปดำเนินกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ในด้านต่าง ๆ

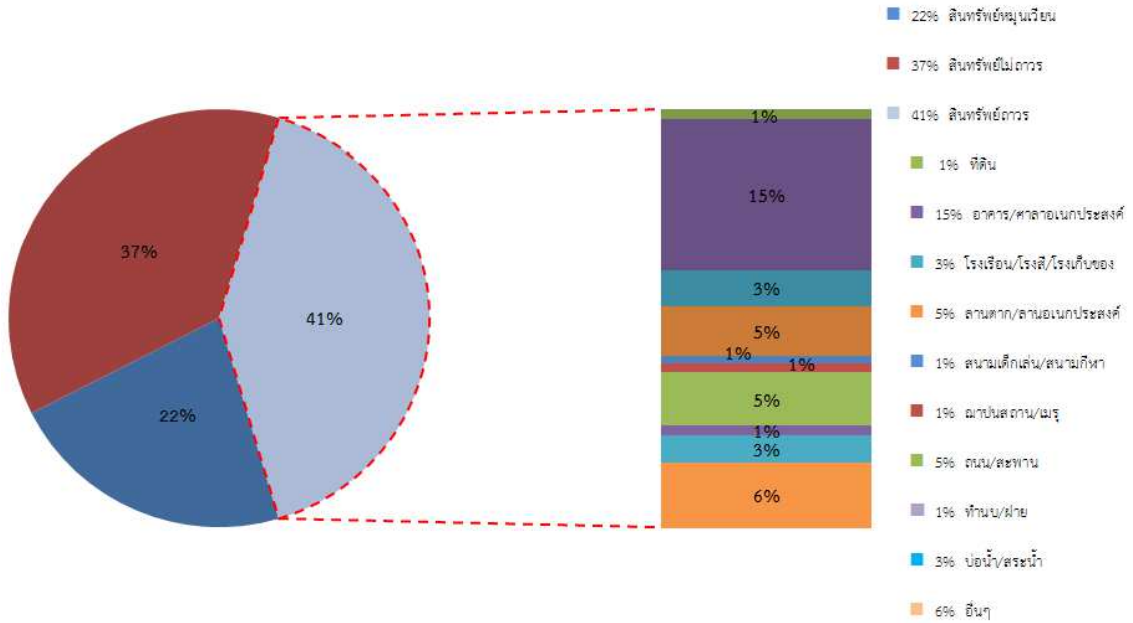
4.3 ได้สินทรัพย์เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม/โครงการของหมู่บ้านและชุมชน ในช่วง 6 เดือนแรก ดังแสดงตามภาพที่ 5-2

4.3.1 สินทรัพย์ถาวร เช่น สิ่งปลูกสร้าง ถนน สะพาน คิดเป็นร้อยละ 40.82 (มูลค่า 10,064,564,027 บาท)

4.3.2 สินทรัพย์ไม่ถาวร เช่น เครื่องจักร เครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 37.08 (มูลค่า 9,142,224,839 บาท)

4.3.3 สินทรัพย์หมุนเวียน เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปัจจัยการผลิต คิดเป็น ร้อยละ 21.11 (มูลค่า 5,451,308,480 บาท)

ภาพที่ 5-2 สินทรัพย์เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม/โครงการของหมู่บ้านและชุมชนในช่วง 6 เดือนแรก

4.4 หมู่บ้านและชุมชนมีมูลค่าทรัพย์สินเพิ่มขึ้นจากการดำเนินงานมากกว่าการใช้จ่ายตามงบประมาณที่ได้รับใน 6 เดือนแรก จำนวน 638,697,346 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.99 จากงบประมาณที่ใช้จ่ายทั้งหมด

5. ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนหรือผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชนแล้ว จำนวน 63,892 คน ได้ผลสรุป ดังนี้

5.1 ร้อยละ 97.26 เห็นควรให้มีการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

5.2 ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.37 เห็นควรให้จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนโดยตรงตามเกณฑ์ความพร้อมในการบริหารจัดการของหมู่บ้าน/ชุมชน แต่ละแห่ง มีเพียงร้อยละ 16.82 เห็นควรให้จัดสรรงบประมาณโดยพิจารณาจากโครงการที่หมู่บ้าน/ชุมชนเสนอขอรับการจัดสรร

5.3 ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.63 เห็นควรให้จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในปัจจุบัน คือ ขนาด S (ประชากรไม่เกิน 500 คน) จัดสรรให้ 300,000 บาท ขนาด M (ประชากร (500 - 1,000 คน) จัดสรรให้ 400,000 บาท และขนาด L (ประชากรตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป) จัดสรรให้ 500,000 บาท

5.4 ส่วนใหญ่ร้อยละ 87.23 - 97.42 เห็นด้วยกับแนวทางดำเนินงานของกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนในระดับมาก โดยเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่องการพิจารณากิจกรรม/โครงการโดยยึดหลักความถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ (ร้อยละ 97.42) รองลงมาคือ การกำหนดระเบียบวิธีข้อตกลงในการดำเนินงาน (ร้อยละ 96.63) และสมาชิกมากกว่าร้อยละ 50 ได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมและลงประชามติ (ร้อยละ 96.57) ซึ่งสามารถเรียงลำดับได้ ดังนี้

5.4.1 มีการพิจารณากำหนดกิจกรรม/โครงการโดยยึดหลักความถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ

5.4.2 มีการกำหนดระเบียบวิธีข้อตกลงในการดำเนินงาน

5.4.3 สมาชิกในชุมชนมากกว่าร้อยละ 50 ได้มีโอกาสในการเข้าร่วมประชุมแสดงประชามติ

5.4.4 เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในโครงการ

5.4.5 มีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน

5.4.6 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ

5.4.7 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ดูแลและติดตามประเมินผลโครงการ

5.4.8 มีสรุปรายงานผลการดำเนินงานตามขั้นตอนให้สมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับรู้อย่างทั่วถึง

5.4.9 มีการจัดระบบสนับสนุนงานที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน

5.4.10 คณะทำงานให้ความเคารพในความเห็นที่แตกต่างของสมาชิกในชุมชน

5.4.11 มีการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน โดยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยสะดวกและเข้าใจง่าย

5.4.12 คณะกรรมการตระหนักในสิทธิหน้าที่/สำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม

5.4.13 คณะกรรมการกล้ายอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตน

5.4.14 คณะกรรมการใส่ใจปัญหาสาธารณะของชุมชน และมีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา

5.4.15 มีระเบียบวาระในการชี้แจงข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกในชุมชนเป็นระยะ

5.4.16 มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยยึดหลักความประหยัด และคุ้มค่า

5.4.17 มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีความซื่อสัตย์
ประกอบอาชีพสุจริต

5.4.18 มีการรับข้อเสนอแนะ/ข้อร้องเรียนและได้ดำเนินการแก้ไขอย่างรวดเร็ว

5.4.19 การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยยึดหลัก
รักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

5.4.20 มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยยึดหลัก
สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ

5.5 ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนา
ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนในระดับมากที่สุด รองลงมาคือระดับมาก โดยพิจารณาจาก
ค่า Mean และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วจะอยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับข้อที่ได้รับความ
คิดเห็นด้วยมากที่สุด ตามการวิเคราะห์ค่า Mean และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้แก่ การเปิดบัญชี
เงินฝากโดยธนาคาร เกณฑ์องค์ประชุมประชาคมที่ต้องมีผู้แทนครัวเรือนในชุมชนเข้าร่วมประชุม
ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ซึ่งแสดงความคิดเห็นตามลำดับได้ ดังนี้

5.5.1 เกณฑ์องค์ประชุมประชาคมที่ต้องมีผู้แทนครัวเรือนในชุมชนเข้าร่วม
ประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50

5.5.2 การให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ จัดประชุมประชาคมเพื่อ
คัดเลือกคณะกรรมการ SML

5.5.3 จำนวนคณะกรรมการ SML ของหมู่บ้าน(S = 9-11 คน, M = 11-13 คน,
L = 13-15 คน)

5.5.4 วาระการทำงานของคณะกรรมการ SML (2 ปี)

5.5.5 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชี

5.5.6 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ

5.5.7 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้าง

5.5.8 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบและประเมินผลโครงการ

5.5.9 การเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารโดยคณะกรรมการ

5.5.10 การมีผู้สังเกตการณ์การประชุมประชาคมโดยผู้แทนของอำเภอ/เทศบาล

5.5.11 การยื่นเอกสารคำขอรับการจัดสรรงบประมาณที่อำเภอ/เทศบาล

5.5.12 การแจ้งผลการจัดสรรงบประมาณ

5.5.13 การเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารโดยผ่านความเห็นชอบของอำเภอ

5.5.14 การจัดทำบัญชีตามระเบียบฯ

- 5.5.15 การดำเนินโครงการ
- 5.5.16 การจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบฯ
- 5.5.17 การตรวจสอบและประเมินโครงการ
- 5.5.18 การรายงานผลการดำเนินงาน
- 5.5.19 ระเบียบฯที่ใช้ในการดำเนินงาน
- 5.5.20 จำนวนงบประมาณที่ได้รับ

5.6 ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับผลการดำเนินโครงการที่เกิดขึ้นในระดับมากถึงมากที่สุดในทุกมิติ โดยเห็นด้วยกับผลที่ทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ ในระดับคะแนนมากที่สุดในมิติการเรียนรู้ เห็นด้วยกับผลที่ทำให้เกิดการเคารพผู้อาวุโส ในระดับคะแนนมากที่สุดในมิติทางสังคมวัฒนธรรม เห็นด้วยกับผลที่ทำให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนประกอบอาชีพดีขึ้น ในระดับคะแนนมากที่สุดในมิติทางเศรษฐกิจ เห็นด้วยกับผลที่ทำให้มีความเข้าใจในความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ในระดับคะแนนมากที่สุดในมิติทางการมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาธิปไตย และเห็นด้วยกับผลที่ทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ในระดับคะแนนมากที่สุดในมิติด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถเรียงลำดับตามความคิดเห็นได้ ดังนี้

- 5.6.1 มิติการเรียนรู้
 - 5.6.1.1 มีจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ
 - 5.6.1.2 มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาของหมู่บ้านตนเอง
 - 5.6.1.3 รู้จักวิธีการดำเนินโครงการ
 - 5.6.1.4 มีการปรับตัวในการแก้ปัญหา/สามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่าเดิม
 - 5.6.1.5 มีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

อื่น ๆ เพิ่มขึ้น

- 5.6.2 มิติทางสังคมวัฒนธรรม
 - 5.6.2.1 มีความเคารพต่อผู้อาวุโส
 - 5.6.2.2 มีการธำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม
 - 5.6.2.3 มีความผูกพันเอื้ออาทร/ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
 - 5.6.2.4 มีความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์
 - 5.6.2.5 มีการติดต่อสื่อสารกัน
- 5.6.3 มิติทางเศรษฐกิจ
 - 5.6.3.1 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ประกอบอาชีพได้ดีขึ้น

- 5.6.3.2 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีการบริหารจัดการเงินดีขึ้น
- 5.6.3.3 หมู่บ้าน/ชุมชน มีทรัพย์สินมากขึ้น
- 5.6.3.4 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้น/รายจ่ายลดลง
- 5.6.3.5 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีเงินออมมากขึ้น
- 5.6.3.6 หมู่บ้าน/ชุมชน มีประชาชนที่ยากจนลดลง
- 5.6.4 มติการมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาธิปไตย
 - 5.6.4.1 มีความเข้าใจในความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น
 - 5.6.4.2 มีความพร้อมในการบริหารงบประมาณด้วยตนเองมากขึ้น
 - 5.6.4.3 มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเอง
 - 5.6.4.4 เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองมากขึ้น
 - 5.6.4.5 มีความเป็นผู้นำมากขึ้น
- 5.6.5 มิติด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 5.6.5.1 หมู่บ้าน/ชุมชน มีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น
 - 5.6.5.2 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
 - 5.6.5.3 หมู่บ้าน/ชุมชน มีการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 5.6.5.4 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน รู้จักและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

5.7 ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับผลการเปลี่ยนแปลงหลังจากการดำเนินโครงการในระดับมาก โดยเห็นด้วยมากที่สุดกับผลที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือ การสร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านและการติดต่อสื่อสารพูดคุยกันในหมู่บ้าน/ชุมชน มากขึ้น ซึ่งเรียงลำดับตามความคิดเห็นได้ ดังนี้

- 5.7.1 ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น
- 5.7.2 มีความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านมากขึ้น
- 5.7.3 มีการสื่อสารพูดคุยของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น
- 5.7.4 การพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้าน
- 5.7.5 สามารถแก้ไขและพัฒนาชุมชน ได้ดีขึ้น
- 5.7.6 รู้จักกฎระเบียบ ข้อบังคับใหม่ในชุมชน
- 5.7.7 มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- 5.7.8 สามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น
- 5.7.9 มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน/ชุมชน

- 5.7.10 มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายมากขึ้น
- 5.7.11 มีการรักษาสีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมากขึ้น
- 5.7.12 คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น
- 5.7.13 คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีความเป็นผู้นำมากขึ้น
- 5.7.14 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
- 5.7.15 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายจ่ายลดลง

5.8 ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับผลที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการดำเนินโครงการในระดับมาก โดยเห็นด้วยมากที่สุดกับผลที่ทำให้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีบริหารงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม/โครงการ และแนวทางการทำงานร่วมกัน ซึ่งสามารถเรียงลำดับตามความคิดเห็นได้ ดังนี้

- 5.8.1 วิธีบริหารงานโปร่งใส/ ตรวจสอบได้
- 5.8.2 การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการ
- 5.8.3 แนวทางในการทำงานร่วมกัน
- 5.8.4 การพิจารณาปัญหา/ความต้องการ
- 5.8.5 การคิดริเริ่มเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนด้วยตนเอง
- 5.8.6 การจัดประชุมประชาคม
- 5.8.7 การบริหารและควบคุมงาน
- 5.8.8 การจัดซื้อจัดจ้าง
- 5.8.9 สิทธิและบทบาทที่ได้รับ
- 5.8.10 การกำหนดวิธีการดำเนินงาน
- 5.8.11 การรายงานผลการดำเนินงาน
- 5.8.12 การจัดทำบัญชี

5.9 ส่วนน้อยได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการดำเนินโครงการ โดยจะให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในขั้นตอนดำเนินงานตามระเบียบ ความยากในการจัดประชุมประชาคมและการขอความร่วมมือจากประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน และการทุจริตเนื่องจากกลุ่มผู้นำหรือกลุ่มผู้มีอำนาจในขั้นตอนต่าง ๆ

6. ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 174 คน แต่ได้คำตอบที่สมบูรณ์เพื่อการวิเคราะห์ ได้จำนวน 173 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 63.59) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 79.19) อายุระหว่าง 31-40 ปี (ร้อยละ 60.69) และรายได้ระหว่าง 20,001-30,000 บาท (ร้อยละ 64.74) โดยผลการวิเคราะห์สรุปได้ ดังนี้

6.1 ร้อยละ 100 เห็นควรให้มีการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนต่อไป

6.2 ส่วนใหญ่ร้อยละ 82.66 เห็นควรให้จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน โดยตรงตามเกณฑ์ความพร้อมในการบริหารจัดการของหมู่บ้าน/ชุมชน แต่ละแห่งมีเพียงร้อยละ 17.34 ที่เห็นควรให้จัดสรรงบประมาณโดยพิจารณาจากโครงการที่หมู่บ้าน/ชุมชนเสนอขอรับการ จัดสรร

6.3 ส่วนใหญ่ร้อยละ 57.80 เห็นควรให้จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในปัจจุบัน คือ ขนาด S (ประชากรไม่เกิน 500 คน) จัดสรรให้ 300,000 บาท ขนาด M (ประชากร 500-1,000 คน) จัดสรรให้ 400,000 บาท และขนาด L (ประชากรตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป) จัดสรรให้ 500,000 บาท

6.4 ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อกำหนด และขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนในระดับมาก โดยเห็นด้วยมากที่สุดกับการที่ให้คณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชนเปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคาร รองลงมา คือ เห็นด้วยกับการกำหนด ผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชี และเกณฑ์องค์ประชุมประชาคมต้องมีผู้แทนครัวเรือน ในชุมชนเข้าร่วมประชุม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ซึ่งสามารถเรียงลำดับตามความคิดเห็นได้ ดังนี้

6.4.1 การเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารโดยคณะกรรมการ

6.4.2 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชี

6.4.3 เกณฑ์องค์ประชุมประชาคมที่ต้องมีผู้แทนครัวเรือนในชุมชน เข้าร่วม ประชุม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50

6.4.4 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบและประเมินผล โครงการ

6.4.5 การให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ จัดประชุมประชาคมเพื่อ คัดเลือก คณะกรรมการ SML

6.4.6 จำนวนคณะกรรมการ SML ของหมู่บ้าน (S = 9 - 11 คน, M = 11 - 13 คน, L = 13 - 15 คน)

6.4.7 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ

6.4.8 การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้าง

6.4.9 การจัดทำบัญชีตามระเบียบฯ

6.4.10 จำนวนงบประมาณที่ได้รับการเหมาะสมของข้อกำหนดและ ขั้นตอนการดำเนินงาน

- 6.4.11 ระเบียบฯที่ใช้ในการดำเนินงาน
- 6.4.12 การมีผู้สังเกตการณ์การประชุมประชาคมโดยผู้แทนของอำเภอ/เทศบาล
- 6.4.13 การจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบฯ
- 6.4.14 การตรวจสอบและประเมินโครงการ
- 6.4.15 การรายงานผลการดำเนินงาน
- 6.4.16 วาระการทำงานของคณะกรรมการ SML (2 ปี)
- 6.4.17 การแจ้งผลการจัดสรรงบประมาณ
- 6.4.18 การดำเนินโครงการ
- 6.4.19 การยื่นเอกสารคำขอรับการจัดสรรงบประมาณที่อำเภอ/เทศบาล
- 6.4.20 การเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารโดยผ่านความเห็นชอบของอำเภอ
- 6.5 ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับผลที่ได้จากการดำเนินโครงการในระดับมาก ในทุกมิติ โดยสามารถเรียงลำดับตามความคิดเห็นได้ ดังนี้
 - 6.5.1 มิติการเรียนรู้
 - 6.5.1.1 สามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น
 - 6.5.1.2 สามารถแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนได้ดีขึ้น
 - 6.5.1.3 มีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง/มีกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น
 - 6.5.1.4 มีจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ
 - 6.5.2 มิติทางสังคมและวัฒนธรรม
 - 6.5.2.1 มีการสื่อสารพูดคุยของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น
 - 6.5.2.2 มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
 - 6.5.2.3 มีการร่วมกลุ่มเป็นเครือข่ายมากขึ้น
 - 6.5.2.4 มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน/ชุมชน
 - 6.5.2.5 มีความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านมากขึ้น
 - 6.5.3 มิติทางเศรษฐกิจ
 - 6.5.3.1 หมู่บ้าน/ชุมชน มีทรัพย์สินมากขึ้น
 - 6.5.3.2 การประกอบอาชีพของคนในชุมชนดีขึ้น
 - 6.5.3.3 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
 - 6.5.3.4 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายจ่ายลดลง

6.5.4 มติการมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาธิปไตย

6.5.4.1 มีการพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้านมากขึ้น

6.5.4.2 มีการพัฒนาความเป็นผู้นำมากขึ้น

6.5.4.3 รู้จักกฎระเบียบ ข้อบังคับใหม่ในชุมชน

6.5.4.4 มีความพร้อมในการบริหารงบประมาณด้วยตนเองมากขึ้น

6.5.5 มติด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6.5.5.1 มีการใช้ประโยชน์/ดูแล ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมมากขึ้น

6.5.5.2 มีการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น

6.5.5.3 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น

6.5.5.4 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน รู้จักและตระหนักถึงความสำคัญ

ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

6.6 เจ้าหน้าที่ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคและเสนอแนวทางแก้ไขได้อย่างดี โดยส่วนใหญ่กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคเนื่องจากการดำเนินงานตามระเบียบ การเชื่อมประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของ สทบ. และกระบวนการดำเนินงานของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยให้แนวทางแก้ไข ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สทบ.ควรรับไปพิจารณาดำเนินการปรับปรุงแก้ไข เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการต่อไป

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

จากความคิดเห็นที่ได้จากการสอบถามผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขโดยสรุป ตามตารางที่ 5-1

ตารางที่ 5-1 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขที่ได้จากความคิดเห็นของผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้ทรงคุณวุฒิ

ปัญหาอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
1. การที่ไม่สามารถดำเนินการตามระเบียบ ฯ	1.1 ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในระเบียบ ฯ และการนำไปปฏิบัติ 1.2 พิจารณาทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น 1.3 ติดตามเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปตามที่ระเบียบ ฯ กำหนด

ตารางที่ 5-1 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
2. แนวทางปฏิบัติไม่ชัดเจน ทำให้มีการตีความและนำไปปฏิบัติแตกต่างกัน	2.1 ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและซักซ้อมแนวทางปฏิบัติให้ชัดเจน 2.2 จัดทำคู่มือการปฏิบัติ ให้ผู้เกี่ยวข้องใช้ในการปฏิบัติงาน
3. การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีน้อยเกินไปทำให้ขาดการสนับสนุนและช่วยเหลือติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง	3.1 หน่วยงานหลักต้องประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานภาคีอย่างต่อเนื่องและทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน
4. ประชาชนและเจ้าหน้าที่บางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในโครงการและแนวทางการดำเนินโครงการ	4.1 อบรมเพื่อสร้างความเข้าใจ และความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่ 4.2 จัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการ และเอกสารชี้แจงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
5. เจ้าหน้าที่ประสานงานและติดตามให้คำแนะนำปรึกษาในการดำเนินโครงการยังมีน้อย	5.1 หน่วยงานรับผิดชอบต้องบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ให้เหมาะสมกับปริมาณงานและกำหนดภาระงานให้เจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน 5.2 ควรใช้กระบวนการเครือข่ายภาคประชาชนสนับสนุนการดำเนินงาน
6. ขั้นตอนการดำเนินโครงการยุ่งยากสำหรับประชาชน และบางขั้นตอนมีการแทรกแซงจากผู้หวังผลประโยชน์	6.1 พิจารณา ทบทวน ปรับปรุง และแก้ไขการดำเนินโครงการในแต่ละขั้นตอนให้ง่าย กระชับ และมีความรวดเร็ว 6.2 วางมาตรการป้องกันผู้แสวงหาผลประโยชน์ และติดตามช่วยเหลือผู้ดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง
7. มีการทุจริตจากบุคคลในโครงการ และการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ บุคคลภายนอก	7.1 ติดตาม ตรวจสอบ และแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว 7.2 ดำเนินการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยมีเจ้าหน้าที่ด้านกฎหมายติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 5-1 (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
8. งบประมาณไม่พอดำเนินการ	8.1 ชี้แจงทำความเข้าใจแนวคิดและปรัชญา และอบรมให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการโครงการ และแนวทางการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ
9. การได้รับเงินช้าไม่ทันกับปัญหา และการดำเนินโครงการ	9.1 ทบทวน และเร่งรัดกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้รวดเร็วมีประสิทธิภาพ 9.2 สร้างฐานข้อมูล และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนประสิทธิภาพการดำเนินโครงการของหน่วยงาน
10. ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย และการดำเนินโครงการทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเชื่อมั่น และการดำเนินโครงการระยะยาว	10.1 จัดทำสรุป และข้อเสนอให้รัฐบาลพิจารณา กำหนดแนวทางการดำเนินโครงการให้ชัดเจน เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง

ในส่วนของแนวทางดำเนินการของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ที่ควรจะเป็นในอนาคต สามารถสรุปได้จากความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้แทนโครงการ ได้ดังนี้

1. ควรมีการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนโดยการจัดสรรงบประมาณโครงการให้หมู่บ้าน/ชุมชนต่อไปอย่างต่อเนื่อง แต่ควรมีกรอบการใช้เงิน และกรอบการจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนได้ชัดเจน และเป็นประโยชน์กับหมู่บ้าน/ชุมชน และการพัฒนาในภาพรวมมากที่สุด

2. งบประมาณที่จัดสรรควรเป็นไปตามความจำเป็นและความเหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยอาจมีการจัดงบประมาณเพิ่มให้ในบางพื้นที่เป็นกรณีพิเศษ แต่ต้องเป็นความจำเป็นและประโยชน์อย่างแท้จริง

3. การจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน ควรจัดตามขนาดเล็ก (S) กลาง (M) ใหญ่ (L) และใหญ่มาก (XL)

4. ควรต้องมีการทำประชาคมเพื่อเลือกคณะกรรมการโครงการ และพิจารณาเรื่องการจัดทำโครงการ ซึ่งเป็นการแสดงความพร้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนเกณฑ์ที่ควรใช้ในการทำประชาคม คือ จำนวนผู้แทนครัวเรือนอย่างน้อยร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด ประเด็นสำคัญคือ ควรต้องมีผู้แทนจากหน่วยงานตามที่หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินโครงการกำหนดเป็นผู้ร่วมสังเกตการณ์ เพื่อให้การดำเนินการมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

5. ควรต้องมีการกำหนดให้มีคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนทุกหมู่บ้านและชุมชนตามสัดส่วนของจำนวนประชาชนในแต่ละหมู่บ้านและชุมชนนั้น โดยคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนโดยจะต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบหรือคณะทำงานรับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนการเงินและบัญชี การจัดซื้อจัดจ้าง การจัดทำรายงาน และการติดตามประเมินผลโครงการที่ดำเนินการให้ชัดเจน และควรพิจารณาถึงสัดส่วนของชายและหญิงในการตั้งกรรมการในสัดส่วนใกล้เคียงกัน

6. ควรเชื่อมโยงการดำเนินงานโครงการกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการสนับสนุนและพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน ขัดแย้ง และสิ้นเปลืองงบประมาณโดยไม่คุ้มค่า

7. ควรกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นคณะกรรมการโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยจะต้องเน้นความเป็นคนไทย บรรลุนิติภาวะ และต้องอาศัยอยู่จริงในหมู่บ้าน/ชุมชนนั้น ๆ โดยข้าราชการหรือผู้บริหารส่วนท้องถิ่นไม่ควรร่วมเป็นคณะกรรมการ แต่อาจรับหน้าที่เป็นที่ปรึกษาได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

8. ควรมีการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล การดำเนินโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อจะได้มีแนวทางพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น และควรนำการติดตามและประเมินผลมาพิจารณาคัดเลือกและให้รางวัลกับหมู่บ้าน/ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินโครงการ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้หมู่บ้าน/ชุมชน ได้มุ่งการทำความคิดเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของตนอย่างเต็มที่

9. ควรมีการถอดบทเรียนความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อนำมาจัดทำเป็นบทเรียนสำหรับใช้ในการศึกษาเรียนรู้ และเผยแพร่เพื่อการขยายผลในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่พื้นที่ต่อไป

10. ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนในการต่อยอดและขยายผลโครงการที่ดีของหมู่บ้านและชุมชน

11. ควรมีการชักชวนความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ และอบรมให้ความรู้แก่หมู่บ้าน/ชุมชน ก่อนจัดงบประมาณลงไปให้ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ได้มีความรู้

ความเข้าใจในการดำเนินโครงการ และได้มีโอกาสช่วยคิดในการเลือกและวางแผนการดำเนินโครงการ ที่ต้องการและเหมาะสมกับหมู่บ้าน/ชุมชน ของตนเองอย่างแท้จริง

12. ควรมีการพิจารณาเรื่องการค้าเงินโครงการร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้เพื่อการดำเนินโครงการมีความคุ้มค่าและเป็นประโยชน์กว้างขวางยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรได้มีการติดตามผลสรุปของการดำเนินการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการอย่างสมบูรณ์ต่อไป ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปเสนอรัฐบาล เพื่อพิจารณากำหนดนโยบายหรือแนวทางดำเนินการที่เหมาะสมต่อไป

2. ควรได้นำข้อคิดจากการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน ไปพิจารณาในการกำหนดนโยบายงบประมาณภาคประชาชนโดยเฉพาะการจัดงบประมาณตรงให้กับหมู่บ้านและชุมชน ว่าควรจัดหรือไม่อย่างไร และมีแนวทางที่ควรดำเนินการให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนอย่างแท้จริงอย่างไร

3. ควรได้มีการศึกษาวิจัยถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน เพื่อจะได้นำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนต่อไปในอนาคต

4. ควรมีการจัดทำเอกสารผลงานการดำเนินโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนดีเด่น ซึ่งนอกจากจะเป็นการกระตุ้นและให้กำลังใจแก่หมู่บ้าน/ชุมชนที่กระทำความดีแล้วยังเป็นบทเรียนที่นำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปรับใช้หรือขยายผลในการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนต่อไป

5. หน่วยงานสำคัญ เช่น วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร อาจนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ประกอบการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อความมั่นคงของประเทศให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จต่อไป

6. ควรมีการจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนการใช้งบประมาณโครงการแต่ละพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะทำให้การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างคุ้มค่าและเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางแล้วยังเป็นการสร้างความสามัคคีและการร่วมคิดร่วมทำระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังในการพัฒนาภาคขึ้นด้วย

7. ควรมีการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการงบประมาณ รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาอาชีพ ทั้งนี้เพื่อการต่อยอดและการขยายผลโครงการให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและหมู่บ้าน/ชุมชนต่อไป

8. ควรมีการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ไปตามหมู่บ้าน/ชุมชน รวมทั้งการจัดประชุมสัมมนาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้แทนภาคเอกชน ผู้แทนภาคประชาชน และผู้แทนกรรมการ โครงการเพื่อระดมความคิดเห็นในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น

9. ควรพิจารณานำการดำเนินโครงการไปใช้สนับสนุนการดำเนินการเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ถ้าวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรมีโครงการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อความมั่นคงก็อาจกำหนดกรอบการดำเนินโครงการและงบประมาณของโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป้าหมายนำไปใช้ในการดำเนินการรองรับกระบวนการพัฒนาเพื่อความมั่นคงตามที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรกำหนด เป็นต้น

10. เนื่องจากทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ และผู้แทนโครงการเห็นพ้องกันในเรื่องผลของการดำเนินโครงการที่ทำให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการพัฒนา ดังนั้น จึงควรพิจารณานำแนวคิดและแนวทางการดำเนินโครงการไปสนับสนุนกระบวนการสร้างความสามัคคี และความสามัคคี ประองคองในหมู่บ้าน/ชุมชน และระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท.
กรุงเทพฯ : สภาคาทอликแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2530.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่ : สิริ
ลักษณ์การพิมพ์, 2547.
- ไพรัชน์ เตชะรินทร์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช, 2527.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการ
สำนักนายกรัฐมนตรี, 2526.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2531.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2545.
- สุคนทิพย์ เผยกลิ้น. ความคิดเห็นและบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
และปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย
ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.
- อคิน รพีพัฒน์. ปัญหาการพัฒนาชนบท : บทเรียนจากกรณียกบัตร โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำ
แม่กลอง. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.

วารสาร

สุพรรณิ ไชยอำพร. “แนวความคิดทางทฤษฎีและความพยายามพึ่งตนเองระดับบุคคล”, พัฒนบริหารศาสตร์. 4 ตุลาคม 2529. หน้า 26.

อมร นนทสุต. “ความเข้มแข็งของสังคมกับการส่งเสริมสุขภาพ”. วิชาการสาธารณสุข. (9), เมษายน-มิถุนายน 2543. หน้า 2.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

ธำรง เปรมปรีดี. “เทคโนโลยีเหมาะสมเพื่อการพัฒนาชนบท”. รายงานการวิจัย, สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

บุญส่ง กวยเงิน และพัฒน์ศักดิ์ กระจ่างน้อย. “โครงการติดตามผลการดำเนินงานโครงการประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. รายงานการวิจัย, สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (NICE) มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2552.

ประเชิญ เห่งยี่. “ปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง จังหวัดระยอง”. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2550.

ประพันธ์ แก้วเก้. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML): กรณีศึกษากิ่งอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.

ปรัชญา เวสารัชช. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท”. รายงานการวิจัย, สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

ภูมธรรม เวชยชัย. “การพึ่งตนเองในสังคมไทย: ทักษะและประสบการณ์นอกระบบราชการ”. รายงานการวิจัย, สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2530.

มานิชญ์ ฟูเหล็ก. “การศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของคณะทำงานของหมู่บ้านในการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 2550.

ศรีสุภางค์ ปิณฑานนท์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน: กรณีศึกษาโครงการจัดซื้อรถเกี่ยวข้าวของสองหมู่บ้านในตำบลอนขามัน

- อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550.
- คันสนีย์ นิจนานิช. “การมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาของคณะกรรมการการบริหาร กิจกรรมประปาหมู่บ้าน กรมอนามัย: กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์”. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- สัมพันธ์ อุปลา. “การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- ลำราญ หาญประเสริฐ. “การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานประถมศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- อนันต์ เกตุวงศ์. “ผลกระทบของการพัฒนา”. รายงานการวิจัย, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.
- อรรถพล กสิรัตน์. “ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพ ของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML): กรณีศึกษาชุมชนบ้านดั่ง เทศบาลเมืองพระประแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการโครงการและการประเมินโครงการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550.
- อรสา เตตวิวัฒน์ และคณะ. “ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)”. รายงานผลการวิจัย, สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (NICE) มหาวิทยาลัยนเรศวรและสถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย (Nodes), 2550.
- อรุณี อ่อนสวัสดิ์ และคณะ. “โครงการประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของ หมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ 2551”. รายงานผลการวิจัย, สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (NICE) มหาวิทยาลัยนเรศวรและสถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย (Nodes), 2552.
- โอวาท สุทธารักษ์. “บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน โดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงาน. “โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)”. เอกสารสำนักงาน.

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. “องค์กรเพื่อการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท”. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการพึ่งตนเองในชนบทที่สวน เกษตร สาธารณสุข เศรษฐกิจ ณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 17 สิงหาคม 2530.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) พ.ศ. 2548”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/servopin/files/repssml48.pdf>, 2557.

ภาคผนวก

ผนวก ก

โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML)

หลักการและเหตุผล

ตามที่รัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนโดยจัดสรรงบประมาณเข้ากองทุนพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นจำนวนเงิน ๓๐๐,๐๐๐.- ,๕๐๐,๐๐๐.- และ ๕๐๐,๐๐๐.- บาทตามลำดับขนาดของหมู่บ้าน เพื่อให้หมู่บ้านบริหารจัดการกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

และการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาประชาธิปไตย คือ การจัดงบประมาณโดยตรง เพื่อประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนนำไปแก้ไขปัญหาส่วนรวมในการดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพ โดยประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง ยังผลให้หมู่บ้าน/ชุมชนได้มีโอกาสคิด วิเคราะห์ปัญหา ส่วนใดเป็นส่วนรวม ส่วนใดเป็นส่วนบุคคล และจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง จากนั้นร่วมกันกำหนดการใช้งบประมาณอย่างเหมาะสมและพอเพียง

ประกอบกับมาตรา ๕ (๕) และมาตรา ๑๑ (๕) แห่งพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๗ มีวัตถุประสงค์ให้กองทุนหมู่บ้านเป็นศูนย์การแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพิ่มศักยภาพการหารายได้ ลดรายจ่ายและสร้างโอกาสในอาชีพอย่างยั่งยืน ตลอดจนการสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการหรือประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

ดังนั้นจึงเห็นควรให้มีการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน(SML) โดยกลไกการขับเคลื่อนของ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานภาคีทุกภาคส่วน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด-ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวมร่วมกันที่ทุกส่วน/ฝ่ายในระดับหมู่บ้าน/ชุมชนต่างยอมรับและร่วมมือกันอย่างฉันทานุมัติ
๒. เพื่อส่งเสริมการเพิ่มรายได้ การขยายโอกาสและการพัฒนาอาชีพให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
๓. เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพของประชาชนเพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน
๔. สร้างโอกาสและส่งเสริมภาวะการเป็นผู้นำให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
๕. เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
๖. ส่งเสริมกระบวนการร่วมคิด-ร่วมทำ เพื่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและการร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวม
๗. เพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณ/ดำเนินการกิจกรรมร่วมกันที่ยึดหลักการบริหารแบบตรงไปตรงมา โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และความมีอยู่จริงของเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล
๘. เพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายการดำเนินการ

๑. เป้าหมายเชิงนโยบาย

- ๑) เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม(ร่วมคิด-ร่วมทำ) ตามระบอบประชาธิปไตย
- ๒) เพื่อกระจายงบประมาณและอำนาจในการบริหารงบประมาณสู่ท้องถิ่น(หมู่บ้าน/ชุมชน) เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ของส่วนรวมของตนเองได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพแบบบูรณาการ
- ๓) เพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้านให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน
- ๔) เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและนำไปสู่การปฏิบัติในการสร้างปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวม
- ๕) เพื่อพัฒนารูปแบบและระบบในการเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนเพื่อรองรับการกระจายอำนาจปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. เป้าหมายเชิงพื้นที่

- ๑) หมู่บ้านขนาดเล็ก (S) มีประชากรไม่เกิน ๕๐๐ คน จำนวน ๓๔,๘๑๕ แห่ง
- ๒) หมู่บ้านขนาดกลาง (M) มีประชากรตั้งแต่ ๕๐๑-๑,๐๐๐ คน จำนวน ๓๘,๘๙๖ แห่ง
- ๓) หมู่บ้านขนาดใหญ่ (L) มีประชากรตั้งแต่ ๑,๐๐๑ คน ขึ้นไป จำนวน ๑๒,๕๘๙ แห่ง

รวมหมู่บ้าน/ชุมชนทั้งสิ้น จำนวน ๘๖,๓๐๐ แห่ง

ระยะเวลาการดำเนินการ

๑. ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕ จำนวน ๔๓,๑๕๐ แห่ง
๒. ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖ จำนวน ๔๓,๑๕๐ แห่ง

หน่วยงานรับผิดชอบ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยคณะกรรมการดำเนินงานโครงการ และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) รับผิดชอบดำเนินการโดยมีกระทรวงมหาดไทย สถาบันการเงิน และสถาบันการศึกษา ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ

งบประมาณ

๑. งบประมาณสนับสนุนให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน จำนวน ๓๒,๒๙๗,๔๐๐,๐๐๐ บาท โดยมีประมาณการค่าใช้จ่าย ดังนี้

- ๑) หมู่บ้านขนาดเล็ก (S) จำนวน ๓๔,๘๑๕ แห่ง แห่งละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท
เป็นเงิน ๑๐,๔๔๔,๕๐๐,๐๐๐ บาท
- ๒) หมู่บ้านขนาดกลาง (M) จำนวน ๓๘,๘๙๖ แห่ง แห่งละ ๔๐๐,๐๐๐ บาท
เป็นเงิน ๑๕,๕๕๘,๔๐๐,๐๐๐ บาท
- ๓) หมู่บ้านขนาดใหญ่ (L) จำนวน ๑๒,๕๘๙ แห่ง แห่งละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท
เป็นเงิน ๖,๒๙๔,๕๐๐,๐๐๐ บาท

๒. งบประมาณดำเนินโครงการเพื่อการทำความเข้าใจผู้ที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ การฝึกอบรมให้กับตัวแทนประชาคม เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การติดตามและประเมินผลโครงการ และการบริหารโครงการประมาณการปีละ ๒๐๐ ล้านบาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. แก้ปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงจุดแบบบูรณาการ
๒. ประชาชนทุกหมู่บ้าน/ชุมชนในประเทศไทยได้รับการจัดสรรงบประมาณโดยตรงจากรัฐบาล
๓. ประชาชนทุกหมู่บ้าน/ชุมชนรู้จักการบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับอย่างจำกัดให้เกิดผลสัมฤทธิ์

ผลสูงสุด

๔. ประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง(ร่วมคิด-ร่วมทำ) และถือเป็นอีกขั้นของการพัฒนาประชาธิปไตย
๕. ก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาคความยากจนและการสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน

๖. สร้างและส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง
๗. สร้างและส่งเสริมให้เกิดผู้นำท้องถิ่นที่มาจากภาคประชาชนโดยแท้จริง
๘. ลดปัญหาและภาระสังคมในหลายด้าน อาทิ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมในชุมชน เป็นต้น
๙. รองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๑๐. หน่วยงานภาครัฐสามารถนำผลที่ได้จากการดำเนินโครงการของราษฎรในท้องถิ่นไปประยุกต์และปรับปรุงใช้กับแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือองค์กรของตนเองได้ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดทำงานงบประมาณและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

๑๑. ประชาชนให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมแรงร่วมใจอย่างเต็มกำลังความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

๑๒. ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหมู่บ้าน/ชุมชน และก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

กลไกการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล

๑. ระดับหมู่บ้าน/ชุมชน มีกระบวนการตรวจสอบการบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับตามโครงการโดยราษฎรในหมู่บ้านเป็นผู้ตรวจสอบกันเอง ทั้งนี้ การบริหารจัดการโครงการจะยึดหลักความโปร่งใส และความมีอยู่จริงของเอกสารและหลักฐาน ที่สามารถตรวจสอบและอ้างอิงได้

๒. ระดับตำบล/อำเภอ หน่วยงานระดับอำเภอ จะทำหน้าที่เป็นที่เสียงที่คอยให้คำแนะนำให้กับหมู่บ้าน โดยจะดำเนินการให้คำแนะนำว่าโครงการใดสามารถดำเนินการได้ โครงการใดไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งหากดำเนินการแล้วจะผิดต่อวัตถุประสงค์ของโครงการ

กระบวนการตรวจสอบ คือ โครงการต่าง ๆ ที่หมู่บ้าน/ชุมชนเลือกดำเนินการแล้วหากดำเนินการได้ ระยะเวลาหนึ่งจะต้องรายงานความคืบหน้าเพื่อให้ทางส่วนกลางรับทราบผลการดำเนินงาน โดยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความคืบหน้าในการดำเนินงานจะต้องผ่านหน่วยงานระดับอำเภอ อำเภอมีหน้าที่ในการกลั่นกรองเอกสารในเบื้องต้นก่อน หากกลั่นกรองแล้วมีโครงการใดที่ดำเนินการผิดก็จะมีแจ้งเตือนให้หมู่บ้าน/ชุมชนรีบดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง

กระบวนการติดตามโดยเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองระดับทุกระดับ เพื่อทำหน้าที่ในการช่วยหน่วยงานระดับอำเภอ และส่วนกลางในการติดตามการดำเนินโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และการเชื่อมโยงองค์ความรู้ของหมู่บ้าน/ชุมชนในระดับจังหวัด

๓. ส่วนกลาง หน่วยงานส่วนกลางจะมีหน้าที่ในการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการโดยจะยึดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้เช่นเดียวกับที่ระดับหมู่บ้านใช้ดำเนินการ ซึ่งหากผลการตรวจสอบพบว่าโครงการใดมีการดำเนินการที่ผิดวัตถุประสงค์ก็จะแจ้งไปยังหมู่บ้าน/ชุมชนนั้นโดยตรงเพื่อให้แก้ไขให้ถูกต้อง และจะมีการประสานงานไปยังระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และ สทบ.สาขาเพื่อให้ช่วยเร่งรัดให้มีการดำเนินการให้ถูกต้องอีกทางหนึ่ง และหากแจ้งเตือนแล้วไม่ปฏิบัติตามก็จะมีมาตรการในการในการลงโทษต่อไป

แนวทางในการจัดสรรงบประมาณ

การพิจารณาโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชนที่เสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการ SML จะคำนึงถึง

๑. การแก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
๒. การเพิ่มศักยภาพการหารายได้ ลดรายจ่าย สร้างโอกาสในอาชีพอย่างยั่งยืน
๓. การแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านและชุมชนด้วยตนเอง
๔. การพัฒนาโครงการที่ก่อให้เกิดรายได้อย่างยั่งยืน
๕. การพัฒนาสินทรัพย์ของหมู่บ้านและชุมชน
๖. การอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านและชุมชน
๗. การเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรของรัฐ ท้องถิ่น และจังหวัด

ผนวก ข

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วย แนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพ หมู่บ้านและชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๔

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. ๒๕๕๕

ตามที่รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนสนับสนุนสินเชื่อรายย่อย โดยเฉพาะสินเชื่อเพื่อประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย รวมถึงเพิ่มสวัสดิการของรัฐเพื่อดูแลสังคมในชุมชน จัดหาแหล่งทุนให้แก่ผู้ประกอบการและประชาชน โดยการจัดสรรงบประมาณเข้ากองทุนพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้หมู่บ้านบริหารจัดการกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง โดยในการประชุมกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับกองทุนและค่าใช้จ่ายสำคัญตามนโยบายรัฐบาล เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๔ โดยนายกรัฐมนตรีได้มีดำริให้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) นั้น

เพื่อให้การบริหารจัดการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นพลังในการสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้านและชุมชนในการต่อสู้แก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพิ่มศักยภาพการหารายได้ ลดรายจ่ายและสร้างโอกาสในอาชีพอย่างยั่งยืนแก่ประชาชน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๙(๑) และมาตรา ๑๙(๑๖) แห่งพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้ เรียกว่า “ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. ๒๕๕๕”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. ๒๕๕๔ และให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๕ ในระเบียบนี้

“หมู่บ้าน” หมายความว่า หมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

“ชุมชน” หมายความว่า ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล (เฉพาะเทศบาลตำบลที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกเลิกตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ตามมาตรา ๕ วรรค ๒ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๔๖) รวมถึงชุมชนที่หน่วยงานของรัฐรับรองและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

“คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน” หมายความว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองแล้วแต่กรณี

“คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน” หมายความว่า คณะกรรมการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนซึ่งที่ประชุมประชาคมของหมู่บ้านหรือชุมชนได้มีฉันทามติให้คัดเลือกเป็นคณะกรรมการเพื่อบริหารกิจการ”

“คณะอนุกรรมการ” หมายความว่า คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน เรียกโดยย่อว่า “อศบ.”

“โครงการ” หมายความว่า งานหรือกิจกรรมที่มีการกำหนดกรอบแผนงาน วัตถุประสงค์วงเงินงบประมาณ และอื่นๆ ตามที่ประชุมประชาคมของหมู่บ้านหรือชุมชนมีมติกำหนดขึ้น

“ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

“ธนาคาร” หมายความว่า ธนาคารออมสินหรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหรือธนาคารกรุงไทย ซึ่งสำนักงานได้เปิดบัญชีเงินฝากธนาคารไว้เพื่อโอนเงินงบประมาณตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ให้กับหมู่บ้านหรือชุมชนที่ได้รับจัดสรรตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

ข้อ ๕ ให้ประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้ และให้มีอำนาจตีความและวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบนี้

หมวด ๑

คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน

ข้อ ๖ ให้มีคณะอนุกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน หรือ อศบ.” ประกอบด้วย บุคคลซึ่งประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ แต่งตั้ง โดยพิจารณาถึงความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

ข้อ ๗ ให้คณะอนุกรรมการมีอำนาจหน้าที่ตามที่คณะกรรมการกำหนด เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามระเบียบนี้

หมวด ๒
การขอรับการจัดสรรงบประมาณ

ข้อ ๘ หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีความประสงค์จะขอรับการจัดสรรงบประมาณตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ต้องเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนที่หน่วยงานของรัฐรับรองและได้รับความเห็นชอบจาก อคบ.

ข้อ ๙ หมู่บ้านหรือชุมชนสามารถนำงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไปร่วมดำเนินงานกับหมู่บ้านหรือชุมชนใกล้เคียง หรือองค์กรภาครัฐและเอกชนในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ได้ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้หมู่บ้านหรือชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

หมวด ๓
ขั้นตอนการดำเนินการเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณ

ข้อ ๑๐ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะต้องจัดให้มีการประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนตามแนวทางที่กำหนดในคู่มือ/คำแนะนำการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เมื่อได้ดำเนินการเสร็จแล้วให้ประธานกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนเสนอชื่อหมู่บ้านหรือชุมชน พร้อมเอกสารรายงานการประชุมประชาคม และรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมต่อนายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด ภายใน ๕ วันทำการนับแต่วันได้ประชุมประชาคมเสร็จ

หากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านไม่สามารถจัดประชุมประชาคมได้ ให้ผู้ใหญ่บ้าน หรือประธานชุมชนเป็นผู้จัดประชุมประชาคมและดำเนินการตามวรรคหนึ่ง

ในการประชุมประชาคม ให้มีผู้แทนของอำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด เข้าร่วมประชุมเป็นผู้สังเกตการณ์

ข้อ ๑๑ เมื่อนายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด ได้รับแจ้งจากคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน พร้อมด้วยเอกสารแล้ว ให้นายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด ดำเนินการ ดังนี้

(๑) ลงนามรับรองเอกสารรายงานการประชุมประชาคม และรับรองการแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนให้แล้วเสร็จภายใน ๓ วันทำการ

(๒) จัดส่งรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชน รายชื่อคณะกรรมการ และสรุปการขอรับการจัดสรรงบประมาณ พร้อมเอกสารไปยังสำนักงานภายใน ๕ วันทำการ พร้อมแจ้งจังหวัดหรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด และกระทรวงมหาดไทยเพื่อบันทึกหลักฐานข้อมูล

(๓) เมื่อสำนักงานได้รับแจ้งรายชื่อหมู่บ้านหรือชุมชน พร้อมเอกสารแล้วให้จัดประชุมคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยไม่ชักช้า และให้ประธานอนุกรรมการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายลงนามรับรองการจัดสรรงบประมาณ เพื่อพิจารณาโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากของหมู่บ้านหรือชุมชน

เมื่อดำเนินการตาม(๓)แล้ว ให้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ดำเนินการโอนเงินงบประมาณเข้าบัญชีเงินฝากของหมู่บ้านหรือชุมชนต่อไป

หมวด ๕

การจัดสรรงบประมาณให้แก่หมู่บ้านหรือชุมชน

ข้อ ๑๒ เมื่อสำนักงานได้รับเอกสารตามข้อ ๑๑ (๓) แล้วให้ดำเนินการโอนเงินงบประมาณให้แก่หมู่บ้านหรือชุมชนให้แล้วเสร็จโดยเร็ว และให้แจ้งอำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบผลการดำเนินการ เพื่อจะได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง พร้อมกันนี้ให้สรุปเสนอคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เพื่อรับทราบผลการดำเนินการในภาพรวม

ข้อ ๑๓ ในกรณีที่หมู่บ้านหรือชุมชนไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ อันเนื่องมาจากเหตุใดก็ตาม ให้คณะกรรมการชี้แจงให้หมู่บ้านหรือชุมชนทราบ เพื่อแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

ข้อ ๑๔ การจัดสรรงบประมาณตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จะจัดสรรโดยยึดหลักความเป็นจริงตามจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร์ของหมู่บ้านหรือชุมชนที่ได้รับแจ้งจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เทศบาลและหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(๑) หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีประชากรไม่เกิน ๕๐๐ คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท (สามแสนบาทถ้วน)

(๒) หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ ๕๐๑ คน ขึ้นไป แต่ไม่เกิน ๑,๐๐๐ คน ได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

(๓) หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ ๑,๐๐๑ คน ขึ้นไป ได้รับการจัดสรรงบประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนบาทถ้วน)

การจัดสรรงบประมาณนอกเหนือจากหลักเกณฑ์ข้างต้นให้สามารถดำเนินการได้ตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

ข้อ ๑๕ การจัดสรรงบประมาณตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จะจัดสรรตามความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชน

ข้อ ๑๖ หมู่บ้านหรือชุมชนสามารถเริ่มต้นดำเนินงานได้เมื่อได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชนแล้ว

กรณีมีการจัดสรรเงินงบประมาณเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชนไม่ตรงตามหลักเกณฑ์ ในข้อ ๑๕ ให้ประธานกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนมีหน้าที่แจ้งนายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด ทราบ เพื่อประสานงานอำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด หากอำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด ตรวจสอบเองในภายหลัง ให้ดำเนินการตามข้อเท็จจริง พร้อมสำเนาแจ้งสำนักงานทราบ

สำหรับเงินงบประมาณที่หมู่บ้านหรือชุมชนได้รับการจัดสรร และดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารในบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน ตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) รายได้ที่เป็นส่วนเพิ่มจากการนำเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรตามเกณฑ์ไปลงทุน ลิขสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์ อสังหาริมทรัพย์ และทรัพย์สินอื่นที่เกิดจากการนำเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ไปดำเนินการ ให้ขึ้นทะเบียนเป็นกรรมสิทธิ์ของหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่อนำไปบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

หมวด ๕

การดำเนินงานของหมู่บ้านหรือชุมชน

ข้อ ๑๗ ให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจัดประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน จำนวน ๙ ถึง ๑๕ คน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เற்றுณิก ผู้ช่วยற்றுณิก ปฎิคม ผู้ตรวจสอบ และประชาสัมพันธ์ โดยมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในคู่มือ/ คำแนะนำการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

การประชุมประชาคมต้องมีผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริง และมีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไปอย่างน้อย ครัวเรือนละ ๑ คน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น จึงถือว่าครบองค์ประชุมและให้ถือมติตามเสียงข้างมาก

หากไม่สามารถจัดประชุมประชาคมได้ตามหลักเกณฑ์ในวรรคสอง ให้คณะกรรมการกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการเพื่อให้สามารถจัดประชุมประชาคมได้

ข้อ ๑๘ การนำเงินงบประมาณตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ไปใช้เป็นเงินทุนให้ประชาชนกู้ยืม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลจะกระทำมิได้ โดยการดำเนินงานต้องบริหารจัดการด้วยความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน

ข้อ ๑๙ การประชุมคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนต้องมีกรรมการเข้าร่วมประชุม เกินกึ่งหนึ่งจึงถือว่าครบองค์ประชุม และให้ถือมติตามเสียงข้างมาก โดยให้กรรมการหนึ่งคนมีหนึ่งเสียง หากจำนวนเสียงที่ลงมติเท่ากัน ให้ประธานกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนมีสิทธิลงคะแนนเสียงเพิ่ม อีกหนึ่งเสียง

ในการดำเนินการตามข้อ ๑๙ ให้คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนแต่งตั้งคณะผู้รับผิดชอบ จำนวน ๔ คณะ และกำกับดูแลให้คณะผู้รับผิดชอบดำเนินการตามคู่มือ/ คำแนะนำการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

คณะผู้รับผิดชอบ มีดังนี้

- (๑) ผู้รับผิดชอบการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี จำนวน ๓ คน
- (๒) ผู้รับผิดชอบการดำเนินโครงการ จำนวน ๓ คน
- (๓) ผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน ๓ คน
- (๔) ผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินโครงการจำนวน ๓ คน

หมวด ๖

การบริหารจัดการโครงการ

ข้อ ๒๐ ให้สำนักงานจัดทำคู่มือ/ คำแนะนำการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมู่บ้านหรือชุมชนถือปฏิบัติให้เป็นไปตามแบบมาตรฐานเดียวกัน

ข้อ ๒๑ กรณีมีผู้ร้องเรียนหรือตรวจสอบพบว่า หมู่บ้านหรือชุมชนมีการบริหารจัดการไม่โปร่งใส โดยดำเนินโครงการติดต่อแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) หรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือกระทำการอื่นใดที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน ให้อำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด แล้วแต่กรณี ส่งเรื่องหรือรายงานต่อสำนักงาน เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามิใช่เพียงพอ ให้มีหนังสือแจ้งธนาคารระงับการเบิกจ่ายเงินงบประมาณในบัญชีเงินฝากธนาคารหรือระงับการใช้จ่ายเงินงบประมาณที่เบิกจ่ายออกจากบัญชีเงินฝากของหมู่บ้านและชุมชนไว้เป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วเสร็จ จึงจะให้ดำเนินการบริหารจัดการการเงินงบประมาณ หรือเรียกเงินงบประมาณคืนทั้งหมดหรือบางส่วนรวมดอกเบี้ยแล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๒ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ให้สำนักงานประสานหรือขอความร่วมมือจากนายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด แล้วแต่กรณี ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

เมื่อสำนักงานพิจารณาผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่าเป็นการกระทำผิดทางอาญา ให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พิจารณามอบอำนาจให้นายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด เป็นผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษกับผู้กระทำความผิดต่อไปก็ได้

ข้อ ๒๓ เมื่อเกิดกรณีตามข้อ ๒๑ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในฐานะหน่วยงานหลักรับผิดชอบการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) มีอำนาจในการสั่งให้หมู่บ้านหรือชุมชน หรือคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณคืนเงินทั้งหมดหรือบางส่วน ให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

หมวด ๗

การแจ้งผู้มีสิทธิในการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน

ข้อ ๒๔ ให้คณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี ไปติดต่อกับธนาคารสำนักงานสาขาในพื้นที่ เพื่อดำเนินการเปิดบัญชีและให้ตัวอย่างลายมือชื่อของคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีและกำหนดเงื่อนไขในการถอน “ให้ ๓ คนลงลายมือชื่อร่วมกันจึงมีอำนาจเบิกถอนเงินได้” จากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในคู่มือ/คำแนะนำในการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เท่านั้น

ข้อ ๒๕ การเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารหมู่บ้านหรือชุมชน ให้คณะผู้รับผิดชอบมีข้อตกลงกับธนาคารในการสละสิทธิเรียกร้องและให้สิทธิกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีอำนาจในการแจ้งระงับการเบิกจ่ายเงินบัญชีเงินฝากดังกล่าวได้

ข้อ ๒๖ การเบิกเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชน ให้คณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี ๓ คน เป็นผู้ดำเนินการเบิกจ่ายเงิน โดยหลักฐานการเบิกจ่ายเงินประกอบด้วย

(๑) บัตรประจำตัวประชาชนของคณะผู้รับผิดชอบ และใบเบิกเงินของธนาคาร

(๒) สำเนาใบสำคัญรับเงินพร้อมทั้งสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้จำหน่าย หรือสำเนาใบส่งของ หรือสำเนาใบเสร็จรับเงิน

โดยนำหลักฐานตามข้อนี้เสนอต่อธนาคารสำนักงานสาขาในพื้นที่และเบิกจ่ายเงินให้เสร็จสิ้นภายใน ๑ วัน และให้ธนาคารสำนักงานใหญ่รายงานผลการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารของหมู่บ้านหรือชุมชนให้สำนักงานทราบเป็นประจำทุกเดือน หรือทุกครั้งที่ได้รับการประสานจากสำนักงาน

ข้อ ๒๗ การเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีของหมู่บ้านหรือชุมชน คนใหม่ตามข้อ ๑๙ วรรคสาม (๑) ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ต้องได้รับฉันทามติจากที่ประชุมประชาคมของหมู่บ้านหรือชุมชน และเมื่อได้รับฉันทามติแล้วให้นำหลักฐานไปแสดง และเปลี่ยนลายมือชื่อกับธนาคารพร้อมกับผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชีของหมู่บ้านหรือชุมชนคนเดิมหรือหลักฐานที่แสดงการเปลี่ยนแปลงจากคนเดิม และแจ้งจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

หมวด ๘

การใช้จ่ายเงินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

ข้อ ๒๘ เงินงบประมาณสำหรับใช้เพื่อการบริหารจัดการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ให้เบิกจ่ายจากเงินที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาลเพื่อดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

ข้อ ๒๙ ค่าใช้จ่ายที่สามารถใช้จ่ายได้ตามระเบียบนี้ หมายถึง ค่าใช้จ่ายสำหรับการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ค่าใช้จ่ายสำหรับสนับสนุนให้กับหมู่บ้านหรือชุมชน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ค่าใช้จ่ายสำหรับสนับสนุนให้กับหมู่บ้านและชุมชน ให้เบิกจ่ายตามมติของคณะอนุกรรมการส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) และค่าใช้จ่ายอื่นๆตามวัตถุประสงค์ของโครงการให้เป็นอำนาจของผู้อำนวยการในการอนุมัติและสั่งจ่ายตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการเงิน การบัญชี และงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๙ และแก้ไขเพิ่มเติม โดยอนุโลม

ข้อ ๓๐ เมื่อหมู่บ้านหรือชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณตามหลักเกณฑ์แล้ว ให้คณะทำงานของหมู่บ้านหรือชุมชน บริหารจัดการเงินงบประมาณตามที่ได้รับการจัดสรรโดยโปร่งใส ประหยัด และมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่ที่ประชุมประชาคมของหมู่บ้านหรือชุมชนได้มีฉันทามติ โดยต้องไม่ขัดต่อกฎหมายและหลักเกณฑ์ตามที่คณะอนุกรรมการกำหนด

ข้อ ๓๑ ให้ใช้หนังสือขออนุมัติเบิกจ่ายเงินเป็นหลักฐานในการจ่ายเงินและลงบัญชี โดยให้ถือปฏิบัติตามระเบียบฯ ข้อ ๒๙ วรรคสอง และดำเนินการเบิกจ่ายตามแนวทางที่กำหนดไว้ในคู่มือ/คำแนะนำในการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

หมวด ๙
การลงทะเบียนทรัพย์สิน

ข้อ ๓๒ เมื่อหมู่บ้านหรือชุมชนได้ดำเนินงานแล้วเสร็จ ให้ขึ้นทะเบียนทรัพย์สินเป็นบัญชีของหมู่บ้านหรือชุมชน และแจ้งให้อำเภอ หรือเทศบาล หรือหน่วยงานที่ อคบ. กำหนด ทราบ เพื่อออกหนังสือรับรองสิทธิ และให้แจ้งให้คณะกรรมการ และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทราบ

หมวด ๑๐
การรายงานผลการดำเนินงาน

ข้อ ๓๓ เมื่อหมู่บ้านหรือชุมชนดำเนินงานครบ ๖ เดือน หรือ ๑ ปี นับถัดจากวันที่ได้รับจัดสรรงบประมาณ คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชนจะต้องจัดทำสรุปผลการดำเนินงานเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลการดำเนินงาน และปิดประกาศให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนทราบโดยทั่วกัน เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน และแจ้งให้นายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรี หรือบุคคลที่ อคบ. กำหนด ทราบภายใน ๕ วันทำการ นับแต่วันที่ปิดประกาศ

ข้อ ๓๔ ให้มีคณะทำงานตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานของหมู่บ้านหรือชุมชนให้คณะกรรมการทราบและพิจารณาตามแนวทางที่คณะกรรมการกำหนด

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๓๕ ให้บรรดาการประชุมประชาคม การคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน การทำโครงการและการเสนอโครงการที่กระทำขึ้นภายใต้ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นการประชุมประชาคม การคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน การทำโครงการและการเสนอโครงการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕

(นายกิตติรัตน์ ณ ระนอง)

ประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

ผนวก ค

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555

(สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ)

วันที่สัมภาษณ์		เวลา	
สถานที่			

ผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล			เพศ	☐ ชาย ☐ หญิง
e-mail			อายุ	
การศึกษา	☐ ปริญญาเอกหรือเทียบเท่า ☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	☐ ปริญญาโทหรือเทียบเท่า ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	☐ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	
อาชีพ	☐ รับราชการ ☐ อิสระ	☐ ข้าราชการบำนาญ ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	☐ พนักงานเอกชน	
ตำแหน่ง			โทรศัพท์	
หน่วยงาน				
รูปแบบองค์กร	☐ ส่วนราชการ ☐ ภาคเอกชน ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....	☐ รัฐวิสาหกิจ ☐ ภาคประชาสังคม		
ลักษณะกิจการ	☐ บริการสาธารณะ ☐ สถาบันการเงิน ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....	☐ ผู้ประกอบการ(สินค้า/บริการ) ☐ หน่วยงานไม่แสวงหากำไร (NGO)		

ผู้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล		โทรศัพท์	
ตำแหน่ง			
e-mail			

ผู้สังเกตการณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	สังกัด

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดสรรงบประมาณ

1. ควรให้มีการดำเนินการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ต่อไปหรือไม่

- ควรให้มีการดำเนินการต่อไป ไม่ควรให้ดำเนินการต่อไป

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

.....

2. แนวทางการจัดสรรงบประมาณให้กับหมู่บ้านและชุมชน ควรจัดสรรในรูปแบบใด

- จัดสรรงบประมาณเป็นวงเงินโดยพิจารณาจากความพร้อมในการบริหารจัดการของหมู่บ้านและชุมชน
 ดังเช่น ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตาม
 โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555
- จัดสรรงบประมาณตามโครงการที่หมู่บ้านและชุมชนจัดทำเสนอโดยพิจารณาอนุมัติงบประมาณเป็นรายโครงการ

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

.....

3. หลักเกณฑ์การจัดขนาดชุมชนที่เหมาะสมกับการจัดสรรงบประมาณ ควรเป็นแบบใด

- แบบที่ 1 : 3 ขนาด

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)
1. เล็ก (S)	ไม่เกิน 500 คน
2. กลาง (M)	501 – 1,000 คน
3. ใหญ่ (L)	1,001 คนขึ้นไป

- แบบอื่น ๆ : ขนาด

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)

- แบบที่ 2 : 7 ขนาด

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)
1. เล็กพิเศษ 1 (S1)	ไม่เกิน 50 คน
2. เล็กพิเศษ 2 (S2)	51 - 150 คน
3. เล็กพิเศษ 3 (S3)	151 – 250 คน
4. ขนาดเล็ก (S)	251 – 500 คน
5. กลาง (M)	501 – 1,000 คน
6. ใหญ่ (L)	1,001 – 1,500 คน
7. ใหญ่มาก (XL)	1,500 คนขึ้นไป

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

.....

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการ

1. การคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อดำเนินงานโครงการ ควรดำเนินการโดยการทำประชาคม

เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

2. การกำหนดแนวทางการใช้งบประมาณที่ได้รับโดยการทำประชาคม

เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

3. การประชุมประชาคมให้มีผู้แทนของส่วนราชการเป็นผู้สังเกตการณ์การประชุมประชาคมดังกล่าว

เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

4. ผู้แทนของส่วนราชการที่เป็นผู้สังเกตการณ์การประชุมประชาคมควรเป็น

ข้าราชการทั่วไป ข้าราชการที่มาจากหน่วยงานที่หน่วยงานรับผิดชอบโครงการเป็นผู้กำหนด

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

5. เกณฑ์องค์ประชุมประชาคมที่ต้องมีผู้แทนครัวเรือนในชุมชนเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 มีความเหมาะสมเพียงใด

เหมาะสม ไม่เหมาะสม ระบุเกณฑ์ที่เห็นว่าเหมาะสม.....

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

6. จำนวนครัวเรือนในชุมชน ที่จะใช้เป็นฐานสำหรับพิจารณาองค์ประชุมประชาคม ควรใช้ฐานใด

จำนวนครัวเรือนตามข้อมูลทะเบียนราษฎร์ จำนวนครัวเรือนตามที่มีผู้อาศัยอยู่จริงในห้วงเวลานั้น

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

7. ผู้ใดควรเป็นผู้ดำเนินการจัดประชุมประชาคมครั้งแรกเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง คณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของส่วนราชการและภาคเอกชน

1. ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทต่อการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) อย่างไร

- เป็นที่ปรึกษา ติดตามสนับสนุน ช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ต่อยอดพัฒนา
 อื่น ๆ ระบุ.....

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

2. ภาคเอกชนควรมีบทบาทต่อการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) อย่างไร

- เป็นที่ปรึกษา ติดตามสนับสนุน ช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ต่อยอดพัฒนา
 อื่น ๆ ระบุ.....

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการติดตามประเมินผล และการดำเนินการเพื่อขยายผลการพัฒนา

1. การติดตามประเมินผลควรดำเนินการในระดับใดบ้าง

- การติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการในภาพรวม
 การติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการของหมู่บ้าน/ชุมชน
 อื่น ๆ ระบุ.....

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

2. นอกจากการนำผลที่ได้จากการติดตามประเมินผลมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นแล้วควรมีกิจกรรมการดำเนินการอย่างไรต่อไป

- การคัดเลือกโครงการที่ประสบความสำเร็จเพื่อนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาเรียนรู้
 การจัดรางวัลให้โครงการหมู่บ้าน/ชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือเป็นตัวอย่างโครงการที่ดี
 การประชุมชี้แจงและอบรมเสริมความพร้อม
 การสร้างเครือข่ายเพื่อบูรณาการการพัฒนาในระดับพื้นที่
 การจัดทำสารบบข้อมูล และการเชื่อมโยงเครือข่ายสารสนเทศเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน
 อื่น ๆ ระบุ.....

ข้อคิดเห็น/เหตุผล.....

ผนวก ง

แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

แบบสอบถามความคิดเห็นการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)
ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555
(สำหรับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง)

โปรดกรอกข้อความลงในช่องว่าง และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับข้อเท็จจริง

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ-สกุล		เพศ	☐ ชาย ☐ หญิง
e-mail		อายุ	
ตำแหน่ง		โทรศัพท์	
การศึกษา	☐ ปริญญาเอกหรือเทียบเท่า ☐ ปริญญาโทหรือเทียบเท่า ☐ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....		
สังกัด	☐ สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) ☐ ส่วนกลาง ฝ่าย/สำนัก/โครงการ ☐ สทบ. สาขา รับผิดชอบพื้นที่จังหวัด ☐ โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ☐ โครงการพัฒนาเมือง ☐ กระทรวงมหาดไทย ☐ กรมการปกครอง ☐ ส่วนกลาง ระบุสังกัด..... ☐ อำเภอ..... ☐ จังหวัด..... ☐ กรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ☐ จังหวัด..... ☐ เทศบาล..... ☐ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ☐ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ☐ สำนักคุ้มครองสวัสดิภาพชุมชน ☐ ศูนย์คุ้มครองสวัสดิภาพชุมชน เขต..... ☐ การเคหะแห่งชาติ ☐ ส่วนกลาง ระบุสังกัด..... ☐ พื้นที่..... ☐ ธนาคารออมสิน ☐ ส่วนกลาง ระบุสังกัด..... ☐ สาขา จังหวัด ☐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ☐ ส่วนกลาง ระบุสังกัด..... ☐ สาขา จังหวัด ☐ ธนาคารกรุงไทย ☐ ส่วนกลาง ระบุสังกัด..... ☐ สาขา จังหวัด		

2. ข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) มีความเหมาะสมเพียงใด (โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน)

ความเหมาะสมของข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินงาน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. เกณฑ์องค์ประชุมประชาคมที่ต้องมีผู้แทนครัวเรือนในชุมชน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50					
2. การให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ จัดประชุมประชาคม เพื่อคัดเลือกคณะกรรมการ SML					
3. จำนวนคณะกรรมการ SML ของหมู่บ้าน (S = 9 - 11 คน, M = 11 - 13 คน , L = 13 - 15 คน)					
4. วาระการทำงานของคณะกรรมการ SML (2 ปี)					
5. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชี					
6. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ					
7. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้าง					
8. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบและประเมินผลโครงการ					
9. การเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารโดยคณะกรรมการ					
10. การมีผู้สังเกตการณ์การประชุมประชาคมโดยผู้แทนของอำเภอ/เทศบาล					
11. การยื่นเอกสารคำขอรับการจัดสรรงบประมาณที่อำเภอ/เทศบาล					
12. การแจ้งผลการจัดสรรงบประมาณ					
13. การเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารโดยผ่านความเห็นชอบของอำเภอ					
14. การจัดทำบัญชีตามระเบียบฯ					
15. การดำเนินโครงการ					
16. การจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบฯ					
17. การตรวจสอบและประเมินโครงการ					
18. การรายงานผลการดำเนินงาน					
19. ระเบียบฯที่ใช้ในการดำเนินงาน					
20. จำนวนงบประมาณที่ได้รับ					

3. การดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ส่งเสริมหมู่บ้านและชุมชนในมิติต่างๆ ระดับใด (โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน)

ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
มิติการเรียนรู้ : หมู่บ้าน/ชุมชน					
1. สามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น					
2. สามารถแก้ไขและพัฒนาชุมชนได้ดีขึ้น					
3. มีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง/ มีกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น					
4. มีจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ					
มิติทางสังคมและวัฒนธรรม : หมู่บ้าน/ชุมชน					
5. มีการสื่อสารพูดคุยของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น					
6. มีความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านมากขึ้น					
7. มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายมากขึ้น					
8. มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง					
9. มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆในหมู่บ้าน/ชุมชน					
มิติทางเศรษฐกิจ					
10. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น					
11. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายจ่ายลดลง					
12. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น					
13. หมู่บ้าน/ชุมชน มีทรัพย์สินมากขึ้น					
มิติการมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาธิปไตย :					
14. การพัฒนาความเป็นผู้นำมากขึ้น					
15. ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น					
16. ประชาชนรู้จักกฎระเบียบ ข้อบังคับใหม่ในชุมชน					
17. การพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้าน					
18. มีความพร้อมในการบริหารงบประมาณด้วยตนเองมากขึ้น					
มิติด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : หมู่บ้าน/ชุมชน					
19. มีการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น					
20. มีการใช้ประโยชน์/ดูแล ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมมากขึ้น					

4. ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ

.....

.....

.....

.....

5. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ผนวก จ

แบบสอบถามคณะกรรมการโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

ว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555

(สำหรับผู้แทนโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน)

โปรดกรอกข้อความลงในช่องว่าง และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับข้อเท็จจริง

ผู้ให้ข้อมูล : ชื่อ-สกุล				เพศ	☐ ชาย
ตำแหน่ง					☐ หญิง
การศึกษา	☐ สูงกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า		
	☐ มัธยมศึกษา	☐ ประถมศึกษา	☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....		
อายุ	☐ มากกว่า 60 ปี	☐ 51 - 60 ปี	☐ 41 - 50 ปี		
	☐ 31 - 40 ปี	☐ ต่ำกว่า 30 ปี			
สถานที่ติดต่อ				โทรศัพท์	
รหัสหมู่บ้าน/ชุมชน				ขนาด	☐ S ☐ M ☐ L
ชื่อหมู่บ้าน/ชุมชน				หมู่ที่	
ตำบล	อำเภอ	จังหวัด			
คณะกรรมการ SML ทั้งหมด มีจำนวน	คน	แยกเป็น ชาย จำนวน	คน	หญิง จำนวน	คน

1. การดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

หมู่บ้าน/ชุมชนมีการดำเนินงานอย่างไรบ้าง

(โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง)

- 1. มีการกำหนดระเบียบวิธีข้อตกลงในการดำเนินงาน
- 2. มีการพิจารณากำหนดกิจกรรม/โครงการโดยยึดหลักความถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ
- 3. มีการจัดระบบสนับสนุนงานที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน
- 4. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีความซื่อสัตย์ ประกอบอาชีพสุจริต
- 5. มีการรับข้อเสนอแนะ/ข้อร้องเรียนและได้ดำเนินการแก้ไขอย่างรวดเร็ว
- 6. มีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน
- 7. มีการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน โดยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยสะดวกและเข้าใจง่าย
- 8. มีระเบียบวาระในการชี้แจงข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกในชุมชนเป็นระยะ
- 9. มีสรุปรายงานผลการดำเนินงานตามขั้นตอนให้สมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับรู้อย่างทั่วถึง
- 10. เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในโครงการ
- 11. สมาชิกในชุมชนมากกว่าร้อยละ 50 ได้มีโอกาสในการเข้าร่วมประชุมแสดงประชามติ
- 12. สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ
- 13. สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ดูแลและติดตามประเมินผลโครงการ
- 14. คณะทำงานให้ความเคารพในความเห็นที่แตกต่างของสมาชิกในชุมชน
- 15. คณะกรรมการตระหนักในสิทธิหน้าที่/สำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม
- 16. คณะกรรมการใส่ใจปัญหาสาธารณสุขของชุมชน และมีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา
- 17. คณะกรรมการกล้ายอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตน
- 18. มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยยึดหลักความประหยัด และคุ้มค่า
- 19. มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยยึดหลักสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ
- 20. การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยยึดหลักรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

2. ความเหมาะสมของข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินงาน

(โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน)

ข้อกำหนดและขั้นตอนการดำเนินงาน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. เกณฑ์องค์ประชุมประชาคมที่ต้องมีผู้แทนครัวเรือนในชุมชน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50					
2. การให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ จัดประชุมประชาคม เพื่อคัดเลือกคณะกรรมการ SML					
3. จำนวนคณะกรรมการ SML ของหมู่บ้าน (S = 9 - 11 คน, M = 11 - 13 คน , L = 13 - 15 คน)					
4. วาระการทำงานของคณะกรรมการ SML (2 ปี)					
5. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการเบิกจ่ายและจัดทำบัญชี					
6. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ					
7. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้าง					
8. การกำหนดคณะผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบและประเมินผลโครงการ					
9. การเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารโดยคณะกรรมการ					
10. การมีผู้สังเกตการณ์การประชุมประชาคมโดยผู้แทนของอำเภอ/เทศบาล					
11. การยื่นเอกสารคำขอรับการจัดสรรงบประมาณที่อำเภอ/เทศบาล					
12. การแจ้งผลการจัดสรรงบประมาณ					
13. การเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากธนาคารโดยผ่านความเห็นชอบของอำเภอ					
14. การจัดทำบัญชีตามระเบียบฯ					
15. การดำเนินโครงการ					
16. การจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบฯ					
17. การตรวจสอบและประเมินโครงการ					
18. การรายงานผลการดำเนินงาน					
19. ระเบียบฯที่ใช้ในการดำเนินงาน					
20. จำนวนงบประมาณที่ได้รับ					

3. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และแนวทางแก้ไข

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SMU) ที่มีต่อหมู่บ้าน/ชุมชน

โปรดพิจารณาผลที่หมู่บ้าน/ชุมชน ได้รับจากการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน(SML) ประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้ และให้คะแนน

ประเด็น	ระดับคะแนน (1 - 10 คะแนน)
มิติการเรียนรู้ ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน :	
1. มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาของหมู่บ้านตนเอง	
2. รู้จักวิธีการดำเนินโครงการ SML	
3. มีการปรับตัวในการแก้ปัญหา/สามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่าเดิม	
4. มีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง/มีกิจกรรมอื่นๆเพิ่มขึ้น	
5. มีจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ	
มิติทางสังคมวัฒนธรรม ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน :	
6. มีการติดต่อสื่อสารกัน	
7. มีความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์	
8. มีความผูกพันเอื้ออาทร/ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	
9. มีความเคารพต่อผู้อาวุโส	
10. มีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม	
มิติทางเศรษฐกิจ	
11. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้น / รายจ่ายลดลง	
12. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ประกอบอาชีพได้ดีขึ้น	
13. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีการบริหารจัดการเงินดีขึ้น	
14. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีเงินออมมากขึ้น	
15. หมู่บ้าน/ชุมชน มีทรัพย์สินมากขึ้น	
16. หมู่บ้าน/ชุมชนมีประชาชนที่ยากจนลดลง	
มิติการมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน :	
17. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเอง	
18. เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองมากขึ้น	
19. มีความเป็นผู้นำมากขึ้น	
20. มีความเข้าใจในความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น	
21. มีความพร้อมในการบริหารงบประมาณด้วยตนเองมากขึ้น	
มิติด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
22. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	
23. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน รู้จักและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น	
24. หมู่บ้าน/ชุมชนมีการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
25. หมู่บ้าน/ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น	

5. การเปลี่ยนแปลงหลังจากดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

หลังจากดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) แล้ว หมู่บ้าน/ชุมชน มีการเปลี่ยนแปลง
ในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด (โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง)

ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีความเป็นผู้นำมากขึ้น					
2. ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น					
3. มีการสื่อสารพูดคุยของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น					
4. มีความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านมากขึ้น					
5. มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายมากขึ้น					
6. การพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้าน					
7. รู้จักกฎระเบียบ ข้อบังคับใหม่ในชุมชน					
8. มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง					
9. มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆในหมู่บ้าน/ชุมชน					
10. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น					
11. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายจ่ายลดลง					
12. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น					
13. มีการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมากขึ้น					
14. สามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น					
15. สามารถแก้ไขและพัฒนาชุมชนได้ดีขึ้น					

6. การเรียนรู้หลังจากดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

หลังจากดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) แล้ว หมู่บ้าน/ชุมชน มีการเรียนรู้ในประเด็นต่อไปนี้
ในระดับใด (โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง)

ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. สิทธิและบทบาทที่ได้รับ					
2. การจัดประชุมประชาคม					
3. การพิจารณาปัญหา/ความต้องการ					
4. การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการ					
5. การกำหนดวิธีการดำเนินงาน					
6. การจัดทำบัญชี					
7. การจัดซื้อจัดจ้าง					
8. การบริหารและควบคุมงาน					
9. การรายงานผลการดำเนินงาน					
10. วิธีบริหารงานโปร่งใส/ ตรวจสอบได้					
11. การคิดริเริ่มเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนด้วยตนเอง					
12. แนวทางในการทำงานร่วมกัน					

7. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

(โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง)

7.1 ควรให้มีการดำเนินการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ต่อไปหรือไม่

ควรให้มีการดำเนินการต่อไป

ไม่ควรให้ดำเนินการต่อไป โปรดระบุเหตุผล.....

7.2 แนวทางการจัดสรรงบประมาณให้กับหมู่บ้านและชุมชน ควรจัดสรรในรูปแบบใด

จัดสรรงบประมาณเป็นวงเงินโดยพิจารณาจากความพร้อมในการบริหารจัดการของหมู่บ้านและชุมชน ดังเช่น ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยแนวทางการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พ.ศ. 2555

จัดสรรงบประมาณตามโครงการที่หมู่บ้านและชุมชนจัดทำเสนอโดยพิจารณาอนุมัติงบประมาณเป็นรายโครงการ

7.3 หลักเกณฑ์การจัดขนาดชุมชนที่เหมาะสมกับการจัดสรรงบประมาณ ควรเป็นแบบใด

แบบที่ 1 : 3 ขนาด

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)
1. เล็ก (S)	ไม่เกิน 500 คน
2. กลาง (M)	501 – 1,000 คน
3. ใหญ่ (L)	1,001 คนขึ้นไป

แบบอื่น ๆ : ขนาด

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)

แบบที่ 2 : 7 ขนาด

ขนาด	จำนวนประชากร (คน)
1. เล็กพิเศษ 1 (S1)	ไม่เกิน 50 คน
2. เล็กพิเศษ 2 (S2)	51 - 150 คน
3. เล็กพิเศษ 3 (S3)	151 – 250 คน
4. ขนาดเล็ก (S)	251 – 500 คน
5. กลาง (M)	501 – 1,000 คน
6. ใหญ่ (L)	1,001 – 1,500 คน
7. ใหญ่มาก (XL)	1,500 คนขึ้นไป

8. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการและแนวทางแก้ไข

.....

.....

.....

.....

9. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	รองศาสตราจารย์ंनी นามสกุล ขลิบทอง
วัน เดือน ปีเกิด	9 ธันวาคม 2501
การศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ - ประกาศนียบัตรจิตวิทยาฝ่ายอำนวยการ สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง - ประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - วุฒิบัตรหลักสูตร การกำกับดูแลกิจกรรมสำหรับกรรมการและผู้บริหารระดับสูงของรัฐวิสาหกิจและองค์การมหาชน สถาบันพระปกเกล้าร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ - วุฒิบัตรหลักสูตรผู้บริหารระดับสูงสุดของประเทศ “ภูมิพลังแผ่นดิน” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - ประกาศนียบัตรหลักสูตรนักบริหารการยุติธรรมการปกครองระดับสูง (บยป.) สำนักงานศาลปกครอง
ประวัติการทำงานโดยย่อ	<ul style="list-style-type: none"> - อดีตรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร และรองอธิการบดีฝ่ายวางแผน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช - อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ - อดีตกรรมการผู้ช่วยรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี - อดีตเลขาธิการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร - อดีตผู้อำนวยการสำนักงานบริหารการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง ทิศทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเพื่อ
ความมั่นคงประเทศ

ผู้วิจัย รองศาสตราจารย์ ขลิบทอง หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 26

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นโครงการที่ดำเนินการตามแนวคิดพื้นฐานที่ว่าประชาชนเป็นผู้ที่มีศักยภาพ มีความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตลอดจนสามารถแสดงบทบาทด้านการพัฒนาในเชิงที่มีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของตนเอง กลุ่ม และชุมชนได้ หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุน และกระตุ้นด้วยนโยบาย กระบวนการ กลวิธี และกิจกรรมที่เหมาะสม โดยแนวคิดที่สำคัญคือ การให้มีการจัดสรรงบประมาณโดยตรง เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้นำไปแก้ไขปัญหาส่วนรวม เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน โดยประชาชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง ถือเป็นอีกขั้นหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและเป็นรูปแบบในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในภาคประชาชน การมีส่วนร่วมกันในกระบวนการเพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชน โดยส่วนรวมจะเป็นการเตรียมความพร้อมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนและเกิดการสร้างผู้นำในท้องถิ่นที่มาจากภาคประชาชนโดยแท้จริง ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการกระจายอำนาจที่มีประสิทธิภาพในอนาคต เป็นการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังในการขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาความยากจน และการสร้างโอกาสในการพัฒนาให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีความพร้อมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิด และนำไปสู่แนวทางปฏิบัติในด้านการดำรงชีวิต และการมีอาชีพอย่างมีคุณภาพมั่นคงและยั่งยืน โดยโครงการจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เห็นทิศทางการพัฒนาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และส่งเสริมสนับสนุนให้

ประชาชนได้ร่วมกันบริหารจัดการ โครงการเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมคือ หมู่บ้าน/ชุมชนร่วมกัน หลักการที่สำคัญของโครงการจะประกอบด้วย

1. เป็นโครงการที่ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานประชาชนว่า เป็นผู้มีความสามารถ มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ และมีความพร้อมในกระบวนการอย่างมีส่วนร่วม
2. มุ่งพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ ทำงานเป็นหมู่คณะเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนในการมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจบริหาร จัดการทรัพยากร งบประมาณ ตลอดจนแก้ไขปัญหาหมู่บ้าน/ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ในการทำหน้าที่ประสานและให้คำแนะนำ โดยมอบอำนาจการตัดสินใจให้เป็นของประชาชน ตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่และเพื่อประโยชน์ของหมู่บ้าน/ชุมชนโดยส่วนรวม

4. กำกับถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับหมู่บ้านและชุมชน จนถึงระดับประเทศ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารให้เป็นไปในแนวทางสายกลางที่สมดุล ยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และด้านอื่น ๆ ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์

วัตถุประสงค์สำคัญของโครงการที่สำคัญ มีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด-ร่วมทำ ในการแก้ปัญหาของส่วนรวม ที่ทุกส่วนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชนต่างยอมรับและร่วมมือกันอย่างฉันทามติ

2. เพื่อส่งเสริมการเพิ่มรายได้ การขยายโอกาส และการพัฒนาอาชีพให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

3. เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพของประชาชนเพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาคความยากจน

4. เพื่อสร้างโอกาสและส่งเสริมภาวะการเป็นผู้ผู้นำให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

5. เพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

6. เพื่อส่งเสริมกระบวนการร่วมคิด-ร่วมทำ เพื่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิด และการร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างปัจจัยสนับสนุนต่างๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวม

7. เพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณ/ดำเนินภารกิจกรรมร่วมกันที่ยึดหลักการบริหารแบบตรงไปตรงมา โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และความมีอยู่จริงของเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล

8. เพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ
สำหรับเป้าหมายที่สำคัญของโครงการประกอบด้วย

1. เป้าหมายเชิงนโยบาย

1.1 เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม (ร่วมคิด-ร่วมทำ) ตามระบอบประชาธิปไตย

1.2 เพื่อกระจายงบประมาณและอำนาจในการบริหารงบประมาณสู่ท้องถิ่น (หมู่บ้าน/ชุมชน) เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ของส่วนรวมของตนเองได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพแบบบูรณาการ

1.3 เพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้านให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน

1.4 เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ความคิดและนำไปสู่การปฏิบัติในการสร้างปัจจัยสนับสนุนต่างๆ เพื่อการดำรงชีพและการมีอาชีพของประชาชนโดยส่วนรวม

1.5 เพื่อพัฒนารูปแบบและระบบในการเตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนเพื่อรองรับการกระจายอำนาจปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

2. เป้าหมายเชิงพื้นที่

หมู่บ้านขนาดเล็ก (S) มีประชากรไม่เกิน 500 คน จำนวน 34,815 แห่ง

หมู่บ้านขนาดกลาง (M) มีประชากรตั้งแต่ 501-1,000 คน จำนวน 38,896 แห่ง

หมู่บ้านขนาดใหญ่ (L) มีประชากรตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป จำนวน 12,589 แห่ง

โดยมีงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินโครงการ จำนวน 32,298,400,000 บาท

แนวทางการดำเนินงานโครงการ ก็คือ ผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด มาร่วมประชุมประชาคม เพื่อดำเนินการเลือกคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน แล้วเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณซึ่งรัฐบาลได้มอบสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้แก่หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งขณะนี้ได้ทยอยโอนงบประมาณโครงการดังกล่าวให้หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีความพร้อมและความต้องการแล้วตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน 2555 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน โดยสามารถโอนงบประมาณไปแล้วทั้งหมดจำนวน 30,794,600,000 บาท ในจำนวน 79,117 หมู่บ้าน/ชุมชน ใน 76 จังหวัดทั่วประเทศ (คิดเป็นร้อยละ 99.44 ของเป้าหมายใน 76 จังหวัด จำนวน 79,559 แห่ง) และจำนวน 2,381 ชุมชนในกรุงเทพมหานคร (คิดเป็นร้อยละ 35.34 ของเป้าหมายในกรุงเทพมหานคร จำนวน 6,738 ชุมชน)

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2548 โดยรัฐบาลที่มี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี แต่แล้วก็มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินงานบางส่วนพร้อมเปลี่ยนชื่อโครงการ เป็นโครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรัฐบาลที่มีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อปี พ.ศ. 2550 อย่างไรก็ตาม ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินงานบางส่วนพร้อมชื่อโครงการอีกครั้ง เมื่อปี พ.ศ.2551 โดยรัฐบาลที่มี นายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งใช้ชื่อโครงการว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเมื่อปี พ.ศ.2552 โดยรัฐบาลที่มีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานบางส่วนและเปลี่ยนชื่อโครงการอีกครั้งโดยใช้ชื่อโครงการว่า โครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน

และเมื่อรัฐบาลที่มีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี เข้ามาบริหารงานก็ได้ดำเนินการโครงการนี้ใหม่อีกครั้งตามแนวทางดำเนินโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยใช้ชื่อโครงการว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ซึ่งได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยสามารถเปรียบเทียบแนวทางดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จากอดีตถึงปัจจุบันได้ ดังนี้

ชื่อโครงการ	รัฐบาล	แนวทางดำเนินการ	หน่วยงานผู้รับผิดชอบ
พัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)	พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร	<ol style="list-style-type: none"> จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาดเล็ก/กลาง/ใหญ่ ในสัดส่วน 200,000 , 250,000 และ 300,000 บาท โดยกำหนด ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก (S) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรไม่เกิน 500 คน หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดกลาง (M) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรระหว่าง 501-1,000 คน หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดใหญ่ (L) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 1,001 คน ขึ้นไป หมู่บ้าน/ชุมชนจัดประชุมประชาคมโดยมีประชากรไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 เข้าร่วมประชุม เพื่อเลือกคณะกรรมการโครงการ จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนโดยตรง 	สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (สำนักงานพัฒนา ศักยภาพของ หมู่บ้าน/ชุมชน)
พัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนว	พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์	<ol style="list-style-type: none"> จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาดเล็ก/กลาง/ใหญ่ ในสัดส่วนเดียวกับโครงการพัฒนา 	สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ชื่อโครงการ	รัฐบาล	แนวทางดำเนินการ	หน่วยงาน ผู้รับผิดชอบ
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		<p>ศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) สมัยรัฐบาล พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี</p> <p>2. หมู่บ้าน/ชุมชน จัดประชุมประชาคม โดยประชากรไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70 เข้าร่วมประชุม เพื่อเสนอโครงการ</p> <p>3. หมู่บ้าน/ชุมชน ต้องเสนอโครงการผ่านอำเภอ และจังหวัด โดยจังหวัดจะเป็นหลักในการพิจารณาโครงการและแจ้งส่วนกลางดำเนินการ ใช้งบประมาณ</p>	(คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง)
พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	นายสมัคร สุนทรเวช	<p>1. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาดในสัดส่วน ดังนี้</p> <p>1.1 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็กพิเศษ 1 (S1) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 1-50 คน ได้รับงบประมาณ 50,000 บาท</p> <p>1.2 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็กพิเศษ 2 (S2) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 51-150 คน ได้รับงบประมาณ 100,000 บาท</p> <p>1.3 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็กพิเศษ 3 (S3) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 151-250 คน ได้รับงบประมาณ 150,000 บาท</p> <p>1.4 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดเล็ก (S) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 251-500 คน ได้รับงบประมาณ 200,000 บาท</p> <p>1.5 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดกลาง (M) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 501-1,000 คน ได้รับงบประมาณ 250,000 บาท</p> <p>1.6 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดใหญ่ (L) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 1,001-1,500 คน ได้รับงบประมาณ 300,000 บาท</p> <p>1.7 หมู่บ้าน/ชุมชน ขนาดใหญ่มาก (XL) หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรตั้งแต่ 1,501</p>	<p>สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (สำนักงานพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง)</p>

ชื่อโครงการ	รัฐบาล	แนวทางดำเนินการ	หน่วยงาน ผู้รับผิดชอบ
		<p>คน ขึ้นไป ได้รับงบประมาณ 350,000 บาท</p> <p>2. หมู่บ้าน/ชุมชนจัดประชุมประชาคม โดยมีประชากรไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 เข้าร่วมประชุม เพื่อเสนอโครงการ</p> <p>3. ส่วนกลางพิจารณาจัดสรรงบประมาณตามโครงการที่ได้รับ</p>	
<p>เศรษฐกิจ พอเพียง เพื่อยกระดับ ชุมชน</p>	<p>นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ</p>	<p>1. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้านและชุมชนตามขนาดในสัดส่วนเดียวกับ โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสมัยรัฐบาล นายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี</p> <p>2. หมู่บ้าน/ชุมชน จัดประชุมประชาคม โดยมีประชากรไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 เข้าร่วมประชุม</p> <p>3. หมู่บ้านต้องเสนอโครงการผ่านอำเภอและจังหวัด โดยอำเภอจะเป็นหลักในการพิจารณาโครงการและแจ้งส่วนกลางดำเนินการ ใช้งบประมาณ</p>	<p>สำนักงานปลัด สำนัก นายกรัฐมนตรี (สำนักงาน เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยกระดับ ชุมชน)</p>
<p>พัฒนาศักยภาพ ของหมู่บ้านและ ชุมชน (SML)</p>	<p>นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร</p>	<p>1. จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามขนาดเล็ก/กลาง/ใหญ่ ในสัดส่วน 300,000, 400,000 และ 500,000 บาทโดยกำหนดดังนี้</p> <p>1.1 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีประชากร ไม่เกิน 500 คน</p> <p>1.2 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดกลาง หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรระหว่าง 501-1,000 คน</p> <p>1.3 หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดใหญ่ หมายถึง หมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีประชากรตั้งแต่ 1,001 คนขึ้นไป</p> <p>2. ผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชน (อย่างน้อย ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด) จัดประชุมประชาคมเพื่อเลือกคณะกรรมการ</p> <p>3. จัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชน โดยตรง</p>	<p>สำนักงานกองทุน หมู่บ้านและชุมชน เมืองแห่งชาติ</p>

จะเห็นได้ว่าการดำเนินโครงการตามแนวทางจัดสรรทุนให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป็นเรื่องที่แต่ละรัฐบาลให้ความสำคัญมาโดยตลอดเนื่องจากเป็นโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชนและความมั่นคงของประเทศ โดยมีแนวโน้มที่จะมีการดำเนินโครงการนี้อย่างต่อเนื่องต่อไป กอปรกับโครงการนี้ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทั้งยังมีผลกระทบต่อการพัฒนาประชาชนและหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการ ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข ตลอดจนข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับกำหนดทิศทางการพัฒนาโครงการในอนาคตให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

และถึงแม้ว่าแต่ละรัฐบาลจะให้ความสำคัญในการดำเนินโครงการนี้ แต่ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อ และแนวทางการดำเนินโครงการบางส่วนจนทำให้การดำเนินโครงการหยุดชะงักไม่มีความต่อเนื่อง และทำให้มีความสับสนในความเข้าใจและการปฏิบัติในพื้นที่มาโดยตลอด สิ่งนี้ทำให้เกิดปัญหาสำคัญของโครงการ โดยทำให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างล่าช้าและมีปัญหาในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อนำมาใช้ประกอบการกำหนดทิศทางการพัฒนาโครงการให้มีความชัดเจนต่อเนื่องและยั่งยืนจึงเป็นความจำเป็นในการดำเนินการ เพราะจะทำให้การดำเนินโครงการมีความต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ตลอดจนหมู่บ้านและชุมชนอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ การได้สำรวจความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนเป้าหมาย โดยเฉพาะความต้องการของประชาชน ก็จะทำให้การพัฒนาโครงการมีทิศทางที่เหมาะสมและนำไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลสำเร็จได้อย่างแท้จริง

กล่าวได้ว่า เพื่อให้โครงการซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลและมีแนวโน้มที่จะดำเนินการต่อไปโดยใช้งบประมาณจำนวนมาก และมีผลต่อประชาชน ตลอดจนหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศอย่างกว้างขวางนี้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องเป็นไปตามความต้องการและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในทุกหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศได้อย่างแท้จริง จึงเห็นควรจัดทำโครงการวิจัยเพื่อศึกษาทิศทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีข้อมูลใช้ประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณและดำเนินโครงการให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนได้อย่างเหมาะสมตรงตามความต้องการและเป็นไปอย่างต่อเนื่องยิ่งขึ้นตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน
3. เพื่อเสนอทิศทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน เพื่อความมั่นคงประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

1. เน้นการวิจัยเฉพาะผลและแนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ของรัฐบาลปัจจุบัน
2. เสนอทิศทางการพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) โดยศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข ตลอดจนผลการดำเนินโครงการในปัจจุบันโดยสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการตามนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับการดำเนินโครงการที่ผ่านมาเป็นหลักในการวิเคราะห์เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาโครงการ
3. เสนอข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินโครงการตามแนวคิดและหลักการโดยไม่เสนอลึกถึงรายละเอียดในการปฏิบัติมากนัก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. วิธีการวิจัย เนื่องจากมีกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากเพราะเป็น โครงการที่ดำเนินการในทุกหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ และมีข้อจำกัดเรื่องเวลาจึงใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องและใช้เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ผู้เกี่ยวข้องบางส่วนมาสนับสนุนให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
2. วิธีการศึกษาและแหล่งข้อมูล แบ่งออกได้ ดังนี้
 - 2.1 ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารในเรื่องที่เกี่ยวกับผลการดำเนินของ โครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนในปัจจุบัน และโครงการพัฒนา ศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนในอดีตที่ผ่านมา รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.2 สอบถามเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ในแต่ละจังหวัด (สุ่มเลือกจังหวัดละ 2 คน รวม 154 คน)

และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมการพัฒนาชุมชน ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร บมจ. ธนาคารกรุงไทย รวม 20 คน โดยสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการ ผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ โดยใช้แบบสอบถาม

2.3 สอบถามผู้แทนคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชนในพื้นที่โดยสุ่ม ตัวอย่างทั่วประเทศ แล้วใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถาม เกี่ยวกับผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะในการดำเนินการต่อไปในการเก็บข้อมูล

2.4 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ จำนวน 20 คน โดยจะเน้นการ สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการ ทิศทางและข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ พัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความมั่นคงประเทศในอนาคต

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเพื่อศึกษาผลการดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในปัจจุบัน ซึ่งโครงการยังมีการดำเนินงานต่อไปอย่างต่อเนื่อง การวิจัยครั้งนี้จึงเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับผลการดำเนินโครงการ ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่รับงบประมาณโครงการ ไปถึงสิ้นเดือนมิถุนายน 2557 เท่านั้น

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 20 คน ประกอบกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ จำนวน 173 คน และความคิดเห็นของผู้แทนคณะกรรมการ โครงการหมู่บ้านและชุมชน จำนวน 63,892 คน (หมู่บ้านหรือชุมชน แห่งละ 1 คน) ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 78.4 ของหมู่บ้าน/ชุมชน เป้าหมายที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณไปแล้ว จำนวน 81,498 แห่ง ได้ผลสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ผลการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของกองทุนและชุมชน

1. ในการดำเนิน โครงการปีพ.ศ. 2555 และพ.ศ. 2556 สามารถจัดสรรโอนเงิน งบประมาณให้หมู่บ้านและชุมชนได้ จำนวน 81,498 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 94.44 ของเป้าหมาย ทั้งหมด (เป้าหมายทั่วประเทศ 86,297 แห่ง) เป็นเงิน 30,794.60 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 95.35 ของ งบประมาณที่ได้รับ (งบประมาณที่ได้รับจำนวน 32,997,400,000 บาท)

2. หมู่บ้าน/ชุมชนที่ได้ตอบแบบสอบถาม 63,892 แห่ง ใช้งบประมาณไปแล้ว จำนวน 21,353,930,950 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 88.90 ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรร (งบประมาณ 24,019,400,000 บาท)

3. หมู่บ้าน/ชุมชน นำงบประมาณที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินกิจกรรม/โครงการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพและการประกอบการของหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ เครื่องมือ/เครื่องจักร/อุปกรณ์ เพื่อการผลิตและบริการ สิ่งปลูกสร้างเพื่อการประกอบอาชีพ การพัฒนาทักษะ/ความรู้/ฝีมือแรงงาน การลงทุนในวัตถุดิบเพื่อการผลิตการบริการ และเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 46.17 (ประมาณ 10,950 ล้านบาท)

3.2 กิจกรรมส่งเสริมปัจจัยยั่งยืนของหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ สิ่งแวดล้อม การศึกษา สวัสดิภาพและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สวัสดิการชุมชน ศิลปวัฒนธรรม สุขภาพและสาธารณสุข และที่ดินสาธารณประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 27.76 (ประมาณ 6,600 ล้านบาท)

3.3 กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน/ชุมชน ได้แก่ ไฟฟ้า แหล่งน้ำอุปโภค/บริโภค การสื่อสาร การคมนาคมและการสัญจร คิดเป็นร้อยละ 26.07 (ประมาณ 6,100 ล้านบาท)

4. สินทรัพย์ที่เกิดขึ้นจากดำเนินกิจกรรม/โครงการ ของหมู่บ้านและชุมชนมีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 24,658,097,346 บาท ดังนี้

4.1 สินทรัพย์ถาวร (อาทิ สิ่งปลูกสร้างต่างๆ/ถนน/สะพาน) คิดเป็นร้อยละ 40.82 มูลค่า 10,064,564,027 บาท

4.2 สินทรัพย์ไม่ถาวร (อาทิ เครื่องจักร เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพ) คิดเป็นร้อยละ 37.07 มูลค่า 9,142,224,839 บาท

4.3 สินทรัพย์หมุนเวียน (อาทิ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปัจจัยการผลิต) คิดเป็นร้อยละ 22.11 มูลค่า 5,451,308,480 บาท

5. หมู่บ้าน/ชุมชนมีมูลค่าทรัพย์สินเพิ่มขึ้นจากการดำเนินงานมากกว่ารายจ่ายตามงบประมาณที่ได้รับใน 6 เดือนแรก จำนวน 638,697,346 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.59 จากงบประมาณที่ใช้จ่ายทั้งหมด

6. การดำเนินโครงการทำให้คุณภาพชีวิตประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนดีขึ้น และทำให้เกิดผลดีในมิติต่าง ๆ ในระดับมากตามลำดับ ดังนี้

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ จำนวน 173 คน	ผู้แทนโครงการหมู่บ้านและชุมชน จำนวน 63,892 คน
<u>มิติการเรียนรู้</u> 1. สามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น 2. สามารถแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนได้ดีขึ้น 3. มีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง/มีกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น 4. มีจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ	<u>มิติการเรียนรู้</u> 1. มีจิตสำนึกที่ดีในการบริหารงบประมาณ 2. มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาของหมู่บ้านตนเอง 3. รู้จักวิธีการดำเนินโครงการ 4. มีการปรับตัวในการแก้ปัญหา/สามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่าเดิม 5. มีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องอื่น ๆ เพิ่มขึ้น
<u>มิติทางสังคมและวัฒนธรรม</u> 1. มีการสื่อสารพูดคุยของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น 2. มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 3. มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายมากขึ้น 4. มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน/ชุมชน 5. มีความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านมากขึ้น	<u>มิติทางสังคมวัฒนธรรม</u> 1. มีความเคารพต่อผู้อาวุโส 2. มีการชำระรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม 3. มีความผูกพันเอื้ออาทร/ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 4. มีความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ 5. มีการติดต่อสื่อสารกัน
<u>มิติทางเศรษฐกิจ</u> 1. หมู่บ้าน/ชุมชน มีทรัพย์สินมากขึ้น 2. การประกอบอาชีพของคนในชุมชนดีขึ้น 3. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 4. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายจ่ายลดลง	<u>มิติทางเศรษฐกิจ</u> 1. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ประกอบอาชีพได้ดีขึ้น 2. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีการบริหารจัดการเงินดีขึ้น 3. หมู่บ้าน/ชุมชน มีทรัพย์สินมากขึ้น 4. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้น/รายจ่ายลดลง 5. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีเงินออมมากขึ้น

<p>มิตีการมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาธิปไตย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีการพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้านมากขึ้น 2. มีการพัฒนาความเป็นผู้นำมากขึ้น 3. รู้จักกฎระเบียบ ข้อบังคับใหม่ในชุมชน 4. มีความพร้อมในการบริหารงบประมาณด้วยตนเองมากขึ้น 	<p>6. หมู่บ้าน/ชุมชน มีประชาชนที่ยากจนลดลง</p> <p>มิตีการมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาธิปไตย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความเข้าใจในความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น 2. มีความพร้อมในการบริหารงบประมาณด้วยตนเองมากขึ้น 3. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเอง 4. เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองมากขึ้น 5. มีความเป็นผู้นำมากขึ้น
<p>มิตีด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีการใช้ประโยชน์/ดูแล ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมมากขึ้น 2. มีการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น 3. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น 4. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน รู้จักและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น 	<p>มิตีด้านคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. หมู่บ้าน/ชุมชน มีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น 2. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 3. หมู่บ้าน/ชุมชน มีการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน รู้จักและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

7. การดำเนิน โครงการหมู่บ้าน/ชุมชน ได้ผลดีระดับมากในเรื่องต่าง ๆ มากที่สุดตามลำดับ ดังนี้

- 7.1 มีการพิจารณากำหนดกิจกรรม/โครงการโดยยึดหลักความถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ
- 7.2 มีการกำหนดระเบียบวิธีข้อตกลงในการดำเนินงาน
- 7.3 สมาชิกในชุมชนมากกว่าร้อยละ 50 ได้มีโอกาสในการเข้าร่วมประชุมแสดงประชมติ
- 7.4 เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในโครงการ
- 7.5 มีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน

- 7.6 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ
- 7.7 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ดูแลและติดตามประเมินผลโครงการ
- 7.8 มีสรุปรายงานผลการดำเนินงานตามขั้นตอนให้สมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชนได้รับรู้อย่างทั่วถึง
- 7.9 มีการจัดระบบสนับสนุนงานที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน
- 7.10 คณะทำงานให้ความเคารพในความเห็นที่แตกต่างของสมาชิกในชุมชน
- 7.11 มีการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน โดยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยสะดวกและเข้าใจง่าย
- 7.12 คณะกรรมการตระหนักในสิทธิหน้าที่/สำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม
- 7.13 คณะกรรมการกล้ายอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตน
- 7.14 คณะกรรมการใส่ใจปัญหาสาธารณะของชุมชน และมีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา
- 7.15 มีการรับข้อเสนอแนะ/ข้อร้องเรียนและได้ดำเนินการแก้ไขอย่างรวดเร็ว
- 7.16 มีระเบียบวาระในการชี้แจงข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกในชุมชนเป็นระยะ
- 7.17 มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยยึดหลักความประหยัด และคุ้มค่า
- 7.18 มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีความซื่อสัตย์ ประกอบอาชีพสุจริต
8. การดำเนินโครงการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีระดับมากในเรื่องต่าง ๆ ตามลำดับ ดังนี้
- 8.1 ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น
- 8.2 มีความสามัคคีปรองดองในหมู่บ้านมากขึ้น
- 8.3 มีการสื่อสารพูดคุยของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมากขึ้น
- 8.4 การพัฒนาประชาธิปไตยในหมู่บ้าน
- 8.5 สามารถแก้ไขและพัฒนาชุมชนได้ดีขึ้น
- 8.6 รู้จักกฎระเบียบ ข้อบังคับใหม่ในชุมชน
- 8.7 มีการเชื่อมโยงกิจกรรมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- 8.8 สามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนมากขึ้น
- 8.9 มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน/ชุมชน
- 8.10 มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายมากขึ้น

- 8.11 มีการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมากขึ้น
- 8.12 คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น
- 8.13 คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีความเป็นผู้นำมากขึ้น
- 8.14 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
- 8.15 ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีรายจ่ายลดลง
- 9. การดำเนินโครงการได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ระดับมาก ตามลำดับ ดังนี้
 - 9.1 วิธีบริหารงานโปร่งใส/ ตรวจสอบได้
 - 9.2 การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการ
 - 9.3 แนวทางในการทำงานร่วมกัน
 - 9.4 การพิจารณาปัญหา/ความต้องการ
 - 9.5 การคิดริเริ่มเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนด้วยตนเอง
 - 9.6 การจัดประชุมประชาคม
 - 9.7 การบริหารและควบคุมงาน
 - 9.8 การจัดซื้อจัดจ้าง
 - 9.9 สิทธิและบทบาทที่ได้รับ
 - 9.10 การกำหนดวิธีการดำเนินงาน
 - 9.11 การรายงานผลการดำเนินงาน
 - 9.12 การจัดทำบัญชี

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้แทนโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและเสนอแนวทางแก้ไขพอสรุปได้ ดังนี้

ปัญหาอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
1. การที่ไม่สามารถดำเนินการตามระเบียบ ฯ	1.1 ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในระเบียบ ฯ และการนำไปปฏิบัติ 1.2 พิจารณาทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น 1.3 ติดตามเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปตามที่ระเบียบ ฯ กำหนด
2. แนวทางปฏิบัติไม่ชัดเจน ทำให้มีการตีความและนำไปปฏิบัติแตกต่างกัน	2.1 ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและซักซ้อมแนวทางปฏิบัติให้ชัดเจน

ปัญหาอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
	2.2 จัดทำคู่มือการปฏิบัติ ให้ผู้เกี่ยวข้องใช้ในการปฏิบัติงาน
3. การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีน้อยเกินไปทำให้ขาดการสนับสนุนและช่วยเหลือติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง	3.1 หน่วยงานหลักต้องประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานภาคีอย่างต่อเนื่องและทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน
4. ประชาชนและเจ้าหน้าที่บางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในโครงการและแนวทางดำเนินโครงการ	4.1 อบรมเพื่อสร้างความเข้าใจ และความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่ 4.2 จัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการและเอกสารชี้แจงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
5. เจ้าหน้าที่ประสานงานและติดตามให้คำแนะนำปรึกษาในการดำเนินโครงการยังมีน้อย	5.1 หน่วยงานรับผิดชอบต้องบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ที่เหมาะสมกับปริมาณงานและกำหนดภาระงานให้เจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน 5.2 ควรใช้กระบวนการเครือข่ายภาคประชาชนสนับสนุนการดำเนินงาน
6. ขั้นตอนการดำเนินโครงการยุ่งยากสำหรับประชาชน และบางขั้นตอนมีการแทรกแซงจากผู้หวังผลประโยชน์	6.1 พิจารณา ทบทวน ปรับปรุง และแก้ไขการดำเนินโครงการในแต่ละขั้นตอนให้ง่าย กระชับ และมีความรวดเร็ว 6.2 วางมาตรการป้องกันผู้แสวงหาผลประโยชน์และติดตามช่วยเหลือผู้ดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง
7. มีการทุจริตจากบุคคลในโครงการ และการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์บุคคลภายนอก	7.1 ติดตาม ตรวจสอบ และแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว 7.2 ดำเนินการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยมีเจ้าหน้าที่ด้านกฎหมายติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

ปัญหาอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
8. งบประมาณไม่พอดำเนินการ	8.1 ชี้แจงทำความเข้าใจแนวคิดและปรัชญา และอบรมให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการโครงการ และแนวทางการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ
9. การได้รับเงินเข้าไม่ทันกับปัญหา และการดำเนินโครงการ	9.1 ทบทวน และเร่งรัดกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้รวดเร็วมีประสิทธิภาพ 9.2 สร้างฐานข้อมูล และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนประสิทธิภาพการดำเนินโครงการของหน่วยงาน
10. ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย และการดำเนินโครงการทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเชื่อมั่น และการดำเนินโครงการระยะยาว	10.1 จัดทำสรุป และข้อเสนอให้รัฐบาลพิจารณา กำหนดแนวทางการดำเนินโครงการให้ชัดเจน เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง

แนวทางในการดำเนินโครงการ

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและ สอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชน ได้ผลสรุปเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินโครงการ ดังนี้

1. ควรจัดงบประมาณให้หมู่บ้าน/ชุมชนตามจำนวนประชากรในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยคำนึงถึงสถานการณ์และสภาพทางเศรษฐกิจตลอดจนสภาพภูมิประเทศและเส้นทางคมนาคมของหมู่บ้าน/ชุมชนด้วย
2. ขนาดหมู่บ้าน/ชุมชนควรอยู่ในระดับ เล็ก (S) กลาง (M) และใหญ่ (L) หรือเล็กมาก (S1) เล็ก (S) กลาง (M) ใหญ่ (L) และใหญ่มาก (XL) โดยไม่จำเป็นต้องจัดให้เป็นหลายระดับมากเกินไป
3. ต้องมีการทำประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเลือกคณะกรรมการโครงการ และพิจารณาเรื่องการจัดทำโครงการและการบริหารจัดการงบประมาณ โดยเกณฑ์ที่ควรใช้ในการทำประชาคม คือ จำนวนผู้แทนครัวเรือนอย่างน้อยร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อแสดงความพร้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน และการทำประชาคมจะสมบูรณ์ได้ ต้องมีผู้แทนจากส่วนราชการตามที่หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินโครงการกำหนดเป็นผู้ร่วมสังเกตการณ์เพื่อให้การดำเนินการมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้

4. จำนวนคณะกรรมการโครงการควรเป็นไปตามสัดส่วนของประชากรในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยมีจำนวนหญิงและชายเป็นสัดส่วนใกล้เคียงกัน ซึ่งคณะกรรมการควรได้กำหนดผู้รับผิดชอบหรือคณะทำงานเกี่ยวกับการเงินและบัญชี การวางแผนและดำเนินโครงการ การจัดซื้อจัดจ้าง การตรวจสอบและประเมินโครงการ ตลอดจนการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานต่อไป

5. คุณสมบัติของบุคคลที่เป็นคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านและชุมชน ควรประกอบด้วย ความเป็นคนไทย บรรลุนิติภาวะ และอาศัยจริงในหมู่บ้าน/ชุมชนนั้น ๆ โดยข้าราชการหรือผู้บริหารส่วนท้องถิ่น ไม่ควรเป็นประธานหรือร่วมเป็นคณะกรรมการ แต่อาจรับหน้าที่เป็นที่ปรึกษาได้ตามความเหมาะสมและจำเป็น

6. ควรมีการประชุมซักซ้อมความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมให้หมู่บ้าน/ชุมชน ด้วยการอบรมให้ความรู้ในองค์ความรู้ที่เหมาะสมและจำเป็น เช่น เรื่องการบริหารจัดการโครงการก่อนจัดสรรงบประมาณลงไปให้หมู่บ้าน/ชุมชนแต่ละแห่ง

7. ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้เครือข่ายภาคประชาชน เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามสนับสนุนการดำเนินโครงการในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การติดตามช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้หมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินโครงการมีพลังในการขับเคลื่อนด้วยภาคประชาชนที่เข้าใจและร่วมมือกัน

8. ควรนำความสำเร็จของโครงการมาถอดเป็นบทเรียน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดแนวคิดในการพัฒนาต่อยอดหรือขยายผลอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

9. ควรมีการมอบรางวัล/ประกาศเกียรติคุณให้โครงการหมู่บ้าน/ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้หมู่บ้าน/ชุมชนได้ทำความดี และทำโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน/ชุมชนของประเทศชาติยิ่งขึ้น

10. ควรมีการพิจารณาทบทวน ปรับปรุงและแก้ไขขั้นตอนการดำเนินโครงการในปัจจุบันให้กระชับ เข้าใจง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและมีความรวดเร็วในการดำเนินการ

11. ต้องมีการติดตามและประเมินผลโครงการเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการดำเนินโครงการให้เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ที่กำหนด

12. พิจารณาทบทวน ปรับปรุง แก้ไข กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องให้สามารถเอื้ออำนวยและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพ

ทิศทางในการดำเนินโครงการ

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้แทน โครงการหมู่บ้านและชุมชน ได้ผลสรุปเกี่ยวกับทิศทางในการดำเนินโครงการดังนี้

1. เห็นควรให้มีการดำเนินโครงการที่ให้โอกาสประชาชนบริหารจัดการงบประมาณ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนเองอย่างต่อเนื่อง เพราะจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชน และหมู่บ้านและชุมชนโดยตรง โดยที่ผ่านมาประชาชนจะมีความพึงพอใจ และหมู่บ้าน/ชุมชนมีการพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น เนื่องจากได้โครงการที่ตรงความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาที่ต้องการ

2. การจัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้านและชุมชนควรเป็นไปตามความพร้อม โดยมีกรอบการใช้งบประมาณและการจัดทำโครงการกำกับการใช้งานงบประมาณของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยหมู่บ้าน/ชุมชนจะต้องทำโครงการและรายงานผลให้ทราบและตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในบางกรณีอาจมีการจัดงบประมาณสมทบให้เป็นกรณีพิเศษตามเหตุผลและความจำเป็นของแต่ละพื้นที่

3. ควรดำเนินโครงการให้สอดคล้องกับโครงการที่สนับสนุนส่งเสริม และพัฒนาประชาชนและหมู่บ้าน/ชุมชน เช่นเดียวกัน อาทิ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งนี้เพื่อให้มีพลังในการขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินโครงการให้ประสบผลสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด และทำให้การพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ในทิศทางเดียวกัน

4. ควรส่งเสริมสนับสนุนและประสานเชื่อมโยงให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อยอด และขยายผลการดำเนินโครงการ ทั้งนี้ เพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จและเป็นประโยชน์กับประชาชนและหมู่บ้าน/ชุมชนมากยิ่งขึ้น

5. ควรมีการพิจารณาเรื่องความร่วมมือระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชน โดยการดำเนินโครงการร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะทำให้โครงการมีความคุ้มค่า และเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน/ชุมชน และประชาชนยิ่งขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำ และความร่วมมือร่วมใจระหว่างประชาชนและระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างกว้างขวางมากขึ้น

6. เนื่องจากเป็นโครงการใหม่ ใช้งบประมาณมาก และมีผลกระทบกว้างขวาง เนื่องจากการดำเนินการทุกหมู่บ้านและชุมชน จึงควรมีหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินโครงการโดยเฉพาะ ทั้งนี้ เพื่อกำหนดโครงการเป็นไปอย่างมีระบบ มีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

7. ควรพิจารณาโครงการไปสู่การจัดงบประมาณภาคประชาชนที่ต้องการ ให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนได้บริหารจัดการเองโดยตรงซึ่งจะเป็นการจัดงบประมาณเพื่อแก้ปัญหา และสร้างประโยชน์ให้หมู่บ้านและชุมชนตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

8. ควรได้มีการติดตาม ประเมินผล และสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาแต่ละครั้ง ก่อนที่จะดำเนินโครงการในระยะต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้มีแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการ ดำเนินโครงการให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ และเป็นไปตามนโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ควรได้มีการติดตามผลสรุปของการดำเนินการติดตามและประเมินผลการดำเนิน โครงการอย่างสมบูรณ์ต่อไป ทั้งนี้เพื่อจะได้ นำผลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปเสนอรัฐบาล เพื่อพิจารณา กำหนดนโยบายหรือแนวทางดำเนินการที่เหมาะสมต่อไป

2. ควรได้นำข้อคิดจากการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชนไปพิจารณา ในการกำหนดนโยบายงบประมาณภาคประชาชน โดยเฉพาะการจัดงบประมาณตรงให้กับหมู่บ้าน และชุมชน ว่าควรจัดหรือไม่อย่างไร และมีแนวทางที่ควรดำเนินการให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา หมู่บ้านและชุมชนอย่างแท้จริงอย่างไร

3. ควรได้มีการศึกษาวิจัยถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว ของการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน เพื่อจะได้นำมาใช้ในการวางแผนพัฒนา ศักยภาพหมู่บ้านและชุมชนต่อไปในอนาคต

4. ควรมีการจัดทำเอกสารผลงานการดำเนินโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนดีเด่น ซึ่ง นอกจากจะเป็นการกระตุ้นและให้กำลังใจแก่หมู่บ้าน/ชุมชนที่กระทำความดีแล้วยังเป็นบทเรียนที่ นำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปรับใช้หรือขยายผลในการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน ต่อไป

5. หน่วยงานสำคัญ เช่น วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร อาจนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ ประกอบการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อความมั่นคงของประเทศให้มีประสิทธิภาพและ ประสบความสำเร็จต่อไป

6. ควรมีการจัดประชุมเพื่อจัดทำแผนการใช้งบประมาณโครงการแต่ละพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะทำให้การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างคุ้มค่าและเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวาง แล้วยัง เป็นการสร้างความสามัคคีและการร่วมคิดร่วมทำระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังในการพัฒนาภาค ขึ้นด้วย

7. ควรมีการอบรมให้ความรู้ในการบริหารจัดการงบประมาณ รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้าร่วมแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาอาชีพ ทั้งนี้เพื่อการต่อยอดและการขยายผลโครงการให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและหมู่บ้าน/ชุมชนต่อไป

8. ควรมีการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ไปตามหมู่บ้าน/ชุมชน รวมทั้งการจัดประชุมสัมมนาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้แทนภาคเอกชน ผู้แทนภาคประชาชน และผู้แทนกรรมการ โครงการเพื่อระดมความคิดเห็นในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น

9. ควรพิจารณานำการดำเนินโครงการไปใช้สนับสนุนการดำเนินการเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ถ้าวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรมีโครงการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อความมั่นคงก็อาจกำหนดกรอบการดำเนินโครงการและงบประมาณของโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป้าหมายนำไปใช้ในการดำเนินการรองรับกระบวนการพัฒนาเพื่อความมั่นคงตามที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรกำหนด เป็นต้น